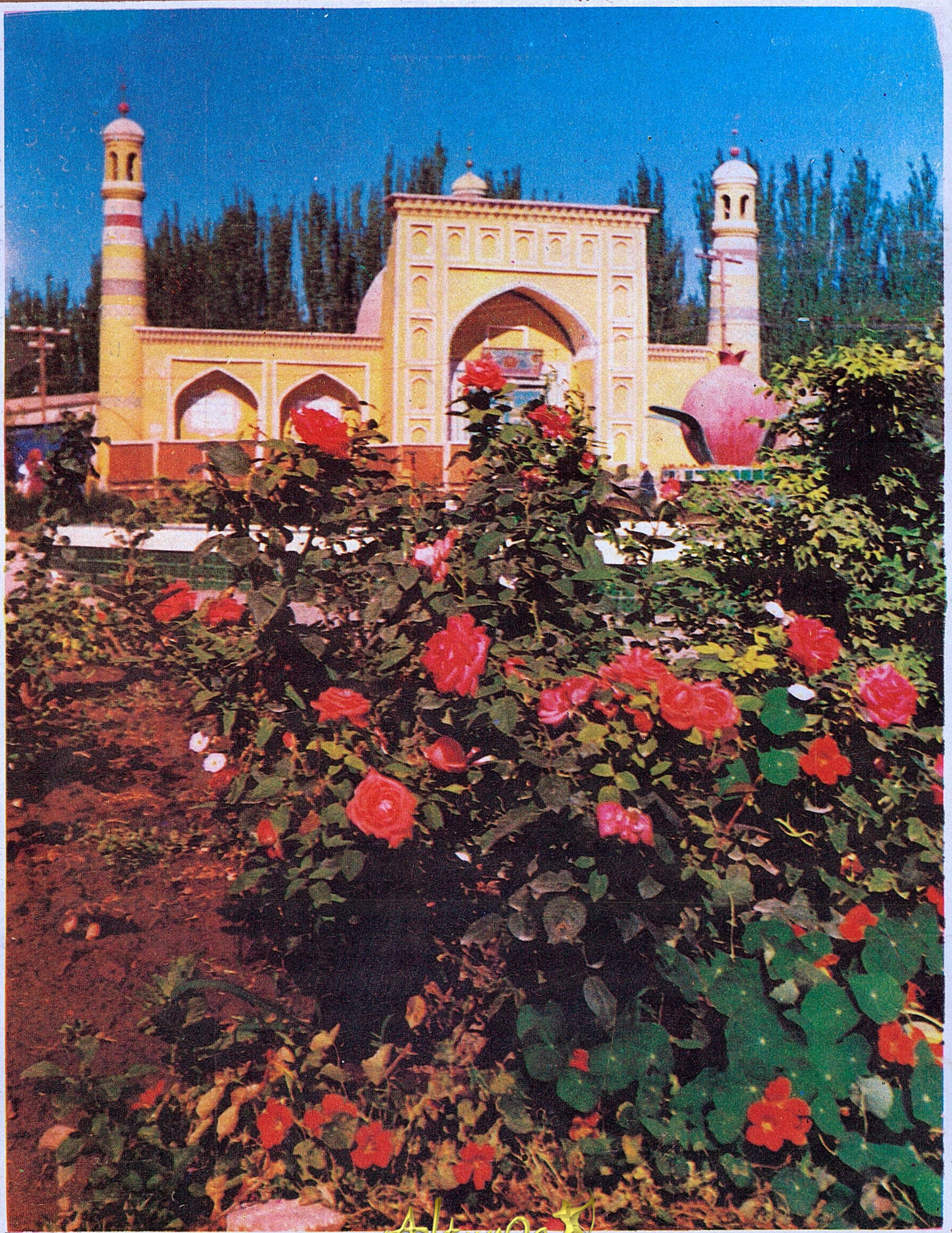

KASHGAR LITERATURE

Altun Oq

قەشقەر ئەدەبىياتى

6

١٩٩٠

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

جىك پەر-
كىزدىكى كومىتې-
تىنىڭ ئەزاسى،
جۇڭگو يازغۇ-
چىلار جەمئىيى-
تىنىڭ مۇئاۋىن
رەئىسى، ئا-
تاقلىق يازغۇ-
چى ۋاڭ مىڭ
قەشقەردە.

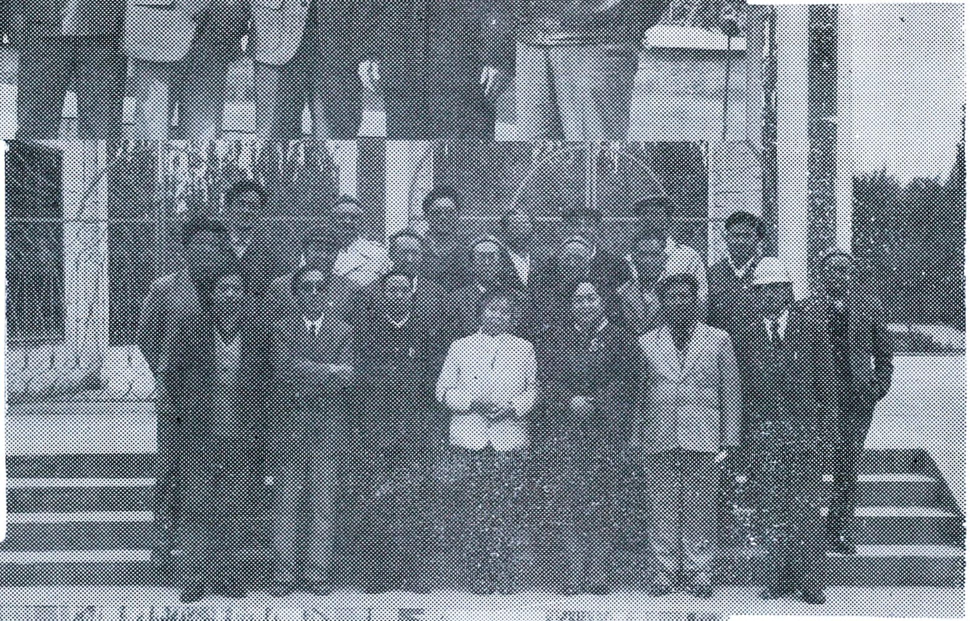

(سۈرەتنى باۋدى
قاتارلىقلار
تارتقان)

قەشقەر ئەدەبىياتى

(قوش ئايلىق ژۇرنال)

6
1990

19 - يىل نەشرى

(ئومۇمىي 97 - سان)

«قەشقەر ئەدەبىياتى» تەھرىر بۆلۈمى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بۇ ساندا

قاۋسىلقان قامىجان ...... پارتىيە رەھبەرلىكى — سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ساغلام راۋاجلاندۇرۇشنىڭ تۈپ كاپالىتى ... 1

نەسرىي ئەسەرلەر

ئەخمەت مۇساق ...... سوۋغات 10
تۇرسۇنجان سىدىق ...... ئەر ـ ئاياللار 18
قادىرجان مۇھەممەتئېلى ...... بۇلاق سۈيى قۇرىمايدۇ 62
ئاررۇگۈل ئابدۇۋاپى ...... دوستىمغا خىتاب 71
ئارسلان تالىپ ...... ماھارەت 117

شېئىرىيەت گۈلزارى

ياقۇنجان ئىسلام ...... بۇ پاك نىيەت، پاك سۆيگۈ (داستان) 22
ياسىن زىلال، ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن، ياقۇپ بەختى، ئۆمەرجان روزى، ئۆمەرجان نىيازى، ئابلىكىم نورۇز، يۈسۈپجان بارات، ئامىنە دۆلەت، ماخمۇت مۇھەممەت، مۇھەممەتجان ئوسمان، ياسىنجان ئوسمان، غەيرەت ھوشۇر، پەرھات مۇھەممەت، مۇھەممەت ئەخمىدى، ئەبەيدۇللا ئابدۇلۋارى، ئىلى ئەمەت، چىمەنگۈل ئاۋۇت، ئەنۋەر مۇھەممەت، ھەزرەتئەلى ئىمىن، ھۆسەيىن ئەسئەت، ئەنۋەرجان مەتنىياز ...... شېئىرلار 35

ئەدەبىي ئىجادىيەتكە دائىر مۇلاھىزىلەر

كېرىمجان ئابدۇرېھىم ...... ئورۇنسىز گۇمانخورلۇق ۋە پەزىلەتسىز يېزىقچىلىق توغرىسىدا 72

ساتىرا ۋە يۇمۇر

بىدار ...... تەرامىش (فېلىيەتون) 78
ئابلىمىت باتۇر ...... توزۇپ كەتكەن دەسمايە (فېلىيەتون) 84
ئابلىمىت قۇربان، ئىسمائىلجان مۇھەممەت ...... مەسەل ۋە ساتىرالار 87

بالىلار ئەدەبىياتى

سەلەي قاسىم ...... ئىسىم ۋەجىدىن 90
تىلىۋالدى ئەيسا ...... تومۇزغا 93
ئۇدۇلھاشىم قاسىم ...... «مۇئەللىم، مېنى قۇتقۇزۇۋېلىڭ» 98
ئابلىمىت روزى، چىپانى، ھاپىزجان مۇھەممەت ...... شېئىرلار 101

سەھنە ۋە ئېكران

سەپەر ھۆسەيىن ...... «دولان مۇقامى» ۋە ئۇنىڭ فورمامىيلىك مۇزىكا ئىكەنلىكى توغرىسىدا 104

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتى

ئاتىكەم زەمىرى (تاجىك) ...... يامان ئاقىۋەت 113
قۇربانخان ئاخۇنباي (تاجىك) ...... تاغلارنىڭ قۇدرىتى سىڭگەن تېنىمگە 115
قەدەم دىربىنزادە (تاجىك) ...... شېئىرلار 116

چەتئەل ئەدەبىياتى

مىخائىل زوشچېنكو ...... بىر پارچە خەت ۋە ساۋاتسىز ئايال توغرىسىدا ھېكايە 119

خەزىنە

سابىرجان سېيىت رەتلىگەن ...... ئوخشاش (چۆچەك) 121
ئۆمەر ئىسمائىل ...... بەدىئىي تىلنىڭ ئاقىۋىتى 122

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇر

(بۇ ساندىكى قىستۇرما رەسىم ۋە ھۆسنخەتلەرنى قەيسەرجان قاسىم، جۇمە ئابدۇللالار ئىشلىگەن)

قاۋسىلقان قامجان

پارتىيە رەھبەرلىكى ـ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى ساغلام راۋاجلاندۇرۇشنىڭ تۈپ كاپالىتى

پارتىيە رەھبەرلىكىنى قوبۇل قىلىش، ئەدەبىياتنىڭ پارتىيىۋىلىك پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇش — ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىمىزنىڭ مۇھىم بۇرچى؛ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ تۈپ كاپالىتى.

بىزنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىز جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ توغرا رەھبەرلىكىدە بارلىققا كەلگەن، سەممىي غەمخورلۇقى ۋە پەرۋىش قىلىش ئارقىسىدا روناق تاپقان، گۈللەنگەن. شۇڭا، كېسىپ ئېيتالايمىزكى، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىز پارتىيە رەھبەرلىكىگە مۇھتاج. پارتىيىمىز سوتسىيالىستىك 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى غەلىبىلىك ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە مۇھتاج. دېمەك، پارتىيە رەھبەرلىكى بولغانلىقى ئۈچۈن ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىزنىڭ خەلق قەلبىنى شادلاندۇرغان بۈگۈنكى كۈنى بولدى. شۇڭا سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىزنى ساغلام راۋاجلاندۇرۇشقا كاپالەتلىك قىلىشتىكى ئاساسلىق ھالقا يەنىلا پارتىيە رەھبەرلىكى، بولۇپمۇ پارتىيىنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىگە بولغان كونكرېت يېتەكچىلىكىدۇر. پارتىيىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە بولغان رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىشنىڭ ئالدىنقى شەرتى يەنىلا ئەدەبىياتنىڭ پارتىيىۋىلىكىدە چىڭ تۇرۇش، تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش، خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇشتىن ئىبارەت. ئېلىمىزدە ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىغا قارىتا تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا ئېغىشماي چىڭ تۇرۇش مەسىلىسى ئىزچىل تەكىتلىنىپ كېلىۋاتىدۇ. بىراق، بۇ مەسىلىنى ئومۇميۈزلۈك چاقىرىق قىلىپ قويۇش كۇپايە قىلمايدۇ. ئۇنى تېخىمۇ كونكرېتلاشتۇرۇش ئۈچۈن، تېخىمۇ تولۇق ئەمەلىيلەشتۈرۈشنىڭ، ئۇنۇمىنى كۆرسىتىشنىڭ چارە ـ تەدبىرلىرى ئۈستىدە تەكرار ئويلىنىش كېرەك. بۇنىڭدا ئەڭ ئاساسلىق، ئەڭ مۇھىم بولغىنى پارتىيە رەھبەرلىكى. بىز سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىدە تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش مەسىلىسىگە تولۇق كاپالەتلىك قىلىمىز دەيدىكەنمىز، ئالدى بىلەن شەرتسىز تۈردە پارتىيە رەھبەرلىكىنى قوبۇل قىلىشىمىز كېرەك. بۇ نۇقتىنى ئالاھىدە تەكىتلەپ، ئەمەلىيلەشتۈرمەي تۇرۇپ، قالغان ئاساسلىق پرىنسىپلاردا چىڭ تۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرغىلى بولمايدۇ.

كوممۇنىستىك پارتىيە سوتسىيالىستىك دەۋرىمىزنىڭ پاراۋۇزى، يولباشچىسى بول-

قانىكەن، ئۇ، چوقۇم سوتسىيالىستىك دەۋرىمىز ئەدەبىيات - سەنئىتىگىمۇ رەھبەرلىك قىلىش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئېلىش كېرەك.

پارتىيىنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەتكە رەھبەرلىك قىلىشىنى، ئۇنىڭ تەرەققىياتى جەريانىدىكى رولىنى بىۋاسىتە تۇتۇشنى، كونكرېت يېتەكچىلىك قىلىپ، توغرا نىشان كۆرسىتىشنى سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ تۈپ خاراكتېرى، ئالاھىدىلىكلىرى، دەۋرىمىزنىڭ تەلىپى، خەلقنىڭ ئارزۇسى بەلگىلىگەن.

ئېلىمىز ئازاد بولغاندىن بۇيانقى يېرىم ئەسىر ۋاقىت ئىچىدە كوممۇنىستىك پارتىيىمىز سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئىتىمىزگە ئىزچىل تۈردە رەھبەرلىك قىلىپ كەلدى. بۇنىڭ گەۋدىلىك ئىپادىلىرى تۆۋەندىكى بىر قانچە تەرەپلەردە كۆرۈلىدۇ:

بىرىنچى، كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ مەخسۇس سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەتنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ئوتتۇرىغا قويغان بىر قاتار فاكچىن، سىياسەتلىرىنىڭ توغرىلىقى، ئىلمىيلىكى، ئۇنىڭ خەلقنىڭ، كەڭ ئىجادكارلارنىڭ دىلىدا ياققانلىقى، ئەمەلىي ئۈنۈمىنى كۆرسەتكەنلىكىدە ئېنىق ئىپادىلەندى. «ھەممە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش»، «كونىنى بۈگۈنكى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش، چەت ئەللىكىنى جۇڭگو ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش»، «كونىدىن يېڭىنى يارىتىش»، «ئەدەبىيات سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش»... قاتارلىقلار پارتىيىمىزنىڭ ھەر قايسى دەۋر، ھەر قايسى مەزگىللەردە مەخسۇس ئېلىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن بەلگىلەپ بەرگەن تارىخىي ئەھمىيەتكە ۋە رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان مۇھىم پروگرامما خاراكتېرلىك فاكچىن، سىياسەتلىرىدۇر. بۇ ئۇلۇغوار فاكچىن، سىياسەتلەرنىڭ يېتەكچىلىكىدە كۆپ مىللەتلىك ئېلىمىزنىڭ رەڭدار مىللىي شەكىل، قويۇق مىللىي تۈسكە ئىگە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئىتىدە ئىلگىرىكىسى بىلەن سېلىشتۇرغاندا ئاسمان - زېمىن پەرق قىلىدىغان دەرىجىدە زور ئۆزگىرىش بولدى.

ئېلىمىزدىكى قېرىنداش ھەر مىللەت خەلقلىرىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىغا ئوخشاش، بۈگۈنكى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىمۇ كۆزگە كۆرۈنەرلىك يۈكسىلىش بولدى. بۇنىڭدا ئۆزىنىڭ شانلىق سەھىپىسىنى ئېچىپ، 50 يىللىق غەلىبە مۇساپىسىنى بېسىپ ئۆتكەن يېڭى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ مېۋىسى ھېسابلانغان ھەر خىل ئەدەبىي ئەسەرلىرىمىز تولۇق پاكىت بولالايدۇ. بۇ ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ بەزىلىرى سان جەھەتتىكى سالمىقىنى، سۈپەت جەھەتتىكى بەدىئىي قىممىتىنى دۆلىتىمىز ئىچى ۋە دۆلىتىمىز سىرتىدا كۆرسەتكەن تەسىرىدە روشەن ئىپادىلىمەكتە. بۇ مول نەتىجىلەر كىشىلەرنى ھەقىقەتەن قايىل قىلىدۇ ۋە ھەم خۇشال قىلىدۇ. سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتىمىز زېمىنىدە ئەنە شۇنداق چوڭ ئۆزگىرىشلەرنى ئېلىپ كەلگەن، خەلقىمىز ئۈچۈن قىممەتلىك، ساغلام مەنىۋى بايلىقلارنى يارىتىشتا يول ئاچقان، ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىمىزنىڭ ئىجادچانلىق روھىغا مەدەت بېرىپ، جاسارىتىگە - جاسارەت قوشقان پارتىيىمىزگە قانداقمۇ چىن قەلبىمىزدىن ئاپىرىن ئوقۇماي تۇرالايمىز؟! بۇ پاكىتلار بىزنىڭ پارتىيىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئىتىمىزنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن بەلگىلەپ بەرگەن فاكچىن، سىياسەتلىرىنىڭ تامامەن توغرا ئىكەنلىكىگە بولغان ئىشەنچىمىزنى تېخىمۇ چىڭىت-

Altunoq

تىدۇ. بۇ پاكىتلار بىزگە كوممۇنىستىك پارتىيە رەھبەرلىكى بولغاندىلا سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئىتىمىز كۈچلۈك ھاياتىي كۈچكە ئىگە بولىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ.

ئىككىنچى، كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەتكە بولغان رەھبەرلىكىنىڭ مۇھىملىقى، زۆرۈرلىكى، ئەمەلىي ئۈنۈمى ئەدەبىيات بىلەن سىياسەتنىڭ كونكرېت مۇناسىۋىتىدە ئىپادىلىنىدۇ. مەنبەسى، ئىچكى قانۇنىيىتى، دىئالېكتىك بىرلىكى، ماھىيىتى جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا، سىياسىي بىلەن ئەدەبىيات ھەر ئىككىلىسى ئۈستقۇرۇلمىغا مەنسۇپ بولۇپ، ئۇلار ئۆز ئارا قويۇق مۇناسىۋەتتە زىچ ماسلاشقان ھالدا ئىقتىسادىي بازىس ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ ھەم ئىقتىسادىي بازىسقا تەسىر كۆرسىتىش رولىنى ئوينايدۇ، شۇنداقلا سىياسىي بىلەن ئەدەبىياتنىڭ ئىقتىسادىي بازىسقا خىزمەت قىلىش ئەھۋالى ئوخشاش بولمايدۇ. ئالايلى، سىياسىي، ئىقتىسادىي بازىس بىلەن مۇناسىۋەتلىشىش ئارىلىقى يېقىن بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئىقتىسادىي بازىسقا خىزمەت قىلىش، تەسىر كۆرسىتىشى تېز ھەم بىۋاسىتە بولىدۇ. ئەدەبىياتقا كەلسەك، ئۇنىڭ ئىقتىسادىي بازىس بىلەن مۇناسىۋەتلىشىش ئارىلىقى يىراق بولغانلىقى ئۈچۈن، ئىقتىسادىي بازىسقا خىزمەت قىلىش، تەسىر كۆرسىتىشى ئاستا ھەم ۋاسىتىلىق بولىدۇ، شۇنىڭدەك ئەدەبىيات بۇ ۋەزىپىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئاساسەن سىياسىنى ۋاسىتە ۋە كۆۋرۈك قىلىدۇ. سىياسىنىڭ ۋاسىتىسى، سىياسىنىڭ ياردىمى بولمىسا، ئەدەبىياتنىڭ ئىقتىسادىي بازىس ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، تەسىر كۆرسىتىشى قىيىنغا چۈشىدۇ. شۇڭا سىياسىي بىلەن ئەدەبىياتنىڭ مۇناسىۋىتىنى بىر - بىرىدىن ئايرىپ قاراشقا ھەم ئۇنىڭغا سەل قاراشقا بولمايدۇ.

دېمەكچى بولغان مۇددىئايىمىزغا كەلسەك، ئېلىمىزنىڭ ئىقتىسادىي بازىسى — كوممۇنىستىك پارتىيە رەھبەرلىكىدە ئورنىتىلغان سوتسىيالىستىك ئىقتىسادىي بازىستۇر. ئۇنداق ئىكەن، سوتسىيالىستىك دەۋرىمىزدىكى ئىقتىسادىي تۈزۈلمە، سىياسەت، قانۇن قاتارلىقلار كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ بىۋاسىتە رەھبەرلىكىدە، رىياسەتچىلىكىدە بەلگىلەنگەن. بۇنداق شارائىتتا سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئىتىمىز شەرتسىز تۈردە پارتىيە رەھبەرلىكىنى قوبۇل قىلماي بولمايدۇ. ئۇ، پارتىيە سىياسىتىنى، قانۇن - پەرمانلىرىنى ۋاسىتە، كۆۋرۈك، يېتەكچى ئىدىيە، توپ يۆنىلىش، نىشان قىلىش ئارقىلىق سوتسىيالىستىك ئىقتىسادىي بازىس ئۈچۈن ئاكتىپ خىزمەت قىلىپ، ئىجابىي تەسىر كۆرسىتىپ، سوتسىيالىستىك رېئاللىقنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈش ئارقىلىق خەلقىمىزنىڭ مەنىۋى بايلىقىغا ئايلىنىدۇ. دۆلىتىمىزنىڭ ئىقتىساد، پەن - مەدەنىيەت، دۆلەت مۇداپىئەسى جەھەتتە گۈللىنىپ، تېخىمۇ قۇدرەت تېپىشى ئۈچۈن تۈرتكە بولۇش رولىنى ئوينىيالايدۇ. مۇبادا ئەدەبىياتنىڭ سىياسىي بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ئىنكار قىلىنسا، ئۇ چاغدا سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئىتىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك ئىقتىسادىي بازىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتەك جەڭگىۋار ۋەزىپىسىنى ئادا قىلالمايدۇ.

پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن ئېلىمىزنىڭ ئىقتىسادىي ساھەسىدە بىر خىل گۈللىنىش يېڭى تارىخىي بۇرۇلۇش ۋەزىيىتى بارلىققا كەلدى. ماددىي بايلىقلارنىڭ جۇش ئۇرۇپ يۈكسىلىشىگە ئەگىشىپ سوتسىيالىس-

تىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىزمۇ يېڭىباشتىن تەرەققىيات يولىنى تاپتى. كوممۇنىستىك پارتىيىمىز سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىزنىڭ راۋاجلىنىشى ئۈچۈن ئۇلۇغ شارائىتلارنى يارىتىپ بەردى. يېڭى دەۋردىكى يېڭى ۋەزىپىلەر ئالدىدا پارتىيىمىزنىڭ نۆۋەتتىكى فاڭجېن، سىياسەتلىرى بىلەن سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىزنىڭ مۇناسىۋىتى تېخىمۇ قويۇقلاشتى، تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتى.

ئۈچىنچى، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت قوشۇنىمىزنىڭ زورىيىشىنى، ئۆسۈپ يېتىلىشىنى كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ تەربىيىسىدىن، سەممىيىي غەمخورلۇقىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ. بىزنىڭ پارتىيىمىز ماركسىزم ـ لېنىنىزمنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ھەققىدىكى تەلىماتى، ماۋزېدۇڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى بويىچە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى باشقۇرۇپ، ئۇنى سوتسىيالىزم ئومۇمىي ئىشلىرىنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان مۇھىم بىر تەركىبىي قىسمىغا ئايلاندۇردى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا زور كۈچ بىلەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنى يېتىشتۈرۈشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ، ئۇلارنى سىياسىي جەھەتتىن، كەسپىي جەھەتتىن چوڭقۇر ماركسىزم ـ لېنىنىزم تەربىيىسىگە ئىگە قىلدى. پارتىيىمىز ئۆتكەن يىگىرمە ئەسىر ۋاقىت مابەينىدە مەخسۇس ئەدەبىيات ـ سەنئەت كەسپلىرى بويىچە مۇنتىزىملاشقان ئالىي مەكتەپلەردە، ھەر دەرىجىلىك بىلىم ئاشۇرۇش مەكتەپلىرى، قىسقا مۇددەتلىك كۇرسلاردا تۈركۈم ـ تۈركۈملەپ ئوقۇتۇپ تەربىيىلەش، ماھارەت كۆرسىتىشكە، ئىجاد قىلىشقا ۋاقىت چىقىرىپ پۇرسەت يارىتىپ بېرىش، يېڭىلىق يارىتىشقا، ئالغا ئىلگىرىلەشكە ئىلھام بېرىش ئۇسۇلى بىلەن ئىدىيىۋى، كەسپىي ئەخلاق ـ پەزىلەتتە ساغلام، بىلىملىك، ئىقتىدارلىق سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت قوشۇنىنى بەرپا قىلدى. ئۇلار ئىچىدىن مۇنەۋۋەرلىرىنى تاللاپ پارتىيىگە قوبۇل قىلدى، مۇھىم رەھبەرلىك خىزمەتلىرىگە ئۆستۈردى. ئىجادىيەتتە كۆرۈنەرلىك نەتىجە قازانغانلىرىنى تەقدىرلىدى. سانى كۆپ، سۈپىتى يۇقىرى، بۆسۈش خاراكتېرلىك ئىجادىي ئەمگىكى بار ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىغا دۆلەت تەرىپىدىن ئەتىۋارلاپ ئېتىبار بېرىشكە تېگىشلىك تۆھپىكار ئىلمىي ـ پەن خادىملىرى قاتارىدا مۇئامىلە قىلدى. نۇرغۇن خىراجەتلەرنى ئاجرىتىپ مەخسۇس ئىش بېجىرىش ئورۇنلىرىنى، پروگراممىسى بار قانۇنلۇق جەمئىيەتلىرىنى قۇرۇپ، نەشرىيات ئورگانلىرىنى تەسىس قىلىپ بەردى، شۇنىڭدەك ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىمىزنىڭ مەملىكەت ئىچى، مەملىكەت سىرتىغا چىقىپ زىيارەت قىلىشىغا، مەدەنىيەت، ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى كەڭ ـ كۆلەمدە ئالماشتۇرۇشىغا، ئۆز جەمئىيەتلىرىنىڭ قۇرۇلتىيىنى ئۆتكۈزۈپ، دېموكراتىك ئاساستا سايلام ئېلىپ بېرىشىغا، نۆۋەتتىكى ئىجادىيەت نىشانى، ئىجادىيەت ۋەزىپىلىرىنى بەلگىلەپ قارار چىقىرىشىغا، ھەر خىل شەكىللەردە ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرىنى ئۇيۇشتۇرۇپ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت قانۇنىيىتى، ئىجادىيەت مەسىلىلىرى ئۈستىدە ئىلمىي تەھلىل يۈرگۈزۈشكە كەڭرى ئىمكانىيەت ياراتتى. كەسپىي يازغۇچىلار سانىنى كۆپەيتتى. كوممۇنىستىك پارتىيىمىز يەنە يازغۇچى ـ سەنئەتكارلارنى دائىما لېكتىك ماتېرىيالىزم، تارىخىي ماتېرىيالىزملىق نۇقتىئىنەزەر بويىچە جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ باي ئەدەبىي مىراسلىرىنى يىغىش، توپلاش،

رەتلەش، ئۆزىنىڭغا تەنقىدىي يوسۇندا ۋارىسلىق قىلىشقا رىغبەتلەندۈردى. بۇنىڭ بىلەن ئېلىمىزدىكى ھەر قايسى قېرىنداش مىللەتلەرنىڭ شانلىق مەدەنىيەت تارىخىنى نامايەندە قىلىش يولى بىلەن ئەدەبىيات – سەنئەت خادىملىرىمىزنى ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئاجايىپ تالانت – جاسارىتىدىن تەسىرلەندۈرۈپ، ئۇلارنىڭ مىللىي غۇرۇرىنى ئاشۇردى، ۋەتەنپەرۋەرلىك، مەرىپەتپەرۋەرلىك، كوممۇنىستىك ئىنسانپەرۋەرلىك ئىجادچانلىق روھىنى ئۇرغۇتتى. مەسىلەن: ئاپتونوم رايونلۇق پارتىيە كومىتېتىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى ۋە بىۋاسىتە قول تىقىپ يېتەكچىلىك قىلىشى ئارقىسىدا ئۇيغۇر مەدەنىيىتى، ئەدەبىيات – سەنئىتى تارىخىدا بارلىققا كەلگەن «تۈركىي تىللار دىۋانى»، «قۇتادغۇ بىلىك» داستانى، «12 مۇقام» دىن ئىبارەت بۈيۈك گۆھەرلەر رەتلىنىپ، نەشر قىلىنىپ، كەڭ جاماەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى. يۇقىرىدا دېگەنلىرىمىزدىن باشقا، كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ دانا رەھبەرلىكى ۋە مىللىي سىياسىتىنىڭ پارلاق نۇرى ئاستىدا ئۇيغۇر تىلىدا «دۇنيا ئەدەبىياتى»، «ئەدەبىي تەرجىمىلەر» ناملىق ئەدەبىي ژۇرناللار نەشر قىلىنىپ، دۇنيا جاماەتچىلىكى ئورتاق ئېتىراپ قىلغان مەشھۇر ئەدەبىي ئەسەرلەرنى، خەنزۇ ئەدەبىياتىنىڭ مۇنەۋۋەر نەمۇنىلىرىنى ئۇيغۇر كىتابخانلىرىغا تونۇشتۇرۇشنىڭ داغدام يولىنى ئاچتى. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا ئاپتونوم رايونىمىزدا خەنزۇ تىلىدا «مىللىي يازغۇچىلار» ناملىق ژۇرنالنى نەشر قىلدۇرۇپ، شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر، قازاق، موڭغۇل، قىرغىز قاتارلىق ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچى، شائىرلىرىنىڭ مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىنى خەنزۇ كىتابخانلىرىغا تونۇشتۇرۇشنىڭ، خەنزۇ تىل – يېزىقى ئارقىلىق دۇنيا جاماەتچىلىكىگە تونۇشتۇرۇشنىڭ دەرۋازىسىنى ئاچتى.

ئۆزىمىزگە پىششىق تونۇشلۇق بولغان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ۋە ئۇنىڭ ئاۋانگارت قوشۇنىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا، ھازىرقى تەرەققىيات ۋەزىيىتىگە نەزەر تاشلىغان چاغلىرىمىزدا ھاياجانلىنىپ، ئىپتىخارلىق ھېسسىيات دېڭىزىغا چۆمۈلىمىز. خېلى بۇرۇندىن تارتىپ ئەدەبىي ئىجادىيەتتە مول نەتىجىلىرى بىلەن كۆزگە كۆرۈنگەن پېشقەدەم يازغۇچى، شائىرلاردىن باشقا، كېيىنكى ئەۋلادلار ئارىسىدىن قىيۇم تۇردى، زوردۇن سابىرلاردىن تارتىپ مۇھەممەت باغراش، مەمتىمىن ھوشۇرغا قەدەر؛ مەھەممەتجان سادىق، رەخىم قاسىملاردىن تارتىپ ئوسمانجان ساۋۇت، ئەبەيدۇللا ئىبراھىملارغا قەدەر نۇرغۇن ساندىكى قەلىمى ئۆتكۈر، تەپەككۇرى چوڭقۇر، دەۋر بىلەن ھەمنەپەس، خەلق بىلەن سىرداش، نەزەر دائىرىسى كەڭ، ئەتراپلىق سەنئەت تەربىيىسىگە، كۈچلۈك ئىجادىيەت ماھارىتىگە ئىگە، ئىقتىدارلىق، ئىستىقباللىق يازغۇچى، شائىرلار ئارقا – ئارقىدىن يېتىشىپ چىقتى.

تۆتىنچى، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە ئەدەبىيات – سەنئىتىمىز بىردەك سوتسىيالىستىك رېئاللىق چىنلىقىنى ئۆزىنىڭ جېنى قىلدى، رېئاللىقنى رېئالىستىك ئۇسۇلدا ئەكس ئەتتۈردى، ئەدەبىيات – سەنئەت خادىملىرىمىز شەرتسىز تۈردە رېئاللىققا يۈزلەندى. ئۇلار ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى ئۆز ئىجادىيەتلىرى ئۈچۈن ماتېرىيال تېپىش مەنبەسى، سۈپەتلىك بەدىئىي ئەسەرلەرنى ئۇندۇرۇشنىڭ مۇنبەت ئېتىزى قىلدى. ئۇلار داۋاملىق كەڭ خەلق ئارىسىغا بېرىپ، ھەر ساھە، ھەر كەسىپتىكىلەر بىلەن ئازادە ئۇچ-

رىشىپ، خەلقنى ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ سۈت ئانىسىغا ئايلاندۇردى.

ياخشى ۋەزىيەتنى، دەۋرنى قەدىرلەش، خەلقنى قەدىرلەش، ئۆزلىرى ياشاۋاتقان دەۋرنى، ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى چۈشىنىش، ئۇنىڭ ئىنچىكە، مۇرەككەپ قاتلاملىرىنى ئاختۇرۇش، خەلقنىڭ قەلبىنى، ئارزۇ ئىستەكلىرىنى چۈشىنىش، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادكارلىرىمىزنىڭ مۇقەددەس بۇرچى. ياخشى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى قۇرۇق خىيالىي دۇنيادىن كەلمەيدۇ. رېئال تۇرمۇشتىن كېلىدۇ. يارالمىق ئىجادكارلارمۇ ئەشۇ پاراسەتلىك خەلق ئارىسىدىن كەلگەن. كوممۇنىستىك پارتىيىمىز تەكرار تەشەببۇس قىلىپ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىمىزنى دائىم خەلق ئاممىسى ئارىسىغا بېرىشقا، تۇرمۇشقا چۆكۈشكە يۈزلەندۈرگەندىن كېيىن، ئۇلار يارالمىق ئەسەرلەرنى يېزىشنىڭ ياخشى ماتېرىياللىرىنى تاپتى. ئۆزلىرىنىڭ ئەدەبىي ئەسەرلىرىدە ئەكس ئەتتۈرمەكچى بولغان ئوبېكتلىرى بىلەن بىۋاسىتە ھەم ۋاسىتىلىق ئۇچرىشىش، چۈشىنىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشتى. بۇنىڭ بىلەن شېرىن ئىجادىيەت مېۋىلىرى ئارقىلىق دەۋرگە، خەلققە جاۋاب بېرەلەيدىغان بولدى. بۇ جەرياندا ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىمىز دەۋرنىڭ، خەلقنىڭ ئىشەنچىسىنى قولغا كەلتۈرۈپ، ئىجادكارلار ئۈچۈن دەۋر، خەلق، تۇرمۇش قانچىلىك ئەھمىيەتلىك بولسا، دەۋر، خەلق، تۇرمۇش ئۈچۈنمۇ ئىجادكارلار شۇنچىلىك لازىم ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلدى.

دېمەك، كوممۇنىستىك پارتىيىمىز كەڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىمىزغا دەۋردىن نەپەس بەردى، خەلقتىن، تۇرمۇشتىن نەپەس بەردى. نەتىجىدە ئۇلارنىڭ خەلق ئاممىسى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى قويۇقلاشتۇردى، دەۋر، تۇرمۇش، خەلق دېگەنلەردىن ئىبارەت مۇقەددەس ئاتالغۇنى ئىجادكار قەلبىگە چوڭقۇر سىڭدۈرۈۋەتتى.

يازغۇچى، سەنئەتكارلار دەۋردىن، تۇرمۇشتىن، خەلقتىن مۇستەسنا ياشىيالمايدۇ. دەۋر، تۇرمۇش، خەلق ئۇلارنىڭ ئېڭىغا ئۆزىنىڭ ئاكتىپ مەزمۇنى، روھى، ھەقىقىتى، چىنلىقى ئارقىلىق تەسىر كۆرسىتىپ تۇرىدۇ. تەسىرگە ئۇچرىغان ياكى تەسىرنى قوبۇل قىلغان ئىكەن، ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىمىز دەۋرنىڭ، تۇرمۇشنىڭ يورۇقلۇق تەرەپلىرىنى بولسۇن ياكى قاراڭغۇلۇق تەرەپلىرىنى بولسۇن ئۆز ئەسەرلىرىدە ئەكس ئەتتۈرمەسلىكى مۇمكىن ئەمەس.

مەن 1989 ـ يىلى كۈزدە قەشقەر شەھىرىدە بۈگۈنكى زامان ئۇيغۇر پىروزىسىنىڭ چەۋەندازى، تالانتلىق يازغۇچى زوردۇن ئەپەندى بىلەن ئۇچرىشىپ ئەدەبىيات ئىلمى ۋە ئەدەبىي ئىجادىيەت مەسىلىلىرى ئۈستىدە پاراڭلاشقان ۋاقتىمدا، ئۇ، ئۆزىنىڭ ئىجادىيەت تەجرىبىلىرى ئۈستىدە سۆزلەپ كېلىپ: «مېنىڭ يازغۇچىلىق كەسپى بىلەن شۇغۇللىنىش داۋامىدا ئىگە بولغان ئۈچ ئەنگۈشتىرىم بار. بۇلار: چىنلىق، دەۋر روھى، بەدىئىي ماھارەتتىن ئىبارەت» دېگەنىدى. ئۇنىڭ بۇ قاراشلىرى ھەققىدە خېلى ئويلاندىم، مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ ئەمەلىيەتكە تەدبىقلاپ كۆردۈم. ئاخىرى زوردۇن ئەپەندىنىڭ بۇ قارىشىنىڭ چوڭقۇر ئىلمىي ھەم ئەمەلىي ئاساسىنىڭ بار ئىكەنلىكىگە قايىل بولدۇم. ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادكارلىرى ئۈچۈن جاپالىق قان ـ تەر بەدىلىگە كېلىدىغان ئەسەرلىرىدە خەلق ئاممىسىغا بەدىئىي ماھارەت كۈچىگە تايىنىپ ئۆزۈۋەتىنىنىڭ،

ئۆز دەۋرىنىڭ، رېئال تۇرمۇشىنىڭ ئەۋزەللىكىنى تونۇتۇش، ئۆز دەۋرىنىڭ، ئىجتىمائىي تۇرمۇشىنىڭ مېغىزىنى چېقىپ كۆرسىتىشتىن باشقا قىممەتلىك ئىش بولمىسا كېرەك. كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ تەربىيىسىدە ئۆسۈپ يېتىلىپ، مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىغا تونۇلۇشقا باشلىغان ئىقتىدارلىق ئۇيغۇر يازغۇچىسى زوردۇن سابىر ئەنە شۇنداق زامان بىلەن، تۇرمۇش بىلەن، خەلق بىلەن ھەممىشە ھەمنەپەس بولۇپ ياشاپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ پۈتۈن ئەسەرلىرىنىڭ تېمىسى بۈگۈنكى دەۋرگە تەئەللۇق. ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە پۈتۈنلەي بۈگۈنكى زامان ئېلىمىز خەلقىنىڭ رېئال تۇرمۇشى، جۈملىدىن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ رېئال تۇرمۇشى يارقىن ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە دەۋرنىڭ ئاساسىي ئېقىمى قىزغىن مەدھىيىلەنگەن. دەۋرىمىزنىڭ تارماق ئېقىمىنى تەشكىل قىلغان نۇقسانلىقلار، ناتوغرا ئىشلار قاتتىق قامچىلانغان. دەۋرىمىز كىشىلىرىنىڭ نۇرلۇق كېلەچەككە بولغان ئىنتىلىشلىرى رومانىنىڭ ئۇسلۇبىدا روشەن يورۇتۇپ بېرىلگەن. رېئال ئادەملەرنىڭ ھاياتلىق كارتىنىسى، پىسخىك خاراكتېرى ئۆز بويىچە، ئۆز پۇرىقى بىلەن ئوبرازلىق سىزىلغان.

مەشھۇر ئۇيغۇر شائىرى مەرھۇم تېيىپجان ئېلىيېۋمۇ پۈتۈن ئۆمرىدە ۋەتىنىنى، پارتىيىنى، دەۋرنى، خەلقنى، ئىتتىپاقلىقنى، ئېسىل ئىنسانىي خىسلەتنى، كوممۇنىستىك ئەخلاق — پەزىلەتنى مەدھىيىلەش، ئوبرازلىق ئەكس ئەتتۈرۈش بىلەن شېئىرىيەت ساھەسىدە چوڭ شۆھرەت قازانغان.

پارتىيىمىز ئېلىمىز ئەدەبىيات — سەنئەت ئىشلىرىنى ياخشى باشقۇرۇشتىن ئىبارەت بۇ مۇھىم مەسىلىگە باشتىن — ئاخىرى ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ كونكرېت يېتەكچىلىك قىلىپ كەلدى. شۇڭا سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات — سەنئىتىمىز توغرا يۆنىلىشنى بويلاپ ساغلام راۋاجلاندى. مۇتلەق كۆپ ساندىكى ئەدەبىيات — سەنئەت خادىملىرىمىز ئىجادىيەتتە يېتەكچى ئىدىيىدىن، توغرا نىشاندىن، دەۋرنىڭ ئاساسىي ئېقىمىدىن چەتنەپ كەتمىدى. قەدىمىنى غەلىبىلىك باستى. ئەنە شۇنداق بولغاچقا سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات — سەنئىتىمىزنىڭ گۈلىستانىدا بۈگۈنكىدەك بۈك — باراقسان مەنزىرىنى بارلىققا كەلتۈردۇق. ئەپسۇسكى يېقىنقى يىللاردىن بۇيان پارتىيىنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات — سەنئىتىمىزگە بولغان رەھبەرلىكىنى ئىنكار قىلىدىغان، باشقۇرۇشنى، ئارىلىشىشنى ئىنكار قىلىدىغان بەزى سەپسەتىلەر ئوتتۇرىغا چىقىپ قالدى، شۇنىڭدەك ماركسىزم — لېنىنىزم ئەدەبىيات — سەنئەت نەزەرىيىسى، ماۋ زېدۇڭنىڭ ئەدەبىيات — سەنئەت ئىدىيىسىنى خۇنۈكلەشتۈرىدىغان، ئۇنىڭدىن يۇتاق چىقىرىپ رېئاللىقنى ئەھمىيىتىنى، تارىخىي ئەھمىيىتىنى، ئىلمىي قىممىتىنى تۆۋەنلەشتۈرىدىغان گەپ — سۆزلەرمۇ بازارغا سېلىندى. نەتىجىدە بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمى ياماراپ كېتىپ، ئىدىيىۋى خاھىشى ساغلام بولمىغان ناچار ئەدەبىيات — سەنئەت ئەسەرلىرى ئاشكارا نەشر قىلىنىدىغان، ئاشكارا تەشۋىق قىلىنىپ تارقىتىلىدىغان ئىشلارمۇ يۈز بەردى. بىر قىسىم كىشىلەر ئاڭلىق ۋە ئاڭسىز ھالدا بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشنى تەرغىپ قىلغۇچىلارغا ۋە بىر قىسىم مۇقامى بۇزۇق يامان ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلغۇچىلارغا ئەگىشىپ ئۇلارنى يېڭىلىقتا، ئىجادىيلىقتا يۈزلەنگۈچىلەر، بوشۇش ۋەزىيىتىنى ياراتقۇچىلار دەپ قارىغۇلارچە

كۆككە كۆتەردى .

ئەگەر پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكى قوبۇل قىلىنمىسا ، ئەدەبىيا تنىڭ پارتىيىۋىلىك پرىنسىپى ئىنكار قىلىنسا ، ئېلىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ خاراك-تېرى ئۆزگىرىپ كېتىدۇ . پارلاق ئىستىقبالىدىن ئايرىلىپ ، خارابلىشىشقا يۈزلىنىدۇ . ئەدەبىيات - سەنئەت سېپى بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش يېقىمى - ئېقىمى بىلەن توشۇپ ، ئەدەبىيات - سەنئەتكارلىرىمىز چىرىكلىشىش ، زەئىپلىشىشكە يۈزلىنىدۇ . ئاخىرى ئەدە-بىيات - سەنئىتىمىزنىڭ تەرەققىيات تارىخى ئۈزۈلۈپ ، قان - تومۇرى سوقۇش-تىن توختايدۇ .

بىزنىڭ پارتىيە رەھبەرلىكىدە تەربىيىلەنگەن، ئۆز ئىنى دەۋرنىڭ ۋەكىلى، دەۋرنىڭ ۋىجدانى دەپ بىلگەن، پارتىيىۋىلىك پرىنسىپتا چىڭ تۇرغان، ماركسىزم - لېنىنىزم، ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنى كۈچلۈك ئىدىيىۋى قورال قىلغان ئەدەبىيات - سەنئەت خا-دىملىرىمىز ئۈچۈن بۇرژۇئازىيىنىڭ رەھبەرلىكى كېرەك ئەمەس، كوممۇنىستىك پارتىيە رەھبەرلىكى كېرەك. بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش ئىدىيىسى كېرەك ئەمەس، ماركسىزم - لېنىنىزم، ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسى كېرەك. ئىتتىپاق قىلىش، بۆلگۈنچىلىك كېرەك ئەمەس، ئىتتىپاق قىلىش، ئىناق بولۇش كېرەك. يەنە بەزىلەر كوممۇنىستىك پارتىيە ئەدەبىي-يات - سەنئەت ئىشلىرىغا ئارىلاشقاندا، رەھبەرلىك قىلغاندا ئۇنىڭ تاشقى جەھەتتىكى رو-لىغا، ئالايلى تەربىيىۋى ئەھمىيىتىگە، ئىجتىمائىي ئۈنۈمىگە، تېمىسى، ئىدىيىۋى مەزمۇنى قاتارلىقلارغىلا ئېتىبار بېرىدۇ، ئىچكى ئالاھىدىلىكىگە، سەنئەت قانۇنىيىتىگە، ئىستېتىك رولىغا، بەدىئىي قىممىتىگە يەنى شەكىل جەھەتتىكى ئۆزگىچىلىكلىرىگە ئېتىبار بەرمەيدۇ، دەپ كاپشىدى . بۇ ئاق - قارىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلغان ئۇچىغا چىققان بىمەنىلىك. پار-تىيىمىز باشتىن - ئاخىرى ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىمىزغا ئۆز ئالاھىدىلىكى، ئۆز قا-نۇنىيىتى بويىچە رەھبەرلىك قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. كونكرېت ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادى-يىتىگە يېتەكچىلىك قىلىش خىزمىتىگە قارىتا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ، ئىجادكارلارغا يولداش ماۋزېدۇڭ كۆرسىتىپ ئۆتكەندەك ئىجادىيەتتە چوڭقۇر ئىدىيىۋى مەزمۇن بىلەن يۈكسەك دەرىجىدىكى مۇكەممەل بەدىئىي شەكىلنى بىرلەشتۈرۈشنى تەشەببۇس قىلىپ كەلدى. مانا بۇ پاكىت پارتىيىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەرلىرىنىڭ ھەم مەزمۇ-نىغا ھەم شەكلىگە، شۇنداقلا بۇ ئىككىلىسىنىڭ مۇكەممەل بىرلىكىگە قارىتا قانچىلىك يۇ-قىرى تەلەپ قويۇپ كەلگەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ. شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن جۇڭ-خۇا مىللىتىنىڭ مىللىي غۇرۇرىنى، ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىنى ، ئىجادچانلىق جاسارىتىنى ئۇرغۇتىدىغان، ئىدىيىۋى مەزمۇنى ۋە بەدىئىي سۈپىتى جەھەتتىن ۋايىغا يەتكەن نۇر-غۇن مۇنەۋۋەر ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەرلىرى بارلىققا كەلدى.

كوممۇنىستىك پارتىيىمىز سوتسىيالىستىك يېڭى جۇڭگونىڭ پۈتۈن ئىشلىرىغا رەھ-بەرلىك قىلىش، ئۇلۇغ جۇڭخۇا مىللىتىمىزنىڭ تەقدىرى ۋە ئىستىقبالىغا كاپالەتلىك قى-لىش جەريانىدا ماركسىزم - لېنىنىزمنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىلمى، قانۇنىيىتى، ئە-دەبىيات - سەنئەتنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى، ئىقتىسادىي ئۈنۈمى، جەمئىيەتتىكى رولى، ئەدە-

بىيات ـ سەنئەتنىڭ ئالاھىدە ئۇستقۇرۇلمىلىق ھاياتى كۆچى ھەققىدىكى تەلىماتلىرىغا ئەمەل قىلماي، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ئارقىلىق خەلقىمىز ئۈچۈن مول مەنىۋى بايلىقنى ياراتتى. سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتىگە بىۋاسىتە قول تىقىپ يېتەكچىلىك قىلالايدىغان، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىش داۋامىدا ئالاھىدە ئۇنۇم ھاسىل قىلالايدىغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنى تەربىيىلەپ، دۆلەتنى، خەلقنى خاتىرجەم قىلدى. تەنقىدىي يوسۇندا ۋارىسلىق پرىنسىپى بويىچە جۇڭخۇا مىللىتىنىڭ قىممەتلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت مىراسلىرىغا ئۆزگىچە جان كىرگۈزدى.

ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادكارلىرىمىزنىڭ ئالاھىدە ھوشيار بولۇشىغا، ئالاھىدە دىققەت قىلىشىغا تېگىشلىك بولغان يەنە بىر مەسىلە — بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىككىر ئېقىمىدا چىڭ تۇرۇپ كۆچەپ تەرغىپ قىلغان ۋە ئۇنىڭ ئىللەتلىرىنى يۇقتۇرۇۋالغان بەزى كىشىلەر توغرا نىشاندىن ئادىشىپ، ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ بىردىنبىر مەنبەئى بولالمايدۇ؛ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرى ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ئىنكاسى ئەمەس؛ «ئىككىنى بىرلەشتۈرۈش» تىن ئىبارەت ئىجادىيەت مېتودىنى قوللىنىشنىڭ ۋاقتى ئۆتۈپ كەتتى، دېگەندەك ئوخشاش بىر نېمىلەرنى كۆتۈرۈپ چىقتى. بۇ ئارقىلىق ئۇلار غەرەزلىك ھالدا يوقىلاڭ نەيرەڭلەرنى ئىشلىتىپ ماركسىزم ـ لېنىنىزملىق ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەزەرىيىسىگە، ماۋزېدۇڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىگە ھۇجۇم قىلىشقا، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ رېئال تۇرمۇش بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى، كەڭ خەلق ئاممىسى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى ئىنكار قىلىشقا ئۇرۇندى.

ئەگەر سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىز پارتىيە رەھبەرلىكىدىن ئايرىلسا، ئىجتىمائىي تۇرمۇشتىن، خەلقتىن ئايرىلسا، ئۇ ئاخىرى بېرىپ خەلق قەلبىنى سەسكەندۈرىدىغان زەھەرلىك نەرسىگە ئايلىنىدۇ. بۇ بىزنىڭ قاتتىق ئاچچىق ساۋاق ئېلىشىمىزغا ئەرزىيدۇ. ھەرقانداق شارائىتتا ئۆزىمىزنى سەگەك تۇتۇپ، بۇرژۇئاچە پىكىر ئېقىمىنىڭ يامراپ كېتىش ئېھتىماللىقىغا تاقابىل تۇرۇپ، قان ۋە جان بىلەن قولغا كەلگەن سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىزنىڭ جۇڭگوۋارلىقىنى، پاكلىقىنى، ئىلمىلىكىنى، تارىخ تەرەققىياتىنى، جەمئىيەت تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە تۈرتكە بولۇش رولىنى قوغدىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ. بۇنىڭدا نۇرغۇن ئامىللار بار. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئاساسلىق، ئەڭ يېتەكچىلىك رول ئوينايدىغىنى يەنىلا كوممۇنىستىك پارتىيە رەھبەرلىكىدۇر.

www.uyghurkitap.com

ئەخمەت مۇساق

سوۋغات

(ھېكايە)

يېڭى ئۆي ياراشقان ئوخشايدۇ، ھەممىمىز شۇنچە خۇشال. ئادەتتە قاپىقى ئانچە ئېچىلمايدىغان ئاپام خۇشلۇقىنى يوشۇرۇشقا ئامالسىز. بولمىسا، تاراڭشىتىپ سەي توغراۋېتىپ ئۆزىچە ناخشا ئېيتامدۇ؟ بەزى تېخى ئۇنتۇلۇپ كەتكەن ناز بىلەن قولۇمنى تۇتۇپ ئەركىلەپ، لۆم-لۆم ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ، ئالدىمغا چاي، تاماكا قويۇپ، قولۇمغا كىتابنى تۇتقۇزۇپ قويىدۇ. بالىلىرىمىز بولسا، ئايرىم بىر ئۆيدە ئۆز كارىۋاتلىرى ئالدىغا قويۇلغان شىرەلەرگە ئىگىشىۋېلىپ، تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەشمەكتە. تېخى پات-پات ئۆز كارىۋىتىنى كۆز-كۆز قىلىشىپ، بىر-بىرىگە كۆز قىسىشىدۇ. بىز بىلەن تۇرۇۋاتقىلى يەتتە-سەككىز يىل بولۇپ قالغان ئانام ئۆزىگە تەقسىم قىلىنغان (توغرىسى ئۆزى تاللىۋالغان) ئىچكىرى ئۆيدە يېتىپ، پات-پات كارىۋىتىنى غىچىرلىتىپ قويىدۇ.

ئۆيىمىزنىڭ خۇددى ھېيت كۈنىدىكىگە ئوخشىشىپ قېلىۋاتقانلىقىنى مەنمۇ ھېس قىلىۋاتىمەن. لېكىن، بىزنىڭ ئۆيدە بۇنداق خۇشال ھېيت بولمىغىنىمۇ خېلى بولغان. ھېيت-بايراملاردا يوقلاپ كىرگەنلەرنىڭ ئالدى بىرەر بۇردا يېمەكلىككە ئېغىز تېگىپلا «ئامىن» دېسە، ئارقىسىدىكى مېھمانلار ئىشىك تۈۋىدىنلا يانىتتى. «تار يەردە ئاش يېگۈچە، كەڭ يەردە مۇش يە» دېگەن راست گەپ ئوخشايدۇ. تەييارلىقىڭ ھەر قانچە ياخشى بولسىمۇ، ئۆرە تۇرۇپ يېگەن نازۇ-نېمەتمۇ ئولتۇرۇپ يېگەن قاتتىق نانچىلىك لەززەت بەرمەسكېرەك.

بۈگۈن ھەممىمىز خۇشال. بۇنىڭ سەۋەبى، بىزنىڭ ئۆي كۆچكەنلىكىمىز. بۇ يېڭى ئۆيمۇ ئەمەس، يەنە كېلىپ، شەخسىي سالغان ئۆيىمىزمۇ ئەمەس، پەقەت ئىلگىرى ئىدارە باشلىقلىرىلا ئولتۇرۇپ كەلگەن ئۈچ ئېغىز ياتاق، بىر مېھمانخانىلىق، ھويلىسى خېلى چوڭ ئۆي ئىدى. ھازىرقى ۋاقىتتا، مەمۇرىي ئورۇنلاردا دۆلەت پۇلى بىلەن ئائىلىلىكلەر ياتىقى سېلىشنى ھېچكىم ئېغىزغا ئالمايدىغان بولۇپ قالدى. ئاز-تولا ھوقۇقى بارلار ئەپلەپ-سەپلەپ يەر ئېلىشىپ، چوڭ-چوڭ قورۇلارنى ئىگىلەپ، ھەر خىل پاسوندىكى ئۆيلەرنى سېلىۋېلىشتى. ئۇلار ئىلگىرىكى ئولتۇرغان گۈگۈت قېپىدەك ئۆيلەردىن كۆچۈپ چىققان بولسىمۇ، لېكىن، ئۇلارنىڭمۇ ئوغۇللىرى

ئۆيلەنگەن، قىزلىرى ياتلىق قىلىنغان. يەنە كېلىپ ئۇلارمۇ ھۆكۈمەتنىڭ كادىرى بولۇپ قالغانلىقتىن، ئاتا - ئانىلىرى كۆچۈپ كەتكەن ئۆيلەر قانۇنلۇق ھالدا بالىلىرىغا مىراس قالدى. ئەمدىلا قۇرۇلغان كىچىككىنە ئائىلىلەر ھەر يوغان ئۆيلەرنى ئىگىلەپ، بىرسىنى توخۇخانا، بىرسىنى كېتەرخانا، بىرسىنى قويخانا قىلىپ ئولتۇرۇشماقتا. بولدىلا، ئۇلارنىڭ غەيۋەتىنى قىلىپ نېمە قىلاي؟ يۇقىرىدىن پات - پات تۇرالغۇ جاي ئىسلاھاتىنى ئېغىزغا ئېلىۋاتىدىغۇ؟ ھۆججەت روھى بويىچە، ئولتۇراق ئۆي ئىسلاھاتى بولغاندا، ئاۋۋال ئەسلى ئولتۇرغۇچىغا باھا سۇندۇرۇلۇپ سېتىپ بېرىلىدىغان بولغاچقا، ئۇلارنىڭ شەھەرنىڭ كىندىكىدىكى ئاشۇ ئۆيلەرنىڭ ئورنىنى قانداقمۇ قولدىن بەرگۈسى كەلسۇن!؟

لېكىننزە، كەلگۈلۈك بىزدەكلەرگىلا كەلدى. خىزمەتكە چىققان ۋاقتىمىز ئۇلاردىن قىسقا، ئۆز ۋاقتىدا بىرەر ئېغىز ئۆي تېپىلمىسىلا، ئەپلەپ - سەپلەپ «ئائىلە» قۇرۇۋاپتىمىز. ئۇچاغلاردىغۇ كېتىۋەردى، ئەمدى ئىككى - ئۈچتىن بالىلىق بولۇپتىمىز. تاشلىۋەتكىلى چىدىمايدىكەن، ساتسا پۇلغا ئالمايدىغان بىساتلىرىمىزمۇ كۆپىيىپتۇ، ئانا - ئانىلىرىمىزمۇ قېرىپ كەتكەچكە، يېنىمىزغا ئەكېلىمىسەك بولمىدى. لېكىن، ئۆي، يەنىلا ئىككى ئادەمگە بىرلا كارىۋات كۇپايە قىلغان چاغدىكى ئۆي. ئىدارىگە دەيلى دېسەك، ئەھۋال ئاشۇنداق بولغاچقا، يۈزىمىز چىدىمىدى. يەر ئېلىپ، شەخسىي ئۆي سېلىۋالايلى دېسەك، ئارمانغا چۈشلۈق دەرمان يوق. ئانام قىش - ياز ھويلىدىكى ئۆزىمىز سېلىۋالغان ئاشخانىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا ياتىدۇ. ئۆيدىكى ئىككى كارىۋاتنىڭ بىرىدە ئوغلۇم بىلەن مەن، يەنە بىرىدە ئىككى قىزىم بىلەن ئانىسى ياتىدۇ. نېمە دېگۈلۈك! «ئۆلۈككە گۆر، تىرىككە ئۆي لازىم...» دەيدىكەن. ھازىرغۇ تالادا قالغان ئادەم يوق، لېكىننزە...

بولدى، گەپنى قىسقارتاي، ھازىر ئۈچ ئېغىز ياتاق، بىر مېھمانخانىلىق ئۆينىڭ ئىگىسى بولۇپ قالدىم. ئۆي يېڭى بولمىسىمۇ، ئاقارتىپ، تاملارغا زەدىۋال تۇتۇۋېدۇق، كونا تاملارغا خېلى ئىسكەت كىرىپ قالدى. ھازىر ھەممىسى يېڭىچە ئائىلە سايمانلىرىنى ياسىتىۋاتقان بولغاچقا، ئىدارىمىزنىڭ توپا بېسىپ قالغان كارىۋىتىدىن بىر نەچچىنى سېتىۋېلىپ، ئۆيلەرگە قويۇۋىدىم، مەسىلە ھەل بولدى. شۇنداق قىلىپ مەن ئىدارىمىزدىكى ئالدىنقى قاتاردىكى بىر يۈرۈش ئۆيدە ئولتۇرۇشلۇق ئائىلىنىڭ باشلىقى بولۇپ قالدىم. مانا ئەمدى ياتاق ئۆيۈمدە تاماكانى چېككىچ، كىتاب كۆرۈپ ياتىمەن.

— ئاكا، دادام باشلىق بولغان ئوخشىمامدۇ؟— ئوتتۇرانچى قىزىمنىڭ ئاۋازى قۇلىقىمغا كىردى.

— ياقەي، دادام باشلىق بولغان بولسا، يەنە تۈنۈگۈنكى چوڭ يىغىندا گەپ تەرجىمە قىلىپ يۈرەمتى! — بۇ، چوڭ ئوغلۇمنىڭ ئاۋازى.

— ئەمىسە، بۇ ئۆيدە بۇرۇن باشلىقلارلا ئولتۇرۇپتىمىشكەنغۇ؟

— دەرسىڭنى ئۆگەن، سېنىڭ نېمە كارىڭ؟ بىز ئولتۇرغاندىكىن، بىزنىڭ ئۆي.

«شۇنداق، بىزنىڭ ئۆي!» مەن تاماكىنى ھوزۇرلىنىپ شورىدىم. گۆدەكلەر چوڭلارنىڭ دەردىنى نەدىن بىلسۇن؟ ئۆيغۇ بىزنىڭ بولدى، لېكىن، ئۇ... ئەگەر شياۋچىڭ بولمىغان بولسا...

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

× ×

پېشقەدەم ئىدارە باشلىقى پېنسىيىگە چىققاندىن كېيىن، ئۆزى ئىلگىرى سالغان قورۇسىغا كۆچۈپ كەتتى. باشلىقنىڭ بىرلا ئوغلىنىڭمۇ شەخسىي تۇرالغۇسى بولغاچقا، ئۆي ئىدارىغا قالدى. لېكىن، ئۇنى ئىدارىدىكى كادىرلارنىڭ ھېچقايسىسى تەلەپ قىلمىدى. سەۋەب ئاددى: كونا باشلىقنىڭ ئۆيىدە يېڭى باشلىقنىڭ ئولتۇرۇشى كېرەك — دە! ئىدارىمىزدا بۇنىڭغا شەرتى توشقىنى پەقەت ئىلگىرىكى كاتىپ، ھازىرقى ئىدارە باشلىقى چىلىك يىشەن ئىدى. ئىلگىرى ئىدارىدا ئۇ كاتىپ، مەن تەرجىمان بولغاچقا، ھەر ئىككىمىز باشلىقنىڭ ئۇك — سول قولى ھېسابلىنىپ، بىر — بىرىمىزدىن ئانچە ھېيىقمىپ كەتمەيتتۇق. مەن ئۇنى «شياۋچىلىك» دەپ چاقىراتتىم، ئۇ مېنى «ياسىن» دەۋېرەتتى. خەلق قۇرۇلتىيىدا ئىمىي كومىتېتىنىڭ ۋەزىپىگە تەيىنلىنىش ئۇقتۇرۇشى چۈشمەستىنلا، بەزىلەر ئۇنى «چىلىك جۇيجاڭ» دېگىلى تۇردى. ئۇ بەك ئوڭايسىزلىنىپ، ماڭا: «ھەي... بۇ ئادەملەرنى...» دەپ دەرد تۆكۈپ بەرگەنىدى. رەسمىي ئۇقتۇرۇش چۈشكەندىن كېيىن، باشقىلار ئۇنىڭ ئالدىدا قىلغىلى قىلىق، دېگىلى گەپ تاپالماي يۈرگەندىمۇ، يەنىلا «شياۋچىلىك» دەۋەردىم. بەزىلەر تېخى پىكىر بېرىدىپ، مېنى «ھاكاۋۇر، باشلىقنى كۆزگە ئىلمىدى» دېيىشكەنمۇ بولدى. شياۋچىلىك ئۇلارنى راسا تەنقىد قىلىۋېدى، ھەممىسىنىڭ دىمى ئىچىگە چۈشتى. لېكىن مەنمۇ ئاخىرى «چىلىك جۇيجاڭ» دېگەنگە كۆندۈم. لېكىن، مەن كۆنگەن بىلەن شياۋچىلىك كۆنەلمەي، خېلى ئۇزۇنغىچە نارازى بولۇپ يۈردى. ئەمدى ئۇمۇ كۆنگەن ئوخشايدۇ.

پېشقەدەم ئىدارە باشلىقىنىڭ ئۆيى توغرىسىدا ھېچكىم چوت سوقمىغان بىلەن، شياۋچىلىكنىڭ ئۆيى توغرىسىدا چوت سوقۇۋاتقانلار ئاز ئەمەس ئىدى. ئىدارىمىزدا مېنىڭدەك ئوتتۇرا ياشلىقلار خېلى بولغاچقا، ئىككى ئېغىز ئۆي، خېلى كەڭرى ھويلا ھەممىيلەننىڭ كۆزىنى قىزارتاتتى. بەزىلەرنىڭ خۇپىيانە يول مېڭىۋاتقانلىقىنى، ھەتتا چىلىك جۇيجاڭنى مېھمان قىلغانلىقىنى ئاڭلىدىم. بەزىلەر كەچقۇرۇنلۇقى سوغىكا كۆتۈرۈپ بېرىدىپ، جۇيجاڭنى يوقلاپتۇ. ئاھ، ئۆي، ئىككى ئېغىزلىقلا ئۆي، مېنىمۇ قىيناپ بىر يەرگە ئاپاردى. لېكىن ئىلگىرىكى «شياۋچىلىك» ھازىرقى چىلىك جۇيجاڭغا ئېغىز ئېچىشقا بويىنۇم بولمىدى. ئايالىم تولا ئەيىبلەپ، مېڭەمنى ئاغرىتقەن بولسىمۇ، ئىچىمگە تىنىپ، دەردىمنى تاماكىدىن ئېلىپ يۈرۈۋەردىم. شياۋچىلىك ئىلگىرى خېلى تۈزۈك ئەك كۆرۈنەتتى. خەلق رايىنى سىنىغاندا، مەنمۇ بىر ئاۋاز بەرگەنىدىم. ھازىر قارىسام ھەممىسى «ئېشەكنىڭ كۆۋرۈكتىن ئۆتۈۋالغىچە» ئوخشايدۇ.

× ×

ئۆتكەن ھەپتە چىلىك جۇيجاڭنىڭ قاپىقى ئېچىلمىدى. ئادەتتە مېنى كۆرسىلا كۈلۈپ، تاماكا تۇتقۇزىدىغان، بەزىدە موخۇركامىنى ئوراپ چېكىدىغان ئادەم، مەن بىر نېمىسىنى ئوغۇرلىۋالغاندەك كۆزلىرىدىگە تىكىلىپ قاراپ، ئاچچىق تىنىدىغان بولۇۋالدى. «خۇدايا توۋا، مەن ئۇنىڭغا نېمە قىلغاندىمەن؟ تەرجىمان دېگەن بەرىبىر تەرجىمان، باشلىقنىڭمۇ، پۇقرانىڭمۇ سۆزىنىمۇ تەرجىمە قىلىدىغان گەپ. بىر يىغىندا ئۇ ئادەم سۆزلىسە، ئىبارىسىنىڭ سۆزى تۈگىگىچە، قالغىنىنى ئارام ئالىدۇ، چاي ئىچىدۇ، موگۇدىشىدۇ، خورەك تارتىدۇ. لېكىن مەنچۇ؟

ھەممىسىنى تەرجىمە قىلمىشىم كېرەك، ئېغىزلىرىم قۇرۇپ، خۇمارىم قىستاپ كەتسىمۇ يەنىلا ئاڭلايمەن، يازىمەن، سۆزلەيمەن...
ھەي شياۋچېك، بەلكىم خەلق رايىنىسىنا شىتا ماڭسىمۇ بىر قانچە ئاۋاز بىرلىگىنى ئۈچۈن، مېنى ئۆزەڭنىڭ رەقىبى، باشلىقلىق ئورنىڭغا خىرىس قىلغۇچى، دەپ قارىغان ئوخشايسەن. ئۆز ۋاقتىدا تېخى، «ھەي، باشلىقلىققا سەن لايىق ئىدىڭ، مەن سەنسىز ھېچ ئىش قىلالمىسام، يېرىم ئادەم تۇرۇپ، باشلىقلىقنى قاملاشتۇرالمايمەن» دەپ كەتكەنلىرىڭچۇ؟ ئىزىستا تىلىقىڭنى قارا! مەيلى-پەرۋايىم پەلەك، تەرجىمانلىق ئەمەلىمىدىن ئېلىۋەتسەڭ، شەپكەمنى ئاسمانغا ئېتىپ، سېنى بىر ئاخشام مېھمان قىلاتتىم...

«يىغىن باركەن» دېگەننى ئاڭلاپ، مەجلىسخانىغا كىرسەم، ھەممەيلەن كېلىپ بولغانىكەن، مەنمۇ بېرىپ، چىڭ جۈيجاڭنىڭ يېنىدىكى «مەخسۇس ئورۇن»دا ئولتۇردۇم. چۈنكى، مەن مۇشۇ «مەخسۇس ئورۇن»دا ئون نەچچە يىل ئولتۇرۇپ، ئىككى باشلىقنى ئۇزاتقانىدىم.

— يولداشلار، بۈگۈنكى يىغىندا ئۆي مەسىلىسىنى مۇزاكىرە قىلىمىز، — چىڭ جۈيجاڭ چىرايىنى ئاچماستىن سۆز باشلىدى.

ھەممەيلەن غۇلغۇلىغا چۈشتى. چۈنكى، ئىدارىمىزدا بۇ چاغقىچە ئۆي مەسىلىسى ھەققىدە يىغىن ئېچىلىپ باقمىغان. مېنىڭچىمۇ، ئىشلار باشنىڭ تۈگىدىن تولا تۇرغانىدا مەخسۇس يىغىن ئېچىپ، گەپ يورغىلىتىپ يۈرگىچە، كۆتۈرۈپ كىرگەن سومكىسى تومراق بىرسىگە ئۆينى بېرىۋېتىپ، ئۆزى پېشقەدەم باشلىقنىڭ ئۆيىگە كۆچۈۋالسىلا ئىش تۈگىمەمدۇ؟

— ھازىرقى ۋاقىتتا دۆلەت مالىيەسىدە قىيىنچىلىق بولغاچقا، يېڭىدىن تۇرالغۇ جاي سالالمايۋاتىمىز. كادىرلار ئۆزلۈكسىز كۆپىيىۋاتىدۇ، ئەمەسمۇ؟ ھەممىمىزنىڭ قىيىنچىلىقى بار، ئۇنى ئاستا-ئاستا ھەل قىلىشقا توغرا كېلىدۇ، ئەمدى گەپ، پېشقەدەم باشلىقنىڭ ھېلىقى ئۆيىدە قالدى. يولداشلارنىڭ ھەممىسى ئۇ ئۆيدە مۇقەررەر ھالدا مېنى ئولتۇرىدۇ دەپ قارايدۇ. نېمىشقا مەنلا ئولتۇرىدىكەنمەن؟ مەن ئۈچلا نوپۇس تۇرسام، ھازىرقى ئىككى ئېغىز ئۆيۈممۇ كەڭتاشا يېتىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مېنىڭ مىللىي يولداشلارنىڭكىگە ئوخشاش يوقلاپ كېلىپ، قونۇپ قالىدىغان مېھمانلىرىممۇ يوق...

ھەممەيلەن بىر-بىرىگە قاراشماقتا، بەزىلەر ھەتتا بىر-بىرىنىڭ قۇلاقلىرىغا كۇسۇرلاشقىمۇ ئۈلگۈردى.

— ئەلۋەتتە، ئۇ ئۆيدە ئىدارىمىزدىكى قىيىنچىلىقى ئېغىر يولداشلار ئولتۇرۇشى كېرەك. ئەمما، بىر ئىشلار بولمىدى جۇمۇ، بىر قانچە كۈندىن بېرى خېلى كۆپ يولداشلار ماڭا ھال ئېيتىشتى، بەزىلەر ھەتتا ئۆيۈمگە سوۋغاتمۇ ئەكەلدى. قەلبىڭلارغۇ ياخشى... لېكىنزە...

كۇسۇر-كۇسۇرلار بىردىنلا تىنجىپ، بەزىلەر ئالاقلاپ ئەتراپىغا قاراشقا، بەزىلەرنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، پېشانىسىدىن تەر قۇيۇلۇشقا باشلىدى.

— ئۇلار ھەممىسى ياخشى يولداشلار، قىيىنچىلىق ئادەمنى نېمە كويلارغا سالمايدۇ؟! بولدى، مەن ئىسىملارنى ئاتاپ ئولتۇرمايمەن. ئۆزەڭلارنى ئۆزەڭلار بىلىپ ۋاقىت چىققاندا بېرىپ سوۋغا-سالاملىرىڭلارنى تونۇۋېلىڭلار، ئاشۇ بىر-ئىككى ئېغىز ئۆينى دەپ مېنىمۇ، ئۆزەڭلارنىمۇ بۇلغىماڭلار...

چەكچەيگەن كۆزلەر يۇمۇلۇپ، تاتارغان يۈزلەرگە قان يۈگۈردى. ھەممەيلەن جۈيە-

جاڭنىڭ — توغرىسى، مېنىڭ ئاغزىمغا قارىماقتا...

— مېنىڭچە، بۇ ئۆيدە ياسىن ئولتۇرسا. ئائىلىسىدە جان سانى كۆپرەك، قېرى ئانىسى بار. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئاخشاملىرى ماتېرىيال تەرجىمە قىلسا بالىلىرى بىلەن جوزا تالىشىپ قالغانلىقتىن، يېرىم كېچىگىچە ئىشخانىدا ئىشلەيدۇ.

— شياۋچېڭ، بۇ... — مەن تۇنجى قېتىم باشلىقنىڭ گېپىنى تەرجىمە قىلالماي دۇدۇقلاپ قالدىم. ئاخىرىنى بىرەيلەن چالا-پۇلا ئۆرىدى.

— قانداق، پىكىرىڭلار بارمۇ؟

ئادەتتە ھېچكىمگە گەپ بەرمەيدىغان تىللار بىردىنلا قېتىپ قالدى. ئون مىنۇتچە ھېچكىم ئېغىز ئاچمىدى.

— ئەمىسە، كۆپچىلىكنىڭ پىكرى بولمىسا، شۇنداق قىلايلى، يىغىن تامام.

مەجلىسخانا بىردىنلا بازارغا ئايلىنىپ، ھەممىسى ماڭا قەھرى-غەزەپ بىلەن تىكىلىپ، بەزىلەر ئاغزىنى قويۇۋەتتى:

— ھەي، بىر-بىرىنىڭ تىلىنى ئۇقىدۇ-دە.

— خەپ، مەنمۇ ئۆگىنىسەم شۇخەنزۇچىنى...

— ئىككىسى ئاران بىر ئادەم ئەمەسمۇ؟

— پاھ، ھاسىسى يادىغا يېتىپ قاپتىمۇ؟

مېنىڭ پەرۋايىم پەلەك، دەرھال ئۆيگە قايتىپ، بالىلىرىمغا خۇشخەۋەر يەتكۈزۈشكە ئالدىرىماقتىمەن.

× ×

شۇنداق قىلىپ، مەن بالىلىرىمنىڭ خۇشال كۈلكىسىنى، ئايالىمنىڭ ئاپئاپتەك چىرايىنى تاماشا قىلغىنىمچە، سوزۇلۇپ ياتماقتىمەن.

ئەمدى ئايالىم توقلۇقتىن شوخلۇق چىقىرىپ «ئىدارىدىكىلەرنى باشلىۋالساق» دېگىنىدە تۇردى. ئويلاپ باقسام، بۇمۇ توغرا. ئۇلارنىڭ توي-تۆكۈن، ئۆلۈم-يېتىم ئىشلىرى بولسا، ئالدىنقى قاتاردا تەكلىپ قىلىندۇق، باشقىلارنى چاقىرغانلىكى سورۇنلاردىن مەنمۇ قۇرۇق قالمىدىم. ئەلۋەتتە، مېنىڭمۇ ساۋادىم «ئېلىپ — بە» دىن چىققان. لېكىن، ئەلگىزى ئامال بولمىدى. ھەممىنى چاقىرسا ئولتۇرغىلى يەر چىقمىغان، ئاز چاقىرسا، قالغانلارنىڭ كۆڭلىگە كەلگەن. يەنە كېلىپ، مېھمان چاقىرغاندىكەن، ئاز-تولا «خوش-خوش» ئېيتىدىغان گەپ. يەتمىشتىن ھالقىغان ئادەمنىڭ ئالدىدا بۇمۇ سەت تۇرىدىكەن، ھەتتا بالىلىرىمىزنىڭ ئات-تويى دېگەنلەرنىمۇ قىلماپتۇق، بۇ قەرزلەر گەدىنىمگە يۈكلىنىپتۇ. لېكىنزە... ئوغۇل ئۆيلەپ، قىز چىقارغانلار توي دەپ چاقىرىدىكەن، يېڭى قورو-جاي سالغانلارمۇ ئالاھىدە باغاق تارقىتىپ، تويغا چاقىرىدىغان بولدى. سوۋغا-سالامنىڭ دەرىجىسىمۇ ئۆسۈپ كەتتى. بىز ئەمدى نېمە دەپ چاقىرىمىز؟

— باغاق تارقاتمىغاندىكەن، ئەل قاتارى ئولتۇرۇپ كېتىڭلار، دېمەمسىز؟ — دېدى ئايالىم.

راست، بۇمۇ بولمىدىغاندەك تۇرىدۇ. باغاق تارقاتمىغاندىكەن، بىركىم سوۋغات ئېلىپ كەلمەس.

شۇڭا ئەتىگەندىن بېرى ھەممىمىز ئالدىراش بولۇپ كەتتۇق. مەن ئەلاجى بار داستىخاننى مول-راق قىلىش ئۈچۈن، ھەدەپ دۇكانلارنى ئارىلاپ، كېرەكلىك نەرسىلەرنى سېتىۋالدىم. سەل ھېرىپ قالغان بولسامۇ، كۆڭلۈم خوش. مېھمانخانا ئۆيدە ئولتۇرۇپ، ئۆينىڭ سەل ئىسسىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدىم:

— ھەي، قېنى سىلەر؟

— مانا، مانا، — ئاياليم قېيىما يوقى قوللىرىنى ئۇستۇن توتقىنىچە چىقىپكەلدى.

— ھېلىقى ... سېلى چەك تارتقاندا موكاپات ئالغان توك شامالدۇرغۇچى قېنى؟ ئۆي سەل ئىسسىپ كەتكەندەك تۇرامدۇ؟

— ئۇھۇش، توققۇزىنچى ئايدىمۇ شامالدۇرغۇچ قويامدىكەن؟ — ئاياليم سەل تارتاردى.

— قويۇپ قويامدۇق، ئىشلەتمىسەك تۇرار...

— ئۇنى مەن موكاپاتقا ئالغان، سېلىنىڭ كارىلىرى بولمىسۇن.

— نېمە؟ ئەمدى سېنىڭ — مېنىڭ دەيدىغان گەپنى قاچان ئۆگەندىڭلا؟ ئۆي تۆت ئېغىز بولدى. يەنە ئىككىدىن ئۆلۈشمىز دېمەڭلار يەنە، — مېنىڭمۇ سەل ئاچچىقىم كەلدى.

— بۇ... بۇ ... — ئاياليم مېنىڭ راستىنلا ئاچچىقلانغىنىمنى كۆرۈپ ئالاقزادە بولغىنىچە، مېنىڭ گۇمانىم ئاشتى.

— زادى نەگە ئاپپارغان؟

— مەن ... مەن ئۇنى چېكى جويجاڭنىڭ ئۆيىگە ئاپپارغان، — ئاياليم گۇناھكارلارچە بېشىنى سالدى.

— سەن... سەن... قاچان؟

— ئىككى ھەپتىنىڭ ئالدىدا، ھەممىسى ئۆي غېمى ئۈچۈن مېڭىۋاتقاندا...

— نېمە؟ سەن ئۇنىڭغا پارا بەرگەنمىدىڭ؟ ھۆ كاززاپ. ئۇ نېمە دېدى؟

— ئەمسە مەندە نېمە ئامال؟ باللار شۇنچە بولدى، ئانىمىز ئاغرىقچان...

— ئالدىمۇ ئۇ كوسپۇروچ؟

— خوتۇنى بار ئىكەن، ئۇنۇماپتى، يەنە قويۇپ چىقتىم.

— سەن مېنى رەسۋا قىلاي دېدىڭمۇ، ھە؟

— قولۇمنىڭ قانداق قىلىپ ئاياليمنىڭ تەستىكىگە تەگكەنلىكىنى ئۆزۈممۇ بىلەلمەيدىم، — ئىدارىدىكىلەر ئاڭلىسا، نېمە دەيدۇ؟ مەن ئۇنى خېلى تۈزۈك دېسەم، ھېلىتىن كارنىيىمنى يەگىدەك قىلىپ يېڭىلى تۇرۇپتىغۇ! لەنىتى، باشقىلارنىڭكىنى ئاز كۆرۈپ، سېنىڭكىلا يارايتۇ — دە، تېخى قېيىنئىنىلىقلىرىمنى تەكىتلەپ كەتكىنىنى...

— بالام، ئايشەمخاندا نېمە گۇناھ؟ — ئانام كىرىپ كەلدى، — سەن ساقالسۇمبا تىلىق ئەر تۇرۇپ، بىر ئېغىز ئۆينى ئىككى قىلالمىدىڭمۇ؟ كېچە — كۈندۈز ئىدارە — ئىدارە دەيسەن، باشلىقتىن ئۈچنى ئۇزاتتىڭ، ھازىر ھەممىنىڭ ھالى شۇ تۇرسا...

راس، خوتۇندا نېمە گۇناھ؟ ئىلگىرىكى ئىككى باشلىقىمىزغۇ بىرسى كەسەس، بىرسى تويماس ئىدى. ھەي شىياۋچېڭ، تىلىڭ بىلەن دىلىڭ باشقا — باشقىكەن نىغۇسېنىڭ!

— بولدى، مېھمانىنى چاقىرمايمەن، ھازىرلا ئىلگىرىكى ئۆيگە چىقىپ كېتىمىز، — دېدىم مەن غەزەپ بىلەن.

— مېھمانىنى چاقىرىپ، تەييارلىقنى قىلىپ بولغان تۇرساق... — ئاياليم يىغلاشقا باشلىدى.

— بولدى، ئىدارىدىكىلەرنىڭ ئالدىدىلا ھېلىقى شىياۋچېڭ دېگەن ھارامزادىنى پاش قىلىپ، چاۋىسىنى چىتقا يايمىسام، قولىدىن كەلگىنىنى قىلسۇن، بۇنداق ئۆيدە ياتقاندىن، گۆردە ياتقان تۈزۈك...

— جېنىم بالام، بولدى قىل. ئايشەمخان بۇ ئىشنى ماڭا دېگەن. مەن ساڭا ئېيتماسلىقنى تاپىلىغانىدىم. گۇناھ مەندە، مېھمانىنى چاقىرىۋېتىمىز، چاندۇرماي ئۇزىتىۋېلى. ئاندىن ئەتە كۆچۈپ كېتەيلى، بالام، مەن دۇئا قىلاي، — ئانام كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈشكە باشلىدى.

ئاھ خۇدا، گۇناھ زادى كىمدە؟ كۆزلىرىمدىن ئاچچىق ياش ئەگىدى.

× ×

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كەچتە ئىشتىن چۈشۈپلا ھەممە يىلەن كەلدى. ئىشقىلىپ، مېنىڭ يېڭى ئۆيگە كۆچكەنلىكىمگە خۇشال بولغانلارمۇ، خاپا بولغانلارمۇ، ھەسەت قىلغانلارمۇ، خەنزۇلارمۇ، مىللىيلارمۇ... ھەممىسى كەلدى. مەن ئۇلارنى مېھمانخانىغا باشلىدىم. مېھمانلار خۇشال چاقچاقلار بىلەن مېنى تەبرىكلىگەن بولدى، ئايالىم ئاشخانىدىن چىقمىدى. ئايالىممۇ چاندۇرمىغىنى بىلەن، كۆڭلى سۇنۇق. بالىلىرىممۇ ئەمدىلا ھەپتە ئولتۇرغان ئۆيدىن كۆچۈپ چىقىپ كېتىشكە قىيمىغاندەك، كارىۋاتلىرىدا جىم ئولتۇرۇشاتتى.

— چىڭ جۇيجاڭ كەلمەمتىغۇ؟ — دېدى بىرەيلەن.

— ئۆيگە كېلىپلا چىقىمەن. دېگەن. چاقىرىڭلارچۇ!

ئىدارىنىڭ يېڭى كاتىپى چاقىرغىلى مېڭىۋىدى، «قۇرسۇن ئۇ جۇيجىڭنىڭ، چاقىرمايلا قوي» دەۋەتكىلى تاس قالدىم.

— ۋاي، چىڭ جۇيجاڭ كەلدى، — ھەممىسى گۈررىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، باشلىقنى تۆرگە تەكلىپ قىلغانىدى. چىڭ جۇيجاڭ ئاياغدىراق ئولتۇردى. كاتىپ كۆتۈرۈپ كىرگەن پەشكىنى تۇتقىنىچە تۇراتتى.

— ۋاي، جۇيجاڭ، ھاراق يوقمىكىن. دەپ پەشكى بىلەنلا كۆتۈرۈپ كىرىدىغىنمۇ — نېمە؟ ياپەيىي بىزگە ئۆپكىمىز چىلاشقىچە ھاراق تەييارلىغانىدۇ، — دېدى بىرەيلەن چاقچاق قىلىپ.

— ۋاي ھارىقىڭ قۇرۇسۇن. بۇ توك شامالدۇرغۇچىكەنغۇ، — دېدى يەنە بىرەيلەن.

— ۋاي راست، بۇلار ئۆتكەندە بىرنى مۇكاپات ئېلىۋىدى، ئەمدى جۇيجاڭ ئۇنى جۇپ قىلىۋەتتەي دېدىمۇ — نېمە؟

— كونا ئاغىنىلەر ئەمەسمۇ؟

— بىز قۇرۇق كەپتىمىز، ئەمدى، — دە-

ۋەتتى ماشىنىست قىز.

— ياقەي،— چىلك جۇيجالىك چاندۇرماي جاۋاب بەردى،— سوۋغىتىمىزنى ئەكىرىدىغان چاغلارمۇ كېلىدۇ. بۇ ئۇقەتنىڭ ئازراق كاشىلىسى چىقىپ ئايشەمخان ئەكىرىپتىكەن. ئۇكشاپ قويىۋىدىم، قېنى بۇگۈن بىر ماگىدۇرۇۋېتەيلى.

— ھە... مۇنداق دېسىلە...

— بۇ... بۇ...— مەن شياۋ چىڭنىڭ قولىنى چىڭ سىقتىم.

— بولدى، ئاداش، كارامەتلىرىڭنى كۆرسەتمىسەن؟ بۇگۈن يۇرىگىمىزلا ئەمەس، ئۆپكىمىزمۇ چىلاشسۇن.

توك شامالدۇرغۇچى يەڭگىل غۇيۇلداپ مېھمانلارنىڭ پەيزىنى ئاشۇرماقتا. رومكىلار توختىماي ئايلانماقتا ئىدى.

— قېنى، ئاغىنەڭ بىلەن بىر رومكا ئىچمەسەن؟— شياۋچىڭ بىر رومكىنى ماڭا تەڭلىدى،— شامالدۇرغۇچنى خېلى بالدۇر ئۇكشاپ قويغانىدىم. ئەكىرگىلى ۋاقتىم يەتمەي... تەرسا مىجەزىڭىزە سېنىڭ... ئايشەمخانغا ئازار بەرگەن ئوخشايسەن ھە!

— شياۋ چىڭ، مەن... تېخى سېنى چۈشەنمەپتىمەن،— قوللىرىم تىترەپ ھاراق تۆكۈلۈپ كەتتى.

— بولدى. كۆتۈرەيلى. ھېلى جەردىمانە قويىمىز جۇمۇ! دائىم ئاشۇنداق شامال چىقىپ تۇرغىنى ياخشى، يەنە بۇزۇپ قويمىغىن.

— مەن تېخى سېنى تىللاپ كېتىپتىمەن. ئۆينىڭ ئىشى...

— شۇ يېرىڭ بولىدۇ - دە سېنىڭ، ئاغىنەڭنى دېگەننى تىللاپ تۇرغان ياخشى، قېنى خوشە.

رومكىلىرىمىز يەڭگىل ئۇرۇلدى. ھەممىسى بىزگە قارىشىپلا تۇرىدۇ. لېكىن گەپلىرىمىزنىڭ تېگىگە يەتكەنلەر قانچىلىكتۇ؟ شامالدۇرغۇچ يەڭگىل ئايلانماقتا. ئۆمەكگۇ شۇنداق ئايلىنىپ تۇرسا - ھە!

1990 - يىل سېنتەبىر، پوسكام

(بېشى 71 - بەتتە)

تەنىسى، تىل - ھاقارەتتى بىلەن مەسخىرىلىك ئىچىدە ئۆتۈۋاتقانلىقىنى، بۇنداق ياشىغاندىن كۆرە ئۆلۈۋېلىشنىڭ ئەۋزەللىكىنى يېزىپسەن. ئېيتقىنا، ئۆلۈۋېلىش قانداق يول؟!

قېنى، ئەينى چاغدىكى سەندىكى تەۋرەنمەس ئىرادە، ئۇلۇغۋار شىجائەت، ھاياتقا، ئىستىقبالغا بولغان مۇھەببەت؟!

نەۋباھار، ئىنسان بالىسى ئۆز ھاياتىدا كىشىلەر سىرلىق ئالەم، دەپ ئىزاھلىشىدىغان بۇ دۇنيادا ياشاش ئۈچۈن تۇرمۇش تەقدىم قىلغان رەڭگا - رەڭ، تۈرلۈك - تۈمەن ئىلتىپاتلارغا مۇيەسسەر بولىدۇ. بۇنىڭدا ئاللىكىملەرگە تۇيۇقسىز ئامەت ياغسا، بىراۋلارنىڭ بېشىغا ئويلىمىغان پېشكەللىكلەر كېلىدۇ. لېكىن شۇنداقمۇ ئادەملەر باركى، ئۇلار تۇرمۇشنىڭ سىناقلىرىدىن ئاجايىپ شىجائەت بىلەن غالىپ كېلىپ، ئوڭۇشسىزلىقلاردىن ئىبرەت ئېلىپ، يېڭى قىياپەت بىلەن باشقىلارنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ.

«ئەمدى تۈگەشتىم» دەپ تىلەك - مەقسەتلىرىدىن ئاسانلا ۋاز كەچكەنلەرنى خۇدا ئۇرسۇن!

مەن سېنىڭ ئۆتمۈشۈڭدىن ئىبرەت ئېلىپ، ئۈمىدتىن ئىبارەت ئالغا بېسىشىڭ غالىپ نىجادكارىنى قىبلىنامە قىلىپ، كەلگۈسىگە نەزەر تاشلاپ، يېڭى ھايات يولىنى باشلىشىڭنى ئۈمىد قىلىمەن.

ساڭا بەخت تىلەپ: دوستۇڭ نادىرە

تۇرسۇنجان سدىق

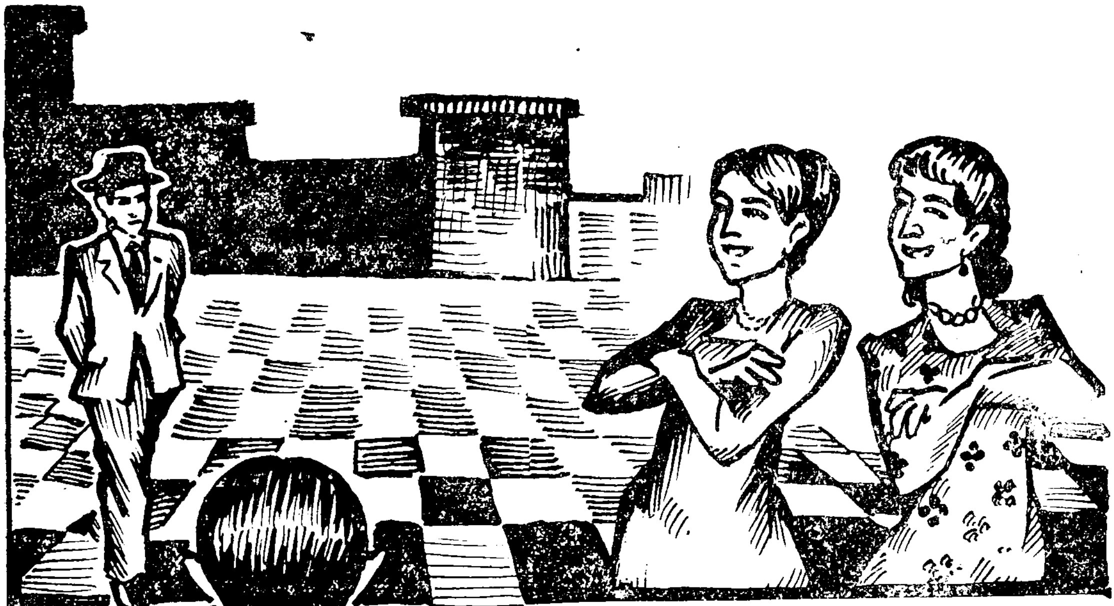

ئەر – ئاياللار

(ھېكايە)

ھەسەنوۋ بۈگۈن خىزمەتتىن بۇرۇنلا قايتىپ كەلدى. ئۇ ئورۇق گەۋدىسىنى كىرسلوغا تاشلاپ، ئېغىر نەپەس ئېلىشقا باشلىدى.

ھەسەنوۋنىڭ ئىدارىسىدا ئىككىلا كىشى ناھايىتى ئاددىي ـ ساددا يۈرۈيدۇ. ئۇلار بىر قوڭنىڭ ئۈستىدە تىك تۇرۇپ، بىھۇدە پۇل خەجلىمەيدۇ. بۇنداق قىلىش ئۇلارنى ئارتۇقچە چىقىمدىن ساقلاپ قالىدۇ. ئۇلار كىم؟ بىرى ھەسەنوۋنىڭ ئۆزى؛ يەنە بىرى خىزمەتدىشى ھەم يېقىن ئۇلپەتدىشى قاسىموۋ. بۇ ئىككىيلەن مەڭگۈ ئاددىي ـ ساددا ياشىنى ۋەدىلەشكەن ھەم شۇنىڭدىن بېرى بۇنىڭغا ئەمەل قىلىپ كېلىۋاتاتتى...

ھەسەنوۋ ئورنىدا قىمىرلاپ قويۇپ، يانچۇقىدىن «بۇغدا كۆلى» ماركىلىق تاماكىدىن بىر تال ئېلىپ تۇتاشتۇردى. ئۇ تاماكا ئىسىنى پۈۋلىگەچ سائەتكە قارىۋىدى، ۋاقىت سەككىزگە يېقىنلاپ قالغانىدى. «ھەلىمە ھېچكەلمەيدىغۇ؟!» دەپ ئويلىدى ئۇ، كۈندە سائەت يەتتىگە قالماي ئۆيگە ئۆتۈپ بولىدىغان ئايالىنىڭ بۈگۈن تېخىچە

كەلمەگەنلىكىدىن ئەجەبلىنىپ.

ئۇ ئايالى كەلگىچە كۆكتاتتا دالاپ تۇرۇش ئۈچۈن دالان ئۆيگە مېڭىۋىدى، ئىشىك «تاراققىدە» ئېچىلىپ، ئۇنىڭ ئايالى كىرىپ كەلدى. ھەسەنوۋ ئايالىغا قاراپ ھەيران قالدى. چۈنكى، ئۇنىڭ چاچلىرى چۇۋۇلغان، يۈزىدە تىرناق ئىزلىرى ۋە سۈس قان داغلىرى ئۇيۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭ بۇ ئەپتىدىن بىرسى بىلەن بوغۇشقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. ئەمما قولىدا بىر قۇر يېڭى كاستيۇم - بۇرۇلكا، پارقىراپ تۇرغان شىبلىت ۋە گالىستۇك تۇراتتى.

ھەسەنوۋ بىر نېمە دېيىشكە ئاغزىنى ئۆمەللىگىچە، ئايالى كىرەمەيلا چاپلاۋاقاپ كەتتى:

— سەندەك كالۋا، دۆۋانە بىلەن ئۆي تۇتقىنىمغا جاق تويدۇم. سېنىڭ ئاشۇنداق دۆۋانىلىكىڭدەك ئەسكى كىيىمىڭ، سەتچىرايىڭ ھەم قاتتىقلىقىڭدىن مەن مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالدىم. تاپقان پۇلۇڭغا ياخشى كىيىنىپ، ئۈچەيىڭنى ياغلاپ يۈرۈشنى بىلمەيسەن، ياكى كىشىلەرنىڭ زاڭلىق قىلغىنىنى تۇيمايسەن. سېنىڭ كاساپىتىڭدىن ئىككى پۇللۇق يۈزۈم قالمىدى. ئەمدى بۇنداق تۇرمۇشقا چىدىيالمىدىم. بۇندىن كېيىن يا مېنىڭ دېگىنىمدەك قىلىسەن، يا خېتىمنى بېرىسەن!

— خوتۇن، نېمىنداق چېچىلىسەن؟ زادى ساڭا نېمە بولدى؟ - ھەسەنوۋ ھەيرانلىقتىن كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئايالىدىن سورىدى.

ئايالى ئەسەبىيلىشىپ قولىدىكى كىيىم-كېچەكلەرنى كارىۋاتقا چۆرۈۋەتكەندىن كېيىن، قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىنى جامەك قىلىپ ۋارقىرىدى:

— نېمە بولدى دەيسەنغۇ!؟ ھېلىقى ھەنىمپەك دېگەن كاس - كاس بىلەن راسا ئۇرۇشتۇم.

— قايسى ھەنىمپەك؟ قاسىموۋنىڭ خوتۇنى ھەنىمپەخانمۇ!؟

— شۇ بولماي كىم بولماقچىدى؟!

— نېمىشقا ئۇرۇشتۇڭلار؟

— نېمىشقا بولاتتى؟ ئۇ قاراپ تۇرۇپلا كىشىلەر ئالدىدا ماڭا دارتىملاپ، «ئېرىنىڭ تايىنى يوق، سەت، چوقۇر، يەنە كېلىپ چىرايىنىڭ سەتلىكىنى ئاز دەپ قەلەندەردەك كىيىنىپ يۈرۈيدۇ. ۋايجانەي، شۇنداق ئادەمنىڭ قوينىغا كىرىشتىنمۇ يىرگەنمەيدىكىنا خەق» دەپ يۈزۈمنى يەر قىلدى. ھۆ... ھۆ... ھۆ...

ھەسەنوۋ ئايالىنى يىغىدىن توختىتىش ئۈچۈن كۆڭلىنى بەزلەپ باققان بولسىمۇ، بىراق ئۇرۇنۇشلىرى بىكار كەتتى.

ھەلىمىخان ئۆكسۈپ تۇرۇپ زارلىنىشنى داۋاملاشتۇردى:

— توۋا... ھەنىمپەكنىڭ ئېرى قاسىموۋ دېگەن سېنىڭدىنمۇ سەت، بىر قۇر ئىشتان-چاپاننى يىرتىلسا ياماپ، ھەتتا ئۇياتلىق يەرلىرى ئېچىلىپ قالغىچە كىيىدىغان بىر نېمە. ئۇ ئاۋۋال ئۆز ئېرى بىلەن بولماي، بىزنى مەسخىرە قىلىشنى كىم قويۇپتۇ ئۇنىڭغا!؟ مېنىڭمۇ ئاچچىقىم كېلىپ، كۆزۈمنى يۇمۇپ دەيدىغاننى دەپ، قورسىقىمنى بوشىتىۋالدىم تازا!

— بۇ گېپىڭچە، سەنمۇ قاسىموۋنى راسا مەسخىرە قىپسەن دە!

ھەلىمىخاننىڭ چىرايى سەل - پەل ئېچىلىپ، ئاۋازىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، خۇددى نۇتۇق سۆزلىگەندەك قولىنى شىلتىپ دېدى:

— شۇنداق بولماي چۇ! ھەنىمپەك دېگەن بىر نېمە بىكاردىن - بىكار چىشىمغا

تېگمەپ قويدى. ئۇ بىزنى مەسخىرە قىلسا، مەن قول قوشتۇرۇپ قاراپ تۇرسام بولامتى؟ مەنمۇ قاسىموۋنى كىشىلەر ئالدىدا راسا زاڭلىق قىلدىم. ھەمپەكنى شۇنداق بىر ئېرى بارلىقىغا تويغۇزدۇم. شۇنىڭ بىلەن ئۇ گەپ ئاچقانلىقىغا پۇشايمان قىلىپ، يەرگە پېتىپلا كەتتى. بىراق، ئۇمۇ بوش كەلمىدى، ئاقىۋەت بۇنىڭ نەتىجىسى ئىككىمىزنىڭ بوغۇشۇشىغا ئېلىپ باردى. سەن بۇنداق قاتتىقلىق قىلماي، مۇنۇ كونا كېيىملىرىڭنى چۆرۈۋېتىپ، مېنىڭدەك بىر ئايالنىڭ ئېرى بولۇشقا مۇناسىپ ھالدا يۈزۈر كىيىنىپ، ئۆزۈڭنى تاراشلاپ يۈرسەڭ ياخشى بولماسمىدى؟ ئۇ چاغدا ھەمپەك دېگەن دۈشمەنلەرنىڭ ئىچىگە ئوت كەتمەسمىدى؟! ئېيتىپ قوياي: بۇنىدىن كېيىن مۇشۇ ئارزۇيۇمنى ئەمەلگە ئاشۇرىسەن، يا خېتىمنى بېرىسەن.

ھەسەنوۋ بىر تەرەپتىن، شۇنچە تېز بولۇپ ئۆتكەن بۇ ئىشلارغا ھەيران قالسا، يەنە بىر تەرەپتىن بېشى چۆشۈپ نېمە قىلارىنى بىلمەي گاڭگىراپ قالدى.

ئۇ ئېسىگە كېلىپ، ئايالى ئەپكەلگەن كىيىملەرگە كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن، ئايالىدىن سورىدى:

— قارىغاندا، مۇنۇ كىيىملەرنى مېنى ياساندۇرۇشقا ئاپسەندە!؟

— شۇنداق، ئىلگىرى شۇنچە دەۋەت قىلساممۇ ئاڭلىماسلىققا سېلىپ يۈردۈك. ئەمدى چوقۇم تۈزۈكچە ياسىنىپ يۈرۈشۈڭ كېرەك. بۈگۈن ئىدارىدا ماڭاش تارقاتقانىدى. شۇ پۇلغا ساڭا ئاتايتەن مۇشۇ قىممەت باھالىق كىيىملەرنى سېتىۋالدىم. سەن بۇ كىيىملەرنى كىيىپ، گالستۇكنى تاقاپ، چاچلىرىڭنى ياسىتىپ تاراپ، ئۆيلەنمەكچى بولغان يىگىتتەك شۇنداق يۈرگىنىكى، ھەمپەك ۋە شۇنىڭدەك كىشىلەرنىڭ ئىچىدە بىر پارچە ئوت كۆيسۇن. ئەجەب ئېرى باركەن، دەپ ماڭا زوقلىنىپ قاراشسۇن. يەنە بىر تەلىپىم: سەن ئەتە ئەتىگەندە ئىشقا مېڭىشتىن بۇرۇن مېنى ئىزدىگەنلىك بولۇپ بىزنىڭ ئىدارىغا بار. بۇ كىيىملىرىڭنى كۆز - كۆز قىلىپ ئەتەي ھەمپەكنىڭ كۆزىگە كۆرۈن. ئۇ شۇ چاغدا قانداق بولۇپ كېتەركىن؟ يا بۈگۈنكى بىزنى مەسخىرە قىلغان سۆزلىرىنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلامدىكىن؟ يا ھەسەت ئوتىدا پۇچۇلۇنۇپ ئېرىنىمۇ سېنىڭدەك بولۇشقا مەجبۇرلامدىكىن؟ بۇنى بىلگىم بار، تەلىپىم شۇ. ئەگەر بۇ تەلىپىمنى قاندۇرمىساڭ ھازىرلا خېتىمنى بەر.

ھەسەنوۋ نېمە دېيىشىنى بىلمەي كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ تۇرۇپلا قالدى. راستىنى ئېيتقاندا، ئۇنىڭغا بۇ تەلەپ ئېغىر كېلىۋاتاتتى.

«ھەي، ئېسىت...ماۋۇ ئورۇنسىز چىقىمنى كۆرمەمدىغان! ئايالىم بىلەن ئىككىمىزنىڭ بانكىغا قويغان پۇلىمىزمۇ تەسلىكتە بەش مىڭ يۈەنگە يەتكەنىدى. بۇ، نەچچە يىلنىڭياقى يېمەي، كېيىمەي يىققان پۇل ئەمەسمىتى؟! چوڭ يەپ، ئالىي كىيىنىپ يۈرسەم قانداقمۇ پۇل يىغقىلى بولسۇن؟ مېنىڭ قانداق كىيىنىپ يۈرۈشۈم بىلەن خەقنىڭ نېمە كارى؟ سىڭگەن نېنىنى يېمەي دېگەن گەپلىرىنى قارىمامدىغان. خوتۇن كىشى دېگەننىڭ زادى چېچى ئۇزۇن، ئەقلى قىسقا، ئېلىپ بەرگەن كىيىملەرنى ئاز دەپ، يەنە ئەرلەرنىڭ كىيىنىشىگىمۇ چېپىلىپ يۈرۈيدىكىنا؟!»

ھەسەنوۋ ئەمدى ئايالىنىڭ تەلىپىگە قانداق جاۋاب بېرىش توغرىسىدا ئويلىنىپ قالدى:

«قانداق قىلسام بولار؟ ئۇنىڭ راستىنلا ئاچچىقى يامان، جاھىل. ئەگەر رەت قىلسام، مەندىن ئاجرىشىپ كېتىدىغاندەك ئەلپازى بار. ئۇنى قويۇپ بەرسەم، قېرىدىغاندا يەنە خوتۇن ئالىدىغان گەپ. تېخى ئۇنىڭغا بىر مۇنچە پۇل كېتىدۇ. ياق، ياق، بۇنداق قىلسام چىقىم جىق بولىدىكەن؛ زىيان تارتقۇدەكمەن. بوپتىلا. ئۇنىڭ دېگىنىدەك قىلاي، ئاتايىتەن بىر مۇنچە پۇل خەجلەپ بۇ كىيىملەرنى سېتىۋاپتۇ، ئەمەسمۇ!؟»

ھەسەنوۋ ئاخىرى ماقۇل بولۇش قارارىغا كەلدى. ئۇلارنىڭ ئۆيىدە بۇ كۈنى يېرىم كېچىگىچە چىراق ئۆچمىدى…

ئەتىسى ھەلىمىخان ئېرىنى ئۆز دېتىغا ياققۇدەك كۆڭۈل قويۇپ ياساندۇرغاندىن كېيىن، مۇرادىغا يەتكەندەك بولۇپ، كۆزلىرىدە شادلىق نۇرى پارلىدى. ھەسەنوۋنىڭ بولسا مۇنداق چوڭ ئەرباپتەك ياسىنىشى-تۇنجى قېتىم بولغاچقا، ئۆزىچە ئەپسىزلىك ھېس قىلىپ، گاھىدا پىخىلداپ كۈلەتتى، گاھىدا لېۋىنى چىشلەپ قىزىرىپ كېتەتتى. ھەلىمىخان ئىشقا مېڭىشتىن بۇرۇن ئېرىدىكە خېلى كۆپ ئىشلارنى جىكىلىدى…

ھەسەنوۋ ئايالى ئىشقا كېتىپ يېرىم سائەتتىن كېيىن، ئۇنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە ئىدارىسىغا باردى. ئۇ، ئىدارىنىڭ چوڭ دەرۋازىسىدىن كىرىپلا باشقىچە بىر ئەھۋالنى كۆرۈپ داڭقېتىپ تۇرۇپلا قالدى. چۈنكى، ئۆزىدىنمۇ بەك ئاددىي - ساددا يۈرۈيدىغان، ئايالىنىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىقالمايدىغان ئۇلپەتدىشى قاسىموۋ بۈگۈن بېشىغا يارىشىملىق شلەپە، ئۇچىسىغا كۈلرەڭ رەختتە كاستيۇم - بۇرۇلكا، يېپ-يېڭى بەتىنكە كىيىۋالغان، بوينىغا كېپىنەك گالىستۇك تاقىۋالغان بولۇپ، قولىنى كەينىگە تۇتۇپ، مەيدىسىنى كېرىپ خۇددى بايۋەتچىدەك گېدىيىپ ئايلىنىپ يۈرەتتى.

بىر چەتتە بوينىنى سوزۇپ گويا خىزمەتداشلىرىغا «مېنىڭ ئېرىمنىڭ قانداقلىقىنى كۆردۈڭلارمۇ؟» دېگەندەك قاراپ تۇرغان ھەنىپىخاننىڭ گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ، ئىككى چىشلىق كېۋەزدەك ھىڭگىيىپ، ئالتۇن چىشلىرى پارقىراپ كەتكەندى…

(بېشى 70 - بەتتە)

سارىخان سۆگەتلەرگە قارىدى. ئۇ، يېنى ۋاقىتتىكى نوتىلار بۈگۈنكى كۈندە غوللۇق دەرەخكە ئايلىنىپ بولاقتا سايە تاشلاپ تۇراتتى…

ئۇلار نېمە ئۈچۈن جىمجىت ئولتۇرىدۇ؟ مۇھەببەتلىك ھاياتنىڭ لەززەتلىك تەمى ئۇلارنىڭ سۆزلىشىگە يول قويمايۋاتامدۇ؟ بەلكىم، ئۇلار ئايرىلىش ئازابىدىن چەككەن ئەلەملىرىنى، ئايرىلغاندىن كېيىنكى ھايات كەچۈرمىشلىرىنى، ئاشۇ سۆيۈملۈك بولاقتا سۆزلەپ بېرىشنى، ئەسلەپ بېرىشنى ھاۋالە قىلىۋاتقاندۇ.

ئەنە، بولاق سۈيى بولدۇقلاپ چىقىۋاتىدۇ، يىراق-يىراقلارغا ئېقىپ كېتىۋاتىدۇ…

ئۇيغۇر كىتاب تورىكى
www.uyghurkitap.com

يالقۇنجان ئىسلام

بۇ پاك نىيەت، پاك سۆيگۈ

(داستان)

I

گۈزەل ياپلاق ھاياتىدا بىر سەھەر،
ئەجەپ مەسۇم، ئەجەب يارقىن ـ مۇنەۋۋەر.
چۈمگەن ئەتراپ، نۇرلىرىغا قۇياشنىڭ،
لەۋلىرىدە كۈلكە ھەرگۈل، ھەر تاشنىڭ.
بۇلاقلارنىڭ كۆزىدە ناز ـ كەرەشمە،
بىر ـ بىرىدىن ئوماق، ئويناق ھەر چەشمە.
راھەتلىنىپ ياپيۇز گۈلى پۇراپ مەن،
ۋۇجۇدۇمنى ئېزگۈ ھېسلار ئوراپ، مەن.
مەخمەل كەبى چۆپلۈكلەرنى باغاشلاپ،
ئولتۇرىمەن كۆك گىلەمدە ياناشلاپ.
كۆمۈش يايلى كەڭ سامادا يەلپۈنۈپ،
بىر نىشانغا مىڭ كۆز بىلەن تەلپۈنۈپ.
نار تۆگىنىڭ ئۆركىشىدەك دولقۇنى،
تىترەتكەنچە قۇلاقلارنى شاۋقۇنى.
قۇلانلاردەك ئۆردىشىپ ـ كىشنىشىپ.
بىر ـ بىرىنى قوغلاپ ـ سۈرۈپ، چىشلىشىپ.
ئېقىۋاتقان ئېقىنلارغا شوخلىنىپ،
باققىنىمچە مېھرىم بىلەن زوقلىنىپ.
دىلدا لىرىك ھېس ـ تۇيغۇلار ئوينىتىپ،
جىلۋىسىدىن ئىنگا ھەممىنى ئوينىتىپ.
كېپىنەكلەر پۇراپ ـ پۇراپ قانمىغان،
لەۋلىرىدىن شوراپ ـ شوراپ قانمىغان.
ئىچىپ شەبنەم شارابىنى قانغىچە،
چىرايلىرى شەلپەر بولۇپ يانغىچە.
يۇلتۇزلارنى سېلىپ رەشىك ئوتىغا،
ئېغىزلىرى ئوخشاپ ياقۇت قوتىغا.

مىڭ تۈرلۈك رەڭ، جۇلا بىلەن ئېچىلغان،
دىمىقىدىن ئىپار ھىدى چېچىلغان.
ئاددىي ـ ساددا ئوماق سەھرا قىزىدەك،
شۇ قىزلارنىڭ مەسۇم چېھرى ـ كۆزىدەك.
بىر ـ بىرىدىن رەڭدار گۈللەر مىڭ تۈمەن،
شۇنچە خۇشبۇي، شۇنچە خۇشخۇي ھەر چىمەن.
قۇيرىقىدا تىكلەپ ئەلەم خادىلار،
شوخ موزايلار،
توپ ـ توپ يىلقا، پادىلار،
بەھوزۇر ئۆز يەملىرىگە باقماقتا.
ھەر تەرەپكە كەلكۈن سۈدەك ئاقماقتا.
چەققان ئىسلار ئاق ئۆيلەردىن ئېتىلىپ،
ئەتكەن چاينىڭ پۇراقلىرى قېتىلىپ.
ئاق شايىدەك يەر بىغىرلاپ ئۇچماقتا،
دىماقلارنى قايماق ھىدى قۇچماقتا.
كۆك ئاسماندا تاغ بۈركۈتى پەرۋازى،
ئورمانزاردىن كېلەر كاككۇك ئاۋازى.
چوققىلىرى كۆك بىلەن بوي تالاشقان،
مەر ـ مەر مۇنار كەبى كۆزۈڭ قاماشقان.
قىيالاردا ئولاي كۈلۈپ ياپىرىغان،
پەستە جەرەن مېھرىگىياھ چاينىغان.
ئاق بۇلۇتلار گىرە سالغان بويىنىغا،
يىققان پىر ئۇن خەزىنىسىنى قوينىغا.
ۋەتىنىمگە بەرىكەت بەرگەن، قۇت بەرگەن،
خەلقىمىزگە ئاپئاق ئوغۇز سۈت بەرگەن.
قارلىق تاغلار سالتەنەتلىك، ھەيۋەتلىك،
مىڭ قامۇسلۇق تارىخىي بار شەۋكەتلىك.

AltunOq

ئولتۇراتتىم شۇنداق ھەيران — ھەس بولۇپ،
تەبىئەتنىڭ جامالىدىن مەس بولۇپ.
ھەر نۇقتىغا بىر ھازا جەم تىكىلىپ،
قەلب تارىم ئىلھام بىلەن چېكىلىپ.
بىردىن مېنى تولا ھەيران قالدۇرۇپ،
نىگاھىمدا خۇددى چاقماق ياندۇرۇپ.
كۆز ئالدىمدىن كېلىشكەن بىر قىز ئۆتتى،
قانات قېقىپ گويا كى بىر توز ئۆتتى.
ئۇن سەككىزگە يېشى ئەمدى ئۇلاشقان،
ھەقىقەتەن ئاجايىپ بەك قاملاشقان.
تەگرى ئۇنى ئاپىرىدە ئەتكەندە،
قىلمىدىغان باشقا ئىشى يوقكەندە؟!
زېرىكمەستىن بىزەپ پۈتۈن كۈن بويى،
بىر كۈن ۋاقىت يەتمەي ھەتتا تۈن بويى.
ئىشقا سېلىپ بارچە سېھرى — ھېكمەتىنى،
جارى قىلىپ ئىلكىدىكى قۇدرەتىنى.
ياساپ — جابدۇپ بۇ سەنەمنى ھارمىغان،
قىلغان شۇنچە لاتاپەتنى ئارمىغان.
مەن ئەزەلدىن ئۇچرىتىمىغان بىر پەرى،
ساھىبجامال بەرنا پەرى — پەيكەرى.
ھېچبىر غەۋۋاس تېپىپ سۇزۇپ باقمىغان،
ھېچ چىمەندىن ھېچكىم ئۈزۈپ باقمىغان.
تەگدىشى يوق قىممەت باھادۇر — ئۈنچە،
مىڭ بۇلبۇلنى قان يىغلاتقان گۈل — غۇنچە.
ھىلال ئاينىڭ نۇرى چاقنار چېھرىدە،
يا يىرىتىمدۇ جاننى ئوتاۇق مېھرىدە.
ئوينىاپ تۇرغان بەرگى قىياق قاشلىرى،
يەلكىسىدە بۇدرە — بۇدرە چاچلىرى.
گويا ئاھۇ كۆزلىرىدەك نىگاھى،
ئەتراپىدا قات — قات كىرپىك سىپاھى.
كۆز قارچۇغى قاراپ قېتىپ قالغۇدەك،
خىيالارغا مەڭگۈ پېتىپ قالغۇدەك.
سۇلكەتلىكتۇر قاراشلىرى ئىنتايىن،
بۇ كۆزلەرگە كۆز تەگمىسۇن، ئىلاھىم.
خۇش تەلەتى ئاق ئالمىدىن سۈزۈكرەك،
ئاق ئەترە دەپ تەرىپ بەرگەن تۈزۈكرەك.
تېمىپ تۇرغان قان مەڭزىدىن، ئانار دەك،
بەشرەسى گويا ئالتۇن ناھاردەك.
قاش تېپىشىغا ساقىپ چۈشكەن بىر تامچە،
قاكشار، بۇرنى يارىشىملىق ھەم شۇنچە.
شوخ تەبەسسۇم پارلاپ تۇرغان ئېغىزى،
جۈپلەپ قويغان قوشماق پىستە مېغىزى.
رەتلىك چىشى گويا سەدەپ — دۇردانە،
ھەر دانىسى تىللاغا ئەڭ مىڭ دانە.
ئەجەب لېۋەن، نازۇك بويى — قامەتى،
گۈزەللىكتىن كەلگەن راسا ئامەتى.
ھىندىستاننىڭ ئارچىسىدەك خوپ زىبا،
سۇدىكى گۈل شولىسىدەك دىلرابا.
دىستۇرچا ① دەك گۈزەل خۇشبۇي، مۇلايىم،
بىنەپشىدەك ② كۈلۈپ تۇرغان ھەر دائىم.
يۇمران كۆكسى تولۇپ كەلگەن ئەمدىلا،
بىر جۈپ ئالما بولۇپ كەلگەن ئەمدىلا.
باقىنىغدا كېتەر يۈرەك جىغىلداپ،
تۇرغىنىدا مەيىن تىترەپ — لىغىلداپ.
ھۆسۈن قوشقان قامىتىگە خۇش پىچىم،
ئەيلەپ يەنە نەچچە ھەسسە ئەۋرىشىم.
لىباسلىرى ئىقلا كەلگەن تېنىگە،
ئاق بېلىقتەك ئۇستىخىنى، بېلىگە.
نىلۇپەرنىڭ نوتىسىدەك قوللىرى،
قاش تېشىدىن ئويغان سەنئەت گۈللىرى.
مەغرۇرانە كەلكەلەردەك مېڭىشى،
ھەر قەدەمنى تەنتەنىلىك ئېلىشى.
ھەيھات بۇگۈن مەن ئۇچراتقان بۇ زىبا،
سۈرەتلەردەك، خىيالاردەك دىلرابا.
كامالەتكە يەتكەن ھۆسۈن ئېگىسى،
قىياىغا يەتكەن جەننەت مېۋىسى.
رىۋايەتتە سۆزلەپ كەلگەن ھۆردۇر ئۇ،
پالىمىدىلا چاقناپ ياتغان نۇردۇر ئۇ.
ئەپسۇس مېنى قىينىغىنى بۇ قىزنىڭ،
پۈرەك بولغان گۈزەل گۈلى قىرمىزنىڭ.

① دىستۇرچا — يەنى داكاگۈل،
② بىنەپشە — يايلاق گۈللىرىنىڭ ئىسمى.

تەرىپىنى تولۇق بايان ئېتىشكە،
خىسلەتىنى ئەلگە ئايان ئېتىشكە.
تىل جەھەتتىن چولتا كەلدىم ـ قىسىلدىم،
بويۇم يەتمەس ئېگىز شاخقا ئېسىلدىم.
تەرىپىنى قىلسۇن قانداق جىن چىراق،
ئاي، قۇياشىنىڭ، بۇ تالانتىن مەن يىراق.
بولسام رەسسام، ھەيكەلتاراش ۋە ياكى،
شۇ «ناتونۇش قىز»، «ۋىناس» ① نىگو ياكى.
ئىجادىمغا قىلىپ قۇتلۇق ماۋزۇ مەن،
پۈكۈپ دىلغا زور، مۇقەددەس ئارزۇ مەن.
ئاڭا پۈتكۈل ھاياتىمنى بېغىشلاپ،
شۇ ئەسەرنى ئىشلەپ ـ ئىشلەپ يېنىشلاپ.
بولار ئىدىم ياراتقان زور ئىختىرا،
گۈزەل سەنئەت تارىخىدا بىر ئىرا.
شان-شۆھرىتىم مىڭ يىل ئۆچمەي تۇرغىدەك.
ئۆزگە باشقا تاجىم كۆچمەي تۇرغىدەك.
شۇ رەناغا شۇنداق تويماي قاراپ مەن،
ۋۇجۇدۇمغا شېرىن ھېسلار تاراپ مەن.
تۇرغىنىمدا مەجنۇن بولۇپ ـ مەس بولۇپ،
تۇتقىنىمچە ياقا ھەيران ـ ھەس بولۇپ.
ئول پەرىگە بۇ ئىش يوچۇن تۇيۇلۇپ،
شەرمى ـ ھايا بىلەن شۇنچە ئۇيۇلۇپ،
كىيىكلەردەك تۇرغان سەيياد ئالدىدا،
ئالماق بولۇپ تېزراق ئۆزىن دالدىغا.
قىزارغانچە چېھرى بىردىن ۋىللىدە،
ئۇچقۇن چاقناپ نىگاھىدا پىللىدە.
ئېگىمىپ باشىن بىلەن ئەدەب ـ سالامى،
لېكىن تىلغا جارى بولماي كالامى.
ئۇيانغانچە كۆزى يەرگە تىكىلىپ،
كىرپىكلىرى تال ـ تال بولۇپ تۆكۈلۈپ.
ئۆز يولىغا كەتتى مەندىن يىراقلاپ،
ئاقار يۇلتۇز كەبى چاقناپ ـ چاراقلاپ.
ئۇ قىز مەندىن مانا ئۇزاپ بارغانچە
ئارقىسىدىن تۇرقىمغا كۆز سالغانچە.
دىلدا ئوتلۇق ئىشتىياقلار جانلىنىپ،
كۆڭلۈم غۇر ـ غۇر شاماللارغا ئايلىنىپ.
يەنە بىردەم ئاڭا قاراپ ئالاي دەپ،
سۈمبۈلىنى پۈراپ، تاغاق سالاي دەپ.
شۇ قىز تامان ئۇچتۇم ـ ئوقتەك ئېتىلدىم،
ئول پەرىنىڭ ئايىقىغا يىقىلدىم.

II

كىرىپ قالدۇق قىرىق ئىككى ياشلارغا،
قىراۋ قوندى ساقاللارغا، چاچلارغا.
قىران ياشلىق ئۆتكىلىدىن ھالقىدۇق،
چۈشتىن ئۆتكەن كۈندەك پەسكە ساقىدۇق.
ئۆسۈشىدىن توختاپ كەتتى پىلەكلەر.
پىلەكلەردە يوغان ـ يوغان خەمەكلەر.
قىز دېگەندە قاش ـ كۆزلەرنى ئوينىتىپ،
مەيدىمىزدە ھەيھات چۆگۈن قاينىتىپ.
يۈرگەن چاغلار ئاتلاپ تاملار ـ شورىلار،
قايسى باغدا كۆرسەك ئالا غورىلار.
بىزگە ئەمدى بىر ئەسلىمە بوپ قالدى،
ئېتەقسىزلىق، بەڭباشلىقلار يوقالدى.
ئەڭ مۇھىمى ۋاپا بىلەن قول بەرگەن،
ساداقەتلىك ئىمەنتىنى مول بەرگەن.
ئەنجۈر كەبى مېھرى ئىسسىق چوكانلار،
تۇتۇن تۈگەپ، چوغى قالغان جانانلار.
قۇچاق ئېچىپ يېنىمىزدا تۇرغاندا،
مېھرى يۈرەك ـ قېنىمىزدا تۇرغاندا.
سويما ئىزدەپ قونا قلىقتا كىرمەيمىز،
قىرغاۋۇلغا قاپقان قويۇپ يۈرمەيمىز.
ئەكسىچە ئۆز ئەسىرىمدە داڭلىغان،
جامالىغا شۇنچە قاراپ قانمىغان.
ھېلىقى قىز كىتابخانلار ئىشەنسە،
يالقۇنجاننى ئەل ـ جامائەت چۈشەنسە.
كەبى چاقناپ تۇرغان ئانار دانىسى،
يايلاقلارنىڭ چوغلۇق گۈلى ـ لالىسى.
گۈزەل ئەخلاق، پەزىلەتى ئارقىلىق،
تىلدىن-تىلغا يۈرگەن كۆچۈپ تارقىلىپ.
سىڭىپ دىلغا بۆلەكچە ئوت ـ ئىشتىياق،
كۆز ئالدىمدا مەرۋايىتتەك يالتىراپ.

① ۋىناس — دۇنياۋى مەشھۇر گۈزەل سەنئەت ئەسەرلىرى

سىڭىپ كىردى ھۆرمەت بىلەن دىلىمغا،
ياخشى سۆپەت - تەرىپلىرى تىلىمغا.
بۇ بەئەينى ئايلاپ - ئايلاپ تەر تۆككەن،
چۆلدە باغۇ - بوستان ياساپ. گۈل تىككەن.
پاك نىيەتكە ۋىجدانغا باي بىر باغۋەن،
كۆڭلى قاردەك ئىمانغا باي بىر باغۋەن.
ھەر كۆچەتكە ئوغۇت - توپا يۆلىگەن.
گۈللىرىگە ئاسايىشلىق تىلىگەن.
مېھنىتىنىڭ مېۋىسىنى كۆرگەندە،
گۈللەر چېچەك مەۋسۇمىگە كىرگەندە.
گۈل تەقدىرى كېيىن قانداق بولاردەپ،
كەچمىشلىرى نى قىسمەتكە تولاردەپ.
ئالغىنىدەك ئوراپ شادلىق، ھەم ئۈنى،
باسقىنىدەك كېچە - كۈندۈز غەم ئۈنى.
ئەشۇ قىزنى كۆرگەن كۈندىن بىرى مەن،
بولالمىدىم ئەندىشىدىن نېرى مەن.
تەھسىن ئوقۇپ خىسلىتىدىن تەقدىرنىڭ،
مۆرۈۋۋىتى، نۇسرىتىدىن تەقدىرنىڭ.
پەرۋەردىگار، ئەشۇ پەرى - پەيكەرگە،
ھىممىتىڭدىن يەرگە قونغان ھۆكەرگە.
كەڭ ئاچقا يسەن ساپادەتنىڭ يولىنى،
تۇتقاز ئاڭا ئېسىل ئىگىمت قولىنى.
كۆتۈرەلمەس ئۇ، مىسقالچە زورلۇقنى،
سالما ئۇنىڭ يۈرىكىگە خورلۇقنى.
ئۇنى مەڭگۈ بەختىيار ئەت. شادئەتكىن،
مۆڭلىنىشتىن، ياش تۆكۈشتىن يات ئەتكىن.
دېگەنلەرنى چۈشەرمەستىن تىلىمىدىن،
كەلدىم ئاڭا ئامەت تىلەپ دىلىمىدىن.
چۈنكى يۈرتنىڭ ئىپتىخارى ياخشىلار،
ئىپتىخارى، ئىنتىزارى ياخشىلار.
كۆپ يەيدىغان كىشى ئۇلار غېمىنى،
ھۆلدا يىدىغان ياخشىلارنىڭ تېمىنى.
ئوغرى ئىكەن قېشىدا كىم تۇرىدۇ،
كىم قولاققا قىسىپ ئۇنى يۈرىدۇ.

III

يازنىڭ سالقىن، سۆتتەك ئايدىڭ ئاخشىمى،
ئېيتقىنىمچە ئىچىمدە بىر ناخشىنى.
مەن كېلىمەن تاغنىڭ باغرى-ساي بىلەن،
سىرداش بولۇپ نۇرلۇق تولۇنئاي بىلەن.
بولۇشقانچە توپ - توپ ئاسمان قىزلىرى،
كەيپىلىكتىن خۇمارلىشىپ كۆزلىرى.
كۆڭۈللەرنى رام ئېتىپ ئۆز مەيلىگە،
تۈن پەيزىنى سۈرۈپ چىققان سەيلىگە.
ئەتراپ جىمجىت تىنغان قۇشلار ناۋاسى،
جانغا راھەت كەچنىڭ غۇر- غۇر ھاۋاسى.
بىر كۈن مېھنەت قىلىپ ھارغان ھەر جانلىق،
ئۇگىسىدا تېپىپ راھەت - ئارامliq.
ئاتقان ئۆزدىن چۈشەكلىرى قوينىغا،
قوللىرىنى تاشلاپ نىگار بويىنىغا.
تەنتە نىگە سالغىنىچە كېچىنى،
كۆمۈپ ياڭراق كۆيگە سايىنىڭ ئىچىنى.
ئىككى قاشتا تال-تېرەكلەر ياشنىغان،
ئەتراپىغا كۆلەڭگۈلەر تاشلىغان.
ئۆستەڭ ئارا ئاقار سۇلار شارقىراپ،
ئاي نۇرىدا خىرە- شىرە پارقىراپ.
مېڭىپ - مېڭىپ ئۆزۈم تەنھا شۇ ھالدا،
باش- ئۇچى يوق چىگىش-شېرىن خىيالدا.
قۇچىقىدىن ئۆزۈن سايىنىڭ ئايرىلىپ،
تۇرغىنىمدا مەھەللىگە قايرىلىپ،
دەل مېنىڭدىن ئون قەدەمچە يىراقتىن،
بىر تۈپ سۆگەت تۈۋى—قارشى قىرغاقتىن.
بىر قىزچاقنىڭ ئۈنى ئۇچۇپ كېلىپ قالدى،
تەئەججۈپتىن گەۋدەم شۇئان چايقالدى.
توساتتىنلا ئاشۇ نازۇك ساداغا،
ئۈزۈك - ئۈزۈك چىقىۋاتقان نىداغا.
بىر يىگىتنىڭ پاراڭلىرى قېتىلىپ،
دىل تۈۋىدىن تۇرغان ئۇرغۇپ ئېتىلىپ.
قايسى بىر قىز بىلەن ئامراق ئاشىقى،
قايسى يىگىت بىلەن گۈزەل مەشۇقى.
ئولتۇرغاندۇ ئىشرەت تۈزۈپ بۇ جايدا،
يار بېغىدىن گۈللەر ئۈزۈپ بۇ جايدا.
دېگىنىمچە ئۇلار زادى كىمكىنە،
قايسى بۇلبۇل بىلەن قايسى گۈلكىنە.

بۇزغۇم كەلمەي سۆھبىتىمنى ئۇلارنىڭ،
ئەنجۇمەنى، دىققىتىمنى ئۇلارنىڭ.
ئەپچىلگىنە بىر ئورۇنغا مۆكۈندۈم،
مۆزدەك، يۇمشاق چەشمە قۇمغا يۈكۈندۈم.
چۈشۈپ ئەسكە شۇئان بەگباش ياشلىقىم،
ياشلىقىمدا سۆيگەن قەلەم قاشلىقىم.
قالغان چاغلار تېپىپ خالى پۇرسەتلەر،
ئايدىڭ كېچە قۇرۇپ شېرىن سۆھبەتلەر.
بىللە ئويناپ، بىللە كۈلگەن چاغلىرىم،
بىرگە كەزگەن دالا، ئورمان، باغلىرىم.
ئېلىپ مېنى شوخ ھەۋەسلەر ئىلكىگە،
تاشلىنىپ چوغ گوياكى تەن مۈلكىگە.
تەنتەك ئىستەك بېقىنىمغا بېقىنلاپ،
باردىم ئۇلار تامان ئاستا يېقىنلاپ.
سېزدىمىنى قۇلىقىمنىڭ ئاشۇرۇپ،
ئۆزۈمنى مەن چاندۇرماستىن يوشۇرۇپ.
كىمكەن ئۇلار ئېنىقراق بىر كۆرەي دەپ،
گۈلشىنىدىن ۋىسالىنىڭ گۈل تېرەي دەپ.
كۆز ئالدىمدا تۇرار مانا جۈپ قامەت،
مەسالكىمنى كەلتۈرگىدەك كارامەت.
ئولتۇرغانچە بىر - بىرىگە يۆلىنىپ،
بەخت - ھوزۇر بۆشۈكىگە بۆلۈنۈپ.
كەتكەن ھالدا بىر جان - بىر تەن بولۇپ،
قايناق چايدا ئېرىدىپ كەتكەن قەن بولۇپ.
قىزنىڭ بېشى ئامرىقىنىڭ كۆكسىدە،
تىرەپ ئالغان قىزنى يىگىت بەستىدە.
كۈچلۈك قوللار ئۆتكۈزۈلگەن بېلىگە،
رەيھانگۇلدەك چاچلار يىگىت لېۋىدە.
ئۈزدىتىلغان جۈپ ئاياغلار تۆۋەنگە،
مىنگەشكەنچە، يېشىل قىرغاق - چىمەنگە.
يېشىل ياپراق ئارىسىدىن تولۇن ئاي،
باقىنىچە ئۇلار تامان خۇشچىراي.
ياساپ قويغان جۈپھە يەكلىنى مەرمەردىن،
پۈتۈن جىسمى پۈتكەن ناۋات - شېكەردىن.
قىلىۋەتكەن يارقىن-گۈزەل ئاجايىپ،
ئۇلار ۋىسال شارابىدىن خۇشكەيىپ.

ئۇنۇتقانچە ئۆزلىرىدىن باشقىنى،
مەۋج ئۇرۇپ دىلدا شادلىق تاشقىنى.
ئولتۇردۇ مانا ئۇلار خىرامان،
راھەتلىنىپ ساي ئىچىدە خىيابان.
بىر مەھەللىك توختاپ قالغان پاراڭلار،
كەلگىنىدە تىترەپ يەنە ئارانلا.
بولدى ئايان ماڭا سۆزنىڭ ئىگىسى،
ئارقىلىق گەپ تەلەپپۇزى - شىۋىسى.
ئىدى بۇ قىز - ئاشۇ لىرىك پەرىشتە،
پارلاپ تۇرغان نۇرلۇق ھىلال ئەرشتە.
مەن ھېلىقى تاڭ سەھەردە ئۇچراتقان،
نىگاھىمدا خۇددى چاقماق چاقناتقان.
ھەييات، تۇتقان شۇ سەنۇبەر قولىنى،
چېكىسىگە قىسقان ئامەت گۈلىنى.
پېشانىسى يورۇق قايسى يىگىتتۇر،
مەرتىۋىسى ئۇلۇغ قايسى يىگىتتۇر.
دېگەنلەرگە تېخىمۇ بەك قىزىقىپ،
تېپىشمىقلار ئارىسىدا ئېزىقىپ.
تۇرغىنىمدا ئەقلىم مېنىڭ لال بولۇپ،
بۇ سىر تېخى ئېچىلمىغان پال بولۇپ.
ئول يىگىتمۇ قىز سۆزىگە سۆز قاتتى،
گۇمانلارنىڭ تۇمانىنى تارقاتتى.
ئۇ تەرەپمۇ ماڭا خوپلا تونۇشلۇق،
يىگىت ئىدى، ۋىجدانىغا باي، نومۇسلۇق.
چىراي، تۇرقى ھەرجەھەتتىن كېلىشكەن،
چوڭ ۋە كىچىك شۇنداق ياخشى كۆرۈشكەن.
بىر - بىرىگە ئاجايىپ ماس - خوپ كەلگەن،
زەر ئۈزۈككە دەل ياقۇت كۆز بوپ كەلگەن.
بۇ سۆيگۈدىن كۆڭلۈم تاغدەك سۆيۈنۈپ،
كۆز ئالدىمدا «ۋامۇق - ھۇزرا» كۆرۈنۈپ.
تۇرغىنىمدا ياپرىغانچە تەنلىرىم،
ياشاڭلار دەپ ناۋاتلىرىم - قەنلىرىم.
نە ئۈچۈندۇر دىلنى يېرىم - غەش قىلىپ،
ئەندىشە مېنى نەچچە خامان - چەش قىلىپ.
قاتتىق بىر ئاھ! تارتقانچە قىز شۇتاپتا،
ئېغىز ئاچتى سۆزگە قايغۇ - ئازابتا.

ئاۋازىمۇ بۇرۇنقىدىن كۈچىيىپ،
ئىنسەدىگەن ھالدا يىغلاپ — ئۈمچىيىپ.
«كۆپ بولدى بۇپەيتنى كۈتۈپ يۈرگىلى،
دىلغا ئوتلۇق ئارزۇ پۈكۈپ يۈرگىلى.
بۇگەپلەرنى ئەسلى سىزدىن ئاڭلىسام.
قانچە قېتىم ئاڭلىسامۇ قانمىسام.
كېتەرمىدى ئاھ! پارتلاپ يۈرىكىم،
بىراق ئىشقا ئاشمىدى بۇ تىلىكىم.
نېمە ئادال بىراق، بىراق… بىراقمەن،
بۇ نۇسرەتتىن كەلدىم بولۇپ يىراق، مەن.
ئاھ! بىز قىزلار نېمە دېگەن بىچارە،
بولغان بارمۇ مەندەك سەرسان — ئاۋارە.
نەگەم سىزنى ياخشى كۆرۈپ يۈرگىلى،
ئىشقى — سەۋدا كۈچىيىپ كىرگىلى.
قاندا قلارچە قالدىم سىزنى يارىتىپ،
مېنى قانداق ئالدىڭىز كىن قارىتىپ.
نى رىشتە كىم مېنى سىزگە باغلىغان،
نى يالقۇنكىم يۈرىكىمنى داغلىغان.
ئاھ! بۇلارغا ئەقلىم ئەسلا يەتمەيدۇ،
زىكرىڭىز سىز ھەر بىر كۈنۈم ئۆتمەيدۇ.
توۋا! دەيمەن سىزنى دەسلەپ كۆرگەندە،
ئاستا — ئاستا تونۇش بولۇپ يۈرگەندە.
چۈشەنمەيمەن ئەقلىم نەدە قاپتىكىن؟
ئىشىق كۆزى كور بولىدۇ دەپتىكىن.
قىلماپتىمەن پەسەنت سىزگە ئۇنچە مەن،
يۈرۈپتىمەن پەرۋاسىزلا شۇنچە مەن.
مۇناسىۋەت قويۇقلىشىش ئارقىلىق،
بىرگە يۈرۈش، بېرىش — كېلىش ئارقىلىق.
مەغرۇر، گىرۋىي قامىتىڭىز، تۇرقىڭىز،
ئەدەپ — ئەخلاق، خۇش — مۇلايىم خۇلقىڭىز.
يۈرىكىمدە بىر تۇيغۇنى ئويغاتتى،
كۆرسەم سىزنى نىگاھىمنى ئويناتتى.
ئەشۇ ھالدا كۈنلەر، ئايلار ئۆتكەنچە،
ئېتىمقادىم چوڭقۇرلىشىپ كەتكەنچە.
ئامراق بولۇپ قالدىم سىزگە قەۋەتلا،
چىقمىدىڭىز ئەس — يادىمدىن پەقەتلا.

كېيىن — كېيىن سىزنى ھەر كۈن كۆرمىسەم،
قېشىڭىزدا بىردەم كۈلۈپ يۈرمىسەم.
ھېچبولمىسا ئارقىڭىزدىن — يىراقتىن،
جىسمىڭىزدىن كەلگەن شېرىن پۇراقتىن.
قارىڭىزنى مەن بىر كۆرۈپ ئالمىسام،
ھىدىڭىزنى بىر سۈمۈرۈپ ئالمىسام.
شۇ كۈن ماڭغان — تۇرغىنىمنى بىلمەيمەن،
تۇتقىنىمنى قويغىنىمنى — بىلمەيمەن.
قىز ھەسسىلەپ ھەسرىتىنى ئۇلغايتىپ،
ئۆزۈلدۈرمەي يىغان چېكىپ، ئۇھ تارتىپ.
كەلكۈن سۇدا ئېقىپ بارغان بىر ئادەم،
تۇت — بەش تىنىق بىلەن قالغان بىر ئادەم.
تۇرغىنىدا ئۇمىد ئۈزۈپ ھايا تتىن،
بىر تال تاختاي ئۇچراتقاندەك تۇساتتىن.
كۆرۈنگەندەك قۇرۇقلۇقلار كۆزىگە،
گويا ئۈنىڭ، كۈلكە يامراپ يۈزىگە.
كېتىشىدىن تاختاي ئېقىپ، ئەنسىرەپ،
ئېسىلغاندەك مەھكەم ئاڭا ھەسىرەپ.
يىگىتكە ئۇ تېخىمۇ چىڭ چاپلىشىپ،
تاڭلىيىغا پىغانلىرى قاپلىشىپ.
يېڭى — يېڭى پىكىرلەرگە ئۆتمەكتە،
سۆز بارغانچە تىرەنلىشىپ كەتمەكتە.
«بىراق سىزگە يېقىنلىشىپ شۇنچە مەن،
تەلپۈنسەممۇ ھەرقانچە — ھەرقانچە مەن.
يوقىلاك بىر باھانلار تېپىلمىپ،
كەلگىنىمدە ئالدىڭىزغا ئېتىلىپ.
ئۆتتىڭىز ئاھ! مېنى كۆزگە ئىلماستىن،
سورىماستىن ئەھۋال، دىققەت قىلماستىن.
زەپ ئەقلىلىق ئىدىڭىزغۇ ئۆزىڭىز،
قاچۇرماپتى ھېچبىر ئىشنى كۆزىڭىز.
ئەپسۇس كۈندە ئالدىڭىزغا ئۆن كەلگەن،
تېنى يىراق، يۈرەك — باغرى خۇن كەلگەن.
سىزنى شۇنچە ياخشى كۆرگەن قىزغا سىز،
سىزدىن سۆيگۈ تىلەپ يۈرگەن قىزغا سىز.
ئەجەب — ئەجەب باغرى تاشلىق قىلدىڭىز،
ۋۇجۇدۇمغا ھەرە قويۇپ، تىلدىڭىز.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com
AltunOq

تۇرغىنىمدا ھەر رەت سىزگە تىكىلىپ،
بىر تەشنالىق نىگاھىمغا مۆكۈنۈپ.
باغرىڭىزغا قامىتىمنى ئوراپ سىز،
چاچلىرىمنى قولىڭىزدا تاراپسىز.
بېسىپ سۆيگۈ تامغىسىنى لېۋىمگە،
يېقىپ ئۈمىد مەشئىلىنى كۆڭلۈمگە.
ئاتىسىڭىز سۆيۈملۈكۈم دەپ مېنى،
تۈگەتسىڭىز چىشلەپ مېنى، يەپ مېنى.
كەتسەم تامام باغرىڭىزدا ئېرىپ مەن،
تۇرسام ۋىسال لەززىتىنى سۈرۈپ مەن.
دەيتىم لېكىن بۇ قۇت قۇچاق ئاچمىدى،
نۇسرەت ماڭا نۇرلىرىنى چاچمىدى.
ئەشۇ ھالدا نەچچە - نەچچە ئاي ئۆتتى،
گاللىدىن قانداق تائام ئۆتتى، چاي ئۆتتى.
كەلدى تۈندە ئۇيقۇ قاچان كۆزۈمگە،
بۇ ئازابلار ئايان پەقەت ئۆزۈمگە.
ئىشقىڭىزدا مېنى ئۆرتەپ كۆيدۈرۈپ،
مالامەتنىڭ تاغلىرىنى كۆمتۈرۈپ.
دېدىڭىزمۇ قىلمىشىتەي كۆل مېنى،
ساناپ ئاخماق، بىلىپ ئاجىز - گول مېنى.
يەتمىگەندەك سىزدىن كەلگەن ئازابلار،
كوچىلاردا ئۇچقان پىتنە پاساتلار.
تىل - تاپا قىلار يىگەن، ئىشتكەن دادامدىن،
يىلىنىشلەر كەلگەن ئاجىز ئانامدىن.
قىلىپ قويدى تەلۋە مېنى، مەس مېنى،
ئار - نومۇسنى بىلمەيدىغان «پەس» مېنى.
تېگىشۋاتقان قامچىلاردىن قاراسلاپ،
يىغلىغىلى تۇردى مېڭەم چاراسلاپ».
تەقدىردىن ئول پەرىنىڭ كۆلپەتلىك،
ھەر بىر ئاھى، ھەر سۆزىدىن ھەسرەتلىك.
ئەتكىنىچە نىشان مىڭلاپ ئوق مېنى،
بۇجاھاندا قىلىپ بار ھەم يوق مېنى.
ئولتۇردۇمەن تەستە بېسىپ ئۆزۈمنى،
قۇچا قىلغان پېتى مەھكەم تىزىمنى.
كېيىنكى سۆزنى تەردىقى بولاركىن،
يەنە قانداق ئازاب كۆتۈپ تۇراركىن.

يەتكۈزگىچە كانارىغا سۆزىنى،
ئالالارمۇ شۇ قىز تۇتۇپ ئۆزىنى.
بېرەرمەنمۇ مەنمۇ تاقەت شۇنىڭغا،
بېرەلمەيمەن ھازىر جاۋاب بۇنىڭغا.
ئەمدى ئۇلار تامان تېزراق بارايمەن،
تەخىر قىلىپ گەپكە قۇلاق سالايمەن.
«ئەمدى ماڭا لېكىن بولار بەرىبىر،
كەلگەن ۋاپا دوست-دۈشمەندىن بەزىبىر.
ھەممىدىن بەك ئېغىر ئەلەم قىلغىنى،
كۆتۈرەلمەسەك ساڭگىلىتىۋال بولغىنى.
بارغانسېرى ھەتتا مېنى كۆرسىڭىز،
ئۈدۈلۈمغا روبىرو كېپ قالسىڭىز.
تېپىپ بېرەر سەۋەبلەرنى ئاتايىن،
بىلەلمىدىم زادى نېمە؟ - گۇناھىم.
ئۆزىڭىزنى پىنھانلارغا ئالدىڭىز،
بارا - بارا كۆرۈنمەي قالدىڭىز.
دەل ئەكسىچە نەدىكى بىر قىزلارغا،
ئىچى زەھەر، تەلئەتى قار-مۇزلارغا.
بوپ كېتىپسىز ئىجىل، خۇشتار ئىنتايىن،
ئۆزۈمچىلا دەيمەن توۋا! خۇدايىم.
تالاي شۇنداق خورلۇق تارتقان كۈنلەردە،
ئەلەم تىغى جانغا پاتقان كۈنلەردە.
دېدىم: بولدى نېچۈك مۇنچە قىيىنىلاي،
مۇھەببەتنى يېڭىباشتىن ئويلىناي.
نەرىنى دەپ ئۇنىڭ پەرياد چېكىمەن،
بۇلۇتتەك كۆكلەمنىڭ ياش تۆكىمەن.
تېپىلماسنىڭ خورمىسىمۇ ئەردىگەن،
نەدە مۇنداق ئىززىتىنى بىلمىگەن.
چىقمىسىمۇ ئۆمۈرۋايەت ئەرماڭا،
قارىماسمەن بولدى - بولدى بەس ئاڭا.
يەنە كەلدىم يەتتە قېتىم تۆگمەنگە،
ئەمەل قىلماي ئۆزۈم قىلغان ۋەدەمگە.
كۆڭۈل دېگەن تەرسا - سارالڭ نەرسىكەن،
كۆيۈك دېگەن بالا - يامان نەرسىكەن.
تۇرمايدىكەن زەنجىر بىلەن باغلىسا،
كۆنەيدىكەن ئوتتا مىڭ رەت داغلىسا.

ماگا ئوخشاش كۆيمىگەنلەر بىلمەيدۇ،
بۇ كوچىغا كىرمىگەنلەر بىلمەيدۇ.
سىزدىن شۇنچە ئۆزۈم تارتاي دېسەممۇ،
بىر-ئىككى كۈن نېرى قېچىپ يۈرسەممۇ.
ئۈچىنچى كۈن تاقەتلىرىم تاق بولدى.
قىلالمىدىغان مۇنداق ئىشنى ياق بولدى.
تۆت كۆز بىلەن قېشىڭىزغا يۈگۈردۈم،
كىرىپكىمنى كۆزىڭىزگە تۆگۈردۈم.
دېدىم: ئۆلسەم ئالدىڭىزدا ئۆلەي مەن،
كەلگىنىمنى باشقا ئەمدى كۆرەي مەن.
تارتالمىدىم سىزدىن ئەسلا ئۆزۈمنى،
ئۈزەلمىدىم يۈلىڭىزدىن كۆزۈمنى.
بىر سۆيۈملۈك، بۇيۈك تاتار شائىرى،
شائىرلارنىڭ گۈلتاجىسى- ماھىرى.
يوشۇرۇن كۆيۈش بەكمۇ ئازاب ۋە لېكىن،
شۇنداقلا ئۇ بەكمۇ شېرىن دەپتىكەن.
نېمە ئانچە توغرا ئېيتقان سۆزلەر بۇ.
يۈرىكىمنى تېشىپ ئۆتكەن كۆزلەر بۇ.
مەن بىر ئوغۇل، قىز بولسىڭىز ئەگەر سىز،
يەردە ئەمەس، مارستىكى مەگەر سىز.
قىلىپ ھەر نە شەرتىڭىزنى ئادا مەن،
ئەيلەپ سىزگە ھاياتىمنى پىدا مەن.
ۋەسلىڭىزگە ھامان يەتكەن بولاتتىم،
تاغ بولسىڭىز ھەم مەن يۇلۇپ ئالاتتىم.
بۇ دۇنياغا نېچۈك قىز بوپ تۇغۇلدۇم،
ئاجىزلىقنىڭ سىرتمىقىغا بوغۇلدۇم.
ھەسرىتىمنى زورلىماقتىن ياشقامەن،
تاپالمىدىم چارە-ئامال باشقا مەن.
كېچىلىرى ياستۇقۇمنى قۇچاقلاپ،
يىرتىپ ياقا، چاچلىرىمنى تۇتاملاپ.
چەككەن ئاھىم خۇدايىمغا يەتمىدى،
تەقدىر مېنى غەمدىن خالاس ئەتمىدى.
ئالدىڭىزغا بارسام يانغان ئوت بولۇپ،
قايتىپ كەلدىم گويا تىرىك بۇت بولۇپ.
شۇڭا ئاخىر گەپنى ئۆزۈم تېپىشەي دەپ،
مۇشكۈلاتلار تۈگۈنىنى يېشەي دەپ.

قويۇپ قىزلىق غۇرۇرۇمنى بىر چەتكە،
قىلىپ بەدەل بارلىقىمنى بۇ دەردكە.
بىت-چىت بولۇپ مەنمەنلىكىم قالغىنى،
چېقىپ بارچە توسالغۇلار تالقىنى.
ئالدىڭىزغا كەلدىم كۈتۈپ جاۋاب مەن،
قىلىپ قۇتلۇق ۋەسلىڭىزنى تاۋاپ مەن.
ئەگەر مېنى چىندىن ياخشى كۆرسىڭىز،
ئۈمىدىم شۇ ئېنىق جاۋاب بەرسىڭىز.
بولالسام سىزگە لايىق ناۋادا،
مەڭگۇ مۇشۇ ئىشەنچ. مۇشۇ تامادا.
سىزگە سادىق جانان بولۇپ ئۆتەتتىم،
بەختىڭىز چۈن جاننى قۇربان ئېتەتتىم.
يۇرت-قولىڭىز، ھەمكارىڭىز تۇرمۇشتا،
يازدا سايە، ئوت-چوغىڭىز سوغ قىشتا.
ئەسلا. ئەسلا ۋاپاسىزلىق قىلمايتتىم،
ئالا نىيەت، قارا كۆڭۈل بولمايتتىم.
سىزگە ئارتۇق تەلەپىمۇ يوق ئىدى.
بەختىم پەقەت سىنىنىش سىزدىن ئۆت ئىدى.
سىز ئۈچۈن مەن نى رىيازەت چەكسەممۇ.
ماتا كېيىپ، زاغرا غاجاپ ئۆتسەممۇ.
تۇرسىڭىزلا پەقەت كۈلۈپ قېشىمدا،
قۇت قۇياشى چاقنار ئىدى بېشىمدا.
خۇشاللىقتىن بېشىم كۆككە يېتەتتى.
ئۆمرۈم مېنىڭ ئارمانسىزلا ئۆتەتتى...
قىز ئەشۇنداق بىلەن قان-ياش، غۇسسەلەر،
سۆزلەۋاتقان بۇ ئاجايىپ قىسسەلەر.
ئۈزۈلگەندە، يەپ ئۆزىنىڭ گۆشىنى،
تۇرغان يىگىت بىلەلمەستىن ھوشىنى.
مۇجۇپ نازۇك بارماقلارنى يەنىمۇ،
بەزگەك كەبى تىترەك تۇتۇپ ئۇنىمۇ.
قورسىغىنى ئېسىپ، قاتتىق ئۇھ! تارتىپ.
نەپسىنى ئېغىرلاتىپ، قىسقارتىپ.
ئاران - ئاران تۇتقىنىچە ئۆزىنى،
تىكىپ ھېسسىز ئېقىنلارغا كۆزىنى.
بەكمۇ تەستە كەلدى مۇنداق زۇۋانغا،
قانداق ھېكمەت مۆككەندۇ بۇ بىر يانغا.

قىلالامسىز ئەپۇ مېنى كىتابخان،
ئېيتەلمىدىم كۆڭلىڭىزنى شادىمان.
سىزنى خۇشال كۈلدۈرۈشنىڭ ئورنىغا،
تەنتەنىگە چۆمدۈرۈشنىڭ ئورنىغا.
دەردى ـ ئەلەم يالقۇنىغا تاشلىدىم،
يالىڭاياق تىكەنلىككە باشلىدىم.
لېكىن تۇرمۇش دېگەن قىزدەك تېپىشماق،
ئۇندا شادلىق بىلەن ئازاب بىر قوشماق.
تاسادىپى ئىشلار تولا ئۇنىڭدا،
بۇ ھاياتنىڭ قىزىقىمۇ شۇنىڭدا.
كىم بىلىدۇ قانۇ ـ دەريا يىغلىغان،
يۈرىكىنى ھىجران تېغى تىلغىغان.
ئەشۇ قىزچاق يېتىپ ئارزۇ ـ مۇرادقا،
تاشلاپ قەدەم مۇھەببەتلىك ھاياتقا.
ۋىسالىغا ئول يىگىتنىڭ يېتەمدۇ،
بىر ئۆمۈرلۈك يارەن بولۇپ ئۆتەمدۇ.
قىز قەلبىدە يانغان ئىشقى ـ پىراقلار،
يىگىتنىمۇ ئەسىر ئەيلەپ بىراقلا.
ئۇنىمۇ ھەم ئوخشاش قىيناپ يۈرگەنمۇ؟
تەقدىر قىزدەك ئويۇن ئويناپ يۈرگەنمۇ؟
دىلبەرنى كۆپرەك سىناپ كۆرەي دەپ،
قىز قەلبىگە چوڭقۇرلىشىپ كىرەي دەپ.
ئاچچىغاندۇ ئېغىز بەلكىم ئالدىراپ،
ياكى دىلدا گۇمان، ئەندىش، ئىزتىراپ.
شۇنداق لېۋەن بىر زىبانىڭ ئاھ! ئۇرۇپ،
قالغىنىدىن ئۇنى سۆيۈپ ـ ياقتۇرۇپ.
بەلكىم يىگىت قىزنى بۈگۈن چۈشىنىپ،
پاك ئەقىدە، سۆيگۈسىگە ئىشىنىپ.
ئۆز كۆڭلىنى ئاشكار ئېيتىپ ئۇمۇ ھەم.
لەۋلىرىگە سۆيۈپ قىزنىڭ دەمبەدەم.
سۆيۈپ قىزنىڭ قارا خۇمار كۆزىگە،
ئاققۇلاردەك بويىنى، گۈلدەك يۈزىگە.
ئوبدان گۈلۈم مېنى ئەپۇ قىلغىن دەپ،
قېنى ماڭا قاراپ بىرنى كۈلۈڭ دەپ.
قىزنى يەردىن دەس كۆتۈرۈپ ئالغانچە،
ئامرىقىنى باغرىغا چىڭ تاڭغانچە.

ئاجراتماستىن قولىنى قىز بىلىدىن،
چوغدەك لېۋىن قىزنىڭ غۇنچە لېۋىدىن.
ساراڭلارچە، تەلۋىلەرچە پىقىراپ،
كەتكەنىدىمۇ باشلار قېيىپ ـ سىقىراپ.
قىزنى نەپەس ئالغىلىمۇ قويماستىن،
مەسكاللىلا ھېچنەرسىنى تۇيماستىن.
قەلبىمىزنى خۇشاللىققا پۈركەمدۇ،
قىزنى شۇنداق بەخت كۈتۈپ تۇرامدۇ.
كەبى چەكسىز تەشنالىقى قىزنىڭمۇ،
تاقەتلەر تاق ئارزۇيىمىز بىزنىڭمۇ.
بۇ ئىش شۇنداق بولغاي، قېنى كېلەيلى،
مەقسىتىنى ئېنىمىزنىڭ بىلەيلى.
يىگىت سۆزگە كىردى مۇنداق، ئاخىرى،
پۈتكىنىدە قىزنىڭ سەۋرە ـ تەخىرى.
«تەڭدىشى يوق گۈزەل ساھىبجامالىم،
دىل كۆكىدە چاقناپ يانغان ھىلالىم.
ئەي تاغلارنىڭ ئەركىن ئۆسكەن ئاھۇسى،
مەڭگۈ ئوقۇپ پۈتمەس ھېكمەت قامۇسى.
ئەي ئېتىقاد ـ ئىمانىمغا ئايلانغان،
خىيالىمدا پاك سىماسى نۇرلانغان.
ھۆرنىزادەم، ئەي مۇقەددەس پەرىشتە،
پارلاپ تۇرغان زۆھرە يۇلتۇز ئەرشتە.
دىل سېھرىڭىز ئايان ماڭا ئۇزاقتىن،
سىزگە ئىشقىم سالغان ھىجران ـ پىراقتىن.
خەۋىرىمنىڭ بارلىقىغا ئىقرارمەن،
قىلالمايمەن مەڭگۈ بۇنى ئىنكارمەن.
مېنىڭ ئەپسۇسكى ھالىتىمنى ھازىرقى،
نادامىتىم، ھەسرىتىمنى ھازىرقى.
قانداق زۇۋان بىلەن ئىزھار ئېيتىشكە،
ئالدىڭىزدىن قانداق توغرا ئۆتۈشكە.
راستىنى ئېيتسام، يوقتۇر چارە ـ ئامالىم.
قولاق بېرىڭ ماڭا گۈلى نىھالىم.
يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتتىڭىز،
كۆڭلىڭىزنى ئايان قىلىپ ئۆتتىڭىز.
كۆزىڭىزدىن ئېقىپ كەلگەن ـ قىيانلار،
مېنىڭ بىر نالە، بىلەن مىڭ بىر پىغانلار.

ئەيلىمگەنچە ۋۇجۇدۇمنى سىماب سىز،
ئاھ! نېمانچە ئۇلۇغ، ئالىيجاناب سىز.
بىز تونۇشقان، يېقىنلاشقان كۈنلەرنى،
تەكرارلىماي قويايى ئەمدى ئۇلارنى.
بېشىمدىن كۆپ ئىسسىق-سوغۇق ئۆتمىگەچ،
ھەمدە بۇنداق بولۇشىمۇ كۈتمىگەچ.
قاراپ سىزگە باشتا كۆڭۈل تۈزلۈكتە،
تونۇش، ئامراق بولۇپ قالدۇق تېزلىكتە.
ۋاھالەنكى كۈن-ھەپتىلەر ئۆتكەنچە،
مۇناسىۋەت قويۇقلىشىپ كەتكەنچە.
ئەتمىسىمۇ گەرچە ئاشكار سۆزدىڭىز،
بىر مەنادىن بەلگە بەردى كۆزىڭىز.
دەسلەپىدە گۇمان قىلىپ، قىلماستىن،
گۇمانلارنى كۆزۈمگە ھېچ ئىلماستىن.
كېلىۋەردىم ئارىمىزغا چەك قويماي،
بۇرۇنقىدەك سىزگە قىلچە شەك قويماي.
بىراق كېيىن بەزى غەيرى ھالەتلەر،
بۆلەكچىلا يېقىن سالام-سائەتلەر.
ئاستا-ئاستا ئۇلغىيىشقا ئەگىشىپ،
ئىشەنچ بىلەن گۇمانلىرىم تەگىشىپ.
ئويلاندۇرۇپ قويدى مېنى بۆلەكتىن،
ئايلاندۇرۇپ قويدى مېنى بۆلەكتىن.
سوڭرە شۇندىن دىققىتىمنى ئاشۇرۇپ،
پەخەسلىكنى كۆزلىرىمگە يوشۇرۇپ.
قەلبىڭىزگە ئاستا-ئاستا قول سالدىم،
دىل قەسرىگە لەخمە كولاپ يول سالدىم.
كۆڭلىڭىزنى ئاخىر چارلاپ يەتتىمەن،
بۇ قىسمەتتىن دەسلەپ كۈلۈپ كەتتىمەن.
بىراق ئىشلار ئايلانغانچە چىڭىغا،
كۆمۈپ مېنى خاۋاتىرلىق چېكىغا.
خۇمارلاشقان نىگاھىڭىز ئىچىدىن،
ھەتتا ھەر تال چاچلىرىڭىز ئۇچىدىن.
كۈلكىلەردىن چېھرىڭىزدىن بالقىغان،
ئادەتتىكى تۇيغۇلاردىن ھالقىغان.
گەپ-سۆزلەردىن ئارىمىزدا بولۇنغان،
رەنجىشلەردىن-چاقچاقلاردىن تۇغۇلغان.

قېلىمشلاردىن سەۋەبسىزلا ئويلىنىپ،
تامدىن تارشا چىققىنىدەك خۇيلۇنۇپ.
چەھرىڭىزدىن كېتىۋاتقان سارغىيىپ،
قېلىمشلاردىن كۆرۈپ مېنى تاتىرىپ،
ئىشلا قىلىپ سىزدىكى ھەرىكەتتىن،
كېلىپ-كېتىش، ناز-كەرەشمە، سۈلكەتتىن.
ئۈستىڭىزدىن توقۇلغان سۆز-چۆچەكلەر،
شاللاق-شاخشاق سېغىزخانلا، سولتەكلەر.
ئېلىپ كەلگەن ئازابلاردىن ئىش قىلىپ،
مېنى سارالڭ قىلىپ، زەردى گۆش قىلىپ.
قويۇپ توغرا تارازىنى-گەزنى مەن،
قىلغىنىمدا بىر ھۆكۈمنى جەزمى مەن.
راست ئېيتسام كەتتىم قورقۇپ. ھولۇقۇپ.
باقمىغاچقا مۇنداق ئىشقا يولۇقۇپ.
چۈنكى مېنىڭ يۈرگەن قىزىم بار ئىدى،
چىندىن ياخشى كۆرگەن قىزىم بار ئىدى.
ئۆمۈر بويى ۋاپا بىلەن ئۆتۈشكە،
بۇ دۇنيادىن قول تۇتۇشۇپ كېتىشكە.
ئانت ئىچكەن تائەبەدى بۇزۇلماس،
كۆڭۈل رىشتى ئارىمىزدا ئۈزۈلمەس.
كەتكەندىمۇ بولۇپ روزى قىيامەت،
ياشايدىغان بىلەن ۋىجدان، دىيانەت.
ئايدەك نۇرلۇق جامالىڭىز ئالدىدا،
سەرۋىدەك قەد-قامالىڭىز ئالدىدا.
قارا قۇندۇز قاشلىرىڭىز ئالدىدا،
رەيھانگۈلدەك چاچلىرىڭىز ئالدىدا.
كۆزدىن ئاققان ياشلىرىڭىز ئالدىدا،
نالە-پەرياد، ئاھلىرىڭىز ئالدىدا.
شۇ سۆيۈملۈك دىلبىرىمدىن كېچىپ مەن،
ۋىجدانسىزلىق شارابىنى ئىچىپ مەن.
بېرەلمەيتتىم سىزگە ئەسلا قولۇمنى،
بۆلەلمەيتتىم ئىككىگىمۇ كۆڭلۈمنى.
شۇڭا سىزنى خاپا قىلىپ قويسامۇ،
دەردىڭىزنى چۈشەنسەمۇ-تۇيسامۇ.
ئويلاپ سىزدىن يىراقلىشىپ كېتەي دەپ،
بېرىش-كېلىش يوللىرىنى ئېتەي دەپ.

شۇنچە قىلدىم، چارەم كارغا كەلمەدى،
يىراقلىشىش سىزدىن مۇمكىن بولمىدى.
قېلىۋەردى ئوچۇق يەنە ئارىمىز،
يوقالمىدى كۆز ئالدىمىدىن قارىڭىز.
چاغلاپتىمەن باشتا خاتا بۇ ئىشنى،
ئېگىزلىتىپ بارغانچە مەن تام - خېشنى.
مەن تاھىرجان، سىز زۆھرەجان بولدىڭىز،
يىگنە بىلەن تامدىن كامار قازدىڭىز.
چېكىنگەنچە ئارقىغا مەن قانچىلىك،
كەلدىڭىز سىز قوغلاپ - قىستاپ شۇنچىلىك.
قېلىۋەرگەن بىلەن ئوچۇق ئارىمىز،
ئېغىرلاشتى لېكىن يۈرەك يارىڭىز.
بۇ دۇنيا نىڭ قىسمەتلىرى ئوخشايدۇ،
يامانلاردىن، ياخشىلار كۆپ قاخشايدۇ.
گەرچە شۇنچە خىسلەت بىلەن يارالدى،
ھەر قەدەمدە مىڭ كۆز ئاڭا قادالدى.
ئالتۇن غېمى كۆپ بولغاندەك خامخېشتىن،
قىز بىلگۈلىنىڭ ھەسرىتى كۆك قۇمۇشتىن.
گۈلۈم سىزدەك گۈزەل مەختۇمسۇلانى،
شىكەستىلىگەن مەندەك قارا بالانى.
مەيلى غەزەپ پاتقىقىغا پاتۇرۇڭ،
مەيلى قاغاپ مېنى تاشتەك قاتۇرۇڭ.
سىزگە ئوخشاش ئوماق گۈلى رەنا نىڭ،
لاچىن سوققان كەپتەر، كۆزى شەھلا نىڭ.
قەددىي پايمال بولغىنىنى كۆرگىچە،
قانلار قۇسۇپ تۇرغىنىنى كۆرگىچە.
ئۆلۈپ كەتسەم خوپ ئەمەسمۇ، نە يىلەيمەن،
سىزدىن دەردىم كۆپ ئەمەسمۇ نە يىلەيمەن.
مىڭ ئەپسۇسكى بۇ قىسمەتكە چارە يوق،
مۇھەببەتنىڭ رەنجى ئۈچۈن دورى يوق.
ئۇچرىماستى سىزدەك بىر يار، ناۋادا،
ئىزدەپ چىققان بولسام ماڭا، دۇنيادا.
سىزدەك بىر قىز مېنى ياخشى كۆرگەندە،
ئەتراپىمدا پەرۋانەدەك يۈرگەندە.
قانداق ئەقىل، قايسى جۈرئەت، يۈز بىلەن،
چەھرىڭىزگە قاراپ قايسى كۆز بىلەن.

كۆڭلىڭىزنى جېنىم سىز نىڭ رەت قىلمىش،
ئالدىڭىزدىن توغرا ئۆتۈپ كەپ قىلمىش.
راست ئېيتسام كەلمەيتتى ھەم قولۇمدىن،
ئېغىر ئىدى بۇ ئىش ماڭا ئۆلۈمدىن.
يۈرگىنىمدە شۇنداق جىگەر خۇن بىلۇپ،
جۈپ تاش - تۈگمەن ئارىسىدا ئۇن بولۇپ.
گەپنى بۈگۈن دەل ئۆزىڭىز ئاچتىڭىز،
ئوت ئۈستىگە بىر تونىنا ماي چاچتىڭىز.
ئەسلىدە سىز ئاجايىپلا ياخشى قىز،
مەشرەپ ساتار بىلەن ئېيتقان ناخشا سىز.
چۈشىنىمەن تالاي - تالاي يىگىتلەر،
بىلەن ئوتلۇق تىلەك، تەشنا ئۈمىدلەر.
مەرد، ئەقىللىق كۆك ئاسماننىڭ ناردەك،
پاك ۋىجدانلىق، قەلبى مۇز تاغ قاردەك.
قول ئىلكىدە خېلى نۇرغۇن پۇلى بار،
نوپۇزى بار، ئابرويى، يولى بار.
نەچچە قېتىم سىزگە تەلەپ قويۇشۇپ،
قويغىنىغا تەلەپمۇ جاق تويۇشۇپ.
دەككىسىنى خېلى ئوبدان يېسىمۇ،
سىزگە قولى يەتمەسلىكىنى بىلسىمۇ.
لېكىن يەنە چۆرىڭىزدىن كېتەلمەي،
ئالدىڭىزدىن سىز نىڭ توغرا ئۆتەلمەي.
ئىشقىڭىزدا پەرۋانە بوپ يۈرمەكتە،
ئەس - ھۇشىدىن بىگانە بوپ يۈرمەكتە.
ماڭا بولغان ئەقىدىڭىز - ئىشقىڭىز،
ماڭا بەرگەن سۆيگۈ «كۆڭۈل رىشتىڭىز»،
ئەرزىگىدەك جاننى قۇربان ئەتسىمۇ،
ئۇ دۇنياغا بىرگە ئېلىپ كەتسىمۇ.
بىر مۇقەددەس - ئالىيجاناب ھېس ئىدى.
نىتەي شۇ ھېس مەندىن پەشۋا-مۇش يېدى.
بۇ سىزدىكى پاك ئەقىدە، پاك نىيەت،
پاك مۇھەببەت ئىمانىدەك ئاق - ھەقىقەت.
ئۈمىدىم شۇ گۈلۈم مېنى كەچۈرۈڭ،
كۆڭلىڭىزدىن بۇ سەۋدانى يۇتتۇرۇڭ.
سىزنى مەن ئۆز ھەمشىرەم دەپ بىلەيمەن،
سىزگە چەكسىز سائادەتلەر تىلەيمەن».

AltunOq

ئېچىنىشلىق بۇ سۆيگۈنىڭ تەقدىرى،
بىلەن مەزكۇر يىگىتنىڭ بۇ تەبىرى.
قالغىنىدا مانا شۇنداق ھەل بولۇپ،
ئېقىپ يېشى يىگىتنىڭمۇ سەل بولۇپ.
يەڭ-پەشلەرنى چىلىق-چىلىق ھۆل قىلىپ،
قىز يۈزىنى يامغۇر يۇغان گۈل قىلىپ.
قىز ئالدىدا يەرۈ-جاھان پىقىراپ،
ئەسەبىيلىك بىلەن دەھشەت چىقىراپ.
« ئاھ! نېمىشكە كەلگەندىمەن دۇنياغا،
قالغاندىمەن نېمىشكە بۇ بالاغا.
ياشىغۇچە ئاھ! مۇنچىلا خار بولۇپ،
قالغان بولسام كاشكى تۇغما كور بولۇپ.
كاشكى بولسام سىزنى ئەسلا كۆرمىگەن،
مۇھەببەتنىڭ كوچىسىغا كىرمىگەن.
مۇھەببەتنىڭ كۆزى راستلا كور ئىكەن،
كۆڭلۈم قارا، ئاھ! پېشانەم شور ئىكەن.
زەھەر ئىكەن ھەسەل بىلىپ يۇتقىنىم،
تىكەن ئىكەن قىزىلگۈل دەپ تۇتقىنىم.
ماڭا ئەمدى ھېچكىم رەھمى قىلمىسۇن،
ھېچكىم مېنىڭ خېرىدارىم بولمىسۇن.
بۇ نەس باسقان تەقدىرىمدىن نىمتەي مەن،
قايا قىلارغا باشىم ئېلىپ كېتەي مەن.
تۇتقىچىلىك باشقا ئەرنىڭ قولىنى،
تېپىمۋالاي ئۇ دۇنيانىڭ يولىنى.
بۇ دۇنيادىن تۈل بوپ ئۆتەي، تاق ئۆتەي،
مۇھەببىتىم ئالدىدا يۈز ئاق ئۆتەي.
ياق، ياق ئۆلەي، ھازىر تىلىم تۇتۇلسۇن،
بۇ دۇنيا بىر جاپاكەشتىن قۇتۇلسۇن » —
دېگىنىچە كۆز ياشلىرى تاراملاپ،
يۇلغىنىچە چاچلىرىنى قامالاپ.
لىباسىنى قىلىپ پارە - پارەلەر،
ئەيلىگەنچە چېكىپ ئەپغان نالەلەر.
چىقتى يىگىت قۇچىقىدىن يۇلقۇنۇپ،
ئۇرغانچە چەرخ، پىغان بىلەن تولغۇنۇپ.
يىگىت قىزنى تۇتۇپ ئالاي دېسىمۇ،
ئانچىنان كۆپ نەسىھەتلەر قىلسىمۇ.

بۇ تەلۋىگە زىنھار كۆچى يەتمىدى،
يېلىنىشلار قىزغا تەسىر ئەتمىدى.
كەتتى قىز چاق يىغلىغانچە ھۆكىرەپ،
بىنىشانە بوران كەبى گۈكىرەپ.
قالدى يىگىت قىز كەينىدىن باققانچە،
توختاپ يۈرەك گويا، تاشتەك قاتقانچە.
ئولتاردىكىن قانچە ۋاقىت ئىزىدا،
ئىككى قولۇم ئېڭەكتە، باش تىزىدا.
دەم كۆڭۈلنى قۇچۇپ ئالقىش - تەنتەنە،
دەم دىلىمنى ئېزىپ، ئۆرتەپ غەم يەنە.
ئېنىمىزنىڭ ئۆز يارىغا ۋاپادار،
بولغىنىدىن دىلدا چەكسىز ئىپتىخار.
ھەم ھېلىقى قىزنىڭ پىغان - نالەسى،
چۈشكىنىدىن لايىغا ئانار دانىسى.
نىگاھىمغا قاراڭغۇلۇق تىقىلىپ،
ھەسرەت - ئەلەم بىلەن ئۆپكەم قېقىلىپ.
كىمگە ئەيىب قويۇشۇمنى بىلەلمەي،
ئۇ تامغىمۇ، بۇ تامغىمۇ مىنەلمەي.
قىسمىتىمدىن تەقدىرىمنىڭ كۆپ ئۆكۈنۈپ،
كۆزۈمدىن ياش - كۆلكە تەڭلا تۆكۈلۈپ.
ۋاھالەنكى ئارىدىن شۇ ئىش ئۆتۈپ،
قارا باسقان قاباھەتلىك چۈش ئۆتۈپ.
خۇي چىقاردى ئېنىمىزمۇ بۆلەكتىن،
چىقمايدىغان بولىۋالدى قاۋاقتىن.
كېچە - كۈندۈز يۈرۈيدۇ ئۇ مەستلىكتە،
قىزلارغانچە كۆزى، دەسسەپ تەسلىكتە.
نۇرغۇن پەندى-نەسىھەتلەر ئارقىلىق،
ئۆزگىمۇ بۇ ئىش ئازراق ھار كېلىپ.
ئىچكۈلۈكتىن ئاستا - ئاستا قېپ قالدى،
بىراق بەك شۈك - مۆرىمەسلا بوپ قالدى.

IV

كەڭ ئازادە زالنىڭ ئىچى يوپ - يورۇق،
كەتكەن جۇپ-جۇپ قىز يىگىتكە لىقتولۇپ.
چاقناپ يانغان رەڭگامۇ - رەڭ چىراقلار،
يۇتۇپ كەتكەن پۈتۈن زالنى بىراقلا.
زامانىۋى چالغۇ - سازلار مىڭ تىللىق،
سايرىماقتا ئەجەب جۇشقۇن، يېقىملىق.

شوخ ناۋالار تامدىن ـ تامغا ئۇچما قتا،
كۆكۈللەرنى تەنتەنىلەر قۇچما قتا.
ياسىنىشقان قىز ـ جۇۋانلار ئالىپتە،
بولۇپ چوغلۇق، لالە، نەركىس، بىنەپشە.
خۇمارلىشىپكەتكەن قارا كۆزلىرى،
كەچكى شەپەق كەبى چاقناپ يۈزلىرى.
ئەتىرە ـ ئەپار بولۇپ كەتكەن تەنلىرى،
تومۇرلارغا سىغماي ياشلىق قانلىرى.
يىگىتلەرمۇ بىر ـ بىردىن قامەتلىك،
ياققۇنجىغان چوغدەك، ئاپتاپ تەلەتلىك.
ئۇشلاپ ئۇلار بىر ـ بىرىنىڭ قولىنى،
قانىماي پۇراپ سۆيگۈ، دوستلۇق گۈلىنى.
تەڭكەش بولۇپ مۇزىكىغا يېقىملىق،
تاشلاپ نازۇك ئايا قلارنى رىتىملىق.
جۈپ نىگاھلار بىر ـ بىرىگە باققانچە،
تومۇرلاردا ماگما ئېرىپ ئاققانچە.
زال ئىچىدە قانات قېقىپ كەلمەكتە،
ئويناق ئەنھار كەبى ئېقىپ كەلمەكتە.
شۇ كۈۋەجەپ تۇرغان قاينام ئىچىدە،
گويا سۈتتەك ئاپئاق ئايدىڭ كېچىدە.
يۇلتۇزلارنىڭ كۆزىدە ئوت ياندۇرۇپ،
كۈندەشلىكنىڭ ئازابىدا قالدۇرۇپ.
يۈرگىنىدەك ئۈزۈپ مەغرۇر تولۇنئاي،
بەكمۇ مەسۇم، نۇرلۇق، گۈزەل، خۇشچىراي.
ياكى سۈزۈك كۆل قوينىدا شاۋقۇنلۇق،
كۆكرەك يېقىپ دولقۇنلارغا ئۇيقۇنلۇق.
بىر جۈپ ئاققۇ قاتار ئۈزۈپ يۈرگىنىدەك،
بىر جۈپ غۇنچە تەڭ ئېچىلىپ كۈلگىنىدەك.
بىر ـ بىرىگە شۇ قەدەر بەك خوپ كەلگەن،
ھەر كىشىنىڭ كۆز يېغىنى يەپ كەلگەن.
بىر قىز ـ يىگىت دەسسىگەنچە ۋالىسقا،
ئوخشاپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقان تاۋۇسقا.
چىققارغانچە شادلىقنى ئەۋجىگە،
سىغدۇرالماي بەخت ھېسسىن قەلبىگە.
مانا ماڭا مەغرۇر قاراپ كەلمەكتە،
دىلنى ئەيجەش تۇيغۇ ئوراپ كەلمەكتە.

بۇ ھېلىقى كىتابخانىغا تونۇشلۇق،
ۋاپا، ۋىجدان، ئەقىلگە باي، نومۇسلۇق.
ئالىيجاناب ئېنىمىزنىڭ ئۆزى شۇ،
يېنىدىكى ئۇنىڭ سۆيگەن قىزى شۇ.
بولۇپ ئۆتتى تونۇگۈنلا تويلىرى،
كۈمۈلگەنچە گۈلگە، نۇرغا بويلىرى.
كىتابخانلار ھازىر كۆرۈپ تۇرغىنى،
راھەتلىنىپ پەيزىدىن سۈرۈپ تۇرغىنى،
بەختلىك توي ۋىجىر كىسى ئۇلارنىڭ،
شەرىپىگە ئۆتكۈزۈلگەن دوستلارنىڭ.
بارغىنىچە سورۇن قىزىپ ـ جانلىنىپ.
مۇزىكىنىڭ سەرخىللىرى تاللىنىپ.
نېمەشكىدۇ كۆڭلۈم مېنىڭ ئېزىلىپ،
تۇرۇش مۇندا مەنىسىزدەك سېزىلىپ.
خىياللارغا چوڭقۇر چۆكۈپ بارىمەن،
قامىتىمنى تالدەك پۈكۈپ بارىمەن.
بوپمۇ يېڭى توي بولغان قىز ـ يىگىت،
قەلەمقاشلىق كېلىن، قارا كۆز يىگىت.
ئاران سۆيگۈ ۋىسالىغا يېتىشكەن،
كۆپ يىل كاككۇك ـ زەينەپ بولۇپ ئۆتۈشكەن.
شېرىن كۈنلەر لەززىتىگە چۆمۈلۈپ،
ھەۋەسلىك كۆز نۇرلىرىغا كۆمۈلۈپ.
كۆز ئالدىمدىن ئۆتكىنىدە ھەر قېتىم،
كۆتەرگەنچە شاۋقۇن پىغان ـ ھەسرىتىم.
يېرىلغانچە كاللام گويا چاراسلاپ،
تېگىۋاتقان قامچىلاردىن تاراسلاپ.
بىز ھېلىقى سايدا تاشلاپ كەتكەن قىز،
ئەلەم بىلەن كۆزدىن ياشلاپ كەتكەن قىز.
ئېنىمىزگە زور ئەقىدە باغلىغان،
ھىجران ئوتى يۈرىكىنى داغلىغان.
تەڭدىشى يوق ساھىبجامال ـ پەرىشتە،
ئەس ـ ھۇشىدىن ئازغان مەجنۇن رەۋىشتە.
كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ بىردىنلا،
مېنى ئەسىر قىلىۋېلىپ بىردىنلا.
تېخى ھېلى قاراپ ـ قاراپ تويمىغان،
كۆڭلى ـ كۆكسۈم يايراپ. كۆزۈم ئوينىغان.

تاڭسا ئەمدى ياقىماي مەيلىم ـ رايىمغا،
تاپالماستىن تەسەللىلەر ئاھىمغا.
يۈگۈرگەنچە چىقىپ كەتتىم تالاغا،
يۈرىكىمنى يېقىپ سالقىن ھاۋاغا.
بىراق بۈگۈن ماڭا بەۋا بولمىدى،
سالقىن ھاۋا دەردكە داۋا بولمىدى.
مېنىڭ يېرىمدىن قان ـ ياش بولۇپ تۆكۈلدۈم،
تارتقىنىمچە ئاھ! ساماغا تىكىلدىم.
گويا مۇشۇ قاپقاراڭغۇ كېچىدە،
سان ـ ساناقسىز يۇلتۇزلارنىڭ ئىچىدە.
ئەڭ چىرايلىق، ئەڭ نۇرلۇق بىر سەييارە،
بەختى قارا، شورپېشانە بىچارە.
كۆز ياش تۆكۈپ ماڭا قاراپ تۇرغاندەك،
سۈمبۈلىنى غەمكىن تاراپ تۇرغاندەك.
تۇرغىنىمدا ئەنە شۇنداق ھالەتتە،
ئوقۇپ تەقدىر قىسمىتىمگە لەنەتلەر.
گەردەنگە بىر ئىسسىق نەپەس ئۇرۇلدى،
چۆچۈش بىلەن بېشىم يانغا بۇرۇلدى.
تۇرار ئىدى يېنىمدا بىر ياش يىگىت،
خۇددى ماڭا ئوخشاش كۆزى ياش يىگىت.
مەن بىلەن تەڭ كەڭ ساماغا تىكىلىپ،
ماڭا ئوخشاش قار ـ يامغۇردەك تۆكۈلۈپ.
مۆردىمىزگە تىرەلگەنچە مۆردىمىز،
چۈشىنىشلىك ئەھۋال ـ كۆڭۈل سىردىمىز.
كۆزىمىزنى كەڭ ئاسماندىن ئۈزمەيتۇق،
بىر يۇلتۇزنى ھەر تاماندىن ئىزدەيتۇق.

1990 ـ يىل 5 ـ ئاۋغۇست.

تاشقورغان

١

ياسىن زىلال

ئون غەزەل

چوقۇم

تۆكۈپ دۇردانە تەر، كۆزلەپ گۈزەل ئارزۇ ـ تىلەكلەرنى،
ئىجادىي باغىغا تەردىم تۈمەن خىل گۈل ـ چېچەكلەرنى.
بېرىپ گۈللەرگە مىڭ تۈرلۈك پۇراق، ھۆسنىگە مىڭ سۈلكەت،
بەرگلەر ئۆزرە پارلاتتىم كۆمۈش تەردىن بىزەكلەرنى.
ئۈمىدىم: ھەر سابا ئېپ بارسا ئالەمگە بېغىمدىن بۇي،
خالاس قىلسام بىمارلىق ئىلكىدىن خەستە يۈرەكلەرنى.
ئارامگاھ بولسا گۈلزارىم دىلىمغا ياققۇدەك ئەلنىڭ،
زىبا گۈللەرگە تولدۇرسام گويا تۇزدەك ئېتەكلەرنى.
گۈلۈمنىڭ چېھرىگە رام ئەيلىنىپ جەم بولسا بۇلبۇللار،
ھەسەت گۈلخانىرى ئۆرتەر چوقۇم ھەشقىپېچەكلەرنى.

كۆڭلۈم

مۇقامىنىڭ مەرغۇلىدەك خوپ يېقىملىق كۈي قاتار كۆڭلۈم،
قەلب سىلكىنگۈدەك موڭلۇق سادالار تارقىتار كۆڭلۈم.

تېنىمگە سىغمىغان ھېس جىلۋىسى چاقنار نىگاھىمدا،
چېۋەر رەسسام سىزىپ پۈتمەس، پايانسىز لالەزار كۆڭلۈم.
جاھان دەريالىرى كۆكسۈمگە جەم بولغا نىمكىن، دەيمەن،
ھاياجان جۇش ئۇرۇپ ھېچ توختىماي دولقۇنلىنار كۆڭلۈم.
تۇتۇپ ئىككى قولۇمدىن چىڭ غورۇر، ۋىجدان ماڭا ھەمراھ،
ئادالەت تەختىگاھىمدا ۋاپادىن تاجدار كۆڭلۈم.
ۋەتەن ئوغلۇم دېگەچ قەلبىم خۇشالدۇر، بەختىيار شۇنچە،
جاھان سىغدۇرغۇسىز شادلىق ئىچىدە ئىپتىخار كۆڭلۈم.
دىلىم ئالدى ۋەتەن بوستانىدىن بىر جىلۋىدار ئەنداز،
سابادەك ئەركىلەپ - ئويناپ چىمەنگە لەۋ ياقار كۆڭلۈم.
تەسەددۇق ئەيلىدىم ئالتۇن دىيارىمغا ئېزىز تەننى،
پۈشايمان يوق بۇ يولدا بولسىمۇ گەر خاكىسار كۆڭلۈم.

كۈلكەم

تېپىلغايمۇ سېنىڭدەك مېھرى ئوت كۆي، خۇش ناۋا كۈلكەم،
تامام ئىزگۈ كۆڭۈللەر ئىشقى باغلاندى ساڭا كۈلكەم.
ساڭا ئۈن بەرگۈسى ھەر تال ھۈجەيرەم، قەترە قانىم ھەم،
ئۇرۇپ جۇش ئۇرغىغان ئارشاڭ بۇلاقتەك توختىماي كۈلكەم.
قەلب گۈلزارىغا خۇش ھىد سابادەك يەلپۈنۈپ كىرسەڭ،
بولارسەن بىداۋا مەجرۇھ-بىتاپلارغا شىپا كۈلكەم.
يۈرەك ئىزھارىنى قىلساڭ بايان خەندان ئۇرۇپ ھەر چاغ،
بولار لال زىل ئاۋازىڭدىن شۇدەم بۇلبۇلگويا كۈلكەم.
سابا شۇڭقاردا سەيلانە قىلساڭ كەڭرى ئالەمنى،
ئېچىپ باغرىن دېگەي چەكسىز دالا: كەل، مەرھابا كۈلكەم.
ئېگەر باش مەس بولۇپ تاغلار، ئاشۇ تاتلىق نىدايىڭدىن،
قىلىپ ئەۋجىڭگە جۆر ھەم قايتۇرار ياڭراق سادا كۈلكەم.
يېتىپ بارساڭ بۇلۇتلار قەسرىدىن ھالقىپ پەلەك ئۆزرە،
ھاياجان لەرزىدىن تىترەر دىلى ئەھلى ساما كۈلكەم.
تىزدىمغا قول ئۇرۇپ قەھ-قەھ سېلىپ ۋايىڭغا يەتكۈزسەم،
خۇشال بەزمەمگە تەڭكەشتۇر جىمى دوست دىلرابا كۈلكەم.
ھەسەتخور بەدنىيەتلەر ئۆرتىنەر ئوتلۇق سادايىڭدىن،
رەزىللەر قەلبى مىڭ پارا بولۇپ تاپقاي ھازا، كۈلكەم.
كۆزۈم ياشلانسىمۇ ھىجراندا قەلبىمدىن پىغان ئۆرلەپ،
يىگىتلىك ۋەجھىدىن ھەمراھ بولۇپ كەلدىڭ ماڭا كۈلكەم.
جاراڭلا توختىماي، ياڭراق ئۈنىڭدىن بەھرى ئالسۇن ئەل،
مۇھەببەتلىك تۈمەنلەپ دىل ساڭا چىن مەھلىيا كۈلكەم.

مەردانىغا ئايلانماقتىمەن

گويا كى مۇشتۇمدەك ئىدىم ئاچقاندا كۆز دۇنياغا مەن،
ئۆتتى تالاي يىللار، بۇگۈن مەنمۇ بولۇپ قالدىم تىمەن.
باقسام بۇ دەم مەن قايرىلىپ باسقان مۇساپەم ئاز ئەمەس،
جۈپ ئون يىشىم جەريانىدا قىسمەتلىرىم بولدى تۈمەن.
بەزەن مۇراد ئەيلەپ نىگار سۇندى ۋىسال جامى ماڭا،
سۇردۇم ھاياتىم پەيزىنى، تۇرغان يىرىم بولدى چىمەن.
چىللاپ ئارامگاھ قوينىدا ئىيتتى تالاي رەت مەرھابا،
چىھرى تەبەسسۇم جىلۋىگە تولغان چىرايلىق گۈل بەدەن.
بەزەن جۇدالىق ئوتلىرى باغرىمنى تەكرار ئۆرتىدى،
بولدۇمكى مەھكۇم كۆپ قىتىم ئاچچىق نادامەت - دەردكىمەن.
قىلغان ۋاپاغا جاپا بەرگەن جانابلار بولدى ھەم،
ھەق سۆز ئىكەن: «نان تەگلىمەسەڭ چىشلەر قولۇڭنى ئىت» دىگەن.
ئۆتكەچ بىشىمدىن رەڭمۇ رەڭ قىسمەت، كەچۈرمىشلەر مىنىڭ،
تاۋلاندى ئەقلىم بىرمۇ بىر ئۆچتى دىلىمدىن داغ - ئىۋەن.
كارسىز ۋۇجۇدۇمغا ھامان يازدا بوران، ئايازدا جۇت،
گويا كى قارىغاي قەددىلىك مەردانىغا ئايلانماقتىمەن!

ئەلۋىدا

دوست بىلىپ كەلگەنىدىم قەلبىڭنى دەپ مەن بىباھا،
مەن ئۇنى ئۈز ساقلىغان دىلدىن ياساپ گۆھەر قۇتا.
ھۆسنىڭگە چاك قونىمسۇن دەپ جان بىلەن سۇرتكەن ئىدىم،
يوق ئىدى دوستلۇقتىن ئۆزگە مەندە غەيرىي مۇددىئا.
ۋا دەرخ، بىلمەپتىمەن باشتا بۇرادەر مەن پەقەت،
ئاقىۋەت كۆڭلۈڭ چايان يەگلىغ بولۇپ چىقتى مانا.
مەن گۆھەر بىلگەن ئەشۇ قەلبىڭ ئىكەن مۇدھىش چايان،
ئاھ ئۇرۇپ باغرىمغا نەشتەر قىلدى قان، قىلدى يارا.
ئىللىسۇن دەپ چۈنكى مەن باشتا يىلاننى ساقلىغان،
ئاھ، ئۇنى قوينۇمغا سالغانىتىم توڭۇپ تۇرسا ناكا.
ئاخىرى بولدى ئايان ئالدىمدا ھەممە بىرمۇ بىر،
خەير، خوش، ئۇنداق بۇرادەرلىككە ئەمدى، ئەلۋىدا!

لەنەت ساڭا

بەدنىيەت، مەككار، ھەسەتخورلار تۈمەن لەنەت ساڭا،
ئىچ - ئىچىمدىن خۇددى ۋولقاندەك تاشار نەپرەت ساڭا.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئۇيلىما خەخ بەختىڭگە چاك سېپ تاپارمەن پايدا دەپ،
بۇ رەزىللىكتىن تېپىلمايدۇ ئەبەد مەنپەئەت ساڭا.
ئۆزگىلەر قۇچسا شەرەپ ئۆرتەنمە بەس پەرياد ئۇرۇپ،
ئويلىغىن، بۇ قىلمىشىڭ ئەل ئالدىدا بەك سەت ساڭا.
زەڭ سېلىپ تارىختا كۆرمەمسەن ھەسەتخور ھالىنى،
يىركىنىشلىك ئاقىۋەت بولمامدۇ ھېچ ئىبرەت ساڭا.
ئۆرتىنىپ، زەرداب يۇتۇپ يۈرمەي يولۇڭنى سەنمۇ تاپ،
كۆز قىزارتىشتىن مۇيەسسەر بولمىغاي نۇسرەت ساڭا.
خەلقى ئالەمدىن نومۇس قىلمايدىغان ھالىڭغا ۋاي،
سەزمىدىڭمۇ ھومىيىپ باقماقتا ئەل دەھشەت ساڭا.
تىللىرىڭدىن تامچىتىپ باقساڭمۇ بال، قەلبىڭ رەھەر،
بۇ رەزىل رولنى ئورۇنلاش نەقەدەر كۈلپەت ساڭا.
قانچىلىك كىر ئىزلىسەڭمۇ ئۆزگىلەر تىرناقىدىن،
بىر ئۆمۈر تارتىپ مۇشەققەت يوق شەرەپ ـ شەۋكەت ساڭا.
بىل شۇنى تارتىپ ئالالمايسەن قەلەمنى ھېچقاچان،
تىغ ئۇرار مىسرالىرىم شىددەت بىلەن ھەر پەيت ساڭا.

قەلەم

ئېھ، قەلەم، جانىم قەلەم، سەن جانغا ھەمراھىم قەلەم،
سەن سۆيۈملۈك مېھرىبانىم، شەۋكىتىم ـ شانىم قەلەم.
سەن ئۆزۈڭسەن سۆيگۈنۈم، كۆڭلۈ دىلىمدىن كۆيگۈنۈم،
سەن مېنىڭ پەخرىم، غۇرۇرۇم، جانۇ جانانىم قەلەم.
يا قەلەمگە، يا ماڭا تۇر، دەپ كېتىشتى قانچە يار،
ئۈزمىدىم، سەندىن كۆڭۈل چىن ئىشقى پەرۋانىم، قەلەم.
تۈنلىرى ياستۇق بېشىمدا بولسەن ھەمراھ ماڭا،
بارمۇ بۇنداق بىر مۇھەببەت جان قەدىردانىم قەلەم.
سەن ھاياتىم، سەن قاناتىم، سەن بىلەن ئۇچتۇم ئېگىز،
خوشلۇقۇمغا خوشلۇقۇم، دەردىمگە دەرمانىم قەلەم.
چوغلىنىپ ئوتلۇق تىلەك قۇرلارغا گۈل چەكتىڭ ھامان،
سەندە ئىزھار بولغۇسى ئەل شەۋقى داستانىم، قەلەم.
سېنى ئاسرايمەن كۆزۈم قارچۇقىدەك گۆھەر بىلىپ،
سەن بىلەن پارلايدۇ تاڭدا بەختى چولپانىم، قەلەم.
دوستلىرىمغا مېھرىبان، دۈشمەنگە ئوق ـ يارىم ئۆزۈك،
زۇلپىقارىم سەن قولۇمدا ھەمدە قالقانىم، قەلەم.
ياز قەلەم! يۈرەك قېنىم بولسۇن ساڭا پۈتمەس سىياھ،
سەن بىلەن بولسۇن بىنا بەتلەردە بوستانىم، قەلەم.

دىلنى مەپتۇن ئەيلەسە باغىڭدا گۈللەر جىلۋىسى،
قىلغۇسى بۇلبۇلنى ھەيران كۈلكە ـ خەندانىم، قەلەم.

مىسرالىرىمغا

غۇبارسىز پاك دىلىمدىن سۆيگۈنۈم سەن دىلبىرىم مىسرا،
ساڭا باغلاندى مەڭگۈلۈك ئۈزۈلمەس دىل يىپىم، مىسرا.
يىگىتلىك ۋايىغا يەتمەستە ئاشىقلىقىغا بەند بولدۇم،
ۋۇجۇدۇمنى ئەسىر قىلغاچ گۈزەل، ئوتلۇق سېزىم، مىسرا.
تېنىمگە سىغمىغاچ دولقۇنلىغان زور تۇيغۇ دەرياسى،
يۈرەكنىڭ ھېسلىرىدىن ھەر ئۇرغىلارغا سىغدىدىم، مىسرا.
سىنەڭ ئالدى نەپىسلىك مەن بەخش ئەتكەن گۈزەل ھېستىن،
سۈزۈك ياقۇت لىۋىدىكىدىن مەي ئىچىپ ھېچ قانمىدىم مىسرا.
ۋىسالىڭ ئىزلىسەم گۈلباغلىرىڭدا تاڭ سابا سىمدەك،
بولار ھاسىل ئىشىقتىن دىلدا مۇڭلۇق ئۈز رېتىم، مىسرا.
مۇھەببەت ئالىمىدە سەندىن ئۆزگە ئاشنايىم يوق،
قارا تۈنلەر يولۇمىنى يورۇق ئەتكەن مەشئىلىم مىسرا.
تۈمەن سەۋدا ئالۇر ئۆز دەردىنى مەي يا چېكىملىكتىن،
بولۇپ سىرداش ساڭا كۆڭلۈم ئېچىلغاي ھەر قېتىم مىسرا.
جامالىڭ ئەكسىنى رەسسام بولۇپ قەغەزگە قوندۇرسام،
گويا رەڭدار بوياق بولغاي ئاڭا ئىسسىق قېنىم، مىسرا.
ھايات گۈلزارلىرىدىن ئارىلاپ ساڭا گۈلدەستە راسلايمەن،
گۈزەل ھۆسنۈڭ جۇلاسىدىن نۇرۇستاندۇر دىلىم، مىسرا.
قادالدىڭ تىغ بولۇپ مەككار قارا يۈز بەد نىيەتلەرگە،
ۋاپادار دوستلىرىمغا سەن شىپالىق كەۋسىرىم مىسرا.
ھالاللىق نۇرىدىن قۇدرەت تېپىپ سەن چاقنىغىن كۈندەك،
جۇلا قىلسۇن مۇقامىڭدا ھەقىقىي ھېسلىرىم، مىسرا!

ئۈچتۇم گۈزەل ئىقبالىيرى

مەن نەزەر سالدىم قۇياشتەك غايە ـ ئىقبالىغا قاراپ
ياندى قەلبىمدە ئۈمىد يۇلتۇز مىسالى يالتىراپ.
چىن تىلەك يالقۇنجىدى جىسمىمدا ئاتەش تاغ بولۇپ،
چېقىملى ئاز قالدى كۆكسۈمدىنمۇ ۋولقان پارتلاپ.
يۈرىكىم ئالدى ئۇچۇپ ئالەمگە سىغماس غايىنى،
باتىنىم ئوتلۇق تىلەكنى دائىما قىلغاي خىتاب.

ھېسلىرىم، جۇشقۇنلىنار ھەر كۆرسە ئەتەم مېھرىنى،
مەن قەسەم قىلدىم ھاياتنى ئۈز كېلىچەككە ئاتاپ.
ئاھ، قالامتى دىلدا ئارمان، كۆز يۇماتتىم شادىمان،
ئەتەكى دەۋران جامالىن ئەيلىسەم بىر رەت تاۋاپ.
تۈن - كېچىلەر مەن غەرق بولدۇم خىيال دەرياسىغا،
توختىماي ئاتتىم غۇلاچ گۈل ساھىلىغا ئالدىراپ.
مەن قىران بۈركۈت بولۇپ ئۇچتۇم گۈزەل ئىقبال سېپىرى،
دوستلىرىم تەبرىك ئېيتىڭ!
دۈشمەنلىرىم قالسۇن قاۋاپ.

ئۆگەن

بېشىمدا گەرچە شاھ تاجى، ساڭا باش ئۇرسىمۇ دۇنيا،
سېنىڭ ھۆكمىڭگە باغلىق بولسىمۇ دۇنيا، شۇنى ئويلا:
لېكىن كۆڭلۈڭ كۆكىدە چاقنىماسكەن مەرىپەت نۇرى،
ئۇ يەڭلىغ شاھلىقىڭدۇر بىر تىيىن ئاھ، قىلچە يوق مەنا.
بىلىم ئىنسان ئۈچۈن تەڭداش تېپىلماس رەھنىما، مەشئەل،
ئۇنىڭدىن بولسا كىم مەھرۇم زەيىپ، ھالسىز، چوقۇم ئەما.
بىلىمسىز بىر تېرىك مۇردا ئېرۇر كىم، ئۇندا يوق ھېس، ئاڭ،
بىلىملىك بىر قۇياشكى، نۇر تۆكەر دىللارغا ئۇ گويا.
نۇرانە بىباھا گۆھەر ئىرۇر كىم مەرىپەت ئەھلى،
بىلىمسىز بىر چۇقۇر تاشتۇر، نە نۇر، نە بەھرى، نە پايدا؟!
بىلىمسىزلەر تېنىدە بولسىمۇ شەمشاد كەبى قامەت،
دەرىغا! ئۇ قولىدىن قىلچە ئىش كەلمەيدىغان لەقۋا.
نادانلار قولىدا گۆھەر كۆمۈلسۇن گەرچە ئەخلەتكە،
ناھايەت بىر كۈنى زاھىر بولۇپ چاچقاي يورۇق شولا.
تىزەك ئالتۇن تاۋاقتا تۇرسىمۇ قانچە تۇمەنلەپ يىل،
ئۇمىد قىلما ئۇنىڭدىن كەلمەگەي ئەنبەر ھىدى ئەما.
ئەمەستۇر مۇشكۈلات ئاقىل ئۈچۈن دۇنيادا ھېچ بىر ئىش،
كارامەتلىك قولىدا مۆجىزاتلار بولغۇسى بەرپا.
ئۆگەنگىن، نەۋباھارلىق گۈل-چېچەك ياپسۇن دىيارىڭغا،
ئاناڭ بەرگەن ھالال سۈت مېھرىنىڭ بىر قەترىسىن ئاقلا!

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن

ئىككى غەزەل

جۈجەم دەرىخىگە قاراپ

جۈجەمدەك كەتتەردىن بىر مېۋە مەن شاخ ئۈستىدە تۇرغان،
چىرايىمدا بىزەك يوق ھەم تېنىمدا پوست، شاكال قورغان.
يوپۇرماقىم بىرەر مەشۇت، بولار پوستۇمدا قەغەز ھەم،
قورۇقتىن سىرتىدىمەن ئەركىن كېلەر ئالدىمغا ھەر ئىنسان.
سەبىيلەر، نەۋقىرانلار يامىشار شاخىمغا ھەر جايدا،
ئۆتەر ئۆتكۈر چىشىدىن قوۋزىقىمغا تىغ سىلىپ ھايۋان.
ئېتىلغان تاش - كېسەكلەردىن شىخىم مەجرۇھ، تېنىم خەستە،
شۇئا جىسمىم راۋابىدا مۇقامىم ھەر قاچان ئەفغان.
نىمەت شۈكى، يېتىشتۈرمەك ئۆرۈك، توغاچ، چىلان، شاپتۇل،
بېھى، ئالما، ئانار، ئەنجۈر، ئۈزۈم، نەشپۈت نىچە چەندان.
ئۇلاردا رەڭ، ئۇلاردا تەم، شىپايى تۇتمىيا ھەتتا،
خالايىق زوقىنى ئالغاي بەئەينى جەننەتى رىزۋان.
ئۇلارنىڭ لەززىتى - قەدرى مۇقەددەس ئىپتىخارىمدۇر،
نەئەرمان ئول پەسىل ياپراقلىرىم بولغاندىمۇ پايخان.
گۇناھتۇر رەشىك - ھەسەت قىلماق زېمىنىم مېۋە، باغىغا،
كىشىلىك شۆھرىتىمنىڭ ئۈستىگە مىنگەن كەبى شەيتان.
شۇ كەتتەر ئۈجمىنىڭ سىماسىنى ئەينەك قىلىپ بىلسەم،
بۆلەك ھەر مېۋىنىڭ توي - شادلىقىدىن شادلىنار ۋىژدان.

* * *

مىڭ تۇخۇمنىڭ تاقلىشى سۇمرۇق سۈپەت پەرۋاز ئەمەس،
چۇقىراپ سايراشلىرى بۇلبۇل كەبى ئاۋاز ئەمەس.
تۇغسا گەر بىر تال تۇخۇم، ئالەم بىنا قىلدىم دېگەي،
ئۇ تۇخۇمنى باسسا گەر چىققان قۇشى شەھباز ئەمەس.
پەتنىلەر ئەيلەر ھەسەتتىن بەد بۇيىن ئەنبەر ساناپ،
دان تالاشقاندا قىزارغان رەڭگى مەرد ئەلپاز ئەمەس.
«ئۇخلىساق كۈن ئۇخلىغاي، قوپساق قۇياش قوپقاي» دېگەن،
لاپلىرىنىڭ ئالدىدا ھەر قانچە لاپمۇ ماز ئەمەس.
كۈتسە ئەل گەر مەرىپەتتىن خۇش ناۋا، خۇش شادىيان،
مايسىراپ غۇڭ قىلسا ھارۋا مەشرىپىڭگە ساز ئەمەس.
قىلما شەيدايى تەئەججۇپ قەلبى غوم نائەھلىدىن،
ھەممىلا ئۆتكەن جاھاندا ئەھلى ناكەس ئاز ئەمەس.

1989-يىل 10-ئىيۇل، ئاتۇش.

www.uyghurkitap.com

ياقۇپ بەختى

شېئىرلار

ئانىلار ئەڭ ئەزىم ئىنسان

«جاھاندا ئانىدەك مېھرىبان بارمۇ؟»
سورىسام كائىنات كەلدى لەرزىگە.
دېدى ئۇ: «مېنىڭدەك قورسىقى كەڭرى،
ھېچنەرسە يەتمەيدۇ ئانا مېھرىگە.»

ئانىلار ھەققىدە تولۇلسام ناخشا،
يۇلتۇزلار تولغىنىپ كۆلەر جىمىرلاپ.
ئۆگىدا ھەر ياڭزا قۇش بالىلىرى،
ناخشامغا قوشۇلۇپ كېتەر ۋىچىرلاپ.

«ئانىلار قەدىرداں» دېسەم، تاغلاردىن
كېلىدۇ جاراڭلىق بىر ئەكس سادا.
باراقسان باغلاردىن پۇرايدۇ خۇش ھىد،
گۈللەرمۇ چۈغلىنىپ چاچىدۇ جۇلا.

ئانىلار ھەققىدە باشلىسام پاراڭ،
بالىلار تەرىپلەپ قىلار ھېكايەت.
ئانىلىق مېھرىگە قانىمىغان يېتىم،
كۆزىدىن ياش تۆكۈپ چېكەر نادامەت.

ئانىلار قەلبىنى بىر دەريا دېسەم،
لېۋىنى چاكشىتار چاڭقىغان قىرغاق.
تەلپۈنەر ساھىللار، سايلار، ۋادىلار،
تازىمدا نازلىنىپ ئېگىلەر شىۋاق.

بالىلىق ئۆيلەردە تۈنلەر ئۇيقۇسىز،
ئانىلار تۈنلەرنىڭ كۈيچى بۇلبۇلى.
بالىلار يېنىدا بولۇپ پەرۋانە،
ئۆزۈلمەس يېقىملىق ئەللەي مەرغۇلى.

ئانىلار بىغۇبار پاكلىققا تىمسال.
ھۆرمىتى تەڭداشسىز بۈيۈك پاسىبان.

ئاق سۈتىنىڭ تەمىنى تېتىمىغان ھەر تىل،
دېيىشەر: «ئانىلار ئەڭ ئەزىم ئىنسان!»

تاغلار يورۇق، كېچىلەر يورۇق

(مۇۋەششەھ)

يەردە چىراغ، ئاسماندا قۇياش،
تاغدا بوۋاق كۆلەر ۋىلىقلاپ.
تاغلار يورۇق، كېچىلەر يورۇق،
چولپان، يۇلتۇز كېتەر جىمىرلاپ.

ئېدىردا نۇر، يايلاقتا پادا،
قوزىلارغا قارايدۇ قىزلار.
تاغلار يورۇق، كېچىلەر يورۇق،
چوكانتالنى تارايدۇ قىزلار.

لالىزارلىق باغلار ھۆسنىگە
چوپان يىگىت قارايدۇ تويماي.
تاغلار يورۇق، كېچىلەر يورۇق،
يايلاقتا توي قىزىيدۇ ھاي-ھاي!

لاۋالايدۇ ئاتەش — ئوت يالقۇن،
نەۋقىران قىز - يىگىت قەلبىدە.
تاغلار يورۇق، كېچىلەر يورۇق،
ئەل ئىشقىدا چاپار بەيگىدە.

ئاقىباش تاغلار، ئەگرى يوللاردىن،
چوپان بوۋاي كېلەر شادلىنىپ،
تاغلار يورۇق، كېچىلەر يورۇق،
ئۆتەر كەچمىش دىلدا يادلىنىپ.

رېئال ھايات ئۆتىدۇ شۇنداق،
راۋانلىقتا تارىخ ھۆكۈمدار.
تاغلار يورۇق، كېچىلەر يورۇق.
شۇ تەقلىدتە ئالەم ئايانار.

تىنىمسىز پىچىرلاشلار

كۆل بويىدا تۇرىمەن تەنھا،
كەچكى شەپەق تۆكەر ساغۇچ نۇر.
پىچىرلاشلار قىلىپ مەھلىيا،
تىنىقلىرىم سېزىدۇ ھوزۇر.

پىچىرلايدۇ شەپەق جىلۋىسى،
پىچىرلايدۇ تىنىق كۆك ئاسمان.
يېقىنلىشىپ گوگۇم پەردىسى،
پىچىرلايدۇ مېنىڭدىن پىنھان.

پىچىرلايدۇ ئىزغىرىن شامال،
ھېسلىرىمنى لەرزان ئىرغىتىپ.
ئىسقىرىتقىنىچە ئۆتىدۇ ئۆز ھال،
چاچلىرىمنى يەلپۈپ - قىيغىتىپ.

پىچىرلايدۇ كۆلدە بېلىقجان،
پىچىرلايدۇ سازاڭ، كەسلەنچۈك.
يېلىنجايدۇ سۇمبۇللار نەمجان،
ئاڭلا نىمايدۇ كۈلكىسى نەچۈك؟

ئاي يېنىدا ھۆكە ھەم چولپان،
پىچىرلىشىپ ئېيتىدۇ بېيىت.
تۇرغۇن يۇلتۇز تولغىنىپ ھەريان،
دەيدۇ: «غەمكىن مۇڭلانما يىگىت.»

مېنىڭ بۇ ھال تۇرمىقىم ئەيىب،
كائىناتمۇ كەتتى پىچىرلاپ.
سۆيگۈم تىنماي سۆزىدۇ كەيىپ،
قەلبىمدە نۇر كەتتى جۇلالاپ.

ئاھ، زېمىندىن ئاڭلاندى ئاۋاز.
كېلەر ئاستا يېنىمغا بىر قەدەم.
تېۋىنىدۇ زىننا قىلاردا ناز،
كەياك كىرپىك قويغان بىر قەلەم.

كەتتىم شۇ تاپ نۇرغا سوقۇلۇپ،
نۇر ئىلكىدە ئۇچراشتى كۆزلەر.
جىلۋە بىلەن جانان تولغىنىپ،
چىرماشتى بەل، جۇپلەشتى لەۋلەر.

ياساپ شاۋقۇن سېلىشتى چۇقان،
جۇپ يۈرەكنىڭ تىپىرلاشلىرى.
ئىختىيارسىز كۆتەردى غەليان،
تىنىقلارنىڭ پىچىرلاشلىرى.

ھەسرەت

شاۋقۇن ياساپ بىر جۈپ يۈرەك سۆيگۈسى،
پىلتىنىڭ ئاتار تەقەززالىق ئىلكىدە.
باقاتتى قىز يىگىتىنىڭ يولىغا،
ئوتلۇق كۆيۈش، تاتلىق سۆيۈش ئەۋجىدە.

ئەھدىسىنى ۋاجىپ بىلىپ مۇستەسنا،
كەلدى يىگىت مەشۇقىنىڭ ئۆيىگە.
قىز ئانىسى بۇ بىر ئىشتىن بىخەۋەر،
تەكلىپ قىلدى يىگىتنى ئۆي تۆرىگە.

قىز يايرىدى كۆڭلى خۇشال قەۋەتلا،
بىراق، ئۆيگە كىرەلمىدى تارتىنىپ.
قىز كۆڭلىنى چۈشەنمىگەن ئانىسى،
قالدى شۇ تاپ بۆلەكچىلا ياسىنىپ.

ئانا چايغا تەكلىپ قىلدى يىگىتنى،
ئولتۇراتتى ياغلىقىدا يەلپۈنۈپ.
چايغا تاۋى يوقمىدىكىن يىگىتنىڭ،
قارايتتى ئۇ قىز تەرەپكە تەلپۈنۈپ.

تەشنا ئىدى سۆزلىشىشكە قىز بىلەن،
لېكىن ئۆيدە ھۆكۈم سۈردى جىمجىتلىق.
«بىر ئاز پۇرسەت بەرسىڭىز كەن سۆزلەشسەك»،
دېدى يىگىت، باستى ئۇنى خىجىللىق.

قىز ئانىسى ئىچ ـ ئىچىدىن ئۇھ تارتىپ،
سۆز باشلىدى سۆزنى شۇنداق ئەگىتىپ.
دېدى: «قىزىم تۇغقان يوقلاپ كېتىدۇ،
ئەتىلىككە قويسام ئىكەن سەگىتىپ.»

ئۈن ـ تىنسىزلا تۇردى يىگىت ئورنىدىن،
ھەيھات، ئاشىق كۆڭلىدە غەش ئىز قالدى،
كەتتى يىگىت، چىقتى ئانا ئۇزىتىپ،
ھەسرەت چېكىپ شۇ بىچارە قىز قالدى.

ئاشىقلىق كويى

ھېسلىرىمغا بۆلۈنگەن دۇنيا،
تىنىقلىقىمدا ئۈزەر كائىنات.
چوققىلاردا تۇرىمەن تەنھا،
قىيالاردا كۈلەر ئىنگار شاد.

ھېسلىرىمغا بۆلۈنگەن دۇنيا،
قارچۇقۇمدا ئاينىڭ شولىسى.
يۈزلىرىمنى سەلكىتەر ساباھ،
زىننا قىلاردا باھار جىلۋىسى.

ھېسلىرىمغا بۆلۈنگەن دۇنيا،
ئايلىنىدۇ مېنى ئانا يەر.
قۇياش تۆكەر ئىللىق نۇر ـ زىيا،
پېشانەمدە تامچىلايدۇ تەر.

ھېسلىرىمغا بۆلۈنگەن دۇنيا،
چاچلىرىمنى قىيغىتار شامال.
ئىسسىق تىنىشلار قىلار مەھلىيا،
ھايات پەيزى سۆيگەنىدە ۋىسال.

ھېسلىرىمغا بۆلۈنگەن دۇنيا،
شىلدىرلايدۇ چەشمىلەر سۈيى.
قولىمدا گۈل كېلەر دىلرابا،
قۇلىقىمدا ئاشىقلىق كويى.

ئۆمەرجان روزى

يېزام ئىلھامى

مەن بۈگۈن گۈلشەن يېزامدا كۆردۈم يېڭىچە ھال، قاراڭ،
ھۆر زاماندىن بارچە دېھقان مەمنۇن، دىلى خۇشال، قاراڭ.

كۆز ئۈزەلمەي زوقلىنىپ باقتىم يېزامنىڭ ھۆسنىگە،
بوپتۇ ئۈز رەڭدار گىلەم ھەتتاكى چۆل ـ جاڭگال، قاراڭ.

ھۆددە يەردە شۇنچە ئوخشاپتۇ كېۋەز، بۇغداي، قوناق...
مو بېشىدىن ئاپتۇ دېھقان ئىككى مىڭ جىڭ شال، قاراڭ.

بار ئىكەن ئاخشاملىرى بۇندا كۆرۈشكە تېلېۋىزور،
ھەر كۈنى ئادەمگە لىق تولغان ئازادە زال، قاراڭ.

خالىسا مەشرەپ قىزدىتىپ ئوينايدىكەن ياشلار ئۇسسۇل،
ياش يىگىت تۇرماق يېشى يەتمىشكە يەتكەن چال، قاراڭ.

سەيلە قىلدىم باغلىرىنى بىر ئېزىز مېھمان سۈپەت،
ئالما، ئەنجۈر، بېھى، نەشپۈت... تەمى خۇددى بال، قاراڭ.

پەتىلەپ كىرگەندە كۆردۈم نۇرغۇن دېھقانىنىڭ ئۆيىنى،
تۆردە زىلچا خۇددى ئوتقاش قىلىدۇ يال - يال، قاراڭ.

مەيلى كىرمەي قايسى ئۆيگە توقچىلىق، مەمۇرچىلىق،
دەيدۇ ساھىپخان: «بالام، تارتىنما يېگىن، ئال!» قاراڭ.

بۇندىن ئون يىل ئالدى بىرلە پەرقى يېزام ئاسمان - زېمىن،
ئەمدى ھېچ قالماپتۇ شۇ نامراتچىلىق ئەھۋال، قاراڭ.

تەرىپىگە گۈل يېزامنىڭ سۆز تاپالماي قاتتى باش،
يازغىنىم مىڭدىن بىرى كەلدى قەلەمۇ گال، قاراڭ.

ئۆمەرجان نىيازى

سەپەر تەسىراتلىرى

شەيدا قىلدى

غەزەل ئوقۇدى بىر قىز مېنى شەيدا قىلدى،
ئاۋازى بۇلبۇل گويا ئىلھامىمنى دەريا قىلدى.

مەن ئىدىم تەنھا مۇساپىر بۇ سەپەردە،
ئىشقىدىن قاقتىم قانات بەلكى تۇرنا قىلدى.

خىيالەن كۆرەر ئىدىم بۇ يەڭلىغ پەرىزاتنى،
ۋادەرىخ، شۇ قەمەرنى ئوڭۇمدا پەيدا قىلدى.

بۇ تەقدىر، بۇ قىسمەتكە يۈز مىڭ ئاپىرىن!
چىرچىق بويلىرىدا ئىككىلەننى تەنھا قىلدى.

1989 - يىل، تاشكەنت

ئەنجاندا

ۋەتىنىمنىڭ كۆپ جايىدا «ئەنجان كوچىسى»،
مانا بۈگۈن تۇرارمەن ئەنجان شەھرىدە.
ئەنە رەيھان، ئەنە سەبدە تۈمەن گۈل،
تويىماي پۇرارمەن ئەنجان شەھرىدە.

تونۇدۇم ئەنجاندا مەن ۋەتەنداشنى،
شەرىخان كوچىسىنىڭ دوقمۇشىدا.
ئۇلارمۇ كۆرگەنكەن مېنى بىركەم،
«ئەنجان كوچىسى» دىكى تۇغقانلىرىنى يوقلىشىدا.

مەھەللىسى ـ مەھەللەمگە ئوخشايدىكەن،
ئەنجان تېمى بىزنىڭ تامنىڭ جۈپتى پەقەت.
ھويلىسىدا ئۈزۈم باراڭ ئۇزۇن ـ ئۇزۇن،
مېھمان قىلدى ۋەتەندىشىم تۆكۈپ شەپقەت.

1989 ـ يىل، ئەنجان

ماۋزۇسىز

تۇرارمەن تاغ يېنىدا ماتەمدە ـ غەمدە،
بابۇرنىڭ شاھ ئاتىسى يىقىلغان يەردە.

شۇ غالىپ كۆز يېشى تامغان قەسىردىن،
ئېچىلدى تۈمەن گۈل خىلمۇ خىل رەڭدە.

بېغىڭنى سەيلەتىپ بابۇر ئىپتىخار بىلەن،
قەبرىگە گۈل قويدۇم سەھەر چاغى گۈلشەندە.

بېغىڭدىن ياڭرايدۇ خەلقىڭنىڭ ناخشىسى،
بۇلبۇللار جۆر ئەمكەن ئاڭا چىمەندە.

1989 ـ يىل، نەمەنگان.

ئالما - ئاتا

ئالما - ئاتا، بوۋامنىڭ قويغان ئېتى،
ئالمىسى دەردكە داۋا بولغان چېغى.
سايلاردا ئالما خۇددى ئېلىمنىڭ ئالمىسىدەك،
قارىساڭ يەتمەس پەقەت كۆزنىڭ يېغى.

ئالما - ئاتا دەپ ئاتىلغانمەن خېلى بۇرۇن،
چېن تۆمۈرنىڭ چۆچەكى ھەم يادىمدا.
يادىمدا مەختۇم سولانىڭ شەپقىتى،
ئالمىسى نامايەندۇر كۆز ئالدىمدا.

1989- يىل، ئالما - ئاتا

ماناس ھەيكىلى ئالدىدا

ئەي ماناس، باتۇر ئوغلان،
ماناستىن ئۆتتۇم كېلەرىمدە،
ھەيكىلىڭدىن بېرەرمەن خەۋەر،
ماناسقا قايتىپ كېتەرىمدە.

قولۇڭدا قېلىچ، ئارغىماق مىنگەن،
قولۇڭدا قالقان، جەسۇر قامىتىڭ.
سەن غالىپ چېلىشتا يېڭىلمەي ئۆتكەن،
ماناستا تۇغۇلدۇڭ بولغاچ ئامىتىڭ.

1989- يىل، فرونزى

ۋەتەن سېغىنچى

ئانا قەشقەر ھاۋاسىغا ئىنتىزار قىلغان ۋەتەن،
تەگرىتاغىنىڭ باغلىرىدا بەختىيار قىلغان ۋەتەن.

ياخشى ئىستەك ھەر زامان پەرزەنتىگە قالدۇرۇپ،
پاك ياشىنى ھەر دېمى يادىگار قىلغان ۋەتەن.

مەن كۆرۈپ مىڭ خىل دىيار بىر ساڭا ئوخشاتمىدىم،
ئۆزگە ئەلدە كۈنۈ تۈندە ئىپتىخار قىلغان ۋەتەن.

مەن يېدىم كۆپ خىل تائاملار بولمىدى ھېچ لەززىتى،
ئۆز ئېلىمنىڭ تۇز، نېنىغا ئىختىيار قىلغان ۋەتەن.

بەزلەرگە گۈل كۆرۈندى ئۆزگىلەرنىڭ ياتىقى،
ئۆزگە ئەلدە مېنى ئىشقىغا خۇمار قىلغان ۋەتەن.

ئابلىكىم نورۇز

مەدھىيە ئوقۇيمەن سېخى سەھراغا

تاڭ نۇرى تۆكۈلۈپ كەلدى يىراقتىن،
شوخ ئېقىن يۈزىدە توقۇپ زەر ھالقا.
سارغايغان تەبىئەت ھارغىن ۋە لېكىن،
ئوخشايدۇ مېھرىبان دىلكەش ئانامغا.

ياپيېشىل جاڭگاللىنى كېزىپ كېلىمەن،
تىنىقىم ئەۋجىدە بېقىپ يىراققا.
شامallar ئىستىكىم بىلەن ئارىلاش،
سۆيگۈمنى يەتكۈزەر چىملان تۇپراققا.

پادىچى نېيىمنى چالماقتا مۇڭلۇق،
يۆلىنىپ باراقسان بىر تۈپ توغراققا.

جور بولۇپ تورغايلار ئۆتەر ئالدىدىن،
پەر قېقىپ سامادا چەكسىز ئۇپۇققا.

ۋۇجۇدۇم بىر ھوزۇر قۇچماقتا ھە دەپ،
سەھرايىم ساپ ھىدى كىرىپ دىماققا.
بالىلىق ئىزىمنى تونۇپ خاتىرەم،
خوش سالام ئەيلەيدۇ گۈل دىيارىمغا.

شەھەرنىڭ ئەتىسى ھاجەتسىز ماڭا،
مەدھىيە ئوقۇيمەن سېخى سەھراغا.

يۈسۈپجان بارات (جەۋھەرى)

قەلبىم ياپرىقىدىكى سۈزۈك شەبنەملەر

كاككۇك گۈلى

كاككۇك گۈلى گۈل ئەمەس دەيدۇ،
يەتمىگەنلەر ئۇنىڭ قەدرىگە.
مۇھتاجلىقتىن خالىدۇر دائىم،
ئىنتىلمەس ئۇ مېھنەت - ئەجرىگە.

پەرۋىش تەلەپ قىلماس بىراۋدىن،
بولغاچقا ئۇ تامادىن يىراق.
كۆكلەيدۇ ئۇ ئاشۇ خىسلىتىدە،
كەڭ دالىغا چېچىپ خۇشپۇراق،

ئۈلگە ئالسام كاككۇك گۈلىدىن،
ئېچىلسام مەن دالا - تۈزگىمۇ.
ئانا تۇپراق قوينىدا كۆكلەپ،
تۈزىمسام ھەتتا كۈزدىمۇ.

تۇپراق ۋە ياپراق

ئانىجان تۇپراقتا بىخ سۈرۈپ كۆكلەپ.
قۇياشتىن نۇر ئېمىپ ئۆسىدۇ ياپراق.
بىر ئۆمۈر جان ئاتا قىلغاچقا ئاڭا،
كۈزدىمۇ قوينىغا ئالىدۇ تۇپراق.

زەر قۇياش نۇرىدا ئۆسكەن ياپراقلار،
تەبىئەت زىننىتى گۈزەللىكى شۇ،
بەك قىسقا بولسىمۇ ئۇنىڭكى ئۆمرى،
ھاياتنىڭ قىممىتى ئەۋزەللىكى شۇ،

مەنمۇ شۇ تۇپراقتا ئۆسكەن ئوغۇلمەن،
قىممەتلىك مەن ئۈچۈن ياپراقچە ھايات.
ئۆمرۈمنىڭ شېخىدىن ئېچىلىپ گۈللەر،
ئىرادەم تۇپراقتا تاۋلانغان پولات.

تۇپراقتا بىر ئۆمۈر كۆكلىسە مەيلى،
مېھنەتىم - تەرىمدىن ئۆمۈر ياپرىقىم.
ئېچىلسا قىزىلگۈل خۇشپۇراق چېچىپ،
رەڭ ئالار ئەجرىمدىن ئانا تۇپرىقىم.

ئامىنە دۆلەت

ئىككى شېئىر

ئانىجان، ئاقلايمەن ئاپئاق سۈتىڭنى

ئانىجان چېھرىڭدىن كۈندە مىڭ قېتىم،
تومۇزنىڭ تەپتىنى كۆرۈپ تۇرىمەن.
قىيانىدەك ئوخشىغان سۆيگۈ مېھرىڭدىن،
باھارنىڭ پەيزىنى سۈرۈپ تۇرىمەن.

كۆمۈشتەك ئاقارغان تال - تال چېچىڭدىن،
غۇبارسىز قەلبىڭنى كۆرۈپ تۇرىمەن.
مەردلىككە ئۈندىگەن ھەر بىر سۆزۈڭدىن،
شىجائەت ئېقىمىنى كۆرۈپ تۇرىمەن.

•

ئۆستۈردۈڭ جان ئانا مېنى باغرىڭدا،
ئەڭ نازۇك مايسىدەك ئاسراپ - پەپىلەپ.
سۇغاردىڭ دىلىمنى مېھىر سۈيىدە.
ئەل ئۈچۈن نەپ بەرگىن دېدىڭ ھەسسىلەپ.

ئوقۇتتۇڭ يىلمۇ يىل تارتىپ دەردىمنى،
قىلاي دەپ ئوقۇملۇق، ئەلگە كېرەكلىك.
ئەل ئۈچۈن جەڭ - چېلىش داۋانلىرىدىن.
داجىماي ئۆتسۇن دەپ دادىل - يۈرەكلىك.

ئانىجان ھەر سۆزۈڭ قولاققا ئەمەس،
ئورنىغاچ يۈرەكنىڭ يىغىشلىرىغا.

تىرىشىپ - تىرمىشىپ كىرمەكتىمەن تېز،
يەنىمۇ چوڭقۇرلاپ ئىلىم كانىغا.

شۇ ئىلىم كانىدىن تېپىپ كۈچ - ئەقىل،
ئاقلايمەن ئانىجان ئۈمىدلىرىڭنى.
ۋەتىنىم، خەلقىمنى قىلىپ مەن رىزا،
گۈللەرگە پۈركەيمەن ۋەتەن باغرىنى.

ئۈمىد بىلەن چېچەك ئاچار ئارزۇيۇڭ

ئۈمىد دېگەن يېنىپ تۇرغان شام چىراق،
دىل ئۆيۈڭنى يورۇتىدۇ ھەمىشە ۋاق.
ئۈمىدسىزلىك قارا تۇمان، ھاڭ - توساق،
شۇ خەتەرلىك ھاڭ - توساقتىن تۇر يىراق.

ئۈمىد بىلەن مەنزىللەرگە ئات سالغىن،
پاك قەلبىڭ ئېتىزىغا ئۇرۇق سالغىن.
ئۈمىد بىلەن كۆڭۈللىرىڭنى سۇغارغىن،
ئۈمىد بىلەن ئىرادەڭنى يۇغارغىن.

چۈنكى ئۈمىد شىجائەتنى ئۇرغىتار،
سېنى غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغىتار.
باسساڭ داۋام يوللىرىڭنى ئۈمىدۋار،
پاك ئارزۇيۇڭ چېچەك ئاچار، گۈل ئاچار.

ماخمۇت مۇھەممەت

مەرسىيەلەر

چۈش كۆردۈم...

(ئەھمەد زىيائى خاتىرىسىگە)

چۈش كۆردۈم، چۈشۈمدە ئەھمەد زىيائى،
يانىمۇ يان تۇراتتى نىزارى بىلەن.
رابىيە - سەئىدىن تەۋەززۇ قىلىپ،
مەي تۇتار جۈپپازاتقا، ئەتراپ باغ، چىمەن!

ئىككى زات قولىدا ئىككى گۈلدەستە،
گۈللەركى رەڭگا-رەڭ، گۈللەركى خۇشبۇي.
شادىيانە ئەۋجىگە چىقـقاندا، زاتلار،
نىكاھقا ئىجازەت بېرىشتى خۇشخۇي.
تۈمەندە سۇ ئاقار، سامادا مۇقام،
چۈشۈمكەن، چۈشۈمكەن، كۈلۈپ ئويغانسام...

1990- يىل، 28- مارت

يىراقتىن خەت

(مەرھۇم ئەمەت ئۆمەرگە بېغىشلايمەن)

مەن سېنى كۆرگەنىدىم دەل ئونبىر يىلنىڭ ئالدىدا،
كەتمىدى شۇندىن بۇيان يادىمدىن ئىسمىڭ زادىلا.

مىسلىسىز سەنئەت سۆيەر روھىڭ مېنى بەنت ئەيلىبان،
ئەل ئۈچۈن تەرمەكنى كۆل، قىلغانىدىم مەن دىلغا جان.

نەچچە كۈنلەر سۆھبىتىڭ قەلبىمدە غۇل-غۇل ئەيلىگەن،
ھەم غۇلاچ ئاتقانىدىم شوخ كۈلكىنىڭ دېڭىزىدا.

كۆرمىدىم شۇندىن بېرى، ئەمما گېپىڭنى ئاڭلىدىم،
مەنىلىك چاقچاقلىرىڭ كەتكەچكە تارقاپ ئەل ئارا.

كىم سېنى ئۆلدى دېسۇن، ھەر يىلدا تۇرساڭ شوخ كۈلۈپ،
ئەجرىلىك ئەمگەكلىرىڭ ئۆچمەس ئەبەد ئەل يادىدا.

ئويلىدىم: كۈلگەن پېتى كەتكەندۇ مەھشەرگە ئۇ زات،
كۈلدۈرۈپ ھەم ھازىدارلارنىمۇ تۇپراق بېشىدا.

چىن بۇ سۆز، روھىڭ كۈلەر، ئەجرىڭ كۈلەر ئەي مۆتىۋەر،
ھەم كۈلەر ئارمانلىرىڭ، ئالغىن ئارام تىنىچ، ئەلۋىدا.

1987- يىل، 3- نويابىر

مۇھەممەتجان ئوسمان

شېئىرلار

ئارمانىم شۇ، بەختىممۇ ھەم شۇ

مەن دۇنيادىن ئىزدەپ لىرىكا،
كۆزلىرىگە چۆمۈلۈپ كەتتىم.
گۈزەل رەڭدار قۇچاقلىرىدا،
بەخت نۇرىغا كۆمۈلۈپ كەتتىم.

پىكىرلىرىم مايسىلىرىنى
يېتىلدۈرۈپ ئىلھام سۈيىدە.
مىسرالاردىن ئېچىلدۈردۈم گۈل،
ماس كەلتۈرۈپ بەيگە كۈيىگە.

تەبەسسۇمنى مۇڭلۇق ساز قىلىپ،
ئېسىل كۈيگە چالسا بارمىقىم.

ناخشىسىنى جۆر قىلدى ماڭا،
شوخ قىيغىتىپ گۈزەل ئامرىقىم.

بەختىم دېدىم، ئانا تۇپراققا،
قۇيۇلغاندا كۈمۈش تەرلىرىم.
بەختىم دېدىم، ئەل بەختى ئۈچۈن،
جەڭدە قاقشال بولسا تەنلىرىم.

چۈنكى بەختىم، ئارمانىمۇ شۇ،
رازى بولسا ئوغلىدىن ئېلىم.

كارۋان

ھەرىكىتىمدىن ياساپ ماشىنا،
ئىشانىمنى يۈكلىدىم ئاڭا.
يۈرەك سوقار موتور مىسالى،
ساپ قان ئاقار تومۇرلار ئارا.

تەپەككۇرۇم ئۇۋلاپ جاھاننى،
لەۋلىرىگىدىن ئىزدەيدۇ ۋىسال.
ۋۇجۇدۇمدىن ئاققان كۈمۈش تەر،
دېڭىز گويا ئىلگىرىلەيدۇ سال.

مەن ئەشۇنداق تىنىمسىز كارۋان،
تىنىقىمدا پاكلىنار ھايات.
گۈلدۈرمامىنىڭ جاراڭلىق ئۈنى،
توختىمايدۇ ئويغىتىپ ئەۋلاد.

بىلدىم ئەسلى قانۇنىيەتنى

چۈشلىرىمدە، يەرنى ياراتماي،
كۆچۈپ كەتتىم ئېگىز كۆككە مەن.
يۇلتۇزلارنى كەشتە ـ گۈل قىلىپ،
تىكمۇالدىم يېشىل بۆككە مەن.

تىنىقىمغا يوللىدىم ئەجەل،
(كېرەك بولماس دېدىم ئاسماندا).

قۇياش بىلەن تالىشىپ چىراي،
چىللىمۇالدىم ئاينى شۇ ئاندا.

شۇنداق جىددى كۈرەشلەر بىلەن،
كۆكتە مىڭ يىل ياشاپتىمىشمەن.
قورساق ئېچىپ دەرماندىن كېتىپ،
ئاينى بىرلا قاساپتىمىشمەن.

ئاي چېقىراپ ئۇردى بىر تەستەك،
شۇ زەربىدىن يىقىلىپ كەتتىم.
شۇ چۆچۈشتىن ئويغاندىم يەنە،
يەرگە ئىشلەپ، يەرنى گۈللەتتىم.

قېنى مېنىڭ نېسىۋەم؟

بىر شەھەردە، بىر مەھەللىدە چوڭ بولۇپ،
تەڭ سۇ ئىچىپ بىر بۇلاقتىن ئۇچۇملاپ.
ئاق ـ قارىنى، ئوڭ ـ تەتۈرنى تەڭ تونۇپ،
گۈزەللىكنى سۆيگەنىدۇق قۇچاقلاپ.

ئوخشاش نىيەت، ئوخشاش تىلەك، ئوخشاش يول،
چېتىپ قويغان قەلبىمىزنىڭ رىشتىنى.
دېگەنىدىڭ ئەشۇ چاغدا: قارا قول،
ئېپقاچالماس ئىككىمىزنىڭ رىسقىنى.

بىردەمدىلا خېرىدارلىق ئۈزۈكتەك،
باشقىلارنىڭ بولۇپ قاپسەن زېۋىندەم.
سۆزلىگىنە قاراپ تۇرماي ئۈلۈكتەك،
قېنى مېنىڭ مۇھەببەتتىن نېسىۋەم؟...

يۈرىكىمنى ئوۋلىۋاپتۇ كۆزلىرىڭ

جىنەستىمدەك بويلىرىڭدىن ئۆرگىلەي،
چىرايىڭدەك سۈزۈك ئىكەن سۆزلىرىڭ.
كېتەلمىدىم ئەتراپىڭنى ئايلىنىپ،
نۇرلۇق ئىكەن، ئوۋچى ئىكەن كۆزلىرىڭ.

نۇرلۇق ئىكەن، ئوۋچى ئىكەن كۆزلىرىڭ،
بېلىق بولۇپ شۇ كۆزلەرگە چۆمۈلەي.

ئىشقىم بىلەن كۆكسۈڭگە ئاھ باش قويۇپ،
ئىككى يۈرەك ئارىسىغا بۆلۈنەي.

ئىجاد بىلەن گۈللىتەيلى ھاياتنى،
جۈپ يۈرەكتەك ئۆزىمىزمۇ جۈپ بولۇپ.

كەلگىن نىگار، كۆتەر بىزنى ئەتىمىز،
ئەشۇ ئوۋچى كۆزلىرىڭدەك نۇرلىنىپ.

بەختىمىزدەك سۈزۈك ئىكەن سۆزلىرىڭ،
نۇرلۇق ئىكەن، ئوۋچى ئىكەن كۆزلىرىڭ.

ياسىنجان ئوسمان

شېئىرلار

مۇمكىنمۇ ئاھ، ئىشقىڭغا چىداش

(1)

يالپۇز گۈلى سېغىندىم سېنى،
كەل ئىككىمىز بولايلى سىرداش.
ئاشىقلارغا ئېغىركەن ئەجەب،
مەشۇقىدىن ئايرىلىپ ياشاش،
كەلگىن جېنىم، بولايلى سىرداش.

چۈشەنمەيدۇ ئۆزگىلەر بىزنى،
دالىلاردا مۈگدىشىپ يۈرسەك،
ساراڭ بوپتۇ، دەيدۇ تەلۋىلەر،
كېچىلەرنى ئويغىتىپ كۈلسەك،
دالىلاردا مۈگدىشىپ يۈرسەك.

گۈللەر تولا ئۇشبۇ چىمەندە،
خۇشپۇراقىڭ دىلىمدىن كەتمەس،
تىل تەگمىسۇن ساڭا گۈزىلىم،
بارچە گۈللەر بىر ساڭا يەتمەس،
خۇشپۇراقىڭ دىلىمدىن كەتمەس.

بويلىرىڭنى ئىزلىسەم سەھەر،
سەن تەرەپتىن بالقىدى قۇياش،
يالغۇزلۇقۇڭ يەتكۈزدى سابا،
مۇمكىنمۇ ئاھ، ئىشقىڭغا چىداش؟...
سەن تەرەپتىن بالقىدى قۇياش.

مومام سۆزلەپ بېرەتتى قىسسە،
سەن توغرۇلۇق ئۇزاقتىن - ئۇزاق،
شۇندىن بېرى ۋەسلىڭنى ئىزلەپ،
يۈرىكىمنى ئۆرتىدى پىراق،
سەن توغرۇلۇق ئۇزاقتىن - ئۇزاق.

(2)

سەھەر سايراپ ئۆتتى بوز تورغاي،
زەڭگەر كۆكتە چىقىرىپ شامال،
كۆزلىرىدە لىغىلدايدۇ ياش،
ئاكا كىملەر قىلغانىدۇ ئۇۋال؟
زەڭگەر كۆكتە چېقىرار شامال.

يە ۋاپاسىز مەشۇقى تاشلاپ،
كەتكەنىمىدۇ يىراققا ئۇچۇپ؟
نەسەۋدالار چۈشكەنىدۇ باشقا،
ئانا يەرنى ياتىدۇ قۇچۇپ،
كەتكەنىمىدۇ يېراققا ئۇچۇپ؟

نېمىنىدۇر ئىزلەر تولغىنىپ،
تەكرارلىنار تىنىمسىز شۇ ھال،
ئەجەب ياۋاش بىر جان ئىدىغۇ،
ئاكا نېسىپ بولۇرمۇ ۋىسال؟
تەكرارلىنار مېنىڭدە شۇ ھال.

AltunOq

(3)

چەكمىنىمنى ئارتىپ ئۆشنەمگە،
كېزدىپ چىقتىم تەنھايى چۆللەر.
سەپىرىمگە ئاق يوللۇق تىلەپ،
قول ئۇزۇتۇپ قېلىشتى گۈللەر،
كېزدىپ چىقتىم تەنھايى چۆللەر.

(4)

يار تۇتقانىمەن ئۆمرۈمدە نەچچە،
ھېچ بىرىدىن كەلمىدى ۋاپا،
سەرسان ياشاپ ئۆتەرمەن دېسەم،
تىنىقمىغىنى يەتكۈزدى سابا،
گۈزەللەردىن كەلمىدى ۋاپا.

قىزغىنىشىپ سۆيگەنىدى ئەجەب،
بىر چاغلاردانى ئېسىل قىزلار،
مىسرالارنى يۇرەككە تاڭسام،
مېنى تاشلاپ كېتىشتى تېزلا،
ماڭا كۆيگەن شۇ لىۋەن قىزلار.

ئاھ ئۇرمايمەن قىسمىتىم ئۈچۈن،
ۋاپاسىزلىق ئۇلارنىڭ ئىشى،
گۈلنىڭمۇ ھەم تىكىنى بولۇر،
بولغىنىدەك باھارنىڭ قىشى،
ۋاپاسىزلىق ئۇلارنىڭ ئىشى.

سۆيگۈ نېمە، مۇھەببەت نېمە؟
بۇنى جەزمەن بىلگۈم كېلىدۇ.
كۆزلىرى ياش قىزلارنى كۆرسەم،
تەلۋىلەرچە كۈلگۈم كېلىدۇ،
دەردى نېمە؟... بىلگۈم كېلىدۇ.

(5)

مەن قارايمەن يىراق - يىراققا،
بىر نىشانغا تىكىلەر كۆزۈم،
ئۆزگىلەرگە بەخت تىلەسەم،
نېچۈن يالغۇز قالىمەن ئۆزۈم؟
نەسەۋە بىكىن بىلمەيمەن ئۆزۈم؟!

(6)

نىسىپ بولدى ۋىسالىڭ ئاخىر،
ئىنتىزاردىم سېنى سۆيۈشكە،
يالپۇز گۈلى ئىشقىڭدا، سېنىڭ —
يارالتقانمۇ مېنى كۆيۈشكە؟
ئىنتىزاردىم سېنى سۆيۈشكە.

× ×

گۈللەر تولا ئۇشبۇ چىمەندە،
خۇشپۇراقىڭ دىلىمدىن كەتمەس،
تىل تەگمىسۇن ساڭا گۈزىلىم،
بارچە گۈللەر بىر ساڭا يەتمەس،
خۇشپۇراقىڭ دىلىمدىن كەتمەس.

يۇرىكىمنى قىلمىغىن زېدە

قاراپ سۇلغۇن چېھرىمگە نىگار،
بىھۇدىلا تۆكمە يېشىڭنى.
ئۆز لەۋزىمدىن يانمايمەن ھەرگىز،
ئۇرساڭمۇ گەر تاشقا بېشىڭنى.

مەيلى دېگىن مېنى ئەيىبلاپ —
كىشىلەرگە: «ئۇنىڭ باغرى تاش».
مۇھەببەتسىز ئۆتسەممۇ ئۆتەي،
لېكىن ساڭا بولمايمەن سىرداش.

باشتا ئۆزۈڭ دېگەنىدىڭغۇ،
بىر بېشىمغا بىر ياغلىق كېرەك.
لېكىن ئاڭا قىلمىدىڭ ئەمەل،
رەنجىمىگىن مەندىن كېيىنەك.

گۈلدىن - گۈلگە قونۇپ (ھىد پۇراپ)،
ھەممىسىگە ئۆزۈڭنى ئاتتىڭ.
سانجىلغاندا ئۆتكۈر تىكىنى،
پۇشايمان قىپ، ئاھ ئۇرۇپ ياتتىڭ.

www.uyghurkitap.com

ئۆتۈنەي مەن گۈلخۇمار جانان،
بۇ كوچىغا مېنى چىللىما.
مۇھەببەتنىڭ جازاسى شۇنداق،
مېنى كۈتۈپ جاننى قىينىما.

مەردىپەتنىڭ بېغىدىن تاللاپ،
سۆيدۈم بىر گۈل باغلاپ ئەقىدە.
ئەي جانانىم ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ،
يۈرىكىمنى قىلمىغىن زېدە.

غەيرەت ھوشۇر

شېئىرلار

ھىجران نەزمىسى

مەن سەندىن ئايرىلىپ ھىجران سۈكۈتتە،
ئۇنتۇشنى ئويلىدىم يارقىن ئۈمىدتە.

(1)

ئىككىمىز ئايرىلغان ئەشۇ كېچىدە،
مەن قالغان ساھىلغا يېشىمنى تۆكۈپ.
ھىجراندىن توقۇلدى سانسىز قەسىدە،
جۇدالىق يۈرىكىم قېتىغا مۆكۈپ.
كىملەرگە سىر بولۇپ قالدىڭ مۇھەببەت،
ۋە كىملەر قاخشىدى، كىم كەتتى كۈلۈپ؟

(2)

يۈرگەنىدىم گوگۇمنىڭ قۇچاقلىرىغا،
خىيالەن كۆزلىرىم ئۇيقۇدىن بىدار.
ئۆرتەندىم نەچچە يىل، چەكتىم كۆپ ئازاب،
ئۇنتالماي مەن سېنى ئەي گۈزەل دىلدار.
مەن سەندىن ئايرىلدىم پىغان سۈكۈتتە،
قىلىمەن كىملەرگە سۆيگۈمنى ئىزھار.

(3)

مەن ئۈنسىز يىغلىدىم بىلمىدىڭ بىراق،
مەن سەندىن ئايرىلىپ بولدۇم قەلەندەر.
پىراقتا يۈرگىنىم سىماسى گويا،
گۈلخاندا ياللۇنلاپ كۆيگەن سەمەندەر،
قانلىرى شەپەققە سىڭگەن مۇھەببەت،
سۆيگۈ دەپ جان ئۈزگەن تالاي ئادەملەر.

مەن ئۈچۈن بۇ سۆيگۈ مەڭگۈ قەدىرلىك،
ئەمدى، ئەي پەرىشتەم، بىلمىدىڭ بىراق.
سەن كەتتىڭ پەرىشان يۇلتۇزسىز كېچە،
مەن قالدىم ئىزىڭدىن ئىز دەپ بىر چىراق.
مۇڭلارغا چۆمۈلدى دولقۇنلۇق دەريا،
جىمجىتلىق ئىلكىدە چۈش كۆرەر قىرغاق.

(4)

باقىمەن ھاياتقا تەلمۈرۈپ شۇنچە،
سەن كەبى بىرسىنى ئۇچراتمىدىم يار.
كۆيمىگەن كىشىنى سۆيمەك بىر زۇلۇم،
ھاياتنى كۈتكەندەك رەھىمسىز بىر دار.
چۈنكى بۇ ۋىسالنىڭ ئۈنچى يۈرەكتە،
ياغدۇرغان ياشلىقىم بېغىغا پاك قار.

ئەسلەيمەن ئەي نىگار مەڭگۈگە سېنى،
قالسامۇ سېنىڭدىن تەنھا ئايرىلىپ.
ئۇچراشساق خىلۋەتتە چۈشمەس نىگاھىڭ،
يۈرىكىم كەتمەكتە تاشقا ئايلىنىپ.
كۆزۈمنىڭ نۇرلىرى قاتقان ئاق ئۇيۇق،
«بىچارە» دەپ مېنى يۈزمە قايرىلىپ.

× ×

مەن سەندىن ئايرىلىپ ھىجران سۈكۈتتە،
ئۇنتۇشنى ئويلىدىم يارقىن ئۈمىدتە.

يۇرىكىمدە پەقەت سەن

غېرىب دېمە يىگانە يۇرسەم،
قەلبىمدە يوق مىسكىنلىك زىنھار.
ئاچكۆز دېمە ئۇلۇغلاپ سۆيسەم،
پاك سۆيگۈم ئۇ ساكىلا ئىزھار.

دەردمەن دېمە ناخشا توۋلىسام،
مەھبۇبەم ئۇ ۋىسالىنىڭ كۈيى.
جىمغور دېمە كۆزۈڭگە باقسام،
ئۇ مۇھەببەت دېڭىزىنىڭ سۈيى.

ئوغرى دېمە كېچىدە ئۆتسەم،
مەن مەلەڭگە سېنى دەپ بارغان.
سايىل دېمە ئىشىكىڭگە كەلسەم،
ئىشقى ئوتۇڭ يۈرەكتە يانغان.

سەۋدايى دەپ يۈرمە گۈل ئۈزسەم،
سېنىڭ ئۈچۈن تىزدىم گۈل دەستە.
گۈلخۇمار دەپ يۈرمە گۈل كۆرسەم،
لېۋىڭ گويا سۈزۈك جىنەستە.

شاللاق دېمە شادلىنىپ كۈلسەم،
سېني سۆيگەچ خۇشال مەن شۇنچە.
سەيلى قىلىپ جاھاننى كەزسەم،
دەپ سورىما سۆيگۈنىڭ قانچە؟!...

شېئىرىمغا...

تۇغۇلغاندا قۇياشنى يۇدۇپ،
تۇغۇلۇڭلار ئوتلۇق يۈرەكتىن.
باش قويىماڭلار ھەر بىر پەسىلگە،
يول ئالماڭلار غەيرىي تىلەكتىن.
شاماللاردا يۈرمەڭلار توزۇپ،
مەھبۇپ ئىزدەپ پاسىق سۆكەكتىن.

ۋەسىيەت

ئۆلۈپ كەتسەم سەندىن مەن بۇرۇن،
يېپىشىڭ تۆكۈپ يۈرمىگىن جانان.
قەبرەمگىمۇ تىزما گۈل دەستە،
غەمگە ئەسلا چۈممەيدۇ جاھان،
سۆيگۈمىزنىڭ گۇۋاسى بولۇپ،
يۇلغۇن ئۈنەر قەبرەمدىن ھامان.

پەرھات مۇھەممەت

قەلبىمدە پارلىغان ھېسلار

نىمانچىلا يىغلايسەن ئەي قىز؟

نىمانچىلا يىغلايسەن ئەي قىز؟
ئېيسەدە يسەن كىر پىكىڭدە نەم.
چۈلغۇۋالدى قەلبىڭنى قانداق،
ئۇنتۇلغۇسىز ئازاب ۋە ئەلەم؟

شۇنچە خۇشخۇي چېچەن قىز ئىدىڭ،
شۇنچە ئوماق، شۇنچە شوخ ئىدىڭ؟
قېنى ئايدەك يۈزۈڭدە كۈلكە،
نېمىلەردىن شۇنچە غەم يېدىڭ؟

كارمۇن تارتىپ قۇتلۇقلاپ سېنى،
يېڭى ئۆيگە كۆچۈرگەنىدۇق.
يىغلىساڭمۇ ئاچچىق تولغىنىپ،
بۇ شادلىقنىڭ بەلگىسى دېدۇق.

بىراق شۇندىن بېرى چېھرىڭدە،
كۆرەلمىدۇق زىنھار تەبەسسۇم.
ئاتاڭ ئاشۇ توي بىلەن سېنى،
قىلغانىكەن كۈلكىدىن مەھرۇم.

سۆيگۈ باغىدا

قىزلار ئاچىز دەيدىكەن، بىراق،
ئاجىزلىقى نەدە بىلمىدىم.

ۋىسالىغا قەلەندەر كەبى،
قۇللۇق بىلەن قانچە تەلمۈردۈم.

بىلسەم كۈچلۈك ئاتالغان يىگىت،
ئاجىز ئىكەن قىزلار ئالدىدا.
ئاجىز بولۇپ يارالغان قىزلار،
كۈچلۈك ئىكەن سۆيگۈ بابىدا.

سەن ئاھ ئۇرۇپ يىغلىساڭ دىلدار

يۈرىكىمگە چۈشتى دومىلاپ،
كۆزلىرىڭدىن ئاققان تامچە ياش.
تاغلار غۇلاپ باسقاندەك مېنى،
بېرەلمىدىم زادىلا بەرداش.

ئاققۇزما ياش، ئاققۇزما زىنھار،
لەۋلىرىڭدە ئوينىسۇن كۈلكە.
سەن ئاھ ئۇرۇپ يىغلىساڭ دىلدار،
ئايلىناركەن يۈرىكىم كۈلگە.

چېكەلمىدىم دېرىزەڭنى مەن

كەلگىنىمدە مەلەككە بۈگۈن،
تولۇن ئاينى ئەگەشتۈرۈپ ھەم.
ئېچىلمىدى دېرىزەڭ بىراق،
ناخشام بىلەن چىللىسام سەنەم.

دېرىزەڭنى چەكتى تولۇن ئاي،
يۈزلىرىڭنى سۆيدى ھەم نۇرى.
شۇنداقمىدى سۆيگۈ قىسسەسىنىڭ،
بىز باشلىغان ھەر باب، ھەر قۇرى؟

كۈتتۈم سېنى ئىنتىزارلىقتا،
چېكەلمىدىم دېرىزەڭنى ھەم.
بىللە ئېيتقان «سېغىنىش كۈيى»،
ياڭرار قۇلاق تۈۋىدە شۇدەم..

ئوخشاتمىغىن گۈلگە مېنى

قىزىل گۈلگە ئوخشاتمىغىن يار،
ئوخشىمايمەن ئاڭا چىمەنگە.
سەن كۆڭلۈمنى كۆتەرمە زىنھار،
سۆيۈنمەيمەن ئۇنداق دېگەنگە.

چۈنكى كۆڭلۈم ئوخشىماس گۈلگە،
ھېلى توزۇپ، غۇنچىلا يېدىغان.
كۆڭلۈمگە قار لەيلىمىسى ئۆلگە،
قىش ۋە يازدا توزۇمايدىغان.

مۇھەممەت ئەخمىدى

شېئىرلار

كەلدىمۇ

چاچلىرىنى ئوينىتىپ، ئاھ، يارۇ جانان كەلدىمۇ،
تولغىنىپ مەجنۇن كەبى ئۇ بىخارامان كەلدىمۇ.

سەيلىتىپ كۆكۈل بېغىمنى، ئىشقىدىن مىڭ كۈلدۈرۈپ.
ئۆزلىكىدا تەڭدىشى يوق ھۆرى ـ غىلمان كەلدىمۇ.

ئىشقىمنى بەرمەي ئىچۈنكى جاننى ئاپتاپقا سېلىپ،
سۆيگۈنىڭ جاڭگاللىدا ئۇۋۇلاشقا پالۋان كەلدىمۇ.

ئاھ، قۇدۇق قازساق مۇھەببەتتە كۆلۈپ يىگىنە بىلەن،
تەرىپى سىغمايدۇ قۇرغا تىلدا داستان كەلدىمۇ.

چۆل ئارا ئېيتساق جاراڭلىق ناخشىنى ھەمدەم بولۇپ،
چۆر بولۇشقا چىن دىلىدىن چېچى بوستان كەلدىمۇ.

سۆيگۈنىڭ مەملىكىتىدە «كەل يىگىت بەختىڭنى تاپ»—
دەپ مېنى زورلاپ شارابقا شاھى سۇلتان كەلدىمۇ.

«ئۈجمە يەش، ئاغزىمغا چۈش» دەپ ئاغزىنى تاتلىق قىلىپ،
بەختىمنى سورۇپلا كۆككە ھۆسنى گۈلخان كەلدىمۇ.

ۋەدىسىدۇر «مەن بارارمەن ئاي گۇۋاھ بولسۇن ئاڭا»—
دەپ قويۇپ ياساپ كۆڭۈلنى سۆزى يالغان كەلدىمۇ.

ۋەسلىنى ئىزدەپ تېپىشقا ئەخمەدى تەييار ھامان،
بۇ ھايات سەيناسىدا گۈلزار - گۈلىستان كەلدىمۇ.

ئانىمىزمۇ قويغانىكەن پۈتۈشۈپ

ئانىمىزمۇ قويغانىكەن پۈتۈشۈپ،
بىز دۇنياغا كۆز ئاچقان چاغ ئەسلىدە.
سەبىلىكتە قولنى قولغا تۇتۇشۇپ،
تېپىشقانتۇق ئوقۇۋېتىپ يەسلىدە.

مانا ئەمدى قېنىپ ئارزۇ ئارمانغا،
توي ئويىنىدۇق تۇنجى باھار پەسلىدە.
جۈپ يۈرەككە ئورتاق نىشان مۇجەسسەم،
ھاياتلىقتىن ئۇنۋان ئېلىش قەستىدە.

شوخلۇقۇمنى ئاي چولپاندىن سوراڭلار

تۇغۇلغانىتىم تۇنجى باھار قوينىغا،
تەۋرەنگەنىتىم بۆشۈكىدە زېمىنىڭ،

سۆيگۈلىرىم يۇلغۇن بىلەن زامانداش،
ئايان شۇندىن قىزىللىقى قېنىمنىڭ.

شۇ سەۋەبتىن چۆمۈلمەن بېلىقتەك،
پاك سۆيگۈنىڭ دېڭىزىغا بىمالال.
ۋۇجۇدۇمدا تۈگىمەس كۈچ-قۇۋۋەت بار،
كىملىكىمنى دوستلار شۇندىن بىلىپ قال.

مېھرى چوغدەك قۇياش بىلەنچىرماشسام،
«كۆيەرمىكىن» دەپ ئەندىشە قىلماڭلار.
كۆك ئاسماندا زەپەر مارشى ياڭراتسام،
شوخلۇقۇمنى ئاي، چولپاندىن سوراڭلار.

شوخلۇقۇمنى ئاي چولپاندىن سوراڭلار،
بىر سىلىكىنىپ كائىناتنى كېزىمەن،
ھاياتىمدا قالغان بۈيۈك ئىشلارنى،
كۆك ئاسمانغا نەقىش قىلىپ سىزىمەن.

ئۇيقۇنىغا تاشلىنىمەن دېگىنىمدەك،
ناخشىلىرىم ئايلىنىدۇ شاۋقۇنغا .
نۇر سۈمۈرسەم زەر قۇياشنىڭ جىسمىدىن
تىنىقلىرىم جاي بېرىدۇ يالقۇنغا .

ئەبەيدۇللا ئابدۇلۋارى

يۇلتۇزلارغا سوئال

يۇلتۇزلار كۆكتىكى سانسىز چىراغدەك،
چاقنايدۇ ئاسماندا ئالتۇن نۇر چېچىپ.
ئالەمدە ھەممىگە سۆھبەتداش بولۇپ،
ئەركىلەر پىكىر دېڭىزى پېيكى يول ئېچىپ.

يەر – زېمىن ئۇيقۇدا، لېكىن مەن ئويغاق،
كۆڭلۈمدە كېزىدۇ شۇنداق بىر سوئال.
نە ئۈچۈن يۇلتۇزلار شۇنچە نۇرانە،
سىر بۇلۇت باسسىمۇ تۇرار بىمالال؟

بىلگەندەك خىيالىمنى ئەشۇ يۇلتۇزلار،
دېدى: «بىزنى توسالماس قارا بۇلۇتلار.
ئالىمىز قۇياشتىن پۈتمەس كۈچ–مەدەت،
شۇڭا بىز ئاي يېنىدا ئۆچمەس چىراغلار»

يۇلتۇزلار يەلپۈنسە زېمىنگە قاراپ،
كۆڭلۈمدە سەن بىلەن بولىمەن سىرداش.
قاراڭغۇ كېچىدە خىيال قۇشلىرىم،
كېزىدۇ ئالەمنى بوپ ساڭا يولداش.

ئېلى ئەھمەت

سەھرادا سەھەر

كۆمۈشرەڭ شەپەدەك ئۈپۈقنىڭ يۈزى،
گىرىمسەن تونىنى كېيگەندەك دالا.
مەيىن تاڭ شامىلى يەلپۈنسە كېلىپ،
ئېقىپ كېلەر باغلاردىن خۇشپۇراق ھاۋا.

بېشىدا ئۈنچىدەك گۈلچەمەن دوپپا،
يول ئالدى بىر پەرى شۇ چاغلار ئارا.
ئۆتكۈزگەن بىلەككە سۆۋەت بېغىنى،
سۆيۈنۈپ ئۈپۈقتىن قۇياشنى مارار.

لالىزار ئىچىدە پىنھاندا تۇرۇپ،
كاككۇكمۇ ھەسەتتىن قىلىدۇ ناۋا.
مېۋىسى مەي بولغان شاخنىڭ تۈۋىگە،
كەلدى ئۇ گۈزەل قىز بولغاندەك خۇمار.

چوغ كەبى قىزارغان توغاچ بېشىنى
ئەگدى، قىز ئالدىدا بولغاندەك خىجىل.
«تاتارغان رەڭگى دەپ كەتمەڭ» دېدى تىمىز،
تامدۇرۇپ ئابى مەي، رەڭگىدىن ئېسىل.

شۇ يېشىل ياپراقنىڭ بەرگىدە ئالتۇن
رەڭ كەبى ئەنجۈرمۇ قارار كۆز قىسىپ.
مېۋىلەر شاھىنىڭ كۆزىدىن شۇ دەم،
ئاقىدۇ شەربەتلىك ياشلىرى تېمىپ.

گاھ سەھەر، بۇ سەھرا يازنىڭ سەھرى،
تەبىئەت پەسلىنىڭ ئېسىل چېغى بۇ.
گۈلچەمەن دوپپىدەك رەڭدار بېزەلگەن،
جەننەتۇل مەۋانىڭ خۇددى ئۆزى بۇ.

شۇ رەڭدار شەربەتلىك مېۋىلەر ئالدى
پەرى قىز قولىدا سۆۋەتتىن ئورۇن.
ھاياتنىڭ شاۋقۇنلۇق قاينىمى سەھەر،
كۆز ئاچتى يېزامدا ھەممىدىن بۇرۇن.

Altungal www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

چىمەنگۈل ئاۋۇت

شېئىرلار

قۇش تۇپى

ماكاپ گۈلى پۇراپ يۈرەر شاتۇتى،
ئاسمان تىرەپ ياتار سۆگۈچ خىراман.
بۆدىنىنىڭ تەشۈشىدە ئۇزگۇ كۈي،
شامالنىڭ قولى جانسىز (سىڭايان).

جۇشقۇنلۇق بار، چۇمۇلىلەر خورىدا،
شەپەرەڭنىڭ ئۇسۇلىدا غەمكىنلىك.
ئالدىمدىكى ئاھ، گىرىمسىز شۇ سۇرەت،
ئاتا قىلدى خىيالىمغا تەمكىنلىك.

ھەقىقەت

ئۇيۇپ قالغان كۆزلىرىڭگە،
تەرسالىقىنىڭ ئۇچقۇنى.
ھايات قىزى، ئاشۇ ئوتلۇق-
كۆزلىرىڭنىڭ تۇتقۇنى!

ھەسەت

كۈلكەڭگە خال چېكىپ بولما ئاۋارە،
يۈرىكىڭ لەشكىرى يۈرەر دىۋانە...

قەلبىڭ گۈزەل بولسا چىرايىڭدىن

سەتنى گۈزەل قىلغاننۇ قەلب،
گۈزەلنى سەت قىلغان يەنە شۇ.
قەلبىڭ گۈزەل بولسا چىرايىڭدىن،
ئەڭ گۈزەل سەن چىن ھەقىقەت بۇ.

ئۆز چىرايىڭگە كەتسەڭ ئىشىنىپ،
قاقىلدا يدۇ «ئىشقىڭ»دا قاغا.

ياز كەلسىلا يوقىلىپ كۆزدىن،
قويار سېنى ھېجراندا — داغدا.

تىڭشا، نىگار

— بۇلبۇل مەن، گۈلۈمسەن دېدىڭ نىگارىم،
كۆڭلۈمنى شاد ئەتمەك بولۇپ ئېھتىمال.
چېھرىمدىن تەبەسسۇم ئۆچكەندە شۇئان،
سورىدىڭ: قىلدىمۇ كۆڭلۈڭنى مالال؟

— گۈل كەبى سولسام گەر قىش - زىمىستاندا،
پەرۋاسىز تاشلاپلا كېتەمسەن ئۇچۇپ؟
يۈرەمسەن يەنە بىر يېڭى باھاردا،
خۇشبۇي ئۆز گۈللەرنىڭ پەيزىنى قۇچۇپ!؟

ھەر باھار يېڭى گۈل ئىشقىدا سايراپ،
چىن ئاشىق سانامسەن ئۆزۈڭنى شۇنداق؟
راست سۆيسەڭ دىلىڭدىن مېنى ئەي جانان،
قوياشسەن، مېنى كۆر بىباھا تۇپراق...!

ئۆچتى يۇلتۇز كۆزىدىن كۈلكە

چېھرىدىكى داغقا قاراپ كۈلگەنتى يۇلتۇز،
ئاي زەنجىرى، بۇلۇت تېزلا ئالدى قوينىغا.
ئېسەدىدى، كۆزلىرىدىن تۆكۈلدى قەترە،
نەشتەر كېلىپسا نجىلغاندەك بولۇپ باغرىغا.

يىغلىسا ئاي شادلىقىدىن چېلىشتى چاۋاك،
چىلان تۇپراق قوينىدىكى لالە ھەم رەيھان.
توۋادە يەنە ھەيرانلىقتا، مۇڭلاندى يۇلتۇز،
ھەيبار كۈلكە كۆزلىرىدىن يوقالدى شۇئان.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەنۋەر مۇھەممەت

ئىككى شېئىر

خاس مولۇكىگە كېتەي ئايلىنىپ

رۇخسىتىمسىز كىرمە چۈشۈمگە،
گۈل كۆتۈرۈپ، مەيلى قۇرۇق قول.
شېرىن ۋىسالىڭ كۈتسەڭ ئەگەردە،
تۇرغىن، ماڭا ئاق يول تىلە، بول!

مەرسىيەمنى ئوقۇما، ئۆلسەم،
ئۇنۇت ھىجراندا ئەلەملىرىمنى.
تاۋۇتۇمغا تېرىپ سىلىپ قوي،
خالىساڭ گەر قەلەملىرىمنى.

كۆزلىرىمنى يۇماي مەن شۇچاغ،
ئانا زېمىن قۇچقان ياپراقتەك.
خاس مولۇكىگە كېتەي ئايلىنىپ،
سېپىلىمگەدە تۇرغان بايراقتەك!

مۇزاي غەمسىز يۈرىدۇ، لېكىن...

دۈمبىسىدىن ئۆرلەپ ئاچچىق ھور،
قېرى ئۆكۈز ياتار ئاپتاپتا.
قانلىرىنى شورار بەھۇزۇر.
كۆكۈيۈ نىلەر ئۇنىڭ شۇ تاپتا.

قۇيرۇقىنى سىلكىيدۇ تەستە،
مۈڭگۈزىگە قايناپ زەردىسى.
ساڭگىلاتقان بېشىنى پەسكە،
بىر چاغدىكى مۈڭگۈز غەلۋىسى...

نە ۋىرىسىنى ئويلار ئەنسىرەپ،
ئۇ ئۆكۈزنىڭ ئىلكىدە مىسكىن.
«ماڭا تېزراق بەرسە مۈڭگۈز» دەپ،
مۇزاي غەمسىز يۈرىدۇ، لېكىن...

ھەزرەتئەلى ئىمىن

شېئىرلار

گۈزەللىككە ئامراق شوخ قىزلار

گۈزەل بولۇپ تۇغۇلغاچقىمۇ،
گۈزەللىككە ئامراق شوخ قىزلار.
گۈلگە قونغان كېپىنەكتەك،
گۈزەللىكنى سۆيىدۇ ئۇلار.

چوغلۇق كەبى گۈزەللىدۇر قەلبى،
شەپەق مىسال جۇلالاپ تۇرار.
ئاق ئەتىردەك گۈلگۈن ھېسلاردا،
تۇتقاش كەبى يانىدۇ ئۇلار.

گۈلدىن بەرنا، گۈزەللىدۇر قەلبى،
خۇددى چولپان كەبى جىلمىيار.
گۈلدىن گۈزەل - ئۆز بوپ تۇغۇلغاچ،
گۈزەللىككە ئامراق شوخ قىزلار.

ئوۋلانغان تۇيغۇلار

كىرپىك ئوقۇڭ ئۇچۇرغان قۇشلار،
شەھلا كۆزۈڭ شەيداسى جېنىم.
لەۋلىرىڭگە قىلمىدۇ سەجدە،
قارچۇقۇڭدا ئۇگدەپ بىتىنىم.

ئاتەشلىرىڭ قىلمىدۇ نابۇت،
كۆزلىرىڭدىن ئالىدۇ ئوزۇق.
لەۋ جامىڭدىن تۆكۈپ ئۇنچىلەر،
جۇلا قىلىپ قويما يەنە قۇرۇق.

شىكار قىلغان تەبەسسۇمىڭدىن،
قانات قاقار سانسىزلىغان قۇش.
ۋىسالىڭنىڭ قەلئەلىرىدە،
يالار ئۈزۈپ قىلىسەن بىھۇش.

ناز - سىرىڭنى ئېيتقىنا جانان،
ئىشقىڭ ماڭا قۇشچىمۇ - مەرگەن؟
لەۋلىرىڭگە بولدۇ دەپمەن،
قۇچقىڭدا ھالسىرىغان تەن.

ھېجران

چىدالمىدىم جۇدالىق كۈنى،
جانغا پاتتى ھېجراننىڭ تىغى.
بېرەلمىدى يۈرىكىم بەرداش،
ئاققان چاغدا كۆزۈڭنىڭ يېشى.

مۇنچاق - مۇنچاق يېشىڭ سىرغىغان،
قاراپ ماڭا كۆزۈڭ تالمىغان.
بىلمەمدىمەن شاللاقلىقىڭنى،
بۇنى قاچان ئۆزۈڭ ئويلىغان؟

ئالۋاستىغا كەتتىڭ نازلىنىپ،
پىغان ئىچىدە مېنى ئالجىتىپ.
تۆكۈپ بەرگىن كۆز ياشىرىڭنى،
ئۆزۈڭگە ئوخشاش خىلىڭنى تېپىپ.

ھۆسەيىن ئەسئەت

بىر كۇبلىتلىق شېئىرلار

ئادىللىق

ئويلاپباق، جاھاندا ۋاقىتتىن ئارتۇق،
ھەممىگە بىر كۆزلۈك ئادىل سوتچى يوق.
ۋاقىت تېز ئۆتىدۇ ئۆز يولى بىلەن،
بىل شۇنى، ۋاقىتنىڭ جازاسىدىن قورق.

گۈل كۆرۈندۈڭ

ئەجەب ماڭا گۈل كۆرۈندۈڭ،
گۈل تۈۋىگە مېنى كۆندۈردۈڭ.
گۈل ئۈزۈشكە قول ئۇزاتسام،
گۈل ئورنىغا نېمە ئۈندۈردۈڭ؟

بۇ نېمە قىلىق؟

ئاپتاپ كەبى ئىللىتتىڭ مېنى،
تېخى ھەتتا تەرلەپمۇ كەتتىم.
بىراق كېيىن سوۋۇتتۇڭ يەنە،
ئەمدى مۇزلار ھالەتكە يەتتىم.

...غا

ھەر قارىساق بۇلاق كۆزۈڭدە،
مەرۋايىتتەك ئۈنچە چاچرايدۇ.
گۈل ئېچىلسا نۇرلۇق يۈزۈڭدە،
ساڭا قاراپ كۆڭۈل ياپرايدۇ.

پارچە

باغ ياساشقا باغلىدىڭ بەلنى،
بۇ نىيىتىڭ خۇش قىلار ئەلنى.
ئەلنى راستىن خۇش قىلار بولساڭ،
ئەجىر قىلغىن ئايىماي تەرنى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

قادىرجان مۇھەممەت تئپلى

بۇلاق سۈيى قورۇمايدۇ

(ھېكايە)

1

«تووۋا، بۇ زادى قانداق بولغىنى؟ ئەقىلىمگە زادىلا سىغدۇرالمايۋاتىمەن. ھەي، شۇ تاپتا كۆپكەن قورسىقىمنى راسا بوشىتىۋالسام، يۈز تۇرانە تۇرۇپ، ئەينى چاغدىكى رەھىمسىزلىك يېغىپ تۇرغان كۆزلىرىگە تىكىلىپ قاراپ: دادا، قېرىغاندا قېرى تاتۇق، قىلمىقى ئاندىن ئارتۇق دېگەندەك، ساڭا نېمە بولۇۋاتىدۇ، ئۆزۈڭنى يوقىتىپلا قويۇۋاتىسەنغۇ؟! بىر چاغلاردا مېنى رەسۋا قىلغىنىڭ، نومۇسقا قويۇپ، ئەزا تارتقۇزغىنىڭ، قىز دوستۇمنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراتقىنىڭ ئېسىڭدە يوقمۇ — ھە؟ سەن قىزلارغا ئارىلىشىشنى، قىزلار بىلەن دوست بولۇشنى، قىسقىسى، ئايال زاتىغا تىكىلىپ قاراشنىمۇ ئۆچ كۆرەتتىڭ؛ ئۇلارغا ئارىلىشىشنى قوي ئارىسىغا بۆرە كىرگۈزگەنلىك، ئالتۇن ئوردىغا كىرىپ توقام ئوغرىلىغاندەك ئىش، دەپ بىلەتتىڭ. ئەمدى سەن قانداق قىلىۋاتىسەن، ئۆزۈڭگە ھېزى بول دادا، ئۆزۈڭنىڭ كىم ئىكەنلىكىڭنى ئۇنتۇپ قالما! سەن ماڭا دائىم ‹نەسىھەت› قىلىپ: ‹ قىزلارغا تىكىلىپ قارىغۇچى بولما، ئالدىڭغا توغرا؛ كېلىپ قالسىمۇ كۆرمەسكە سالى. ئۇلار قاش ئاتسا. دەرھال قولۇڭغا تاش ئېلىپ ئات، ھەرگىز ئالما ئېتىپ تاشلىما، ئۇ سېنىڭ ئەقلىڭنى ئوغرىلايدۇ، زېھنىڭنى چاچىدۇ، ماڭغان يولۇڭدىن ئاداشتۇرۇۋېتىدۇ...› دېگەندەك دەبدەبىلىك ‹ھېكمەت› لەرنى ئېغىزلىرىڭدىن كۆپۈك چاچرىتىپ، ئەندىلا ئاق ئارىلىغان ساقاللىرىڭنى تىترىتىپ، قوللىرىڭنى شىلتىپ سۆزلەپ چۈشەندۈرەتتىڭ. بىراق، دادا سەن، ئەشۇ كۆڭلى يۇمشاق، مېھرىۋان، ياۋاش ئانامغا ئۆيلەنگەندە بۇلارنى نېمىشقا ئەستىن چىقىرىپ قويغان بولغىيتتىڭ؟ (ئانامنىڭ گېپىنى قىلسام، ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ يىغا تۇتۇۋاتىدۇ، ئۇ باقىي ئالەمدە خاتىرجەم ياتسۇن) ھازىرقى گەپ، سەن ھازىر كىمگە ئوخشاپ قالدىڭ دادا-ھە!...

ھەي، ھازىر تازا ۋاقتى كەلگەندى، تازا ئاۋازىمنى قويۇپ بېرىپ، كەپتەر ئۈنلىگەندەك، خوراز چىللىغاندەك، كۆپتىكى سۇ بۇلدۇقلاپ يەرگە تۆكۈلگەندەك... ئىچىمگە پاتقۇزالمىغان دەردىمنى بىراقلا تۆكۈۋالسام...»

جاسارەت، بۇرۇم- بۇرۇم قورۇقلار بىلەن تولغان سوزۇنچاق يۈز، قاڭشار بۇرۇن، ساقال - بۇرۇتىغا ئاق كىرگەن، چېچى پاكىز چۈشۈرۈلگەن بېشىغا سەرپۇش تۇماق كىيىۋالغان. قېرىلىقنىڭ يەنە بىر ئالامىتى بولغان سەل، دوكراق سىمىيا قىقا كىرىپ قالغان دادىسىغا قاراپ ھەيران بولاتتى.

Altun Oq

خۇنۇكلاشقان، نۇرسىزلانغان كۆزلىرىنىڭ بۆلەكچە چاقناپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئاچچىقى كېلەتتى لېكىن ئىسىدىمە يەتتى. راست، بوۋاينىڭ كۆزلىرىدىن ئادەتتىكى نۇر ئەمەس، بەلكى قىزلارنىڭ يۈرەك-باغرىنى ئېرىتكۈچى ھارارەتلىك نۇر — بەزى ياشلاردا كۆرۈلىدىغان شەھۋانىلىق ئالامەتلىرى يوشۇرۇنغان نۇرغا ئوخشايتتى. بوۋاي پات-پات قېنى قاچقان لەۋلىرىنى يالاپ قوياتتى...

ئاپتوبۇس ئىتتىك-ئىتتىك، ئەمما يەڭگىل سىلكىنىپ كېتىپ باراتتى. ئاپتوبۇس ئىچىدىكى يولۇچىلار ھارغىنلىقتىنمۇ ياكى يولنىڭ بالدۇرراق تۈگەپ، مەنزىلگە يېتەلمەيۋاتقانلىقىدىنمۇ زېرىكىشلىك ھېس قىلىپ، بەزىلىرى ئالدىدىكى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە قولىنى قويۇپ، قولىنىڭ ئۈستىگە پېشانىسىنى تىرەپ شېرىن ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. بەزىلىرى بولسا، كەينىدىكى يۆلەنچۈككە يۆلىنىپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى. بىر قىسىملىرى قىزىق پاراڭغا چۈشكەنىدى، ئاندا-ساندا پىچىرلىغان ئاۋازلار، پىخىلداپ كۈلگەن كۈلكىلەر ئاڭلىنىپ قالاتتى.

جاسارەتنىڭ بەگباش كۆڭلىنى باشقۇرالمايۋاتقان بوۋاينى ئەدەبلەپ قويغۇسى كېلەتتى.

ئاپتوبۇسنىڭ كۈچلۈك سىلكىنىشى بىلەن جاسارەتكە يۆلىنىپ قالغان بوۋاي، بالىنىڭ ئۆز ھەرىكىتىگە دىققەت قىلىپ تۇرغانلىقىنى سېزىپ، سەل ئوڭشايسىزلاندى بولغاي، سولاشقان ياپراققا سۈس سۇ يۈگۈرگەندەك، يۈزىگە بىلىنەر-بىلىنمەس قىزىللىق تارالدى. نومۇسلۇق ئىش قىلىپ قويغان نارەسىدە قىزلاردەك مەيسىنىڭ ئۇچىغا قاراپ ئولتۇردى.

بوۋاي خېلى بىر ھازادىن كېيىن، ئاستا كەينىدىكى ئورۇندۇققا يۆلەندى. «بەگباش» كۆزلىرىنى غۇۋا يۇمۇپ، ئىچكى تىللىرىنى ئىشقا سېلىپ ئۆز-ئۆزىگە سوئال قوياتتى.

«ئۇ كىمدۇ؟ بەلكىم شۇ بولمىسۇن يەنە. يۈرەك — كۆڭۈلگە گۇۋاھ، دېگەن سۆز توغرىمۇ؟ ياق، مېنىڭ كۆزلىرىم خاتا كۆرمەيۋاتقاندۇ؟ جەزمەن ئۇ، راستىنلا شۇ بولۇپ قالسا مەن ئۈچۈن رەھىمسىز ئازاب، دەھشەتلىك كۆڭۈلسىزلىك، چىدىغۇسىز ھاقارەت، ئېچىنىشلىق بەختسىزلىك...»

جاسارەتمۇ ئويلايتتى: «دادام، ئۇ ئايالنى ئانامغا ئوخشىتىۋاتقان ئوخشايدۇ. بوپتۇ، دادا قارىۋال، قانغۇچە قارىۋال...»

2

ئاپتوبۇس بىر خىل سۈرئەتتە غۇڭۇلدىغان ئاۋاز چىقىرىپ قومكۆل يېزىسىغا قاراپ ئۇچماقتا. يول بويىدىكى ئورمانلار ئاپتوبۇس بىلەن بەسلەشكەندەك، تېز-تېز ئۆتۈشمەكتە. مەسۇمكام خىيال قاينىمىغا ئەسىر بولۇپ ئولتۇرماقتا. ئۇ ئۆزىنى ئاپتوبۇستىمۇ ياكى ئۆيىدىمۇ، باغدىمۇ يا تاغدىمۇ، ئۆزىنىڭ قەيەردە ئولتۇرغانلىقىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇغانىدى...

— مەسۇم، بۇ يەرگە كېلىپ ئولتۇرغىنا. بۇلاق بويىدىكى يۇمشاق، مەخمەلدەك چىم ئۈستىگە ئولتۇرغان سارەم بۇلاقتىن بەش

قەدەمچە يىراقلىقتا سايە تاشلاپ تۇرغان سۆگەتنىڭ غولىغا يۆلىنىپ چىلان رەڭدىكى نەينى قول ياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ تۇرغان مەسۇمنى ئۆز يېنىغا كېلىشكە تەكلىپ قىلدى.

مەسۇم، مۇھەببەت تەشنالىقىدىن چاڭقىغان لەۋلىرىنى ئاستا يىمىرىپ قويۇپ سارەمگە يېقىنلاشتى. سارەم كىچىك، شوخ كۆزلىرىنى بۇلاق سۈيىگە تىكىپ، ئاق، ئىنچىكە قوللىرى بىلەن چىمەننى يۇلۇپ سۇغا تاشلايتتى. ۋىسال تەشنالىقىدىن چاڭقىغان يۈرىكى ئەنسىز سوقۇپ، كۆكرەك تامىرلىرىغا زەرب بىلەن ئۇرۇۋاتاندەك قىلاتتى. ئەمدىلا كۆتۈرۈلۈشكە باشلىغان يۇمران كۆكسى ئىنتىلگەندەك نەپەس ئالغانلىقىدىنمۇ ياكى ھاياجانلانغانلىقىدىنمۇ بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسلەيتتى. ئۇنىڭ سەۋزىرەڭ چىرايى شەپەردەك قىزىراردى. سارەمنىڭ بۇلاق بويىدىكى ئاشۇ تۇرقى سۇ پەرىسىنى ئەسكە سالاتتى.

مەسۇم سارەمنىڭ يېنىدىن ئورۇن ئالدى. ئارىنى جىمجىتلىق باستى. مەسۇم قەلبىدىكى ئىشىق - مۇھەببەتنىڭ ھارارەتلىك تەپتىنى ئاشۇ بۇلاق سۈيى ئارقىلىق پەسەيتمەكچى بولغاندەك بۇلاق سۈيىدىن ئىچۈملاپ ئىچتى. ئاندىن يوغان بىرنى تىنىپ، روھلىنىپ ئولتۇردى، بىراق سارەمگە قاراشقا جۈرئەت قىلالمايتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىمۇ بولدۇقلاپ چىقىۋاتقان بۇلاق سۈيىگە تىكىلگەنىدى.

تۇۋا، ئادەم ئالەمشۇمۇل بەختكە ئېرىشكەندە ھېچقانداق نەرسىنى ئويلىيالمايدىكەن، ئۆز بەخت - نېسىۋىسىگە قاراشقا جۈرئەت قىلالمايدىكەن ئوخشايدۇ.

مەسۇم بىلەن سارەم كىچىكىدىنلا مۇشۇ قىزىمكۆل يېزىسىدا ئۆسۈپ چوڭ بولۇشتى. بىرى، باينىڭ ئارزۇلۇق قىزى، يەنە بىرى بولسا، دادىسىز يېتىم. ئۇلار ئۆزمەھەممىسىدىكى سەيدۇللا خەلپەتتە ئوقۇپ ساۋادىنى چىقىرىشتى، بۇ مەزگىلدە ئۇلار بىر - بىرىنى سەبىيلەرچە ياقتۇرۇپ قېلىشتى. لېكىن مەسۇم ئائىلە قىيىنچىلىقى بىلەن ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرالماي، 11 يېشىدىلا ساۋاق ئېلىشتىن توختاپ قالدى. تەقدىر شۇنداق ئورۇنلاشتۇردىمۇ قانداق، مەسۇم ئەمەت باينىڭ ئۆيىدە يىللىقچى بولۇپ ئىشلەشكە مەجبۇر بولدى. سارەم مەكتەپتىن قايتىپ كېلىپلا كىچىك مەسۇمنىڭ يېنىدىن ئايرىلمايتتى، سۇ ئەپكىرىشكە، ئوتۇن يېرىشتا قاراپ تۇراتتى، بەزى چاغلاردا قوي - كالىلارغا ئوت سېلىشىپ بېرەتتى، سوغۇرۇشقا ياردەملىشەتتى. بىراق، بۇلارنى باي كۆرۈپ قالسا، ئاچچىقى كېلىپ ۋارقىرايتتى - دە، سارەمنى ساۋاق تەكرار قىلىشقا ئۆيىگە ھەيدەيتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇ، كۆڭلى غەش ھالدا ئارقىسىغا قاراپ - قاراپ قويۇپ كىرىپ كېتەتتى...

ئۇلار چوڭ بولۇشتى. مەسۇم سىرتلاردا ئىشلەيدىغان، بەزىدە ھەپتىلەپ، ئايلاپ ئۆيگە قايتمايدىغان بولدى. بۇ خىل ئايرىلىش سارەمنى تېخىمۇ ئازابلايدىغان، مەسۇمنىڭ بويىنى بىر كۆرۈۋېلىشنى ئارزۇ قىلىدىغان بولۇپ قالدى.

مۇھەببەت دېگەن ئاجايىپ نەرسە. دائىم يېنىدا تۇرسا ئانچە بىلىنمىگەندەك قىلسىمۇ، بىر بىردىن ئايرىلغاندا بەكمۇ ئاسان بىلىنىدىكەن، كۆرگۈسى كېلىدىكەن، باغرىغا ئۆزىنى ئېتىپ سۆيگۈسى، ئىشىق-پىراق سۆزلىرىنى ئىزھار قىلىپ يۈرىكىنى تاپشۇرغۇسى، كۆڭلىنى بەرگۈسى كېلىدىكەن...

سارەم ئۆزىدە شەكىللەنگەن شېرىن ھېسسىياتنى بۈگۈن باشقىچىرەك چۈشەندى. يەنى ئۇ «دوستلۇق» نىڭ ئۆزى بىلمىگەن ھالدا «مۇھەببەت» كە ئورۇن بوشاتقانلى-

قىمنى ھېس قىلدى، ئۆزىنىڭ ئەندى چوڭ بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىپ يەتتى. بىر ئايدىن بېرى دىدارىنى كۆرمىگەن مەسۇمنى بۈگۈن كۆرۈپ خۇشاللىقى ئىچىگە پاتماي قالدى. تارتقان ھىجران ئازابىنى مەسۇمنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئېتىپ سۆزلەپ بەرگۈسى كېلىپ، ئۇنى مۇشۇ بۇلاق بويىغا باشلاپ كەلگەنىدى. بىراق، ئۇلار مۇھەببەتنىڭ سېھىرى كۈچىدىن ھېچنەرسە دېيىشەلمەي، ئالدىدىكى ئاشۇ بۇلاق گويا كى بىر - بىرىگە قەلبىدىكى سىرلارنى سادا سىز ھالدا قۇلاق پەردىلىرىگە ئۇرىدىغاندەك، مۇھەببەتلىك يۈرەكنىڭ گۈزۋاھچىسى سۈپىتىدە ئەلچىلىك ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشقا دەۋەت قىلىۋاتقاندەك جىم ئولتۇرۇشاتتى...

قۇياش غەرپتىكى تاغلار ئۈستىگە باش قويۇپ ئاستا - ئاستا غايىپ بولدى. كۆكۈم پەردىسى زېمىنغا يېيىلىشقا باشلىدى. بىراق، مۇنۇ ئاشىق - مەشۇقلار تېخىچىلا سۈكۈتتە ئولتۇراتتى.

— مەسۇم، گەپ قىلمايسەنغۇ؟! - چىداپ تۇرالمىغان سارەم ئاخىرى ئۆزى ئېغىز ئاچتى. مەسۇم بىر ئايدىن بېرى قىلغان ئىشلىرىنى قىسقىچىلا سۆزلەپ تۈگەتتى. بىراق، سارەم مەسۇمدىن بۇنداق سۆزلەرنى كۈتمىگەنىدى. ئۇ ئۆپكىدەك ئېسىلىپ، ئاۋازىنى تىترىتىپ دېدى:

— مەسۇم، مەن سېنى شۇنداق ياخشى كۆرۈپ قالدىم، سەن...

مەسۇممۇ شۇنداق دېمەكچى ئىدى، بىراق، ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى ئۆتكىلى بولمايدىغان بىر ھاڭ ئۇنىڭ بۇ سۆزىنى قىلىشقا يول قويمايتتى. مەسۇم سارەمگە بىر ھازا قاراپ تۇردى. ئۈن - تىنسىز ھالدا قولىنى تۇتتى، باغرىغا تارتتى. مۇھەببەت تەشنالىقىدا چاڭقىغان لەۋلەر بىر - بىرىگە جۈپلەشتى. مەسۇم ئۆزىنىڭ سارەمنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ئاشۇ سۆيۈشلىرى ئارقىلىق ئىپادىلەيدىغاندەك توختىماي سۆيەتتى، ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرى ھاياجاندىن شامال سوققان ياپراقتەك تىترەيتتى.

— جېنىم سارەم، سەن مېنىڭ بەختىم. مەن سېنى خېلى بۇرۇنلا ياخشى كۆرۈپ قالغانىدىم، لېكىن بۇنى مەن ئۆزۈم ئۈچۈن زور جىنايەت، شەپقەتسىز بەختسىزلىك، دەپ تونۇپ، سېنى كۆرۈشتىن ئۆزۈمنى قاچۇردۇم. يىراق-يىراقلارغا كېتىشنى ئويلىدىم، - مەسۇم كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ئاخىرقى گېپىنى بوغۇق ئاۋازدا ئېيتىۋاتتى، - سارەم بۇندىن كېيىن ئىككىمىز ئۇچراشمايلى...

مەسۇم! - سارەم مەسۇمنىڭ ئاغزىنى ئالقىنى بىلەن توسۇۋالدى، - نېمىشقا شۇنداق دەيسەن؟ مېنى ئىشىق دەردىدە سارالڭ بولسۇن دەپ ئويلامسەن؟

— سارەم، مەن ھەرگىز ئۇنداق ئويلىمايمەن. سەن ھازىر كىمنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇۋاتقانلىقىڭنى بىلىشىڭ كېرەك. سەن، بىر باينىڭ ئارزۇلۇق قىزى، مەن بولسام بىر ئاتىسىز يېتىم، باي داداڭنىڭ چاكىرى. سەن ئۆزۈڭنى مەندەك بىر گادايغا بۇزماسلىقىڭ كېرەك، سەن مېنى ياقتۇرغان تەقدىردىمۇ، باي داداڭ ئىككىمىزنىڭ توي ئىشىغا ھەرگىز قوشۇلمايدۇ.

— مەسۇم، سەن — مېنىڭ ھاياتىم، بەختىم، تاجۇ تەختىم. سەن قولۇڭ قىسقا كەمبەغەل بولساڭمۇ، روھى جەھەتتە ھەممىدىن بايسەن. دادامنىڭ بايلىقى سېنىڭ يۈرەكنى تىترەتكۈچى ناخشاڭغا، نەي ئاۋازىغا تەڭ قىلالمايمەن. سەن دۇنيادىكى ھەممە ئادەمدىن قۇدرەتلىك، مېنىڭ تەقدىرىم ساڭا باغلانغان. بىز مۇرادىمەقسىتىمىزگە يېتەلەيمىز. قاچانغىچە ئايرى-

لمش ئازابى چېكمەمىز؟ ئىككىلەنمەي ئۆيگە ئەلچى كىرگۈز، جېنىم، سەنسىز بۇھاياتىنىڭ ماڭا كېرىكى يوق.

ئۇلار قاراڭغۇ چۈشكەن چاغدا ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. ئاسمانغا ئىنتىلگەن قوزىغا ئوخشاش بىر - بىرىگە تەلمۈرۈپ قاراشتى…

3

سارەمنىڭ مۇھەببەتكە تولغان سۆزلىرى مەسۇمنى ئايلاندۇرۇپ قويۇپ بەرگەن، كۆزى تېڭىنلىق ئادەمگە ئوخشىتىپ قويدى. ئۇ ئويلاندى، بىر قارارغا كېلىپ بولالماي تېڭىرقاپ يۈردى. ئولتۇرسا، قوپسا ئۆزىنى بىئارام قىلىۋاتقان، ئىچىنى قۇرتقا ئوخشاش تاتىلاۋاتقان «كېسەللىك» نىڭ دورىسىنى قانداق تېپىشنىڭ ئامالىنى ئويلايتتى، ئىزلەيتتى.

مەسۇم ئويان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ دۇنيادا پەقەت ئانىسىنىڭلا ئۆز بالىسىنىڭ دەردىگە، ھالىغا يېتەلەيدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى. ئاخىرى «پەردىشەپ» نى قايرىۋېتىپ، بارلىق ئەھۋالىنى ئانىسىغا ئېيتتى.

ئانا دەسلەپ ئىشەنمىدى، چۆچىدى، كېيىن ئەنسىرىدى، يۈرىكى ئاغرىدى، ھاڭۋاقتاندەك بىر پەس تۇرۇپ قالدى. قورقۇنچتىن خىرەلەشكەن كۆزلىرى پىيالىدەك چەكچەيدى، ئۆز ئوغلىنىڭ چوڭ بولۇپ بالاغەتكە يەتكەنلىكىنى ئەندىلا بىلگەندەك مەسۇمنىڭ كۆزلىرىگە ئۆتكۈر نەزەردە قارىدى. مۇھەببەتنىڭ ئاتەش نۇرلىرى چاقنىغان بۇ كۆزلەردىن ئىشقى - پىراقنى بايقىغاندەك بولدى.

ئانا ئوغلىنىڭ ھالىغا چىدىماي قالدى، خېلى بىر ھازا جىمجىتلىقتىن كېيىن كۆڭلىدىن كەچكەنلىرىنى ئوغلىغا يوشۇرماي ئېيتتى:

— بالام مەسۇم، ئۆزۈڭگىمۇ ئايان، ئاتاڭ قازا قىلغاندىن بېرى تۇرمۇشىمىز تېخىمۇ غۇربەتچىلىكتە قالدى. بىراق، مەن تۇرمۇشنىڭ بۇ خىل بېسىمىغا بەرداشلىق بېرىپ، سىلەرنى قاتارغا قوشتۇم. ئۆزۈڭگە مەلۇم، سەن ھازىر ئەمەت باينىڭ يىللىقچى بولۇپ ئىشلەۋاتىسەن. ئەمەت باي بىزنىڭ بېشىمىزنى سىلاۋاتىدۇ، لېكىن ئەمەت باينىڭ شۆھرەتپەرەست، ھەشەمەتخور، نامراتلارنى كۆرسە يەرگە تۈكۈرۈپ، بېشىنى يۈگىنى تارتىلغان ئاتتەك ئېگىز كۆتۈرۈپ، كۆزلىرىنى شاپاق يېگەن موزايدەك ئالايتىپ ماڭىدىغانلىقىنى بىلمەمسەن؟ شۇڭا بالام، ساڭا قويىدىغان تەلىپىم: ئۆزىمىزگە ئوخشاش كىشىلەر بىلەن قۇدىلاشساق دەيمەن.

— ئانا، جېنىم ئانا، مېنىڭ كۆڭلۈم باشقا قىزلارنى پەقەت سىغدۇرالمايدۇ. مېنىڭ قەلبىمگە پەقەت سارەملا سىغىدىغانلىقىنى بىلىپ يەتتىم. ئانا، مېنىڭ تەلىپىمنى رەت قىلما، غېرىپ ئوغلۇڭنىڭ ئاھۇ - دادىغا، مۇڭ - زارىغا يېتەي دېسەڭ، مېنىڭ كۆڭلۈمنى چۈشەن…

مەسۇم بۇ سۆزلەرنى قىلىۋاتقىچە قىينالدى، ئازابلاندى، بىراق بارلىق ئارزۇ ئارمانلىرىنى مېھرىبان، سەۋرچان ئانىسىغا ئېيتىۋالغاچقىمىكىن، ئۆزىنى بىر قەدەر يېنىك سەزدى. يۈرىكىدىكى زەرداب ئازراق بولسىمۇ چىقىپ كەتكەندەك بولدى…

ئانا ئوغلىنىڭ ھەسرەتلىك نالىسىنى جىمجىت تۇرۇپ ئاڭلىدى. كېچىلىرى ئۇخلىماي خىيال قىلدى، ئويلىدى. ئويلىغانسېرى ئازابلاندى، ئاچچىق ھەسرەتلەر چەكتى، ئىچىنى بىر نەرسە تاتىلىغاندەك بىئارام بولدى. يۈرىكىگە سانسىزلىغان يىڭنىلەر سانجىلغاندەك ئاچچىق بىلەن تولغاندى.

دۇنيادا ھەر قانداق بىر ئانا بولغۇچى ئۆزىنىڭ يۈرەك - باغرىنى يېرىپ چىققان پەرزەنتىنىڭ دەرد تارتىشىغا چىداپ تۇرالامدۇ؟ كۆز يېشى قىلماي قاراپ تۇرامدۇ؟... ياق، ھەرگىز قاراپ تۇرغىلى بولمايدۇ. ئانا ئۆز پەرزەنتى «دوزاخ»قا چۈشۈپ كېتىۋاتقان بولسا ئۇنى قۇتقۇزۇپ، ئورنىغا ئۆزى كىرىشكە رازىكى، ھەرگىزمۇ ئوغلىنىڭ ئەلەملىك كۆز يېشىنى كۆرۈشنى خالىمايدۇ؛ «دوزاخ» تىكى ئازابلارغا، كۆيۈشلەرگە چىدايدۇكى، ئۆز پەرزەنتىنىڭ «ئاھ» ئۇرۇشىنى، ئۇلۇغ كىچىك تىنىپ قېلىشىنى خالىمايدۇ؛ ئانا — پەرزەنت ئۈچۈن قوغدىغۇچى، پاسىبان. ئانا — پەرزەنت ئۈچۈن ئاجر الماس قورغان؛ ئانا — پەرزەنتنىڭ كېسەللىكىگە شىپا، رەنجىگە داۋا دورا. ئەتىسى كەچتە ئانا ئۈمىد، ئەنسىچىلىك، دىلغۇللۇق، ئەنسىزلىك ئىچىدە ئەھەت باينىڭ ئۆيىگە ئەيمىنىپ كىردى.

— نېمە؟ مەن ئاشۇ پەسكادايلارنى «قۇدام»، يالاڭ تۆشنى «ئوغلۇم» دەپ ئاتامدىكەنمەن؟! بىلىپ قويسۇن، ئۇنداقلارغا بېرىدىغان قىزىم يوق! مەسۇم دېگەن يېتىم ئوغلاق ھوش - كاللىسىنى يىغىپ يۈرسۇن. ئۇنى «ئاتىسىز يېتىمكەن، ئاتىدارچىلىق قىلىپ قويايى» دەپ يېقىلىقچىلىققا ئالسام، ئەندىلىكتە خۇي چىقىرىپ، قىزىمنى ئازدۇرۇپ، باشلىرىنى قايدۇرۇپ يۈرۈپتىمۇ؟! ھۇ تۇز كور بولمىغان، ئاش بەرگەن قازاننى چاقىدىغان، نائىنساپ! «ئەچكۈگە ياغ ياراشماس، يامانغا يۇمغا قسۇت» دېگەن شۇ. بۇ قەلەندەرگە مېنىڭ ياخشىلىقىم ياراشمايتۇ. ئۇ، بۈگۈندىن باشلاپ بوسۇغا ئاتلاپ مېنىڭ ئۆيۈمگە كىرگۈچى، كۆزۈمگە كۆرۈنگۈچى بولمىسۇن!

زوۋرىخان ئەھەت بايدىن ئاشۇ ئاھانەتلىك، غەزەپلىك سۆزلەرنى ئاڭلاپ، ئەلەم بىلەن قايتىپ چىقتى. كۆزلىرىدىن ئاققان ياشلارنى كىرپىكلىرى توسۇپ قالالمىدى، ئۆزىنىڭ نامرات بولۇپ قالغىنىغا ئېچىنىپ يىغلىدى، تۇرمۇشنىڭ رەھىمسىزلىكىگە لەنەت ئوقۇپ، تەقدىر قىسمىتىنى قاغىدى...

سارەم بىلەن مەسۇم شۇنىڭدىن كېيىن كۆرۈشەلمىدى. سارەم تۇرمىگە سولانغان جىنايەتچىدەك ئۆيىگە سولاندى، قاتتىق نازارەت ئاستىغا ئېلىندى.

كۈنلەر ئۆتمەكتە. بىراق، بۇ كۈنلەر ھورۇن كالا سۆرەم تارتقاندەك ناھايىتى ئەستە ئۆتمەكتە، مۇھەببەتتىكى ئايرىلىش ئازابى سارەمنىڭ يۈرىكىدىكى ئىشىق ئوتىنى تېخىمۇ ئۇلغايتىۋەتتى. گۈزەل رۇخسارى سامانىدەك سارغىيىشقا باشلىدى. ئايرىلغان قوزىدەك ئاھۇ پەرياد كۆتەردى، ياشلىق نۇرلىرى چاقناپ تۇرغان بۇلاقتەك كۆزلىرى ئۆچۈشكە ئاز قالغان شامدەك پىلدىرلاپ قالدى.

مەسۇمنىڭ ھالىمۇ سارەمدىن قېلىشمايتتى. ئۇ كەمسۆز، جىمغۇر بولۇپ قالدى، ئۆزىگە بالايىئاپەت بولغان، ئاشىقلىق كېسەللىكىگە گىرىپتار قىلىپ قويغان نەيىنىمۇ چالمىدى. پەقەت يىگىتلىك غۇرۇرىنىڭ قۇدرىتى بىلەن ۋە مېھرىبان ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى پاراكەندە قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈنلا كۆز يېشى قىلمايدۇ، زارلانمايدۇ. ئەمما سارەمنى ھەر ۋاقىت ئويلايدۇ، كېچىلىرى توختىماي «ئاھ» ئۇرىدۇ. يۈرىكى پىچاق بىلەن تىلغانىدەك ئېچىشىدۇ، ئاچچىق توغىنىدۇ، ئۇيان-بۇيان ئۆرۈلىدۇ، ئۆزىنىڭ قاچانلاردا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى تۇيمايدۇ...

ئانىنىڭ ھالىمۇ خارابلىشىشقا باشلىدى، بەدىنى كېسەلگەن جىگدىدەك سولاشتى.

www.uyghurkitap.com

AltunOq

ئاق سۈزۈك چىرايى شامالداپ قالغان شاپ-
تۇلدەك قورۇلۇشقا باشلىدى. بىراق، بۇنى
ئوغلىغا چاندۇرماسلىققا تىرىشتى. يۈرت
ئاتلاپ يوشۇرۇنچە قىز ئىزدىدى. ئۆزىگە
ئوخشاش نامرات، ئەمما ساپدىل، ئاقكۆڭۈل
كىشىلەرنىڭ دۇنيانىڭ بۇلۇڭ-پۇچقاقلىرىدا
بارلىقىنى ئويلىدى...

مەسۇمنىڭ كۆڭلى يەنىلا سارەمدە، ئۇ
سارەمنىڭ ۋەدىسىگە ئىشىنىدۇ. ئۇ، مەسۇم-
نىڭ مۆھەببىتىگە نائىل بولالمىسا، ئۆزىنى
ھالاك قىلىۋېتىدۇ.

4

سارەمنىڭ تويى ھەشەمەتلىك، داغدۇ-
غىلىق ھالدا ئۆتكۈزۈلدى. بۇ توي مۇرا-
سىمى قۇمكۆل يېزىسىدا ئەمەس، ئەمەت
باينىڭ ناھىيە بازىرىدىكى قورۇسىدا بول-
دى. بۇ توي ئۈچۈن پۈتۈن ناھىيە بازىرى
تەۋرەپ كەتتى. چۈنكى ئەمەت بايغا قۇدا
بولغۇچى — ناھىيە بازىرىدا داڭ چىقارغان
چوڭ سودىگەر ئائىلىسى ئىدى. ھەممە خۇ-
شال، پەقەت سارەملا ھەسرەت، ئەلەم، ئا-
زابتا قىيىنالماقتا.

سارەم پەرياد كۆتەردى، چاچلىرىنى
يۇلدى، ئاخىرىدا تەقدىرگە تەن بېرىشكە
مەجبۇر بولدى. ئۇنىڭدا نە ئامال، قىز
بالا دېگەن ئاجىز نەرسىكەن. ئۇلارنىڭ قو-
لىدىن كېلىدىغىنى پەقەت ئىشۇ مۆلدۈرلەپ
تۇرىدىغان بىر جۈپ كۆزىدىن ئىچىگە تو-
شۇپ كەتكەن ئەلەم زەردابىنى يېشى ئار-
قىلىق چىقىرىۋېلىشلا ئوخشايدۇ.

× ×

مەسۇم سارەمنىڭ توي قىلغانلىقىنى
ئاڭلاپ تاڭ قالدى. يەر شارى كۆمتۈرۈلۈپ
كېتىۋاتقاندەك بېشى قايدى، ئىزىدا ئول-
تۇرۇپ قالدى...

مەسۇم بۇ ئىشنىڭ تېگى-پېيىنى بىل-
مەكچى بولۇپ. ئەمەت باينىڭ قورۇسىنى
نەچچە قېتىم ئايلانغانلىقىنىمۇ بىلەلمەي
قالدى. پەقەت سىرتتىكىلەردىن «سارەم
ياتلىق قىلىنغان يىگىت چوڭ سودىگەرمىش،
ئالتۇن-كۈمۈشلەرنى غەلۋىردە كۆتۈرۈپ
يۈرەرمىش، ئەمەت باينىڭ ئۆيىگە مېھماندار-
چىلىققا كېلىپ كۆزى چۈشۈپ قالغانىمىش، بىر
كۆرۈپ ئاشىق-بىقارار بولغانىمىش، شۇڭا
توينى يېزىدا ئۆتكۈزمەي ناھىيەدە ئۆت-
كۈزگەنىمىش، سارەممۇ يىگىتنى بىرلا كۆ-
رۈپ رازىلىق بەرگەنىمىش» دېگەندەك سۆز-
چۆچەكلەرنى ئاڭلىدى. بۇنى ئاڭلىغان مە-
سۇمنىڭ يۈرەكلىرى ئېچىشىپ، تولغاندى.
سارەمنىڭ قۇرۇق «ۋەدىسى» گە ئىشىنىپ،
ئۆزىنىڭ بارلىقىنى ئاتىۋەتكەنلىكىگە پۇ-
شايمان قىلدى.

«قىزلارنىڭ كۆڭلى — گۈل ئۈستىگە
قونغان شەبنەمگە ئوخشايدۇ، شەبنەم پاي-
لىدە قىلىنغان ئاپتاپنى كۆرۈپ يوقالغىنى-
دەك، ئۇلارنىڭ كۆڭلىمۇ، دىلىمۇ، قەلبىمۇ
ئۆزگىرىدۇ.» مەسۇم شۇلارنى ئويلىدى. سا-
رەمگە كۈچلۈك نەپرەت ئوقۇپ غەزەپلەندى،
يىگىتلىك غۇرۇرىنىڭ دەپسەندە قىلىنغىنىغا
ئېچىندى...

ئۇ يۈرتتىن باش ئېلىپ يىراقلارغا
كېتىشنى ئويلىدى. بىراق، ئانا مۆھەببىتى،
قېرىنداشلىق مۆھەببىتى ئۇنى تۇتۇپ قالدى.
ئانا ئوغلىنىڭ دەردىنى بىلگەچكە، ئۆزمۇ يە-
لىگە قويدى، ئوغلىنىڭ بەختىنى ئەتىكاپ-
تىن چۈشمەي ئاللادىن تىلىدى.

مەسۇمگە بولسا سارەمنىڭ نېمە ئۈچۈن
توي قىلىپ كەتكەنلىكى بىر سىر بولۇپ
قالدى.

× ×

ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتكەندە زورى-
خان ئانا كېسەل بىلەن ئۆلۈپ كەتتى،

مەسۇم ئەمدى قارا يېتىم بولۇپ قالدى...

ئازادلىق تېگى مەسۇمنى يېڭى بىر ھايات يولىنى كۆرسىتىپ بەرگەندەك خۇشال قىلدى. بىراق، ئۆزىنىڭ بەختىنى ۋەيران قىلغان ئەمەت بايدىن ئۆچ ئالالمىدى. ئۇ يامان تۈلكە بولغاچقا، پۈتۈن يەر-زېمىنىنى، يەر ئىسلاھاتىدىن بۇرۇنلا ئالتۇن - كۈمۈشكە ئايلاندۇرۇپ، تاغ كەينىگە① ئۆتۈپ كەتكەنىدى.

ئايلار - يىللار يەنىلا ئۆتمەكتە. 1964 - يىلىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى مەسۇم بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدى. بۇ سارەمنىڭ خېتى ئىدى. ئۇ خەتنى — ئۆز بەختىنى ۋەيران قىلغان كىشىنىڭ لەنەتتى خېتىنى يىرتىپ پارچە - پارچە قىلىپ تاشلىماقچى بولدى، لېكىن يۈرىكى ئۇنى بىر قېتىم ئوقۇپ بېقىشقا ئۈندىگەندەك تېز - تېز سوقۇشقا باشلىدى.

خەت مۇنداق يېزىلغانىدى:

«جېنىم مەسۇم، مېنى كەچۈرمەسلىكىڭنى بىلىمەن. مېنى قانچە ئەيىبلىسەڭمۇ، قاغىساڭمۇ بۇنىڭغا ھەقلىقسەن. بىراق، نېمە ئامال، مەن بىخوتلۇق قىلىپ قويۇپتىمەن. دادامنىڭ بۇنچە رەزىللىكىنى نەدىن بىلەي، مەن بىلەن توي قىلغان ئىنسانىنىڭ ئىپلاسلىقىنى ئويلىماپتىمەن، ئۇ مېنى ئالدىدى.

مەسۇم، ساڭا بۇلارنى قانداق ئىپادىلەپ بېرىشىمنى بىلمەيمەن. پەقەت مۇشۇ سۆزنىلا قىلالايمەن: «ئۇ مېنى ئازدۇرغان، مەن نىكاھتىن بۇرۇن بۇلغانغان... ئۆلۈۋېلىش قارارىغا كەلدىم. بىراق، ئۆلۈشكە ئامال بولمىدى، ئاخىرى ياشاپ قالدىم. ئۆزۈم ياخشى كۆرمىگەن ھېلىقى ئىپلاس ئادەمنىڭ ھەمشىرىسى بولۇپ ياشاشقا مەجبۇر بولدۇم، ئۇ مېنى سۆيىدۇ، ئاسرايدۇ، قوغدايدۇ، پۇل - مېلى ناھايىتى كۆپ، لېكىن مېنىڭ ھەممە نەرسەم تولۇق بولسىمۇ كۆڭلۈم يېرىم. ئۇ يېرىمنى پەقەت سېنىڭلا تولۇقلىيالايدىغانلىقىڭنى ھەر ۋاقىت ئويلايمەن. ئەمما بىز كېچىكتۇق، ناپاك تېنىم بىلەن سېنىڭ ساپ ۋۇجۇدۇڭنى بۇلغاشنى خالىمىدىم...»

مەسۇم خەتنىڭ ئاخىرىنى ئوقۇمىدى، سارەمنىڭ ھازىر نەدە تۇرغانلىقىنى ئويلىدى، بىراق، ئادرېسىنى ئېنىق يازمىغاچقا بىلەلمىدى. كېيىنكى كۈنلەردىمۇ ئۇنىڭ نەدىلىكىنى ئۇقالمىدى. مانا بۈگۈن ئاپتوبۇستا ئۇنىڭ كۆزىگە كۆرۈنۈۋاتقان كىشى شۇمىدۇ؟

5

ئاپتوبۇسنىڭ تۇيۇقسىز سىلكىنىپ توختىشى بوۋاينى ئېسىگە كەلتۈردى، شۇنداقلا ئۇ، قومكۆل كەنتىگە يېتىپ كەلگەنلىكىنى بىلدى. يۇمۇلغان كۆزلىرىنى ئېچىپ، ھېلىقى ئاق روماللىق ئايالغا قارىدى. ئۇ كىچىك بىر بوپىنى كۆتۈرۈپ ئاپتوبۇستىن چۈشۈۋاتاتتى. بوۋاي ئوغلىنىڭ ياردىمى بىلەن ئاپتوبۇستىن ئاستا چۈشتى. بۇ ۋاقىتتا ھېلىقى ئاق روماللىق ئايال ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئادەمدىن «سۆگەت بۇلاق» نىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى سوراپ، ئۇ كىشى كۆرسىتىپ بەرگەن تەرەپكە راۋان بولغانىدى.

بوۋاينىڭ كۆزى يەنىلا ئۇنى ئاقتۇراتتى. كىشىلەر توپىدىن ئۈزۈلگەن ئايالنىڭ قەدەم باسقان يۆنىلىشىدىنلا ئۇنىڭ قايسى تەرەپكە ماڭىدىغانلىقىنى پەم قىلدى بولغاي، ئوغلىغىمۇ قاراشنى ئۇنۇتۇپ، شۇ ياققا قەدەم باستى. بۇ چاغدا قۇياش تاغ كەينىگە يوشۇرۇنۇشقا ئالدىراۋاتاتتى.

① سوۋېت ئىتتىپاقى تەرەپنى كۆرسىتىدۇ.

جاسارەت بوۋاينىڭ كەينىدىن قارا كۆ-
رە ماڭدى. «دادام بۈگۈن ئاشۇ ئايالنى
كۆرۈپ خېلى جانلىنىپ قالغاندەك قىلىدۇ.
ھاسىسىنى يەرگە تەگكۈزمەي، قولتۇقىغا
قىستۇرۇپ مېڭىشىنى قارىمامدىغان. ئۇ بۈ-
گۈن ياشلىقىغا قايتقان ئوخشايدۇ، قېنى
قەيەرگە ماڭىدىكىن كۆرۈپ باقاي.» جاسا-
رەت شۇلارنى ئويلاپ مىيىقىدا كۈلۈپ قوي-
دى. پۈتۈن دىققىتىنى يىغىپ قانداق ئىش
يۈز بېرىدىغانلىقىنى پەرەز قىلاتتى...

جاسارەت تۇرۇپ قالدى ۋە دادىسىغا
ھەيران بولۇپ كۈلۈپ قويدى. بوۋاي بۇ-
لاق بويىغا يېتىپ بارغاندا، قۇياش ئاللى-
بۇرۇن تاغ كەينىگە يوشۇرۇنغانىدى.

ئاق روماللىق ئايال قولىدىكى بوپىنى
يەرگە قويۇپ، بۇلدۇقلاپ ئېقىۋاتقان بۇ-
لاق سۈيىگە، ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى باراقسان
سۆگەتلەرگە قاراپ تويمايتتى. ئۇ، ياشلىق
مەزگىللەردە ئولتۇرغان چىم ئۈستىنى ئال-
قىنى بىلەن ئاستا سىيپاپ قويدى، ياشلىق
ئەسلىمىلىرى يادىغا كەلگەن بولسا كېرەك،
كۆزلىرىدىن ياش ئەگىدى.

بوۋاي ئۇنىڭغا يېقىن كەلدى. شۇ چاغ-
دا موماي ئۇنى كۆردى. ئۇلار بىر - بىرى-
گە قاراپ بىر ھازا تۇرۇپ قېلىشتى.

— مەسۇم!- موماي قېرىغانلىقىنى ئۇنۇ-
تۇپ بولغاي، خۇددى ياش قىزلاردەك،
بوۋاينى چاقىردى.

بوۋاي ئۈن - تىنسىز قاراپ تۇراتتى.
قانداقتۇ ئۇنىڭ كۆڭلى ئاستا - ئاستا يۇمى-
شىغاندەك بولدى، كۆزلىرى ياشقا تولدى.
لەۋلىرى تىترىدى:

— سارەم!

ئۇلار بۇلاق بويىدا ئولتۇرۇشتى. بۇلاق
سۈيى ئوخچۇپ ئېتىلىپ چىقىپ تۇراتتى.

(ئاخىرى 21 ـ بەتتە)

ئارزۇگۈل ئابدۇۋېلى

دوستۇمغا خىتاب

قەدىرلىك دوستۇم نەۋباھار، ياخشى تۇرۇۋاتامسەن؟ قىممەتلىك سالىمىڭنى يانىۋارنىڭ بەشىنچى كۈنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ، سۆيۈنۈش ئىچىدە ئوقۇپ چىقتىم. كۆز ئالدىمدا سېنىڭ ئىنىستىتۇتتىن ئايرىلىش ۋاقتىدىكى سولغۇن چىرايىڭ، ئازاب ياشلىرى مۆلدۈرلەپ تۇرغان نۇرسىز كۆزلىرىڭ پەيدا بولدى…

بىز ئالىي مەكتەپتىن ئىبارەت مەرىپەت بۆشۈكىگە قەدەم قويغان تۇنجى مىنۇتلار ھېلىمۇ ئېسىڭدىمۇ؟ ئۇچاغدا ئىككىمىز خۇددى قوش مېغىزدەك ئىجىل - ئىناق دوستلار ئىدۇق. ھەر كۈنى ئالىملىق باغنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ دەرس تەكرارلايتتۇق ۋە بەزىدە كەلگۈسى غايە، كىشىلىك تۇرمۇش توغرىسىدىكى شېرىن پاراڭلارغا بەنت بولۇپ كېتەتتۇق.

نەۋباھار، ئۇزۇن ئۆتمەي سېنىڭ يۇمران قەلب زېمىنىڭدا بىخ سۇرۇۋاتقان مەرىپەت مايسىلىرى بىردىنلا ئۇششۇك تەگكەندەك سولۇشۇپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ياشلىقىڭنىڭ پەس ھاۋايى - ھەۋەسلىرىنىڭ نەپرەتلىك تۇيغۇسى مۇجەسسەملەشكەن ساختا مۇھەببەتنىڭ ۋاپاسىز ئۇرۇقلىرى يىلتىز تارتىشقا باشلىدى. شۇندىن باشلاپ سەن مەن بىلەن بىرگە يۈرمەيدىغان بولدۇڭ، ھەتتا ياتاقتا ئۈنلۈكرەك كىتاب ئوقۇسامۇ تەرىڭنى تۈرۈپ ئاچچىقلىنىدىغان ھالەتكە كېلىپ قالدىڭ.

دوستۇم نەۋباھار، سەن تەنتەك خىياللارنىڭ ئۇچقۇر قانىتىغا مىنىپ، سەۋدايىلىق پاتقىقىغا چۆكۈپ كېتىپ تۇرغان ئاشۇ كۈنلەردە، مېنىڭ ۋىجدانى غۇرۇرۇم سېنى بۇ كوچىدىن تارتىپ چىقىشقا ئۈندىدى. ئەمما سەممىي نەسىھەتلىرىم ئۆدەككە سۇ يۇقمىغاندەك ساڭا ھېچقانداق تەسىر بېرەلمىدى. شۇنداق قىلىپ سەن يۈگەنسىز ئاتتەك ھەر تەرەپكە قاتراپ يۈرۈيدىغان بولدۇڭ. سەلتەنەتلىك رومكىلارنىڭ ئاۋازى ياڭراپ تۇرىدىغان، رەڭگا - رەڭ چىراغلار بىلەن بېزەلگەن تانسا مەيدانلىرى سېنىڭ قەلبىڭنى بەخت بۇلىقىغا چۆمۈلدۈرىدىغان سورۇن ئىدى. كىشىنى چۆچۈتىدىغان يېرى شۇكى، بەزى كۈنلىرى كەچتە سەن ياتاققا كەلمەيدىغان بولۇپ قالدىڭ…

ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي پۈتۈن مەكتەپتە سېنى قايتۇرۇۋېتىش توغرىسىدىكى گەپلەر تارىلىپ كەتتى. ئەسلىدە سەن دىيانەتسىزلىك پاتقىقىغا پېتىپ، غۇبارسىز قىزلىقىڭ بىلەن خوشلاشقان ئىكەنسەن، مەن بۇلارنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم. سەن ئاشۇ دەقىقىلەردە ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراپ يىغلىدىڭ، چاچلىرىڭنى يۇلۇپ نالە - پەرياد چېكىپ تۆۋە - ئىستىغپار ئوقۇدۇڭ. بىراق، ۋاقىت ئۆتكەندە چەككەن ئەلەملىرىڭنىڭ نېمە پايدىسى؟ چۈنكى ئۇ غۇنچىدەك نىھالىڭنى، غۇبارسىز قەلبىڭنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بېرەلمەيدۇ - دە؟! شۇنىڭ بىلەن سەن ئاچچىق ئەلەم ۋە نومۇس كۈچىدىن مۇقەددەس يۇرتۇڭ بولغان ئانا سەھراغا يول ئالدىڭ.

نەۋباھار، بولدىلا، ئۆتكەن ئىشلارنى تەگەپ ئەلەم چەككەن يۈرىكىڭنى زېدە قىلماي، سەن خەتتە مەكتەپتىن ئايرىلغاندىن كېيىنكى كۈنلىرىڭنىڭ ئاتا - ئاناڭنىڭ تاپا-

(ئاخىرى 17 - بەتتە)

كېرىمجان ئابدۇرېھىم

ئورۇنسىز گۇمانخورلۇق ۋە پەزىلەتسىز يېزىقچىلىق توغرىسىدا

سەن ئەدەبىيات تەتقىقاتچىسى. ئەدەبىيات ھەققىدىكى نۇرغۇن مەسىلىلەرنى چۈشەندۈرەلەيسەن ھەم چۈشىنەلەيسەن. شۇڭا، بىر تۇرۇپ ئادەمنىڭ كۈلگىسىنى كەلتۈرىدىغان، بىر تۇرۇپ ئادەمنى غەزەپتىن ئۆرتەيدىغان، يەنە بىر تۇرۇپ ئادەمنى ئېچىندۇرىدىغان بۇ ئىشلارنى ساڭا دېگۈم كەلدى.

سەن ئۇ يەردە ئەدەبىياتنىڭ ئەڭ يېڭى. يۈكسەك مەسىلىلىرى ھەققىدە ئۆگىنىپ، تەتقىقاتلار بىلەن شۇغۇللىنىۋاتساڭ، بىز بۇ يەردە ئەدەبىياتتىكى ئەڭ ئىپتىدائىي، ئەقەللىي مەسىلىلەر — ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى پېرسوناژ ۋە سيۇژېتنىڭ رېئال تۇرمۇشتىكى ئادەم ۋە ۋەقەنىڭ ئۆز ئەينى ئەمەسلىكى، ئەگەر ئۆز ئەينى بولىدىغان بولسا ئۇنىڭ ئەدەبىي ئەسەر ھېسابلانمايدىغانلىقى؛ ئەدەبىياتتا توقۇلما بولىدىغانلىقى ۋە بولمىسا بولمايدىغانلىقى، شۇڭا ئۇنىڭدىكى پېرسوناژ ۋە سيۇژېتنىڭ دەل ئۆزىنى رېئال تۇرمۇشتىن ئىزدەشنىڭ بىھۇدىلىكى. ئىجادىيەت ئومۇمنىڭ ئورتاق مەنپەئەتىگە مۇناسىۋەتلىك ئىش ئىكەنلىكى، ئۇ شەخسىي مەنپەئەت، مۇددىئا ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇلسا بۇنىڭ سۆزسىزكى پەزىلەتسىزلىك بولىدىغانلىقى... غا ئوخشاش مەسىلىلەر ھەققىدە سۆزلەپ يۈرۈۋاتىمىز.

سەن ھەقچان بىزگە تولىمۇ قىممەتلىك بولۇۋاتقان مەتبۇئات سەھىپىلىرىمىزنى يەنە تىلغا ئېلىپ يۈرۈشنىڭ ھېچبىر زۆرۈرىيىتى بولمىغان مۇشۇنداق مەسىلىلەر ھەققىدە سۆزلەپ ئىسراپ قىلىۋېتىپ بارغىنىمىزدىن ئۆكۈنىسەن. كىمنىڭ بۇ ھەقتە خالاپ سۆزلىگۈسى بار دەيسەن. يالغۇز مېنىڭلا ئەمەس، يەنە نۇرغۇن ئەدەبىياتچىلىرىمىزنىڭ، كىتابخانلىرىمىزنىڭمۇ ئۈمىدى سېنىڭكى بىلەن ئوخشاش — ھەممىمىز دىققەت مەركىزىمىزنى ئەدەبىياتتىكى مۇھىم ئىجادىيەت مەسىلىلىرى ۋە يېڭى نەزەرىيىۋى مەسىلىلەرگە قارىتىشىمىز لازىم ئىدى، دەپ قارايمىز. لېكىن مەن ياشاۋاتقان مۇشۇ جايغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، بەھرام مۇدىردەك ئاغىنىلىرىمىزدە ھېچ بولمىسا ئەڭ ئەقەللىي ئەدەبىيات چۈشەنچىلىرى پەيدا قىلىپ، ياسىندەك يازغۇچىلىرىمىزنى قۇتقۇزۇپ قېلىش ۋە يەنە پازىلدەك پەزىلەتسىز شائىرلىرىمىزغا ئىجاد مەسئۇلىيىتى ۋە پەزىلىتىنى ھېس قىلدۇرۇش — سەن ئۇ يەردە كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان ئاشۇ مەسىلىلەردىن ھېچبىر قېلىشقۇچىلىكى يوق مۇھىم مەسىلە بولۇپ قالدى.

ئەدەبىي ئىجادىيەتكە دائىر مۇلاھىزىلەر

بەھرامغا نېمە بولدى. دەپ سورارسەن ھەقچان. ئۇ خىزمەتتە ئىلغار، مۇدىرلىق يارىشىپ خېلىلا سالاپەتلىك بولۇپ قالدى، دېمەك ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە بولمىدى، لېكىن

AltunOq

ئۇ ئەڭ مۇھىم مەسىلىدە خاتىرجەم بولغىنى بىلەن يېقىندىن بېرى كۆڭۈلسىزلىكنى بولۇشچە تارتىپ يۈردى. بۇ كۆڭۈلسىزلىككە پەقەت ئۇنىڭ ئورۇنسىز گۇمانخورلۇقىلا سەۋەب بولدى. بىزدە «گۇمان ئىماننى قاچۇرىدۇ» دەيدىغان گەپ بار ئەمەسمۇ، ئەڭ ياخشىسى بۇ ئىشلارنى ساڭا سەل تەپسىلىرەك ئېيتاي.

بىز ياتقۇزىدىغان ئاشۇ ژۇرنالنىڭ يېڭى سانىنى ۋاراقلاپ ئولتۇرسام تېلېفون جىرىڭلاپ قالدى. تېلېفوننى بەھرام بېرىپتۇ، ئۇنىڭ ئاۋازىغا ھەيران قالدىم، چوڭ بىر كۆڭۈلسىزلىكنىڭ شەپىسىنى سېزىپ نېمە بولغانلىقىنى سورىسام، ئۇ مۇشۇ ژۇرنالغا بېسىلغان بىر پارچە ھېكايىنى ئوقۇپ باقساڭ، دېدى. بىز ئادەتتە ئۇنىڭ بىلەن بەزىبىر ھېكايىلەر ھەققىدە پاراڭ قىلىشىپمۇ قالاتتۇق، شۇڭا ھېچبىر ھەيرانلىق ھېس قىلماي ھېكايىنى ئوقۇدۇم. ھېكايىدە مەلۇم بىر ئىشخانا مۇدىرىنىڭ پارىخورلۇقى، خىزمەتتىكى مەسئۇلىيەتسىزلىكى، سەۋىيىسى تۆۋەن بولغاچقا ئۆزىلا قىيىنىلىپ قالماي، باشقىلارنىمۇ قىيىنايدىغانلىقى يېزىلىپتۇ. ھېكايىنى بەك ياخشى يېزىپتۇ، دېگىلى بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭدا بىر مۇنچە مەۋجۇت ئىجتىمائىي مەسىلىلەر ئوتتۇرىغا قويۇلۇپتۇ ۋە خەلقنىڭ بۇ مەسىلىلەرگە بولغان كۈچلۈك ئىنكاسلىرى ئىپادىلىنىپتۇ. مەن بەھرام بۇ ھېكايىدىن قاتتىق تەسىرلىنىپ، چوڭقۇر تەربىيە ئالغان بولسا، بۇنىڭدىن كېيىن خىزمەتلىرىنى تېخىمۇ ياخشى، ئۈنۈملۈك ئىشلەيدىغان بولدى، دەپ پەرەز قىلدىم.

كېچىچە تەكلىپ بىلەن ئۇنىڭ ئۆيىگە باردىم. نەچچە ئادەم كەيپسىز ئىچىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئەشۇ ھېكايە بېسىلغان ژۇرنال. بىردەمدە بۇ كەيپسىزلىكنىڭ سەۋەبىنى بىلدىم، ھېكايىدە تەسۋىرلەنگەن ھېلىقى پېرسوناژنى بۇلار بەھرام مۇدىرنىڭ دەل ئۆزى شۇ، دەپ خۇلاسە چىقىرىشىپ، يۈكسەك ئەقىل - پاراسەت ۋە كۈچلۈك تەسەۋۋۇرىنىڭ مەھسۇلى بولغان بۇ خۇلاسىدىن ئازابلىنىشىۋېتىپتۇ. بەھرامنىڭ ئەلپازى ناھايىتى يامان، بۇ تۇرقىدا ئۇ ئەگەر يازغۇچى ئالدىدا بوپقالسا بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىشتىن يانمايدۇ. ئەتراپىدىكىلەرنىڭ ئاپتورنىڭ كۆرگۈلىكىنى كۆرسىتىپ. تۇغۇلغىنىغا پۇشايمان قىلدۇرۇۋېتىش ھەققىدىكى قەسەملىرىمۇ ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرمەيدۇ. كۆردۈڭمۇ، ئۇنىڭ «ئەدەبىياتقا قىزىقىمەن»، «ئەدەبىياتتىن ئاز - تولا خەۋىرىمىز بار» دېگەنلىرى، بەزىدە كىتاب - ژۇرنال ئوقۇپ قويۇشلىرى پۈتۈنلەي يالغانىكەن. قىزغىن بىر كىتابخان ئەمەس، ئادەتتە ئەقلى - ھوشى جايىدا بولغان ھەر قانداق ئادەم ئەدەبىياتقا بۇنداق مۇئامىلە قىلمايدۇ. مەن ئەشۇ يازغۇچىغا كۆڭۈلسىزلىك كەلتۈرمەسلىك ئۈچۈنلا ھېكايىدىكى مۇدىرنىڭ بەھرام ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن كۆپ ئۇرۇندۇم. نەزەرىيىمنى ئاساس قىلىپ سۆزلىگەنلىرىمنى ئۇ چۈشەنگىلى ئۇنىماي، ئۆز گېپىدە تۇرۇۋالدى. ئاخىرى، ئاپتور سېنى تونىمايدۇ، سەن ھەققىدىمۇ ئاڭلىمىغانلىقى ئېنىق، شۇڭا ئۇ سېنى يازمىغان، دېمەك ھېكايىدىكى پېرسوناژ سەن ئەمەس، دەپ يۈرۈپ ئۇنى ئاران قايىل قىلغان بولدۇم.

تەبىئىكى، مېنىڭ دېگەنلىرىمدىن. ئەگەر بۇ ھېكايىنى سېنىڭ يېنىڭدا تۇرغان ياكى سېنى تونۇيدىغان بىرسى يازغان بولسا ئاندىن ئۇنى جازالىساڭ بولىدۇ، دېگەن مەناچىقىپ قالىدۇ. ئادەمنى بۇنداق ئىرادىسىگە خىلاپ سۆزلىتىۋاتقىنى باشقا نەرسە ئەمەس،

دەل ئەدەبىياتنى چۈشەنمەيدىغان ئادەملەرنىڭ ئەدەبىياتقا ئارىلىشىۋېلىپ بارغانلىقى، كىتابخانلىرىمىزنىڭ بىر قىسمىنىڭ سەۋىيىسىنىڭ تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز دەرىجىدە تۆۋەن بولۇۋاتقانلىقىدۇر. يەنە يازغۇچىلىرىمىزنىڭ بەدىئىي توقۇلما ئىقتىدارىنىڭ تۆۋەنلىكى ۋە ئەدەبىيات بىلەن تۇرمۇشنىڭ پەرقىنى تازا ئېنىق ئايرىۋېلىپ بولالمىغانلىقىمۇ بىزدە ئۇرغۇنلىغان بىھۇدە ئاۋارىچىلىقلارنى پەيدا قىلىۋاتىدۇ. شۇڭا بىز ئالدى بىلەن بىر قىسىم يازغۇچى، كىتابخان ۋە ئەدەبىياتنى چۈشەنمەيدىغانلارنىڭ نەزەرىدە ئەدەبىيات بىلەن تۇرمۇشنىڭ پەرقى ھەققىدە توغرا چۈشەنچە پەيدا قىلساق بولغۇدەك، بۇنداق قىلماي تۇرۇپ، سەن تەشەببۇس قىلىۋاتقان يېڭى، يۈكسەك مەسىلىلەرنى ئومۇملاشتۇرۇش ئەمەس، قوبۇل قىلىش، ھەتتا تىلغا ئېلىشمۇ بەك تەسكە توختايدىغان ئوخشايدۇ.

ئەدەبىيات بىلەن ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئىنتايىن زىچ مۇناسىۋەتلىك. ئەدەبىيات ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى ئۆزىگە ئاساس قىلىدۇ. يازغۇچى تۇرمۇش قانۇنىيىتى، تۇرمۇش رېئاللىقى ۋە تۇرمۇش رېتىمىغا چەكسىز ھۆرمەت قىلىش ئاساسىدا ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. شۇڭا نۇرغۇنلىغان ئەدەبىي ئەسەرلەردە تەسۋىرلەنگەن تۇرمۇش كىشىگە خۇددى رېئاللىق تۇرمۇشنىڭ ئۆزىدەك بىر خىل تەسىرات بېرىدۇ. لېكىن ئەدەبىيات ھەرگىزمۇ رېئال تۇرمۇشنىڭ ئۆزى ئەمەس. بۇ يەردە كىشىگە «ئۆزىدەك» تەسىرات بېرىدىغانلىقى يۈكسەك دەرىجىدىكى بەدىئىي چىنلىق بولۇپ، گەرچە بەدىئىي چىنلىق تۇرمۇش چىنلىقى ئاساسىدا مۇكەممەللىككە ئېرىشىپ، يۈكسەكلىككە كۆتۈرۈلىدۇ، لېكىن بەدىئىي چىنلىق بىلەن تۇرمۇش چىنلىقى ھامان كەسكىن پەرقلىنىدۇ.

يازغۇچى رېئال تۇرمۇشنى تەسۋىرلەپ قويسىلا بۇ ئەدەبىيات بولمايدۇ. ئەدەبىيات تۈپ مەنىسىدىن ئېيتقاندا بىر خىل يۈكسەك ماھارەت تەلەپ قىلىدىغان ئىجادىيەت جەريانىدىن ئىبارەت. ئەگەر يازغۇچى ئۆزى تەسۋىرلىمەكچى بولغان تۇرمۇش قانۇنىيىتى، تۇرمۇش رېئاللىقى ۋە تۇرمۇش رېتىمىنى ئەدەبىيات دەرىجىسىگە كۆتۈرەلمىسە، يەنى تۇرمۇش چىنلىقىنى بەدىئىي چىنلىق دەرىجىسىگە يەتكۈزەلمىسە، ئاندىن بۇ ئەدەبىيات، يەنى بەدىئىي چىنلىق ئارقىلىق كىشىدە چوڭقۇر تۇرمۇش چىنلىقى تۇيغۇسى پەيدا قىلالمىسا بۇنداق يازغۇچى ماھارەتلىك يازغۇچى، ئاشۇنداق تۇيغۇ پەيدا قىلالايدىغان ئەسەر ھەقىقىي ئەدەبىي ئەسەر بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ جەرياندىن قارىغاندىمۇ ئەدەبىيات رېئاللىقنىڭ ئۆز ئەينى كۆچۈرۈلمىسى ئەمەس.

سەنمۇ بىلىسەن، ئەدەبىيات مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا بىر خىل توقۇلما قىلىش سەنئىتى. ماھارەتلىك يازغۇچىلار ھامان تۇرمۇش ئەمەلىيىتىدە ھېس قىلغانلىرى ئاساسىدا تۇرمۇش قانۇنىيىتى، تۇرمۇش رېئاللىقى ۋە تۇرمۇش رېتىمىغا چەكسىز ھۆرمەت قىلىپ، ئىجادىيەتتە ئارقىلىق ئەسەرلىرىدە تۇرمۇش يارىتىدۇ. بۇنداق تۇرمۇشنىڭ «ماناشۇ» دەپ كۆرسەتكىلى بولىدىغان ئاساسىي بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇ، كىشىلەردە چىنلىق تۇيغۇسى پەيدا قىلالايدۇ. چۈنكى بۇنداق ئەسەرلەردە يارىتىلغان تۇرمۇش گەرچە توقۇلمىنىڭ مەھسۇلى بولسىمۇ، لېكىن يازغۇچىنىڭ ماھارىتى سەۋەبلىك بۇنداق توقۇلما رېئال تۇرمۇشتىكى ئەڭ ماھىيەتلىك مەسىلىلەردىن ئەندىزە ئالغان (شۇلارغا تەقلىد قىلىنغان) بولغاچقا، ئۇ، يەنىلا ئەدەبىيات، ئەدەبىيات بولغاندىمۇ ياخشى ئەدەبىيات بولىدۇ. دېمەك،

ئەدەبىيات رېئال تۇرمۇشتىن روشەن پەرقلىنىدۇ، ئۇنىڭدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ، شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئەدەبىي ئەسەردىكى پېرسوناژ، سيۇژېت، مەسىلىلەرنى رېئال تۇرمۇش بىلەن پەرقسىز تەكلەشتۈرۈشكە ئۇرۇنۇش، بولۇپمۇ ئەسەردىكى پېرسوناژنى رېئال ئادەملەرگە ئوخشىتىۋېلىش — سەن بىلەن بىزنى بىئارام قىلماي، ئازابلىماي قويامدۇ!؟

بەھرامغا كەلسەك، ئۇنىڭ قىلغان — ئەتكەنلىرى، ھالى، نىيىتى ھېلىقى پېرسوناژ مۇدىرغا مەيلى قانچىلىك ئوخشىسۇن، ئۇ پېرسوناژ مۇدىر ھەرگىزمۇ بەھرام ئەمەس ھەم بولالمايدۇ. ئەگەر ئاپتور بەھرامنى يازدى دېگەن تەقدىردىمۇ، بەھرام يېزىلغان ئەسەر «ھېكايە» دېگەن ۋىۋىسكا بىلەن ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن ئۇ ئەسەردىكى بەھرام ئوخشاشلا رېئاللىقتىكى بەھرامنىڭ ئۆزى بولمايدۇ. بەھرام مەن زادى ئەشۇ پېرسوناژ شۇ، دەپ تۇرۇۋالغىنى بىلەن، ئۇلارنىڭ تەڭ بولۇشىغا ئەدەبىياتنىڭ قانۇنىيىتى ھەرگىز يول قويمايدۇ.

ئەمدى ئاڭلىسام، بەھرام ھېلىقى يازغۇچىنى ئاخىر تېپىپتۇ. ئۇنىڭ مېنىڭ ئالدىمدا قايىل بولغىنى يالغان ئىكەن، يازغۇچىنى ئۇ بولۇشىچە تىللاپتۇ، جازالىتىۋېتىمەن، ئىدارەڭدە تۇرغۇسىز قىلىۋېتىمەن، رەھبەرلىك كادىرلارغا بۆھتان چاپلىدى، دەپ سولىتىۋېتىمەن، دەپ ئىرادە بىلدۈرۈپتۇ، ھەتتا ئەگەر گۇناھىڭغا تۆۋە قىلىپ مېنى ماختاپ بىر پارچە ھېكايە ئېلان قىلدۇرمايدىغان بولساڭ... دېيىشكىمۇ ئۈلگۈرۈپتۇ.

بۇرۇن بەھرامنىڭ قاملاشمىغان ئىشلىرى ۋە مىجەزى ھەققىدە ئاز - تولا گەپ ئاڭلىغۇدىدىم، ئىشەنمەي يۈرگەنىكەنمەن. ئەمدى بولغاندا ئۇ ئۆزى ئىشەندۈردى. ئەگەر ئۇنىڭدا پېرسوناژ مۇدىردا بار بىر مۇنچە ئىللەتلەر، رەزىللىكلەر بولمىسا ئۇ ئۆزىنى نېمە دەپ پېرسوناژ مۇدىرغا ئوخشىتىۋالىدۇ!؟ ئىللەت، رەزىللىك بولسا ئۇنى تۈزىتىش كېرەككۇ!؟ ھۆكۈمەت خىزمىتىنى، يەنە كېلىپ مەسئۇللۇق خىزمەتنى ئىشلەۋاتقان بۇنداق ئادەم «يازغۇچى بىزدە ساقلىنىۋاتقان بىر مۇنچە ئەمەلىي مەسىلىلەرنى كۆرسىتىپ بېرىپتۇ» دەپ خۇش بولماقتا يوق، يازغۇچىغا تەھدىت سېلىۋاتسا، بۇنىڭغا نېمە دەيمىز؟ پاك - دىيانەتلىك بولۇش، ئۆز ئۆزىنى تەنقىد قىلىش — ئەڭ ئېسىل پەزىلىتى بولغان پارتىيىنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا بەھرامدەك ئادەملەرنىڭ سالاھىيىتى توشامدۇ زادى!؟

بەھرامنىڭ ئۆيىدىكى ھېلىقى يىغىلىشتا ياسىنغا ھەم ھۆرمىتىم ئاشقان ھەم ئۇنىڭ ئۈچۈن يىغلىغۇم كەلگەنىدى. سەنمۇ بىلىسەن، ياسىن تېخى بىر ھەۋەسكار بولغىنى بىلەن ئەدەبىيات ئىشلىرىغا تولىمۇ مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ. ئەدەبىياتنى قورال قىلىپ جەمئىيەتنى ياخشىلاشقا، ئادەملەرنى ئادەملىك پەزىلەتلەرگە ئىگە قىلىشقا، بىر كىشىلىك تۆھپە قوشۇش ئۈچۈن تىرىشىۋاتىدۇ. ئۇ ئەشۇ ھېكايىسى بىلەن بىيوروكراتلىقنى، ئادالەتسىزلىكنى، بىلىمسىزلىكنى تۈگىتىپ، ھالال ئىشلەشنى تەشەببۇس قىلىۋاتسا، بۇنىڭ نەرى يامان!؟ جەمئىيەتنىڭ، ئادەملەرنىڭ يېتەرسىزى، ناچار، قارالغۇ تەرەپلىرىنى پاش قىلىش، تەنقىد قىلىش — ئەدەبىيات قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنىڭ بىرى. پاش قىلىش، تەنقىد

قىلىش ئارقىلىق ئېرىشكەن ئۈنۈم خېلى كۆپ ھاللاردا مەدھىيىلەش ئارقىلىق ئېرىشكەن ئۈنۈمدىن نەچچە ھەسسە يۇقىرى بولىدۇ. ئەدەبىيات پاش قىلىش، تەنقىد قىلىشقا لايىق ۋە شۇنىڭغا زورۇر تەرەپلەرنى پاش قىلىش، تەنقىد قىلىشتەك ئالاھىدىلىكى بىلەن جەمئىيەت تەرەققىياتى، ئىنسانىي پەزىلەتلەرنىڭ كۈچىيىشى ئۈچۈن چوڭ تۆھپىلەرنى قوشۇپ كەلدى. شۇڭا يازغۇچىلار تارىختىن بۇيرى قەدىرلىنىپ ھۆرمەتلىنىپ كەلدى. ياسىنىڭ ياخشى نىيەت بىلەن قولىغا قەلەم ئېلىپ، جەمئىيەتنىڭ تېخىمۇ ياخشىلىنىپ كېتىشى، ئادەملەرنىڭ، بولۇپمۇ كادىرلارنىڭ پەزىلەتلىك بولۇشى ئۈچۈن چامىنىڭ يېتىشىچە كۈچ چىقارغانىدى، لېكىن ئۇ، ئويلىمىغان نەتىجىگە ئېرىشتى. بۇ ئادالەتسىزلىك ئۇنى قەلەم تاشلاشقا مەجبۇرلاپ، تاشلاتقۇزسا ئويلاپ باقىنا، بىز نېمىدىن ئايرىلىپ قالىمىز...؟

ئەمدى مەن ھېلىقى «يازغۇچى» ئاكىمىز پازىل ھەققىدە قاقشايمەن. «تەھرىرلەرنىڭ غەزىلىرىگە مۇختاج مەس، ھېكايىلىرىگە ئويېزور يېزىپ يۈرۈپ ئەسەر ئېلان قىلدۇرغانىدىم. كېيىن بۇ تەرەپلەرگە ئۆتكەن تەھرىرلەرگە يېلىنىپ، ئۇ تەرەپلەرگە ئۆتسەم سومكا كۆتۈرۈۋېلىپ يەنە بىر مۇنچە ئەسەر ئېلان قىلدۇردۇم. نېمە كەلسە يازدىم. يازغۇدەكلا نەرسە بولسا بوش قويمىدىم، ئايدا ئون پارچىلاپ ئەسەر ئەۋەتكەندىكەنمەن، بىرەر پارچىسى بولسىمۇ چىقىپ قالىدىكەن، شۇنداق قىلىپ يۈرۈپ مانا ئەمدى داڭلىق يازغۇچى بولۇپ قالدۇق.» ئۇ مەس بولۇپ قالغان چېغىدا ماڭا شۇلارنى سۆزلەپ بەرگەنىدى. ئۇ راست سۆزلىگەن بولسىمۇ، شۇندىن باشلاپ ئۇنىڭدىن يىرگىنىپ كەتتىم، سەن خېلى بۇرۇنلا، پازىلدا ھېچ بىر يېزىقچىلىق پەزىلىتى بولمىغانلىقىنىڭ ئۈستىگە، قىلچە يېزىقچىلىق ماھارىتىمۇ يوقلۇقىنى، بۇنداق ئادەمنىڭ ئەدەبىياتىمىزغا پايدىسىدىن كۆرە زىيىنىنىڭ كۆپلۈكىنى دېگەنىدىڭ. مەن ئەمدىلا دېگەنلىرىڭگە ئىشەندىم، «ئۇنىڭغا ناھەق ئۇۋال قىلىپ سالمايلى يەنە» دەپ، ئەسەرلىرىنى قايتىدىن بىر قۇر كۆرۈپ چىقتىم، نەتىجە ئوخشاشلا بولدى. ئۇنىڭ ئېلان قىلدۇرغان ئەسەرلىرىنى ساق بىر ھەپتە ئوقۇپمۇ ياخشى بىر پارچىسىنى تاپالمىدىم. تۇرۇپلا ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇشقا سەرپ قىلغان ۋاقتىمغا، ئۇ ئىسراپ قىلىنغان گېزىت-ژۇرنال، كىتاب بەتلىرىگە، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ ھەرپىنى تىزغان ئا بۇرچەكلارغا، زېرىككەس تەھرىرگە، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ قالغان كىتابخانلارغا ئىچىم ئاغرىدى. مەن ئەمدى قەتئىي نىيەتكە كەلدىم: ئىزىنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ «سېنىڭمۇ ئىچىڭ ئاغرىسۇن» دەيمەن. بىر ئامال قىلىپ ئۇنىڭغا قەلەمنى تاشلاتقۇزۇپ، ساڭا «ئەدەبىياتىمىز قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، لېكىن ئىزچىل تۆردە ئىسراپخورلۇق بىلەن شۇغۇللانغان بىر نان قېپىدىن قۇتۇلدى» دەپ خەت يازىمەن. ئاڭغىچە پازىل ھەققىدىكى بۇ بايانلىرىمنى ئاڭلا:

ساۋاقداشىمىز ئالىمنىڭ تويى بولغان كۈنى ئامالسىز ئۇنىڭ بار سورۇنغا كىرىپ قالغانىدىم، گەپنىڭ ھەممىسىنى شۇ قىلىۋېتىپتۇ. «بىر ئاي ئارام ئالاي دېسەم باشلىقىم ئۇنىمىدى، مانا ئەمسە دەپ ئۇنىڭ چاۋىسىنى چىتقا يېيىپ ئۇ ھەققىدە بىر پارچە ھېكايە يېزىپ ئەۋەتتىم. ھېكايەم ئېلان قىلىنغان ھامان پۈتۈن خەلق ئۇنىڭغا نەپرەتلەر ئوقۇيدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئەمەلدىن ئېلىپ تاشلىنىدۇ، ھېچ بولمىسا ئالدىمغا كېلىپ بىر ئايلىق ئەمەس، بىر يىللىق ئارام ئېلىش بېرىدۇ. ئەدەبىيات دېگەن مانا

مۇشۇنداق كاتتا قۇرال. ئۇنىڭدىن پايدىلىنالىساڭ...» مەن چىداپ تۇرالماي چىقىپ كەتتىم. ئەشۇ چاغدا تېخىمۇ ئېچىنىش ھېس قىلدىمكى، پازىل يازغۇچى ئەمەس ئىكەن، ئەقەللىسى بىر پەزىلەتلىك ئادەممۇ ئەمەسكەن. ئەدەبىياتنىڭ، خەلقنىڭ ئومۇمىي ئىشى، ئورتاق بايلىقى ئىكەنلىكىنى؛ ئۇنى شەخسىي مەنپەئەت، مۇددىئا ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشقا بولمايدىغانلىقىنى؛ خەلق مەنپەئەتى، جەمئىيەتتىكى چوڭ ئومۇمىي ئىشلارغا كۆڭۈل بۆلۈش يازغۇچىنىڭ مەجبۇرىيىتى ئىكەنلىكىنى، ئىنجادىيەتتە يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلمىسا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلمىغان ئادەم يازغۇچى تۈگۈل، كىتابخانمۇ بولالمايدۇ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟

تەھرىرلەر پازىل يازغان ھېلىقى «ھېكايە» نىڭ (ئۇ بەردىبىر تولۇقلىما ئەمەسمۇ) بىر پارچە تۆھمەت خېتى ئىكەنلىكىنى بىلمىگەن. ئۇنى «يامان ئەمەس يېزىلغان ھەجۋىي ھېكايە» دەپ ئويلىغان چېغى ئۇنى ژورنالدا ئېلان قىلدى. پازىل «مەن ھېكايەمدە باشلىقىمنى يازغانىدىم» دەپ يۈرگەندىن كېيىن كىشىلەر ئۇ ھېكايىنى قايتا ئوقۇپمۇ ئۇنىڭدىكى ئىدارە باشلىقىنى ھەر قانداق قىلىپمۇ پازىلنىڭ باشلىقىغا ئوخشىتالماپتۇ. ئارىدىن بىر مۇنچە ۋاقىت ئۆتكەن بولسىمۇ پازىلنىڭ باشلىقى ئەمەلدىن ئېلىپ تاشلانمىدى. پازىلنىڭ ئالدىغا رۇخسەت بەرگىلىمۇ كەلمىگەن ئوخشايدۇ. ئاڭلىساق پازىل ئەمدى ھېكايىسىنىڭ داغدۇغا پەيدا قىلمىشىدا. باشلىقىنىڭ ئەمەلدىن ئېلىپ تاشلىنىشىغا توسقۇنلۇق قىلغان «مۇناسىۋەتلەر» ھەققىدە ھېكايە يېزىپ، پۈتۈن خىزمەتداشلىرىنى، باشلىقنى باشقۇرىدىغان باشلىقلارنى قاتتىق سۆككۈۋېتىش ئۈچۈن بىر پارچە ھېكايە يېزىۋېتىپتۇ. تۈنۈگۈن بىر دوستۇمنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە، باشلىق ئالدىنقى بىر كۈنى پازىلنىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ (پازىل باشلىققا گۆش توغرايمەن دەپ قولىنى ئۈزۈۋەتكىلى تاسلا قاپتۇ)، پازىل قولىنى مىڭ بىر بالالىقتا تېڭىپ بولغاندىن كېيىن باشلىق پازىلغا: «سىز ھېكايىڭىزدە ھېلىقى باشلىقنىڭ خىزمەتداشلىرىنىڭ ئۆيىگە زادى بارمايدىغانلىقىنى يېزىپتىكەنسىز. بۇ يەرلىرى ماڭا بەك تەسىر قىلدى. بۇندىن كېيىن كۆپرەك ئارىلىشىپ ئۆتەيلى. سىزمۇ بىزنىڭ ئۆيلەرگە بېرىپ تۇرۇڭ» دەپتۇ. پازىل ئەسلى باشلىقنىڭ گۆش يېمىگەنلىكىگە قاراپ ئۇنى «روزا تۇتىدىكەن» دەپ تەشكىللىگە ئېيتماقچى بولغانىكەن. كېيىن، باشلىقنىڭ ئۆزىگە بىر تال تاماكا بېرىپ بىللە ئولتۇرۇپ تاماكا چەككىنىنى ئېسىگە ئېلىپ شۇ تاماكىنى مىڭنى تىللاپتۇ...

ھازىر بەكلا كەچ بوپ كەتتى. ئەتە تاڭ سەھەردە دوختۇرخانىغا بېرىپ، ئادەمگەرچىلىك يۈزىسىدىن بەھرام بىلەن پازىلنى، تەسەللى بېرىپ ئۈمىدلەندۈرۈش ئۈچۈن ياسىننى يوقلىمىسام، ئاندىن خىزمەتكە ئۆلگۈرۈپ بارمىسام بولمايدۇ. ھە، راست، ياسىنغا «بۇندىن كېيىن مەنمۇ سەندەك ھەجۋىي ھېكايە، ساتىرىك شېئىر يازىمەن» دەيمەن. مەن ھازىر شۇنداق نىيەتكە كەلدىم!

سەن مېنىڭ يېزىپ يۈرگەنلىرىمنى مەسخىرە قىلىپ، بۇنىڭ ئۈچۈن چېچىلىپ يۈرمەي ئەدەبىياتنىڭ ئەڭ يېڭى، يۈكسەك مەسىلىلىرى ھەققىدىكى ئۆگىنىش ۋە تەتقىقاتىڭنى داۋاملاشتۇرۇۋەر. بىز چوقۇم شۇنىڭغا ھاجەتمەن بولىمىز!

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
AltunOq

(فېلىيەتون)

ئاڭلىشىمچە، زۇكام بولـۇپ قـالغـانلار دورا ئىچكەندىن كېيىن ئـازراق تەرلىنىـۋالسا تېزلا ياخشى بولۇپ كېتىدىكەن. تەر-لىنىشنىڭ ئۇسۇللىرىمۇ ھەر خىل ئـوخشا يـدۇ؛ بەزىلەر جۇۋا ياكى قېلىن چاپان كىـيىپ تەرلەيدۇ، بەزىلەر قېلىـن يـوتقـانغا چۈمكىنىپ تەرلىنىدىكەن؛ ھازىرغـا قەدەر بۇ خىل ئۇسۇللار بىلەن تەرلەنگۈچىلەرنى كۆپ ئۇچراتقان بولسامۇ، لېكىن بـىرسـىنىڭمۇ باشقىلارنىڭ يـېپىنچـىسىنى تىـلەپ تەرلەنگىنىنى ئاڭلاپ باقمىغانىدىم. ئىجتىما ئىي تۇرمۇشتا نام - شۆھرەت كېـسىلىگە گىرىپتار بولغۇچىلارنىڭمۇ تـەرلىنىـدىغانـلىقىنى، يەنە كېلىپ باشقىلارنىڭ چاپىنىدا تەرلىنىدىغانلىقىنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرمـىگەنىكەنمەن.

ناھىيىدە ئۆتكۈزۈلىدىغان نورۇز بايرىـمى ئەدەبىيات - سەنئەت كېچىلىكىدە ئـوقۇيدىغان شېئىرىم ئۈستىدە ئىشلەۋاتاتتىم، تۇيۇقسىز ئىشىك ئېچىلىپ، بۆلۈم باشلىـقىمىز ھەسەن قارى يەردىن ئـۈنگەنـدەكلا پەيدا بولدى.

— ئوھۇي، شېئىر يېزىۋېتىپسىز - دە! - دېدى ئۇ چىرايىدىكى جىددىيلىكىنى كـۈلكە بىلەن يېپىشقا تىرىشىپ،- كۆرۈپ بـاقاي، نېمىلەرنى يېزىۋەتتىڭىز كىن؟

ئامال بولمىدى، ئالدىمدىكى ئورىگىنالـنى

يوشۇرۇشقا ئۈلگۈرەلمىدىم. كۆرسەم يېلىنغۇ، شېئىرنى دېگەننى كىشىلەر ئوقۇسۇن ئۈچۈن يازىدۇ. بىراق ئۇ، بىرەر نەرسە يازغىنىمنى بايقىدىمۇ، بولدى، سېرىق چىرايى قۇيۇلمىغان ئۆپكىدەك قىزىرىپ، مۇشۇكىنىڭكىدەك كۆكۈش كۆزلىرىدە مۇزدەك سوغۇق ئۇچقۇنلار چاقناپ، بىز ھېلىلا ياقا - ماقىدىن ئېلىشىپ مۇشلاشقانىدەك بىر ئىككى كۈنگىچە گەپ قىلماس بولىۋالاتتى.

— يەنە نېمىلەرنى يېزىشنى ئويلاۋاتىسىز؟— دەيتتى ئۇ ئۆزىچە جىمجىت خىيال سۈرۈپ قالغانچاغلىرىمدا،— مانا مەڭ، ماۋۇ جەدۋەللەرنى بەش نۇسخىدىن تولدۇرۇپ قويۇڭ، ئاندىن ... — ئۇ يەنە توقامدەك قېلىن بىر دوكلاتنى قولۇمغا تۇتقۇزاتتى،— ئاۋۋال كۆرۈپ چىقىڭ، باغلاشمىغان يەرلىرى بولسا تۈزىتىپ قويارسىز. لېكىن - زە، قەلەم بىلەن چوڭ - چوڭ قىلىپ ئۈچ نۇسخا كۆچۈرۈپ قويمىساق بولمايدۇ، باشلىقلار ئوقۇيدىغان گەپ...

ئۇ ماڭا يەنە ئىش تاپقىسى كەلگەندەك نېمىلەرنىدۇ ئويلىنىپ قالاتتى. بۇنداق چاغلاردا «بۇ ئىشخانىدا يالغۇز مەنلا بارمىدىم؟» دېگەندەك قىلىپ ئۇدۇلۇمدا ئولتۇرۇپ پوپايكا توقۇۋاتقان بۇدرە چاچلىق ئايالغا، كىرپىسلوغا يۆلەنگىنىچە قايتا قىسۇ ئىچىپ، كۆرۈپ بولغان گېزىتنى قايتا كۆرۈپ زېرىككەنلىكىدىن ئەسنەۋاتقان كىشىگە، ئىشىك تۈۋىدە چەقچۇقلىشىپ ھۆل لاتا بىلەن ۋېلسىپىت سۈرتۈۋاتقان يىگىتكە قاراپ قويۇشلىرىدىمۇ ئۇنىڭ قارارىنى ئۆزگەرتەلمەيتتى.

— قانداق قىلىمىز، ئەھۋال مۇشۇ تۇرسا،— دەيتتى ئۇ، ماڭا ئىچ ئاغرىتىۋاتقاندەك ئېغىر تىنىپ،— بەرداشلىق بېرىڭ، دوكلات ئەتە ئەتىگەندىن قالمىسۇن.

كەسپىي ئېھتىياجدىن ئېيتقاندا، بۇخىل دوكلاتلارنىڭ ئەڭ كۆپ بولغاندا ئىككى نۇسخىسىنىڭلا ئىشلىتىلىدىغانلىقىنى، كۆپەيتىش كېرەك بولغاندا قارا قەغەز ياكى خەت بېسىش ماشىنىسىدا بىر تەرەپ قىلىنىدىغانلىقى ماڭا بەش قولدەك ئايان ئىدى. قولت يازما قىلىپ ئارتۇق كۆچەرتكۈزۈشنىڭ مېنىڭ ئىختىيارىمدىكى كەچكى ۋاقىتنى كونترول قىلىش ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى سېزىپ تۇراتتىم، نېمە ئامال؟ مېنىڭ بۇ ئىدارىدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشۇممۇ ئۇنىڭ ئىنسابىغا باغلىقتە!

ئەتىسى بەقەمدەك قىزارغان كۆزلىرىم ئاخىرقى كۆچۈرۈلگەن نۇسخىنىڭ كېرەكسىز قەغەزلەر تاشلىنىدىغان كونا قەغەز يەشىكتە تۇرغانلىقىنى، ئىدارە ئىشچىسىنىڭ ئۇنى ئەخلەت بىلەن قوشۇپ ھاجەتخانىغا ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە، كېرەكسىز قەغەزلەر بىلەن ھاجەتخانىغا تۆكۈلىۋاتقىنى قەغەز ئەمەس، مېنىڭ ئىشتىن سىرتقى ھاياتىم، ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان، يېڭى بىلىملەرنى قوبۇل قىلىپ ئۆزۈمنى قۇدرەت تاپقۇزىدىغان، دەم ئالىدىغان قىممەتلىك ۋاقتىم ئىكەنلىكىنى ئويلاپ، دەرد - ھەسرەتنىڭ پىغانلىق ئوتلىرىدا كۆيەتتىم. بۇ خىل ئىشلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەي كېتىۋەرگەندىن كېيىن، ئاخىرى باشقا ئورۇنغا يۆتكىلىپ كەتمەكچى بولدۇم.

— بىللە ئىشلەيلى،— دېدى ھەسەن قارى بىر كۈنى مەن بىلەن «سىردىشىپ»،— ئىدارە باشلىقىمۇ قوشۇلمىدى. ناۋادا بايقىمدەك قەتئىي يۆتكىلىپ كېتىمەن، دەپلا تۇرۇۋالسىڭىز، ئويلاپ كۆرسىڭىز بولىدۇ. ئادەم دېگەننىڭ بىراۋغا ھاجىتى چۈشمەي قالمايدۇ، ئۇ چاغدا قايسى يۈزىڭىز بىلەن

باشلىقلارنىڭ ئالدىغا كىلەلەيسىز؟

ئۇنىڭ ئېيتقىنى توغرا ئىدى، شۇڭا چوڭقۇر ئويلىنىشلاردىن كېيىن يەنە بۇ ئىدارىدا قېلىپ قالغانىدىم.

— «مەھمۇت مەشئىلى ئۆچمەس» — ئوقۇدى ئۇ مەن يوشۇرۇشقا ئۈلگۈرەلمىگەن ئورنىدىكى شېئىر مازمۇنىغا كۆز يۈگۈرتۈپ، — پاھ، راستىنلا پۇختىكەنسىز، بىزنىڭ مەي شوجىنى مۇشۇ باھانىدا تازا بىر ماختاپ، ناھىيە رەھبەرلىرىنىڭ كۆزىگە بىر كۆرۈنەي دەپسىز-دە، قانداق تاپتىممۇ؟ بىز دېگەن بىلىپ تۇرىمىز. لېكىن - زە ئادىشىم، پەخەس بولۇڭ، قەلەم بىلەن ئۇلارغا يېقىنلىشىش بەك تەس، مەنمۇ بىر چاغدا...

ئۇ مۇھىم بىر سىرنى ئېيتىشتىن قىزغىنىۋاتقان كىشىدەك تىمتاس تۇرۇپ قېلىپ، زاڭلىق ئارىلاش كۈلۈشلىرىمگىمۇ دىققەت قىلمىدى.

— قېنى، قانداق ماختىدىڭىز كىن؟— ئۇ شېئىر ئۈستىدىكى ئۇرنىدىنى قولىغا ئېلىپ، ئالدىرىغىنىچە ئوقۇغىلى تۇردى.

— ۋاي بۇ يەردە قەشقەرى - قەشقەرى دەۋېرىپسىزغۇ! بۇ ناھىيىدە خۇددى سىز يوقتەك، مەن سىزگە ئېيتاي: مەي شوجى قەشقەرلىك ئەمەس، بىزنىڭ ناھىيىدىن؛ سىلەر يازىدىغانلار ئۇنداق دېسەم ئادىشىم كۆڭلىڭىزگە كەلمىسۇن، مەنمۇ شۇسەپكە كىرىپ قالدىم، لېكىن - زە يالغان گەپ توقۇيسىلەر!

مەن بۇ ساۋاتسىزلارچە بىلجىرلاشلاردىن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي كۈلۈپ تاشلىدىم.

— نېمىلەرنى دەپ يۈرۈيدىغانسىز؟ شېئىردا دېيىلگىنى مەھمۇت يۇنۇس شوجى ئەمەس، مەھمۇت قەشقەرى!

ئۇ ئۆزىنىڭ يېڭىلگەنلىكىنى بىلگەن چېغى، مايمۇنىنىڭ ساغرىسىدەك بىر خىل قىزىللىق ئۇنىڭ يۈزىگە تېپىپ چىقتى.

— ھاھ - ھاھ - ھاھ...

— ھىھ - ھىھ - ھىھ...

بىز تەڭلا كۈلۈشتۇق.

—چاقچاق قىلىپ قويسام مىزە، راستىمكىن دەپ قالدىڭىزما؟ مەھمۇت قەشقەرى دېگەننى بىزمۇ بىلىمىز. سىز بىز ئاغىنە ئادەم، مۇشۇنداق تاكىسىق - تاكىسىق چاقچاقلارنى قىلىشىپ تۇرمىساق قانداق بولىدۇ؟! مانا، كۈلدىڭىز، مېڭىڭىز ئارام ئالدى. ئەمدى خالىغانچە يازالايسىز. خىزمەتتىمۇ ھەممىنىڭ ئالدىدا مېڭىش، كېچىلىرى ئۇنى - بۇنى يېزىش ئاسان ئەمەس. ئادەم دېگەنچۇ ئاز - تولا ئارام ئالمىسىمۇ بولمايدۇ...

توۋا. ئۇنىڭ مېنى ماختاشقا قانداق ئاغزى باردىكىنە؟ مەنمۇ مۇنداق ماختاشلارنى تاما قىلىپمۇ كەتمەيمەن. ئۇ ئادەتتە ئىدارە باشلىقى ئالدىدىمۇ، باھالاش يىغىنلىرىدىمۇ، مەن ھەققىدە گەپ بولغانلىكى يەردە مېنى چۆكۈرەتتى. نەتىجىلىرىمنى كۆرمەسكە سالاتتى، بىراق بۈگۈن...

بۇ تېپىشماقنىڭ جاۋابىنى ئۇنىڭ ئۆزى يەشتى:

— بۇ شېئىرىڭىزنى بۈگۈن كەچكى يىغىندا ئوقۇيسىزغۇ دەيمەن؟

— مۇمكىن بولسا... — مەن مۇجمەللا جاۋاب بەردىم.

— ھەي، ئىشنىڭ ئالدىراشچىلىقىدا ماچاتاقنى كۆرمەمسىز؟ شەنبە كۈنىدىكى ئولتۇرۇشتا كەيپچىلىكتىنمۇ ئىشقىلىپ ئۆتكەنكى گېزىتتە بېسىلغان ماقالەم قانداقراق چىقىپتۇ، دەپ يوسۇقىدە سوراپ سالماسىمۇ، قالدىم بالاغا، ھېلىقى سىزنى تونۇيدىغان يازغۇچىلار تۇشمۇ تۇشتىن ماخ-

ئىشىپ قەدەھ سۇنۇشىتى ۋە «سىلىدە ئۇمىد
زور، يازسىلا بىزمۇ قاراپ تۇرمايمىز» دېـ
يىشتى. مەن نېمە دەيمەن؟ شۇنىڭ بىلەن
ئۇلارمۇ كۆزى ئادەم تونۇيدىغان خەقكەن،
مانا بۇنى ئەۋەتىپتۇ، تەكلىپ دەئا، تەكـ
لىپ. شۇنچە خەقنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر نەرـ
سە ئوقۇيدىغان گەپكەن...

ئۇ يەنە نېمىلەرنى دېدىكىن؟ بىلمىـ
دىم، ئارىدەك ئۇزۇن قوللارنىڭ پۇلاڭلاۋاتـ
قانلىقىنى، غاراڭ ـ غۇرۇڭ ئاۋازىنىڭ بىرـ
دە پەسىيىپ، بىردە كۈچىيىۋاتقانلىـقىنى،
كۆكۈش كۆزلەرنىڭ ئىلتىجالىق نەزەر بىـ
لەن ماڭا تىكىلىۋاتقانلىقىنى پەملىدىم.
«ئەچكۈگە جان قايغۇسى، قاسساپقا ياغ» دېـ
گەندەك، كۆزۈم سائەت سىتر يلكىسىدا، خىـ
يالىم ئۆز ھەلەكچىلىكى دېڭىزىدا غۇلاچ ئاـ
تاتتى. شېئىرىمغا مەركەزلەشكەن پىكىرلىرىم
توخۇ چوقىغان داندەك چېچىلىپ، بايىلا ئويـ
لىغانلىرىم ئەتراپىمدا توزغاقتەك خىرە ـ
شىرە ئۇچۇپ يۈرگەندەك قىلاتتى.

ئۇ يانچۇقىدىن بىر دەپتەرنى چىقىـ
رىپ ئالدىمغا قويدى.

— ئۆتكەندە سىزنىڭ تەسىرىڭىز بىـ
لەن يېزىپ باققانىدىم. نورۇزغا بېغىشلاپ...
سىزنى يەنە ئاۋارە قىلىدىغان بولدۇم.

رايىم بولمىسىمۇ، ئۇنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن
دەپتەرنى ئاچتىم، تېخى ھېلى يېزىلغان ئوخـ
شايدۇ. ئىرماش ـ چىرماش ئالدىراپ يېـ
زىلغان خەتلەرگە كۆزۈم چۈشتى. ئۇنىڭدا
نورۇز بايرىمى ئۆتكۈزۈلسە بولىدىغانلىقـ
نى، بۇ بايرامنىڭ بەك قىزىقىدىغانلىقىنى،
ئۇ ئارقىلىق تىنچ ـ ئىتتىپاق بولۇشنى،
ئىسلاھاتنى ئىلگىرى سۈرگىلى بولىدىغانلىـ
قى قاتارلىق مەزمۇنلار يېزىلغانىدى.

ئۇ مېنىڭ چىرايىمدىكى مەسخىرىلىك
ئالامەتلەرنى سەزدى بولغاي، قىزارغان

هالدا:

— ئەمدى قەلىمىمىزگا لراق، قانداق
قىلىمىز، سىز بولغاندىكىن... سىز دېگەن ئىـ
چىڭىز دەريا ئادەمسىز، «قولۇڭ يـاغلاشسا
قوشنا ڭغا سۈۋا» دەپتىكەن، بىرلا ھەپىلەشـ
سىڭىز توغرىلاپ قويۇسىز، ـ دېدى.

ـ سىز بۇنى چوڭ يىغىندا ئوقۇما قـ
چىمۇ؟ ياخشىسى ئوقۇمىسىڭىز بـولۇپتىكەن،
ۋەزىپە بولمىغاندىكىن...

— ئۇغۇ شۇنداق!ـ ئۇ تىرىكتىمۇ قانـ
داق، ئاۋازى غەلىتىلا چىقىپ كەتتى،ـ
خەقلەر مېنى ئالاھىدە تەكلىپ قىلىپ، ئىـ
مىمنى تىزىملىككە كىرگۈزۈپ بولغان تۇرـ
سا...ـ ئۇ بىر پەس تۇرۇۋېلىپ، سوقچاق بېـ
شىنى سىلىكىدى، ـ مەيلى، مېنى چۆكۈرگىـ
ڭىز كەلگەن بولسا...

ئۇنىڭ چۆلدە ماشىنىدىن قېلىپ قالـ
غان يولۇچىدەك ئارامسىزلىنىۋاتـقانلىقـى
تاتارغان چىرايىدىن مانا مەن، دەپ چىـ
قىپ تۇراتتى.

قانداق قىلىمەن؟ ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغـ
رىپ قالدى. بىر تەرەپتىن ئىچىمدە ئـۇنى
مىڭنى قاغايتتىم. نېمە قىلىدۇ بۇ ئاداشمۇ
قولىدىن كەلمەيدىغان ئىشقا ئۆزىنى شۇنچە
ئۇرۇپ؟ مەنمۇ تازا بىر ئەخمەق، ئالدىنقى
قېتىمدا ئۆزى «نەسىر» دەپ ئاتىۋالغان مۇـ
شۇنداق بىر نەرسىنى كۆتۈرۈپ كىرسە يامـ
ان ئەمەس يېزىپتۇ، ئۆزگەرتىپ بەرسەم
بىرەي، دەپ ئۆزگەرتىپ قويۇپتىمەن. كېـ
يىن ئاڭلىسام، مۇشۇ ئىشقا نىغا ئورۇنلىـ
شىش ئۈچۈن يول مېڭىپ يۈرگەن بىر ئـەـ
دەبىي ھەۋەسكارنىڭ يېزىپ بەرگىنىكەن.
ئاخىرى ئىدارە باشلىقى ئادىمىمىز تولۇق
دەپ ئالمىغاندىن كېيىن، ئورۇنلىشالماي
ھەسەن قارى ئۈستىدە كىشىلەرگە خېلى ئۇـ

زۇنغىچە سۆز - چۆچەك قىلىپ يۈردى. مانا
ئەمدى بالاغا مەن قالدىم. كۆڭلۈمدە بىر
تۈرۈپ: تۇتە ئاداش بىر نېمەڭنى، كۈلە-
مىگەن ھالىڭغا ھېچا يىمىساڭچۇ، دېگۈم كېلىپ
كەتتى. يەنە بىر تۈرۈپ ئويلىنىپ قالدىم:
ئۇ باشلىقنىڭ ئەتىۋارلىق ئادىمى، ئۇ مې-
نىڭدىن ئۆچ ئالماسمۇ؟ ئۆچ ئالغۇچىلار
سەۋەنلىكنىڭ چوڭ - كىچىكلىكى بىلەن
ھېسابلىشىپ ئولتۇرمايدۇ. خالىسا قىلدەك
سەۋەنلىكىڭنى پىلدەك قىلالايدۇ. سەن
نەتىجە يارىتالىسا كۆرمەسكە سالى-
غىنى بىلەن، بىر قەدەمنى
ئاۋايلىماي بېسىپ قويساڭ ئۇنىڭدىن پايى-
دىلىنىشنى ئوبدان بىلىدۇ، ئەسلىدە مەن
خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغانلار-
دىن ئەمەس ئىدىم، لېكىن بۇ ئىشخانىدا
ھەسەن قارىنىڭ دېگىنى دېگەن، قىلغىنى
قىلغان، ئەگەر ئۇ تەتۈر تۈرۈپ چاقسىچۇ؟
بۇ ئۇنىڭ كونا ھۈنىرى.

— قانداق زادى بولمامدىكەن؟ — ئۇ-
نىڭ مەيۈسانە ئاۋاز بىلەن ئېيتقان سۆز-
لىرى خىيال يىپلىرىمنى ئۈزۈۋەتتى، — نا-
ۋادا بولمايدۇ دېسىڭىز ئەختىيارىڭىز...

— بولىدۇ، تۈزىتىپ قويay.

كەچتە تۈزىتىلگەن، ياق، توغرىسىنى ئېيت-
قاندا، قايتا يېزىلىپ ئاقتا كۆچۈرۈل-
گەن نۇسخىسىنى ئۇنىڭغا تاپشۇرغىنىمدا،
يىغىن باشلىنىشقا يېرىم سائەتلا قالغانى-
دى. ھېلىقى شېئىرىمچۇ؟ ئۇ شۇ پېتى تۇ-
راتتى. پېشىندىن نەرسىنى ئوتتۇرىغا كۆ-
تۈرۈپ چىقىشنى خالىمىدىم، باشقا شېئىر-
لىرىمنى ئوقۇيمۇ دېدىم، لېكىن مەشق خا-
تىرىلىرىم ئۆيدە ئىدى. ئاخىرى يىغىن
باشقۇرغۇچىدىن ئۆزرە سورىدىم.

يىغىندا ھەسەن قارىنىڭ «ئەسىرى» قان-
داق ئالقىشلاندى، كىملەر ئەسەر ئوقۇدى،

بۇنى بىلمەيمەن. چۈنكى ھەسەن قارى بىر
پارچە دوكلاتنىي يەنە ئەتە سەھەرگىچە ئۆل-
گۈر تۈشۈمنى تاپىلاپ قويغانىدى.

باھالاش بولۇپ قالغىنىلىقتىنمۇ ھەسەن
قارى ئەككى كۈنگىچە كۆرۈنمىدى. ئەككىنچى
كۈنى كەچتە ئىدارە باشلىقى مېنى ئۆييۈمدىن چا-
قىرتۋېلىپ ئۇنى تېپىپ كېلىشكە ئەۋەتتى.

ئالدىغا ۋېلىسىپىتلار قاتار تىزىلغان
ھويلىنىڭ يېشىل سىردا سىرلانغان دەرۋا-
زىسىنىڭ بىر قانىتى قىيا ئوچۇق تۇراتتى.
دەرۋازىنىڭ يۇمىلاق تۆمۈر ھالقىسىنى تا-
قىلداتتىم. ئۆيدە مېھمانلار قىزغىن پا-
راڭغا چۈشكەن ئوخشايدۇ. گىرگىر - مۇڭۇر
گەپلەر ۋە كۈلكە گاھ ئاڭلىنىپ، گاھ پە-
سىيىپ قالاتتى. ھېچكىم چىقمىدى، ھويلى-
غا كىردىم، ياندىكى ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن
ئۆز ئىسمىمنىڭ ئاڭلىنىپ قېلىشى مېنى مې-
خىشتىن چىپپىدە توختاتتى.

—... لېكىن-زە، قارىسام، قاسىمجاننىڭ
بۇ ئەسەرنى ئىز قۇماك، دېيىشىدە بىر كۆرەل-
مەسلىك باردەك قىلدى، — بۇ، ھەسەن قا-
رىنىڭ ئاۋازى ئىدى، — شۇنىڭ بىلەن بۇ-
نى «ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ» دې-
گەندەك ھەر قايسىڭلارغا تەقدىم قىلدىم.

— مانا، بۇ دەل جايىدا ئىش بولدى.
ئەسەرلىرىنىڭ بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكا-
پاتقا ئېرىشكەنلىكىنى ئۇ كۆرەلمەس ئۆز
كۆزى بىلەن بىر كۆرگەن بولسىدى... — بۇ
كىمنىڭ ئاۋازىكىن، جەزملەشتۈرەلمىدىم.
يەرلىك گېزىتتە ئانچە - مۇنچە بىر نەرسە
ئېلان قىلىپ قويۇدىغان بىرىنىڭ ئاۋازى-
غا ئوخشاتقاندەكمۇ قىلدىم، — قۇيرۇقى ئې-
چىگە كىرىپ كەتكەن بولاتتى. ئۇنى يوغان
سۆزلەتكەن ئۇنىڭ ئەشۇ خىزمەت ئورنى
ئەمەسمۇ؟

— ئەمدى يوغان سۆزلىمەلمەيدۇ، — بۇ

AltunOq

ھەسەن قارىنىڭ ئاۋازى ئىدى، — بىز ئۇنىڭ ئورنىغا باشقا ئادەم ئەكىلىشنى ئويلىشىۋاتىمىز...

ھەسەن قارىنىڭ ئاخىرقى سۆزى يىغىن ئەھلىگە بېرىلگەن كوماندىدەك كەيپىياتنى تېخىمۇ جانلاندۇردى بولغاي، تۆشمۇتۆشتىن مېنى سۆكۈش، ئۇنى ماختاپ كۆككە كۆتۈرۈش مۇسابىقىسى باشلىنىپ كەتتى. قارىغاندا، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ھەسەن قارىغا ياخشى كۆرۈنۈش، مۇشۇ مەن ئولتۇرغان ئورۇندۇققا ئىگە بولۇشنى مەقسەت قىلغانىدەك قىلاتتى. ھەش-پەش دېگۈچە ئۇلار ھەسەن قارىنى ئەڭ تالانتلىق، ئەڭ ئەخلاقلىق ۋە ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىنىڭ شان-شەرىپى دەرىجىسىگە كۆتۈرۈپ، مېنى ئەڭ يارىماس، ھاراقكەش، ئىقتىدارسىزلار قاتارىغا ئىتتىرىپ قويۇشتى.

تاماكا قۇتامنى ئېلىۋېدىم، تاماكام تۈگەپ قاپتۇ، قولۇمدىكى تاماكا قەغىزىنى مىجىپ تاشلىدىم. ۋۇجۇدۇم غەزەپتىن تىترەيتتى. توۋا، ئىككى كۈننىڭ ئالدىدىكى ماڭا ياۋۇرغان ھەسەن قارى شۇمىدۇ؟ قۇلىقىمغا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. تەدرىجىي تەرەققىيات داۋامىدا ئادەمنىڭ مايمۇندىن ئۆزگەرگەنلىكىنى بىلىمىم جەھەتتىن قوبۇل قىلغان بولسامۇ، ئاڭ جەھەتتىن قوبۇل قىلغۇدەك بولمىغانىدىم. ئادەم دېگەن راستىلا مايمۇننىڭ ئەۋلادىمىدۇ؟ نېمىدېگەن ئوخشاشلىق — ھە!

سائەتكە قارىۋىدىم، ۋاقىت بىر يەرگە بېرىپ قاپتۇ. غەيۋەتخور ئالا-جوقا مەسلەرنىڭ پاچاق غاجاشلىرىغا قاراپ تۇرۇۋەرگىلى بولمايتتى، ئاخىرى ئۆيگە كىردىم.

تالانىڭ يورۇق بولۇشىغا قارىماي يېقىۋېتىلگەن پانۇس شەكىللىك لامپىنىڭ ئاستىدىكى يۇمىلاق شىرەنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇشقان سورۇن ئەھلى مېنى كۆرۈپ تىمتاس بولۇپ قېلىشتى.

— ۋۆي، ئادىشىم سىزمۇ كەلدىڭىزمۇ؟

— قېنى-قېنى، ئولتۇرۇڭ، — دېدى ھەسەن قارى قولىدىكى مىس چەينەكنى شىرە ئۈستىگە قويۇپ، — تېخى ھازىرلا سىزنىڭ تەرىپىڭىزنى قىلىشىپ ئولتۇرغانتۇق، ئوبدان ۋاقتىدا كەپسىز، «ياخشى مېھمان ئاش ئۈستىگە» دېگەنىدەك.

— «يامان مېھمان غەيۋەت ئۈستىگە» دېگەنىدەك، — ئۆزۈمنى تۇتالماي ئېيتقان بۇ سۆزۈم بىر خىل سۈنئىي كۈلكە پەيدا قىلدى ۋە جىمجىتلىق تېزلا ئەسلىگە كەلدى.

— قېنى ساقى، قاسىمجانغا بېلىق كۆزى قىلىپ قويۇۋېتىڭا! قېنى، كۆپچىلىك باققاچ ئولتۇرۇڭلار.

مەن ھاراق ئىچمەيدىغانلىقىمنى ئېيتىۋىدىم، ئۇلارمۇ ئانچە زورلاپ كەتمىشمىدى. مەن كېلىش مەقسىتىمنى ھەسەن قارىغا ئېيتتىم.

— ئاپلا، ئۆيدە يوقكەن دەپ قويسىڭىزمۇ بولۇپتىكەن.

— ياق بولمايدۇ، ئۆزلىرىنى يەنە ئاۋارە قىلماي.

ئۆيدىن دەلدۈگۈنۈپ چىققان مەسلەر، تايتاڭلىنىچە ۋېلىسىپىتلىرىگە ئېسىلىشقا ئاران ئۈلگۈرۈشتى.

ھەسەن قارى بىلەن يانمۇيان كېتىۋاتىمىز، ئۇ ۋېلىسىپىت رولىدىن قولىنى بوشىتىپ، شىمىنىڭ يانچۇقىدىن قول ياغلىقىنى چىقىرىپ يۈزلىرىنى سۈرتتى.

راست، ئۇ تەرلىگەنىدى. ئىككى كۈندىن بۇيانقى ئۆزىگە ئوقۇلغان مەدھىيە، ھەمدۇسانالار ئۇنى ھاياجاننىڭ ئەڭ يۈكسەك چوققىسىغا چىقارغانىدى. شۇ تاپتا ئۇ، ئۆزىنىڭ باشقىلارنىڭ چاپىنىدا تەرلەنگەن نومۇسسىز تىلەمچىگە ئايلىنىپ قالغانلىقىنى ئويلاپ باققانمىدۇ؟

مەن بارلىق ئاق كۆڭۈل كىشىلەرگە شۇنداق خىتاب قىلىمەن: چاپىنىڭلارنى بۇنداق كىشىلەرگە بېرىپ تۇرماڭلار، تەرلىنىۋالغاندىن كېيىن سىلەرنى يالىڭاچلاپ قويىدۇ!

ئابلىمىت باتۇر

توزۇپ كەتكەن دەسمايە

(فېليەتون)

كىشى ئۆزىنىڭ نىيەت - ئىقبالىنى مەيلى ياخشى قىلسۇن، مەيلى يامان قىلسۇن، ئىش قىلىپ بىرەر پۇرسەت ئۇنىڭغا تېپىلماي قالمايدىكەن.

زوھۇردىن باي يۈز يۈەنلىك پۇل چىققاندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن بىرنى يانچۇقىغا سېلىپ، ئۇششاق - چۈششەك سودا - سېتىققا دەسمايە قىلىپ يۈرگىنىگە بىر يىلدىن ئاشتى. ئۇ، بۇ پۇلنى ئۇششاق بالىلىرى ئۇچۇن كەمپىت، پېچىنە ئېلىشتىن تارتىپ، بىر قاپ سەرەڭگە، بىر تال شام، ھەتتا بىر سىقىم گازىر، بىر تىلىم قوغۇن سېتىۋالغانغا قەدەر ئىشلىتىدۇ. مەسىلەن: ئۇ بەش - ئالتە ياش بالىلىرىدىن بىر - ئىككىسىنى ئۆزىگە ئەگەشتۈرۈپ كوچىغا چىقىدۇ - دە، بىر - ئىككى موچەنلىك پېچىنە ياكى كەمپىت ئېلىپ، بالىلىرىغا تۇتقۇزۇپ بولغاندىن كېيىن يۈز يۈەنلىك ھېلىقى پۇلنى دۇكانچىغا ئۇزىتىدۇ. دۇكانچى بۇ پۇلنى كۆرۈپلا بېشى قاتىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا پۇل ياندۇرۇش بىلەن بولۇپ كەتسە، نۇرغۇن پۇلغا قىلىدىغان تىجارەت توختاپ قالىدۇ. شۇڭا:

— بولدى كېتىۋېرىڭ، يەنە بىر قېتىمدا ھېسابلىشىۋېتەرمىز، — دېيىشكە مەجبۇر بولىدۇ.

زوھۇردىن باي مانا شۇ تەرىقىدە بىرنەچچە ئاي «سودا» قىلدى. كونىلاردا «ئۆردەك گۆشى يېسەڭ، غازنىڭ پېيىدە بول» دېگەن تەمسىل بار ئەمەسمۇ؟ ئۇمۇ تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ، ئۆز ئىشىنى تېخىمۇ پۇختىلاشقا بەل باغلىدى. ھازىر ئۇ، كەمپىت، پېچىنىلەرنى ئاۋۋال بالىلىرىنىڭ ئاغزىغا سېلىپ، بىر - ئىككى چايناتقۇزۇۋېتىپ، سەرەڭگە ئالسا بىر - ئىككى تالنى ياندۇرۇپ بېقىپ، شام ئالغاندا، پىلىكىنى كۆيدۈرۈپ قارا قىلىۋېتىپ، ئاندىن ھېلىقى چوڭ پۇلنى تەڭلەيدىغان بولدى. چۈنكى بۇنداق ئەھۋالدا مال قايتۇرۇلمايتتى. يەنىلا پىرىكازچىك «خەير، بوپتۇ، يەنە بىر قېتىمدا» دېيىشكە مەجبۇر بولاتتى.

زوھۇردىن باي يەنە بىر دۇكانغا بىرھەپتە ياكى بىر ئايدا بىر قېتىم كىرگەندە،

ئۇنىڭغا يېقىنلاشالمايدىغانلىقىنى، مال ئېلىشۋاتقان پەيتتە، كۈلۈمسىرەپ تۇرۇشىنىڭ زىيانلىق ئەمەسلىكىنىمۇ ھېس قىلىپ قالدى. شۇڭا پۈتۈن شەھەر بويىچە يول، كوچا ئايرىمىسى بىلەن بارلىق چەرچەن مال دۇكانلىرىنى قويۇن دەپتىرىگە رەتلىك خاتىرىلىۋالدى. قايسى دۇكانغا كىرسە، شۇنىڭ ئۇدۇلىغا، شۇ كۈننىڭ چېسلاسىنى قەلەمنىڭ ئۇچى بىلەن جىجىپ قويىدىغان، مۇشۇلارغا قاراپ، بىر كۈنلۈك سودا-سېتىق پائالىيىتىنى خەتەرسىز ئورۇنلاشتۇرىدىغان بولدى. تەجرىبە-ساۋاقلار ئۇنىڭغا ئەمەلى-پاراسەت بەخش ئەتمەكتە. تەتقىق قىلىش ئارقىلىق پوزىتسىيىسى ناچارلىشىۋاتقان پىرىكازچىكلارغا ئۇدۇل بولماي، ئۇنىڭ ئورنىنى خەنزۇ پىرىكازچىكلار بىلەن تولۇقلاشنى قارار قىلدى. دېگەندەك بۇ ئىشمۇ ئەپلىشىپ قالدى. خەنزۇچە «بۇخۇيىسى» (خىجىل بولۇۋاتىمەن) ۋە «شى-شى نى» (رەھمەت سىزگە) دېگەندەك سۆزلەرنى باشقىلاردىن سوراپ بىلىۋالدى. بۇ سۆزلەر گويا ئۇنىڭغا تومۇر دورىسىدەك پايدا قىلىشقا باشلىدى. كوچا ئاپتوبۇسى، پەۋاخانا، ھاراقخانا، مۇز نوكچا بوتكىسى، ھەتتا ساتىراچخانىلاردىنمۇ ئۇ مۇشۇ سۆزلەرنىڭ ياردىمى بىلەن «قانىتىغا قان تەككۈزمەي» چىقىپ كېتىدىغان بولدى.

مېنىڭچە، ئىنسان يامان نىيەت بىلەن باسقان بىرىنچى قەدىمىدىلا، شەرمەندە بولۇپ كەتكىنى تۈزۈك ئىكەن. بولمىسا ئەسەبىيلىشىپ، ۋەھشىيلىشىپ ۋە ياۋايىلىشىپ، دەسسىگەنلا يېرىنى پاسكىنا قىلىپ ماڭىدىكەن. مانا زوھۇردىن باينىڭ «ئالدامچى» دېگەن سېسىق - نامى ھازىر كىشىلەرنىڭ مەسخىرىلىك سۆزلىرىدە، مازاق كۈلكىلىرىدە ۋە نەپرەتلىك قاراشلىرىدا ئايان بولماقتا. لېكىن ئۇ ھېچ ئىش بولمىغاندەك يەنىلا قويۇن دەپتىرىگە ئانچە - مۇنچە قاراپ قويۇپ، ئۆز يولىنى داۋاملاشتۇرۇۋاتىدۇ.

تۇۋا دېگۈلۈك، كونىلار: «نىيىتى ياماننىڭ قازىنى تۆشۈك» دەپ تولىمۇ توغرا ئېيتقانىكەن. بۈگۈن شامالىق ئەتىيازكۈنلىرىنىڭ بىرى ئىدى. زوھۇردىن باي ئىككى بالىسىنى يېتىلەپ كوچىغا چىقتى.

يۈز - كۆزىگە ئۇرۇلۇۋاتقان توپا، ئەخلەتنىڭ دەستىدىن ئۇ، كوچىدا ئاران ماڭاتتى. ئاخىرى بولالماي بىر دۇكانغا ئۇسسۇپلا كىرىپ قالدى. قويۇن دەپتىرىگە قاراپ بېقىش يادىغا كەلمىگەن بولسا كېرەك، ھايال ئۆتكۈزمەستىن ئىككى موچەنلىك پېچىنە ئالدى - دە، بالىلىرىنىڭ ئاغزىغا سېلىۋېتىپ، پىرىكازچىك ئايالغا ھېلىقى پۈتۈن پۇلنى ئۇزاتتى. نەمە ئۇچۇنكى، بۈگۈن بۇ پۈتۈن پۇل پىرىكازچىكنىڭ قولىغا ئۈن - تىنسىزلا ئۆتۈپ كەتتى. بۇ ئايال باشقا كەسىپداشلىرىغا ئوخشاش زوھۇردىن بايغا تالاي قېتىم ئالدانغان. قىسقىسى، «خەپ» دەپ تۇرغۇچىلاردىن بىرى ئىدى. شۇڭا پۇل تارتمىسىنى يۇلۇپلا ئالدى - دە، زوھۇردىن باينىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ قويدى ۋە بېپەرۋالىق بىلەن:

— مانا بۇلارنى سانىۋېلىڭ، قانچىلىك كەلسە تولۇقلاپ بېرىمەن، — دەپ قويۇپ ئۆز ئىشىغا كىرىشىپ كەتتى. تارتمىدا نېرىسى ئەللىك پۇڭ، بېرىسى بىر پۇڭ، ئىككى پۇڭلۇق پۇللار پەۋەس ئىدى. بىر يۈەن ئىككى يۈەنلىكلىرى ئانچە - مۇنچە كۆزگە چېلىقاتتى.

— كەچۈرۈڭ سىڭلىم، بۇ پۇللارنى قانداقمۇ ساناپ بولارمەن، سىلى بىز مۇشۇ شەھەردە بار ئادەملەرغۇ، كېيىنچە…

— بولمايدۇ، ئەگەر ئۇنىمىسىڭىز پىچىنىلەرنى قايتۇرۇڭ!

زوھۇردىن باي بالىلىرىغا قارىۋىدى، ئۇلارنىڭ تىلى بىلەن ئاغزىنىڭ چۆرىسىنى يالىشىۋاتقانلىقىنى كۆردى.

— ئىتىنىڭ بالىلىرى، — دېدى ئۇ پىچىرلاپ، — سەن نېمىلەرمۇ دېگەندىن ئارتۇق «ئاچ ئەرۋاھ» بولۇشۇپ كەتتىڭ.

زوھۇردىن باي زىيان تارتىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ يانچۇقىغا ئۇششاق پۇلنىمۇ سالمايتتى. ئۇ ئىككى موچەن ئۆتنە سوراش ئۈچۈن ئەتراپىغا قارىدى. لېكىن بىرمۇ تونۇش تېپىلمىدى. ھازىر نېمە ئىلاج! ئۇ ئەمدى توقسان توققۇز يۈەن سەكسەن فۇڭنى بىرمۇ بىر ساناپ ئېلىشقا مەجبۇر بولدى. تارتمىنى ئىشىككە يېقىن، يوروقراق يەرگە ئەكەلدى - دە، تىترەپ تۇرغان ئورۇق قوللىرى بىلەن ئۇششاق پۇللارنى قىممەت رېتى بويىچە ساناپ، ساناپ بولغانلىرىنى چىمدىپ، قاتلاپ بىر تەرەپتە قويۇشقا باشلىدى. ئىككى بالىچۇ؟ ئۇلار ئەزەلدىن بىر دۇكاندا ئىككى، ئۈچ مىنۇتتىن ئۇشۇق تۇرالمايدىغان ئادەتكە كۆنۈپ قېلىشقان. شۇڭا ئىچى تىتىلدىشىپ دادىسىنى خاپا قىلغىلى تۇردى. دادىسى بولسا، ئارقىسىدا ئەگىشىپ تۇرغان بالىلىرىنى ئانچە - مۇنچە جېنىكلەپ قويۇپ، پۈتۈن زېھنى بىلەن پۇل سانايتتى: ھەر بىر قاتلاقتا بىر - ئىككىدىن ئوشۇق پۇل قىستۇراتتى. ئۇ شۇنچە ۋاقىت ھېچكىمگە تۇتۇق بەرمەي كېلىپ بۈگۈن بىر ئايال ئالدىدا مات بولۇپ قالغىنى ئۇنىڭ ئوغىسىنى قايناتاتتى. ئىككى چېكىسىدىن ئېقىۋاتقان قارا تەر چەيزى بۈرۈن، ئۈزۈن ئىنگە كىلىك ئورۇق يۈزىنى يۇيۇپ، تارتمىدىكى پۇللارنى نەمدەۋاتاتتى. بالىلارنىڭ ئاچچىقى دادىسىنىڭكىدىن يامان ئوخشايدۇ. «گەپ ئاڭلىمىغان» دادىسىنىڭ ئىككى چېيىنكىنى تەڭلا سىلكىشلىۋېدى، تارتما يەرگە، سىرىلىپ چۈشتى. ئىشىكتىن دولقۇنسىمان ئۇرۇلىۋاتقان شامال بۇ پۇللارنى خۇددى ھۈركىگەن قۇچقاچلاردەك ھەر تەرەپكە ئۇچۇرۇپ كەتتى. زوھۇردىن باي ئۆزىنى ئوڭشاپ بولغىچە، ئۇنىڭ ئالدىدا قولىدىكى بىر تۇتام ئۇششاق پۇلدىن باشقا ھېچنېمە قالمىغانىدى. بۇ پۇللار كوچىنىڭ ئۇقاسىدا، دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىدا، قەۋەتلىك بىنالارنىڭ ئۆگزىلىرىدە ئەركىن پەرۋاز قىلماقتا. زوھۇردىن باي كالىدەك ھۆكىرەپ كەتتى. لېكىن ھېچكىم ئۇنىڭغا تەسەللى بەرمىدى. پىرىدىكا زىچىلىك ئايال بولسا ئۆز ئىشى بىلەن بەنت ... قىسقىسى، ئۇنىڭ قازىنى بۈگۈن رەسمى تېشىلگەنىدى.

(بېشى 97 - بەتتە)

مەن بۇرۇنقى ئادىتىمدىن خىجىل بولۇپ، ئىلغارلار قاتارىدىن ئورۇن ئالالمايدىغانلىقىمنى ئېيتقىنىمدا، دىلمۇراتمۇ باشقا ساۋاقداشلىرىمۇ ئۇنىمايدۇ. «تومۇزغا»نىڭ يامان ئادەتلىرى مەندە يوقالدى، ئەمما مېنىڭ ئىككى ئۇكام بار. مەن ھازىر ئۇلارغا ماداردىنىڭ يېتىشىچە، «تومۇزغا» بولۇپ قالماسلىق ھەققىدە پات-پات نەسىھەت قىلماقتىمەن...

ئابلىمىت قۇربان (ساباھى)

مەسەل ۋە ساتىرالار

يولۋاس شاھ بىلەن تۈلكە ۋەزىر

زامانلاردىن زامانلارنىڭ ئەۋۋىلىدە،
تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ گىرۋىكىدە؛
بولغانىكەن چەكسىز كەتكەن بىر جاڭگاللىق،
ئىچى ئۇنىڭ بۈك-باراقسان، چىغ-چاتقاللىق.
ياشايدىكەن ئۇندا ھەر خىل ھايۋانىلار،
يولۋاس، ئېيىق، تۈلكە، كېيىك... ياۋائىلار.
بۇ دىيارنىڭ شاھەنشاھى ئىكەن يولۋاس،
ھۆكمى شۇنچە ئىتتىك ئىكەن، ئەيىۇھەننا س.
ئوردا ئىچرە كېيىك ئاغا ئىكەن ۋەزىر،
ھەققانىيەت - مەيدانىدا گويا خىزىر.
پەسلى تومۇز ئايلىرىنىڭ مەلۇم كۈنى،
قوياش قىزىرىپ بوپتۇ گويا ئوت يالقۇنى.
پىژ-پىژ ئىسسىق، پىشار ئىكەن تاشتاكاۋاپ،
ئاقار ئىكەن جانلىقلاردىن تەر چىپىلداپ.
بىراق، يولۋاس شۇ چاغ سۆھبەت-مەجلىس
قۇرۇپ،
تەخت ئۈستىدە چىپ - چىپ تەرگە چۆمۈپ
تۇرۇپ؛
دەپتۇ: «توڭدۇم، بولدى ئەجەب قاتتىق
سوغۇق،
ئۆي ئىسسىسۇن، يېقىڭلار ئوت كۆيسۇن
ئۇلۇغ!»
بۇ پەرماندىن جاڭگال ئەھلى قاپتۇ ھەيران،
كېيىك ۋەزىر دەپتۇ يولۋاس شاھقا شۇئان:
«ئۇلۇغ شاھىم، چۈشەنمىدۇق سۆزلىرىنى،
مۇنچاق-مۇنچاق تەر قاپلاپتۇ يۈزلىرىنى.
تونۇر تەپتى دالا-تۈزمۇ، جاھان تىنىتاس،
بۇ ئىسسىقتا ھېچ مەۋجۇدات چىداپ بولماس،
شۇنداق ئىكەن، ئوردىمىزغا ئوت ياقسا ھاجەت،
بۇ سۆزۈمگە قايىل شۇدەم ئەل-جامائەت».
گەپتىن توختاپ تۇرسا كېيىك ئەدەب بىلەن،
ھۆرپىيىپتۇ يولۋاس قەھرى-غەزەپ بىلەن.
دەپتۇ: «ئە بلەخ، ئېيتقانلىرىڭ ئەمەس
يوللۇق،
بىلدۈرۈشىڭ لازىم ئىدى ماڭا قۇللۇق.
ئەپسۇس، كۆزگە ئىلمىدىڭ سەن بۇيرۇقۇمنى،
تۈتۈۋالدىم مانا ئەمدى قۇيرۇقۇڭنى.
بۈگۈندىن سوڭ ئوردىغا سەن لازىم ئەمەس،
پەرمانىم شۇ: «چىق بۇ يەردىن چىق بول-
دى، بەس!!»
شۇ سۆز بىلەن قاپتۇ كېيىك ۋەزىرلىكتىن،
ھەيران بوپتۇ ئەل بۇ قىسمەت، رەزىللىكتىن.
بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ تۈلكە ھارامزادە،
قىپتۇ ئىجاد ئۆزگىچە بىر يېڭى پەدە.
باش ئۇرۇپتۇ يولۋاس شاھقا ئەيلەپ تازىم،
دەپتۇ سۆزلەپ: «ئى يېڭى، رەھىملىك ئۇلۇغ شاھىم.
گەپلىرى راست، قاپلاندى قار - مۇزغا دالا،
ئىسسىنسىلا، ئوتنى ياقاي مەن ھازىرلا!»
تۈلكىۋايدىن يولۋاس بەكمۇ سۆيۈنۈپتۇ،
(كېيىكتىن ئۇ بەك ئىنشەنچلىك تۇيۇلۇپتۇ).
تۈلكە شۇئان بوپتۇ شاھقا ئۇڭ قول ۋەزىر،
نېسىپ بوپتۇ ئاڭا كاتتا ئالتۇن قەسىر.

× ×

كۈن ئۆتۈپتۇ، ئاي ئۆتۈپتۇ يورغىلىشىپ،
تۈلكە قالتىس بولۇپ كېتىپتۇ بىر يىل توشۇپ.
سەمىرىپ قورساق ساپتۇ، تۈكى پارقىراپتۇ،

قولىنى شىلتىپ چوك - كىچىككە ۋارقىراپتۇ.
يېتىملەپتۇ نۇقتا سېلىپ شاھ بۆرىنىدىن،
كۆڭلى قاپتۇ ۋەزىرلىكتىن — ئۆز ئورنىدىن.
كەپتۇ ئۇنىڭ كاللىسىغا مۇنداق شۇملۇق:
«يۇرتقا ئۆزۈم شاھ بولمىقىم ئەمدى يوللۇق!»
تۈلكە ئەشۇ مەقسىتىگە يەتمەك ئۈچۈن؛
شاھىنشاھ بوپ كۆڭلىنى شاد ئەتمەك ئۈچۈن؛
كېچە - كۈندۈز ئويلاپ چارە، ھىيلە - مىكىر،
بوپتۇ پەيدا كاللىسىدا مۇنداق پىكىر:
«ماختاپ-ماختاپ مەن ئۇچۇراي شاھنى كۆككە،
تۈيدۈرماستىن جىگدە سالاي تاجىغا — بۆككە!»
شۇنىڭدىن باشلاپ تۈلكە ئۆزگە يول تۇتۇپتۇ،
يولۋاس شاھقا كۈندە دەستە گۈل تۇتۇپتۇ.
ياغدۇرۇپتۇ شاھقا تىلىدىن شېرىنە - شېكەر،
ساقلاپ يۈرۈپ قوينىدا ئۇ ئوغا - زەھەر.
دەپتۇ: «شاھىم، جاھاندا يوق تەڭداشلىرى،
يەتتە ئىقلىم ئۆزلىرىنىڭ قولداشلىرى.

ھەزرەتلىرى بولمىسىلا چىقمايدۇ كۈن،
زۇلمەت بېسىپ يەر-زېمىننى قاپلايدۇ تۈن...»
ماختاشلاردىن يولۋاس چەكسىز بوپتۇ مەمنۇن،
قىپتۇ بىخۇت شاھنى شۇنداق تۈلكە مەلئۇن.
قاپتۇ قىشنىڭ بىر ئاخشىمى ئوردا خىلۋەت،
كەپتۇ ئاخىر تۈلكە كۈتكەن ياخشى پۇرسەت.
يولۋاس، تۈلكە ئىچىشىپتۇ كۆپ مەي-شاراب،
(قۇۋۇ تۈلكە ساق، بوپتۇ شاھنىڭ ھالى خاراب).
شۇ ئەسنادا تۈلكە قولغا قەدەھ ئېلىپ،

شاراب قۇيۇپ، ئاندىن ئوغا - زەھەر سېلىپ؛
بەھۇش ياتقان يولۋاس شاھقا ئىچكۈزۈپتۇ،
قەترە زايا قىلماي گالدىن ئۆتكۈزۈپتۇ.
پاجىئەدە شاھنىڭ رەڭگى بولۇپ سامان،
ھايالسىزلا ئۇ دۇنياغا بوپتۇ راۋان...
جاڭگال ئەھلى بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ،
تۇشمۇتۇشتىن ئوردا تامان كەپتۇ يېتىپ.
دەپتۇ ئۇلار: شاھ ھاماقەت بولسا ھامان،
يولۋاس ئوخشاش تەقدىرى شۇ، قالماس ئامان!

ئىت غاجىماس قۇرۇق سۆڭەكنى

كىمنى كۆرسەك دەيسەن ماختىنىپ:
«ئەۋلادى مەن ئەۋلىيا - باينىڭ.
مەنسۇپ ئىدى ئەجدادلىرىمغا،
نۇر - جۇلاسى ھەتتاكى ئاينىڭ...»
مەسخىرىلىك كۈلسە ئەل - ئاۋام،
بىزار بولۇپ لاۋزا گېپىڭدىن؛
ئويلىمايسەن، ئاھانەت - ئىزا —
جانىدىن ئەمەس، ئۆتەر يېنىڭدىن.
ئۆتەر كۈنۈڭ - ۋاقتىڭ مەنىسىز،
ئىش - ئوقەتسىز بىكارلىغا يالاپ.
باقسام، سۇدىن چىققان مۈشۈككە —
ئوخشاپ قاپتۇ تەلەتىڭ شۇ تاپ.
نەسىھەتىم: تۆككىن ھالال تەر،
تاپ ئەجرىڭدىن ئىززەت - ھۆرمەتنى.
تۇت ئېسىڭدە، بۇ بىر ھەقىقەت:
« ئىت غاجىماس قۇرۇق سۆڭەكنى! »

بولامدۇ پەرزەنتكە تەربىيە شۇنداق؟

ئوتقاشتەك بېزەلگەن مېھمانخانا — ئۆي،
قويۇلغان تامغا چوڭ ئەينەكلىك ئىشكاپ.
جۇلالىق - پارقىراق ئەينەك ئالدىدا،
ئاجايىپ مەنزىرە نامايان شۇ تاپ:
تۇتۇنغان پەردازغا — گىرىمگە ئانا،
يېنىدا پەرزەنت — قىز (ئون ئۈچ ياش بالا).
ئانىنىڭ قولىدا سۈرمە ۋە ئەڭلىك،
قىزىل كالپۇك بويايدۇ، يوق قىلچە ھايا.
قېلىشار گاھ ئۇلار ئەينەك تالىشىپ،
ئىتتىرىپ ئۆز ئارا تەتۈر قارىشىپ.
مەسخىرە كۈلكىدە كەنجى جۈپ ئوغۇل،
بەس - بەستە باش تىقىپ ئۆيگە مارىشىپ...
تۇۋادەپ ياقامنى قالدىم مەن تۇتۇپ،
ئويلىدىم: « ئانىمۇ بولامدۇ شۇنداق؟
ئاغزىدىن سۈت تېمى كەتمىگەن قىزغا.
تەربىيە - پەپىلەش بولامدۇ شۇنداق؟!»

ئوسمانجان مۇھەممەت

سويمەننىڭ جاۋابى

(مەسەل)

تىزىلغاندا قوغۇنلار رەتكە،
بىر سويما تەڭ كىرىپتۇ سەپكە.
لېكىن چىداپ تۇرالماي قوغۇن،
دەپتۇ كايىپ، چىقىپ بىر چەتكە:

— كىرمەك بولدۇڭ قېتىمىزغا سەن،
ئۆزۈڭ سويما تۇرۇپ قانداقچە؟
ئارىمىزدىن ئالالمايسەن جاي،
يالۋۇرساڭمۇ ئەگەر ھەر قانچە.

پىچەك قىلماي بىزنىڭ قاتارنى،
يوقول، چىقىپ كېتىپ قال تېزراق!
سېنىڭ بۇنداق يەرگە كىرىشكە،
تېخى بالدۇر، ھايال بار ئازراق.

— ساڭا ئوخشاش مەنمۇ بىر قوغۇن!—
دەپتۇ سويما، جاراڭلىق سۆزلەپ.
چۈنكى بىردۇر پىلەك - بىخىمىز،
مېڭىمىش كېرەك ئىزدىڭنى كۆزلەپ.

شۇچاغ قالار ئەبەدىلئەبەد،
بىر پىلەكتىن چىققان نامىمىز.
قېرىلارنىڭ ئىزىنى ياشلار—
بېسىش — بىزنىڭ ئورتاق غايىمىز.

شۇڭا قوغۇن ئاكا رەنجىمەي،
قوشۇۋېلىڭ مېنىمۇ سەپكە.
سىزدىن ئورنەك ئېلىپ ھەر قاچان،
ئۇلۇش قوشاي ئەل ئۈچۈن نەپكە.

× ×

قوغۇن شۇدەم جىم بولۇپ قاپتۇ،
ئۆز نەسلىنى يېنىغا ئاپتۇ.

ئەنۋەرجان مەتنىياز

شېئىرلار

يار تۇتمايلى شەيتان ئازدۇرسا

(بىر شائىرغا)

سۆيگۈ ئۇلۇغ، سۆيگۈ مۇقەددەس،
مەنىسىزدۇر سۆيگۈسىز ھايات.
ئۇلۇغلىساق سۆيگۈنى ئەگەر،
سۆيگۈ بىلەن تۇرمۇش باياشاد.

يار تۇتمايلى شەيتان ئازدۇرسا،
سۆيگۈ—قۇياش، سۆيگۈ—بەخت-قۇت.
ئارىلاشمىسۇن سۆيگۈگە شەيتان،
گۇم قىلايلى ئاڭا چېچىپ ئوت.

ئىت

نان تەگمىسەك قاۋايمەن،
كالتەك بەرسەڭ يالايمەن.

ئېھتىماللىق

ئېيتىپ باقسام ھېسلىرىمنى قۇچاقلاپ،
كۆز قاماشقان ئاشۇ رەڭدار ئۇپۇقتا.
ئاڭا سىغماي يوللۇنارمۇ (بىلمىدىم)،
ئەڭ سوغۇق جاي—جەنۇبىي شار قۇتۇپقا...

سەلەي قاسىم

ئىسسىم ۋەجىدىن

(ھېكايە)

« ئانام ئايدەك، دادام كۈندەك،
مېنى باقىدۇ قىزىل گۈلدەك.
گۈل ئارىلاپ ، نۇر ئارىلاپ،
كۈلۈپ ئۆتىمەن بۇلبۇلدەك.

دادام باغرى گويا ئالتۇن،
ئانام باغرى قىزىق يالقۇن.
قۇياشلىق ھۆر زامانىم بار،
ماڭا تەگمەس بوران - چاپقۇن »

سەيدىخان تىلى چىققاندىن بېرى ئەنە شۇ ناخشىنى ئېيتىپ كېلىۋاتىدۇ . بۇ يىل باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈردى . تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە چىقىدۇ . ئۆزى شوخ ، ئوماق ، ئۆيىنىڭ گۈلى ، مەھەللىنىڭ بولبۇلى ، قارىسا كىشىنىڭ مەسىلىكى كېلىدۇ ، كۈلۈپلا تۇرىدۇ ، بىرسى ئىشىقا بۇيرىسا ۋىلىققىنا يېرىنى كۈلۈپ ، ئېگىلىكىنى لىڭشىتىپ « ماقۇل » دەپ قالغاچتەك ئۇچۇپ كېتىدۇ ، دېگەن ئىشنى بىجا كەلتۈرمەي قويمايدۇ ، دائىم تەربىيەنى قىلىمىز ، ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەيمىز .

ھايىتقۇ ئەسلىدە ئەتىيازنىڭ ئاپتىپىغا ئوخشايدۇ . ھېلى ئېچىلسا ، ھېلى تۇتۇلۇپ . ھېلى يىغلىسا ، ھېلى كۈلۈپ ...

سەيدىخاننىڭ بۈگۈنكى كۈنىمۇ شۇنداق بولدى . بەخت ئۆستەڭنىڭ بويىدا دوستلىرى بىلەن ئەشىي قۇمنى سۈنىلىق تېگىدىن ئېلىپ چىم - چىم ئېيتىپ ئويناۋاتقاندا قاراڭغۇلۇق تېغىنىڭ ئۈستى - تېلەتنى بۇزدى . قارا بۇلۇت ، قاپقارا قانىتىنى كەڭ يېيىپ قەشقەر ئاسمىنىنى كۆزلەپ كېلىشكە باشلىدى .

كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە قاپقارا تۇتەك كەلدى . ئارقىدىنلا قاتتىق بوران كېلىپ ، يامغۇرنى باشلاپ كەلدى . چاقماق چېقىپ ، ھاۋا گۈلدۈرلەپ ، پۈتۈن جاھان سۈچىلىققا ئايلاندى .

سەيدىخان ئۆيگە قايلىپ ئولتۇرغىنى خېلى بولدى . دادىسى بىلەن ئانىسى ئىشتىن كەلگىنى يوق . « قاردا پولۇ ، يامغۇردا شورپا ، بوراندا ئۇيقۇ » دەپ ئانىسى سالغان شورپىغا سىڭىپ پىشقان نان - دىن ئاز - ئازدىن چىلاپ تەرلەپ تۇرۇپ ئىچىشىپ ، سوۋۇپ تىۋىغا كەلگەن گۆشنى ياغاقلانغان چامغۇر بىلەن سەۋزىنى مەززە قىلىپ يېيىشىپ ھوزۇرلىنىشتى.

سەيدىخان دېرىزىدىن ئۇششاق قۇم تاسقىغاندەك چۈشۈۋاتقان يامغۇرغا قاراپ خىيالغا كەتتى . ئۇ ئاق يېغىننى ياخشى كۆرەتتى . ئاق يېغىن ئۇزاق داۋاملىشىدۇ ، پۈتۈن كائىناتنى يۇيۇپ پاكلايدۇ .

ئاق يېغىن ھەققىدە ئۆتكەن يىلى يازدا

بوۋىسىنىڭ ئېيتقىنى ئېسىگە كەلدى. شۇ كۈنىمۇ مانا مۇشۇ بۈگۈنكىدەك ئاق يېغىن بولۇۋاتاتتى.

— يادىچى كەلگەن ئوخشايدۇ، — دېدى بوۋىسى (دادىسىنىڭ دادىسى) يىراقتا غۇۋا كۆرۈنۈۋاتقان تاغقا قاراپ.

سەيدىخان قىزىقسىندى:

— يادىچى دېگەن نېمە بوۋا؟

— يادا تېشى بار ئادەم، يادا تېشى بار ئادەمنى يادىچى دەيدۇ. يادىچى تاغ ئۈڭكۈرىگە، دەرەخنىڭ كاۋىكىغا، يا پوچۇق گۈمبەز ۋە ياكى شام گۆرگە كىرىۋېلىپ سۈرە يادىسىنى ئوقۇپ يادا تېشى ئېتىپ تۇتۇپ ئوينىسا بوران چىقىپ، بۇلۇت كېلىپ يامغۇر ياغىدۇ. قانچە تېز ئېتىپ، تېز تۇتسا يامغۇر شۇنچە كۆپ ياغىدۇ، قاچانغىچە ئېتىپ تۇتۇپ ئوينىسا شۇ ۋاقىتقىچە ياغىدۇ.

سەيدىخان بوۋىسىنىڭ شۇ گەپلىرىنى ئويلاپ ئولتۇرۇپ، دادىسى بىلەن ئانىسىنىڭ ئىچكىرى ئۆيدە قىلىشىۋاتقان گېپىنى ئاڭلاپ قالدى:

— خەلچەم!...

— ھە...

— مۇنداق قارىسام... ھەي شۇ... نېمە دېسەم بولار؟ ماڭا قارا سەن ئاۋال ئوبدانراق ئويلاپ كۆر... ماۋۇ ئالدىمىزدىكى ئۆيگە...

— سەيدىخان مۇئاۋىن ھاكىم كۆچۈپ كەلدى.

— ھەئە، شۇ...

— نېمە دېمەكچىسىز؟

— قىزىمىزنىڭ ئېتىمۇ سەيدىخان...

— ئوخشاش ئىكەن.

— شۇنى دەيمەنا...

— ئوھۇش!... بۈگۈن نېمە بولدى ماۋۇ ئادەم. ئېتى - مېتى دەپ گېپىنى ئۇچۇق قىلماي...

— ئۆزۈڭمۇ ئويلاپ باق، مەن بولسام ئادەتتىكى كادىر، سەن بىر ئادەتتىكى سېستىرا، يۇقىرىدا قوللىغۇچىمىز يوق، تۆۋەندە ھېمايىچىمىز. «پۇۋ» دېسە ئۇچۇپ كېتىمىز. ئىش ئورنىمىزنى دەرەخ دېسەك، بىز بىر بەرگى سارغىيىپ قالغان بىر تال ياپراق...

— ۋىيەي!... ئادەمنى قورقاتماي دېسىلە قېنى. زادى نېمە گەپ؟ سىلىگە بىر ئىش بولدىمۇ يا؟...

— قىزىمىزنىڭ ئىسمىنى يۆتكىۋەتسەك مىكىن. دەيمەنا!؟...

— نېمە؟!... سارالڭ بولدىڭىزمۇ...؟ ئانامنىڭ ئانىسىنىڭ ئېتى تۇرسا؟...

تالانى خۇددى كۈندۈزدەك يورۇتۇپ چاقماق چېقىپ، ئادەمنىڭ تېنى شۈركەنگۈدەك ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

— ھەي، ئوبدانراق ئويلاپ باق!...

— بولمايدۇ! ئۇ مۇكا يۈزى، لەغمەن پاچاق، جىڭگىلى چاچ مۇئاۋىن ھاكىم بولسا ئۆزىگە. مېنىڭ ئارزۇلۇق قىزىمنىڭ ئېتى نېمىسىگە پۇتلىشىدىكەن؟ بۇنداق گەپ سىزنىڭ كاللىڭىزغا قانداقلارچە كېلىپ قالدىكىن. تاڭ!...

— ھەي!!!! ... سەن خوتۇننى - زە... ئۇلار كۆچۈپ كەلگەن كۈنى، قولۇم - قوشنىلار ئۇلارنىڭ يۈك - تاقىسىنى توشۇپ بېرىۋاتساق سەن ئىشىكتىن بېشىڭنىلا چىقىرىپ:

— سەيدىخان!... دەپ ئۈچ قېتىم توۋلىدىڭ. سەيدىخان مۇئاۋىن ھاكىم ئۈچىلى قېتىم ئۆرۈلۈپ قارىدى. دەسلەپ چۆچۈپ كەتتى دېگىنە، مەن قاراپ تۇردۇم...

— قارىسا قارىسۇن، قارىسا مېنىڭ،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

پەرۋايىم پەلەك ، ئۆزۈمنىڭ قىزى ، تۇۋ-
لىغىم كەلسە، تۇۋلاۋېرىمەن.

— تۇۋلايسەن، تۇۋلاۋېرىسەن !...

— ۋايىيەي ! ... نېمە ئانچە قىلىدىغا ن-
سىز ئۇ مۇئاۋىن ھاكىم خېنىمغا؟ قول ئاس-
تىدا ئىشلىسىڭىز سىز ئىشلەيسىز . مەن
دېگەن دوختۇرخانىنىڭ تۇغۇت بۆلۈمىدە...
تولا تېتىقسىز گەپ قىلمىغىنا ئىچىمنى ئې-
لىشتۇرۇپ .

— ئالدىنقى كۈنى چۈشتە :

— ھوي !!!... سەيدەم ! — دەپ تـوۋ-
لىدىڭ . سەيـدىخان مۇئاۋىن ھاكىم ئىت-
تىك دېرىزىدىن قارىدى.

— ئۇيىنا ۋاتقان قىزىمغا تاتلىقىم كېلىپ
شۇنداق تۇۋلىغان .

— ئاڭلىمىسا ، چاقىرىپ « ھەي! سەي-
دەك » دېدىڭ .

— ئاچچىقىم كەلسە شۇنداق دەيمەن شۇ...

— بىراق، مەن سەل ئويلاپ قالدىم.

— نېمىشكە ؟

—... مۇئاۋىن ھاكىم تۇرسا ، قىزىمىز-
نىڭ ئېتىنى پەلە - پەتىش تۇۋلىساق ...
ئۇنىڭ ئۈستىگە بەزىدە ئاغزىڭنى بۇزۇپ
تىللاپ سالىسەن. كوچىدا بالىلارمۇ «سەي-
دەم پوچۇق » ، « سەيدەم قاپاق »، «سەي-
دەم يىغلاڭغۇ »، « سەيدەم ئۇششۇق» ...

— بولدى - بولدى ، خۇدايىم ئېغىز-
لىرىغا مەرەز چىقار، ئۇ شۇملارنىڭ .

— ئەشۇلارنى ئويلاپ ...

— بۇ... بۇ... بۇمۇ بىر ئىش بولۇپتۇ-
دە ... بىز كۆچۈپ كېتەمدۇق - يا؟

— نەگە ؟ ...

— دوختۇرخانىنىڭ ئالتە قەۋەتلىك ئا-
ئىلىلىكلەر بىناسى پۈتەي دەپ قالدى...

— ئۇ بىناغا كۆچىدىغانلار ئالدىن ئۈچ
مىڭ يۈەن تاپشۇرىدى ئەمەسمۇ ؟...

— ئۇغۇ شۇنداق ... قانداق قىلارمىز
ئېسىت ! ...

— مەن بىر ئىسىمنى ئويلىغان سا...

— نېمە دەپ ؟

— رەھمەتلىك ئانامنىڭ ئېتى سىلىمە-
خان ئەمەسمىدى؟ سەلىمە ، دېسەكمىكىن؟

— قىزىمىز چوڭ بولۇپ قالدى . تو-
نۇش - بىلىشلىرى كۆپ ، كۆنەلەمسىمىكىن؟

— تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە تىزىمغا
ئالدۇرغاندا سەيدىخان دېمەي. «سەلىمە»
ياكى « سىلىمىگۈل» دېسەكلا بولمامدىمۇ؟...

يامغۇر سەل پەسلىگەندەك قىلدى . دا-
دىسى ئىچكىرى ئۆيدىن چىقىپ سەيدىخا ن-
نىڭ يېنىغا كەلدى. سەيدىخانىنىڭ كۆزىگە
تىكىلىپ قارىدى ، كۈلدى ، ئاستا بېرىپ
پەردىنى قايرىپ دېرىزىنى ئاچتى ، ئۆيگە
مۇزدەك سوغۇق ھاۋا كىردى . سەيدىخا ن-
نىڭ ئىچىنى تومەنىنىڭ قۇرت تەگـلا غا -
چىلاۋاتقاندەك ئازابلاندى. « سەيدىگۈل »
دەپ چاقىرىۋاتقان بىر توپ ساۋاقداش-
لىرى كۆز ئالدىغا كەلدى . « سەيدىخان »
دېگەن ئۇ مۇئاۋىن ھاكىم خوتۇنىنىڭ كۆ-
چۈپ كەلگىنىگە ئۆچلىكى كەلدى .

دادىسى گەپ قىلىشقا تەمشىلىۋىدى،
تالادا ھەم سەيدىخانىنىڭ كۆڭۈل بوستانىدا
تەڭلا چاقماق چاقتى، ئارقىدىنلا دەھشەتلىك
ھاۋا گۈلدۈرلەپ يەر زېمىن لەرزىگە كەلدى.

ئارىدىن ئۈچ كۈن ئۆتتى ، ئۆيگە ئەمە-
دىلا چىراغ يېقىلغاندا سەيدىخان مۇئاۋىن
ھاكىم ئۇلارنىڭ ئۆيىگە چىرايلىق سالام
بېرىپ كىرىپ كەلدى. ساپاغا چۆكۈپ ئول-
تۇرۇپ ، كۈلۈپ ، ئاستا قولىنى سۇنۇپ
سەيـدىخانىنى يېنىغا تارتىپ ، قۇچىقىدا
ئولتۇرغۇزدى ، سەيدىخانىنىڭ دادىسى بە-
لەن ئانىسى ئۆرە پېتى قاققان قوزۇقتەك
تۇرۇپـلا قېلىشتى .

AltunOq

تىلىۋالدى ئەيسا

تومۇزغا

(ھېكايە)

ياۋاشمىكەنمەن دېسەم ياۋاش ئەمەس، كېتمۋالمىكەنمەن دېسەم ئۇنداق تەرەپلىرىممۇ بىلمەيمەن، نېمىشقىدۇ شۇنچە كۆپ ساۋاقداشلىرىم ئىچىدە دىلمۇرات ئىسىملىك بىرسى مەن بىلەنلا قالدى. ئاخشىمى ئۆيگە قايتقىنىمدىلا ئۇنىڭ ئاۋازىدىن قۇلىقىم يىراقلايدۇ. ئەتىسى ئەتىگەندە مەكتەپكە كەلگەن ھامان گويا ئۇ، مېنى سېغىنىپ كۆرۈشۈشكە ئىنتىزار بولغاندەك، دەرۋازىنىڭ بىر چېتىدە مېنى ساقلاپ تۇرىدۇ-دە، مەن ئۇنىڭ كۆزىگە كۆرۈنۈشۈم بىلەنلا «تومۇزغا»، «تومۇزغا» دەپ ئاق قۇشقاچتەك ۋىچىرلاپلا كېتىدۇ. مەن ئۇنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغان دەسلەپكى چاغلىرىمدا پەسەنت قىلمىدىم، كېيىن نەچچە ئون قېتىم تەكرارلانغاندا، ئۆزۈمچىلا ئاچچىقىم كېلىپ تېرىكتىم:

— سەن نېمىشقا ئىسمىمنى ئاتىماي شۇنداق چاقىرىۋېرىسەن؟ — دېدىم بىر كۈنى ئەتىگەندە غەزىپىمدىن ئۆزۈمنى باسالماي.

— خاپا بولما بالەك تومۇزغا، سەن تومۇزغىنىڭ ئۆزى تۇرساڭ تومۇزغا دېمەي نېمە دەيتتىم؟ خاپا بولامسەن، خۇش بولامسەن كارىم يوق، سېنى كۆرگەن چاغلىرىمدا شۇنداق دەۋەرگىنىم دەۋەرگەن، ھى .. ھى ... ھى ...

دىلمۇراتنىڭ مېنى بۇنداق ئاتىشى راستىنلا كېيىنكى كۈنلەردە تېخىمۇ كۆپىيىپ كەتتى. باشقا ساۋاقداشلىرىممۇ ئىككى گەپنىڭ بىرى بولسا شۇنداق ئاتاپ چاقچاق قىلىدىغان ياكى ئۆز ئارا بىرەر ئىش توغرۇلۇق گەپ تالىشىپ قالغانىدا يەنىلا «تومۇزغا» دېگەن سۆزنى ئارىلاشتۇرۇپ گەپتە سوقۇۋالىدىغان بولۇپ قالدى، ھەتتا دەرس ۋاقتىدا ئوقۇتقۇچىمىز ئىختىيارىي سوئال سورىغاندا، قولۇمنى ئېگىز كۆتۈرۈپ جاۋاب بېرىشكە تەييارلىنىۋاتقىنىمدا، بەزىسى پەس ئاۋازدا چىشىمغا تېگىپ، «تومۇزغا جاۋاب بەرسۇن»، «تومۇزغا قىزىق سۆزلەيدۇ»، «تومۇزغىنىڭ ئاۋازى ئەجەب چىرايلىق» دېگەندەك سۆزلەر بىلەن مەسخىرە قىلىشاتتى. مەن سىنىپتىكى چاغدا ھەر قاچان ئوقۇتقۇچىنىڭ سوئالىغا ھەممىدىن بۇرۇن جاۋاب بېرىشكە ئىنتىلىدىغان ئادىتىم بولغاچقا، ئۇنداقلارنىڭ نېمە دەپ ئولتۇرۇشى بىلەن كارىم بولماي ئۆز يولۇمنى تۇتۇۋەردىم. كېيىنكى كۈنلەردە «تومۇزغا» دېگەننىڭ زادى قانداق بىر نېمە ئىكەنلىكىنى بىلگىم كېلىپ ئوقۇتقۇچۇمدىن: «تومۇزغا دېگەن نېمە، مۇئەللىم؟» دەپ سورىدىم. مۇئەللىم جاۋاب ئورنىدا «تومۇزغا دېگەن نەرسە بىزنىڭ بۇ تەرەپلەردە يوق، سەن ئۇنى سوراپ نېمە قىلىسەن، دەرسىڭنى ئۆگەن» دېدى. مەن ئوقۇتقۇچىمغا رازىمەنلىك بىلدۈرۈپ بېشىمنى لىڭشىتتىم، ئەمما كۆڭلۈمدە ئۇنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى بىلگىم كېلەتتى، شۇڭا بىر كۈنى ئاخشىمى دادامدىن سورىۋىدىم، دادام: «سېنىڭ دەرسلىك كىتابىڭدا شۇنداق ئىسىم بارمىكەن؟» دېدى سوئالىمغا سوئال بىلەن جاۋاب قايتۇرۇپ. مەن «ياق» دېۋىدىم، دادام چېچىلغاندەك

www.uyghurkitap.com

بولدى: «دەرسلىك ماتېرىيالىقدا بار نەر-
سىلەرنى ئوقۇتقۇچىلىق چۈشەندۈرۈپ قويىـ
دۇ، دەرسلىك كىتابىقدا يوق نەرسىلەرنىڭ
ئېغى - بېغىنى سۈرۈشتە قىلىپ يۈرمە،
مەندىن سورىساڭ نېمە دەيتتىم؟ تومۇزغا
دېگەن تومۇزغىنىڭ ئۆزى شۇ! يۇگۇر، كىتا-
بىڭنى بىردەم كۆرۈپ ئۇخلاپ قال!»

شۇ مەنۇتتىن باشلاپ باشلاپ، «تومۇزغا»
دېگەن سۆز بىلەن كارىم بولمىدى...

يازلىق كانىكۇلغا بىر ھەپتىدەك ۋاقىت
قالغانىدا، دادام كاماندۇرۇپكىغا چىقىما ق-
چى بولدى، ئۇ بۇ قېـتىم بېيجىڭگە با-
رىدىكەن، شۇڭا بۇ ئامەتتىن راستىنلا
خۇشال بولدى، دادام بۇ قېتىملىق سەپە-
رىدە يالغۇز بېيجىڭنىلا كۆرۈپ قالماي،
شۇ باھانىدا «مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىت-
ۇتى» دا خىزمەت قىلىدىغان ئاكىسى بى-
لەنمۇ كۆرۈشۈۋېلىشقا نېسىپ بولاتتى. چۈن-
كى، ئۇ، تاغام يۇرتىمىزغا كەلمىگىلى بەش
يىلدىن ئاشقانىدى.

— يەنە بىر ھەپتە ساقلاپ تۇرۇپ ئوغ-
لىمىز مۇراتنىمۇ بىرگە ئاپىلاندۇرۇپ كې-
لىڭ،— دېدى ئانام دادام ھەدەپ تەييار-
لىق قىلىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىر ئاخشىمى-
دا،— بالىلارغا كىچىكچېغىدا چوڭ شەھەر-
لەرنى كۆرسەتسە تارتىقا، جۇغراپىيىگە
بولغان قىزغىنلىقى ئاشىدۇ، نەزەر دائى-
رىسىمۇ كېڭىيىدۇ، بۇنىڭ كەلگۈسىدە بالى-
مىزنىڭ ئەترابلىق تەرەققىي قىلىشىغا
پايدىسى زور.

— ياپىلالاخوتۇن، «كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭ-
گىلىتىۋال» دېگەندەك، مەن نېمە كويدا،
سىلەر نېمە كويدا، بىلىپ قويۇڭلار، مەن
ئويناغىلى ئەمەس، خىزمەت قىلغىلى
بارىمەن!..

— بۇنى بىلمەن دادىسى، بالىنى نە-

گە بارسىڭىز ھاپاشلاپ يۈرمەيسىز، ماشىنا،
پويىزلارغا يېرىم بېلەت ئالسىڭىز سىز بى-
لەن كېتىۋېرىدۇ، بالىنىڭ كېيىنكى ئىس-
تىقبالى ئۈچۈن بۇنچىلىك پۇل كەتسە
مەيلى.

— مانا، مانا بۇ گەپنى كۆرۈڭ،— دې-
دى دادام رەتلەۋاتقان نەرسىلەرنى قو-
يۇپ ئانامغا تىكىلگەن ھالدا،— مەن پۇل
كېتەرمىكەن دەپ ئەنسىرىگەن يېرىم يوق،
بېيجىڭدەك چوڭ شەھەردە دائىم دېگۈدەك
كەينىگە سېلىپ ئەگەشتۈرۈپ يۈرگىلى بول-
مايدۇ، ماقۇل دەڭلا، سىلە بىلەن تۇرۇپ
تۇرسۇن، چوڭ بولغاندا شەھەر كۆرۈپ ھې-
رىپ كېتىدۇ تېخى.

ئانام تاغام ئۈچۈن راسلاۋاتقان خال-
تىسىنى قويۇپ دادام قېشىغا كەلدى - دە،
دادامنىڭ ئۇڭ مۈرىسىگە يەڭگىل شاپىلاق-
داپ كۈلۈمسىرىگەن ھالدا:

— بېيجىڭ شەھىرىنى ھېچ بولمىغاندا
ئىككى - ئۈچ كۈن ئايلىنىسىلەر، شۇ چاغ-
دا سىزگە ئېغىر چىلىق كەلمەيدۇ، بېجىرى-
دىغان ئىشلارنى باشلىغاندا، ئاكىڭىزنىڭ
ئۆيىدە قالدۇرسىڭىز باللىرى بىلەن بىر-
گە بولىدۇ، قايتىشىڭىزدا يەنە بىرگە ئې-
لىپ قايتىسىز، بۇنىڭ بىلەن بالىمىزغا
روھىي جەھەتتىن ئىلھام بولۇپ، كەلگۈسىدە
يارامىلىق ئادەم بولۇپ قالسا يەنىلا بىز-
نىڭ بەختىمىز ئەمەسمۇ؟— دېدى.

دادام ئويلانغاندەك سەل تۇرۇۋالدى-
دە، ئاخىرى ماقۇل بولدى... دېگەندەك مەن
يازلىق كانىكۇلنىڭ ئىككىنچى كۈنى دادام
بىلەن بىرگە يولغا چىقتىم، ئۈچىنچى
كۈنى بېيجىڭگە يېتىپ باردۇق، تاغام پو-
يىز ئىستانسىسىدا بىزنى كۈتۈۋالدى، يې-
تىپ - قوپىدىغان ماكانىمىز تاغامنىڭ ئۆ-
يى بولدى. مەن ئۆزۈمنى خۇددى تەكتۈش-

لىردىم ئېرىشەلمەيدىغان بىر بەختكە ئىگە بولغاندەك، ئىنتايىن خۇشاللىق ھېس قىلدىم. بېيجىڭگە بارغىچە كۆرگەن شەھەرلەر، بىنالار، گۈزەل مەنزىرىلەر ھەر قاچان كۆز ئالدىمدىن كەتمەيتتى. بەزىدە تېخى شۇ شەھەرلەرنى چۈشۈمدىمۇ كۆرەتتىم، شادلىقىمدىن ئۆزۈمنى باسالماي ئويىنا قىلاپ يوتقاننى ئېچىۋەتكىنىمدە ئويغىنىپ كېتەتتىم — دە، دەرھال چۈش كۆرگەنلىكىمنى ھېس قىلاتتىم.

تاغام بىزنى ئەگەشتۈرۈپ ئۈدا ئۈچ كۈن شەھەر ئايلاندۇردى، داڭلىق باغچىلارغا، ئاۋات كوچىلارغا، چوڭ ماگىزىنلارغا، تارىخىي ئورۇنلارغا باشلاپ باردى. مەن بۇ جەرياندىكى ھېس تۇيغۇلىرىمنى تىل بىلەن ئىپادىلەپ بېرىشكە ئاجىزمەن.

بىر كۈنى چۈشلۈك تاماقنى يېگەندىن كېيىن تاغام بىزنى مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ ئىچىنى ئايلاندۇرۇپ كۆرسەتتى، تاغام بىزگە ھەر بىر قەدەمدە سۆزلەپ باراتتى: بىنالارنىڭ قانداق بىنا ئىكەنلىكىنى، ئوقۇغۇچىلار بىلەن ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ سانىنى، قانچە مىللەتتىن ئوقۇغۇچى بارلىقىنى، مەكتەپنىڭ كۆلىمى ۋە تارىخىنى، چەت ئەللىك مېھمانلار مەكتەپكە چىققاندا ئۇلارنى قانداق قارشى ئالىدىغانلىقلىرىنى چۈشەندۈرەتتى. مەن تاغامنىڭ ئاغزىغا قارىغىنىمچە ماڭاتتىم، ھازىردىن باشلاپ داۋاملىق تىرىشىپ ئۆگىنىپ، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن مۇشۇنداق چوڭ شەھەرلەردىكى مەكتەپتە ئوقۇش ئۈچۈن، ئۆزۈمگە-ئۆزۈم ئىچىمدە ۋەدە بېرەتتىم.

بىر پەستىن كېيىن تاغام بىزنى ئۆز ئىشخانىسىغا باشلاپ چىقتى، تاغامنىڭ ئىشخانىسى بىرىنچى بىنانىڭ ئىككىنچى قەۋەتىدە ئىكەن، دادام بىلەن تاغام قىزغىن پاراڭلاشتى، ئەتراپتا بىر نەرسىنىڭ «چىر-ر...» «چىر-ر...» قىلغىنىنى ھېس قىلغانىدا، ئەتراپ جىم-جىت ئىدى. ئادەمنىڭ قۇلىقىغا غەلىتە ئاڭلىنىدىغان بۇ ئاۋاز كىشىنى بەكمۇ زېرىكتۈرەتتى.

— بۇلبۇللىڭلار ھەر ۋاقىت سايراپ تۇرىدىكەن ئاكا، — دېدى دادام بىر پەستىن كېيىن ئىشىك تەرەپكە قارىۋېتىپ چاقچاق ئارىلاش، — مۇشۇ بۇلبۇللاردىن مېھرىڭىزنى ئۈزەلمەي شۇڭا بىزنى ئۇنتۇپ قاپسىز-دە؟

— نەدىكى گەپنى دەۋاتىسەن، — دېدى تاغام كۈلۈمسىرەپ، — خۇشمىز يوق بۇ بۇلبۇللارنىڭ ئاۋازىغىمۇ كۆنۈپ قالدۇق.

— بۇ «بۇلبۇل» ڭىزنىڭ ئەسلى ئىسمى نېمە؟

— تومۇزغا.

— تومۇزغا؟ — تاغامنىڭ سۆزىنى ئاڭلاش بىلەن ئىختىيارسىز ھالدا سورىدىم مەن قىزىقىپ.

— ھە-ئە، — دېدى تاغام ماڭا قاراپ، — قىزىقامسەن؟

— قانداق نېمە ئۇ؟ ئاۋۋال ئۇنى بىلىپ باقاي.

— نېمە دېسەم بولار؟ — دېدى تاغام ئۇنى تونۇشتۇرۇشقا باشلاپ، — تومۇزغا دېگەن بۇ جانىۋار بىر قارىسا قۇرتقا، بىر قارىسا قوڭغۇزغا ئوخشاپ كېتىدۇ. ئۇ، دەرەخ شاخلىرىدا ياشايدۇ.

— ئەمدى بىلدىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى دادام تاغامنىڭ سۆزىدىن كېيىن، — ئۆتكەندە مەندىن سورىغانىدىڭ، ئەمدى ئوبدان بىلىۋال.

— مەن دادامغا كۈلۈپ قويۇپلا، كېلىپ ئىشىككە يۆلىنىپ تۇردۇم، تاغام مەن تەرەپكە تولۇق بۇرۇلۇپ سورىدى:

— سەن ئۇنىڭ نېمە دەپ چىرىلدايدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟

— ياق، — دېدىم مەن سەل ئويلانغان قىياپەتتە.

— ئۇنىڭ ھەر بىر چىرىلدىغىنى «بىلمەيمەن»، «بىلمەيمەن» دېگەن ئىلكىنىڭ ئىپادىسى.

— «بىلمەيمەن» دېگەن ئىلكىنىڭ ئىپادىسى؟

— ھە-ئە.

— نېمىنى بىلمەيدۇ ئۇ؟

— بولدى سورىما، دەپ كەلسەك گەپ ئۇزۇن.

— دەپ بەرگىنە، مەن بۇ ئىسمىنى كۆپ ئاڭلىغانىدىم، بۇ زادى...

— ھە، بايا سىزگە دېدىمغۇ ئاكا، بۇ ئاجايىپ بىر بالا بولدى، نېمىنى كۆرسە شۇنىڭغا قىزىقىدۇ، بۇنىڭغۇ راستىنى ئېيتسام ئانىسىدىن كۆرىمەن، ھەدېسە ئانىسى يول قويۇۋېرىپ، ئادەم كۆرۈپ باقمىغان، ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان بىر نەرسەلەرنىڭ كەينىگە قېلىپ كېتىدۇ تېخى. جاھاندا نېمە تولا، ئۆگىنىدىغان نەرسە تولا، بولىدى، بۇ قېتىم بۇنىڭغا تومۇزغىنىڭ نېمىشقا «بىلمەيمەن» دەيدىغانلىقىنى دەپ بەرگىنە، قايتىپ بارغاندىن كېيىن ئانىسىغا «بالا نېمە دېسە يول قويۇۋېرەمسىز؟» دەپ ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ بالىنىمۇ تىزگىنلەيمەن.

— ئوكام، ئايالىڭ يوق يەردە پو ئېتىۋالما، ئايالىڭ شۇنداق بىر ھۆرپىيىپ كىرىدىغان تۆشۈك تاپالمايدىغانلىقىڭنى بىلمىسەم كاشكى.

— ئاكا، ئۇ چاغدا يىگىتلىكتىن ئۆي تۇتقاچقا، ئۆيىمىز بۇزۇلۇپ كەتمىسۇن، دەپ نېمە دېسە ماقۇل دەپ يول قويغىنىم راست. ئەمدى بېرىپ كۆرۈپ باققىنە، مېنىڭ سىز دەپ بەرگەن سىزىقىمدىن چىقالمايدۇ.

تاغام قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. كۈلكىسى توختىغاندىن كېيىن ئەسلى گەپنىڭ ئۆزىگە كەلدى.

— سۆزلىسەم بۇ بىر ھېكايە، — دېدى تاغام سۆزىنى باشلاپ، — تومۇزغا ئەسلىدە ئاددىي بىر كىچىك قۇرت بولۇپ، ئاۋاز چىقىرىشنى ھەرگىز بىلمەيدىكەن، دەرەخ يوپۇرمىقىنى يەپ ياشايدىكەن، لېكىن كىچىك بولغىنى بىلەن بىر جايدا جىم تۇرماي دائىم دېگۈدەك بۇ دەرەخنىڭ شېخىدىن ئۇ دەرەخنىڭ شېخىغا يامىشىپ چىقىۋالىدىكەن، يوپۇرماق يېگەچ دەرەخ ئاستىدىكى كىشىلەرنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلايدىكەن. بارا-بارا ئۇ ئادەملەرنىڭ گېپىنى ئۆگىنىشكە باشلاپتۇ، مۇرەككەپ گەپلىرىنى ئۆگىنەلمەي پەقەت ئاددىيغىنا «بىلمەيمەن»نى ئۆگىنىۋاپتۇ. شۇندىن باشلاپ كىشىلەر مەيلى نېمە ئىشلار توغرۇلۇق سۆزلەشمىسۇن پەقەت ئۇ ئاڭلاپلا قالسا، ئىچ-قارنىنى تۆكۈپ: «بىلمەيمەن»، «بىلمەيمەن» دەپ چىرىلداشقا باشلايدىغان بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەرمۇ ئۇنىڭ ئەسلىدىكى «تومۇزغا» دېگەن ئىسمىنى ئاتىماي «بىلمەيمەن»، «بىلەرمەن» دەپ ئاتايدىغان بوپتۇ.

تاغامنىڭ بۇ ھەقتىكى ھېكايىسى تاماملانغاندا، دادام بىلەن ئىككىمىز بەكلا كۈلۈپ كەتتۇق. بۇ ھېكايىنى تاغام باشقىلاردىن ئاڭلىغانمۇ ياكى ئۆزى توقۇپ چىقارغانمۇ بۇنى بىلمەيمەن، شۇنداقتىمۇ مەن ئىشەندىم ۋە خېلىلا قىزىقتىم. تاغام بىلەن دادام باشقا پاراڭلارغا چۈشكەندە، مەن ئاستا تۆمۈر رىشاتكىلىق ئۇزۇن بالكونغا چىقتىم-دە، بالكوننىڭ تۆمۈر رىشاتكىسىغا يۆلىنىپ تۇرۇپ، ئىككى ئالقىنىم بىلەن ئېڭەك ھەم يۈزۈمنى قامالاپ تۇتقىنىمچە دەرەخكە قاراپ، تومۇزغىنىڭ ئاۋازىنى

تىڭشىدىم. ئۇنىڭ ئاۋازى خۇددى ئادەم-
نىڭ تەقلىد قىلىپ چىقارغان ئاۋازىغا ئوخ-
شاش بولۇپ، ماڭا راستىنلا: «بىلمەيمەن» دە-
ۋاتقاندەك تۇيۇلدى...

يازلىق كانىكۇل ۋاقتىم توشتى. مەك-
تەپكە چىققان بىرىنچى كۈنى يەنە ھېلىقى
كۆزۈمنىڭ سەتى بولغان ساۋاقدىشىم دىل-
مۇرات بىلەن سىنىپ ئالدىدا ئۇچرىشىپ
قالدىم، ئۇ مېنى كۆرۈپلا ھىجايدى. ئاندىن
«كەلدىڭمۇ تومۇزغا، كانىكۇلدا كۆرۈنمەيلا
كەتتىڭغۇ، ھە راست، سەن يېزا-تاغلارغا
چېقىرىغىلى كەتتىڭ» دېيىشى بىلەنجان - ئى-
مانىم چىقىپ كەتكۈدەك بولدى-دە، دەرھال-
لا ئۇنىڭ بىلەن تاكاللاشتىم:

— تومۇزغا دېگەن ئوبدان نەرسىكەن،
مەن «تومۇزغا» بولسام سەن نېمىتىڭ؟ مەن
«تومۇزغا» بولغىنىمغا رازىمەن!

دىلمۇرات ئاغزىنى كالچايتىپ مەسخىرى-
لىك كۈلۈپ كەتتى. شۇ ئەسنادا ئەتراپى-
مىزغا بالىلار ئولاشتى. دىلمۇرات بىر قولىنى
بېلىگە تىرەپ، بىر قولىنىڭ كۆرسەتكۈچ
بارمىقىنى ھاۋادا پۇلاڭلىتىپ، چىڭ ئاۋازدا
سۆزلەپ كەتتى:

— بىلىپ قوي «تومۇزغا»، بىز دېگەن
تومۇزغىنى چوڭ بىلمەيمىز، دادام ماڭا
تومۇزغا ھەققىدە ھېكايە ئېيتىپ بەرگەن.
دادام ئاخىرىدا مېنى ئاگاھلاندۇرۇپ «سەن
تومۇزغىنى دوراپ قالما، تومۇزغىنى دوراش
يامان ئادەت، مۇئەللىمىنىڭ سورىغان سو-
ئاللىرىغا جاۋاب بەرگۈدەك قۇدرىتىڭ بولمىسا،
بىلەرمەنلىك قىلىپ ساقال تاغىقلىق قىلما؛
بىلمىدىغىنىڭنى بىلمەيمەن - دە، بىلمەيدىغان
نەرسىنى بىلىمەن دەپ سالما، مەنمەنلىك قى-
لىشتىن، ئۆزۈڭنى كۆرسىتىشتىن ساقلان با-
لام، مۇبادا ھازىردىن باشلاپ دىققەت قىل-
مىساڭ، كېيىن تۈزەتمەك قىيىن» دېگەنتى.
قېنى بىر ئويلاپ باقە، قايسى بىر مۇئەل-
لىم ئوتتۇرىغا بىر سوئال قويسا ھەممىدىن
بۇرۇن قولۇڭنى ئاسمانغا تاقاشقىدەك كۆ-
تۈرىسەن، سۆزلەش پۇرسىتى بەرسە تاغدىن-
باغدىن سۆزلەپ، ئوقۇغۇچىلارنى كۈلدۈرۈپ
سىنىپ ئىنتىزامىنى بۇزىسەن، ئۇنىڭ ئۈس-
تىگە تېخى ھەر قانچە قىلساڭمۇ ئۆگىنىش
نەتىجەڭ يۇقىرى ئەمەس، بىر قېتىممۇ
«ئۈچتە ياخشى» ئوقۇغۇچى بولالمىدىڭ، ھا-
لىڭغا قارىسا ھالىڭنى بىرەر ماشىنىمۇ تار-
تالمايدۇ، ئادەمنىڭ كۈلگۈسىنى كەلتۈرۈپ.
مانا مۇشۇنداق ئادەتلىرىڭ «تومۇزغا»نىڭ
ئادەتلىرى بىلەن ئوخشىشىپ كەتمەمدۇ؟

مەن ئۇنىڭ ئالدىدا گەپ قىلالماي
قالدىم. ئەتراپىمدىكى ساۋاقداشلىرىم ئاس-
مان - پەلەك ھۇقۇيتۇشۇپ كۈلۈشتى، زاڭلىق
قىلدى. مەن لېۋىمنى چىشلەپ پوكاندەك
قىزارغىنىمچە ئۇدۇل سىنىپقا كىرىپ كەتتىم.

ئارىدىن بىر قانچە يىللار ئۆتۈپ كەت-
تى. مەن بۇرۇنقىدەك ناباپ ئادىتىمنى
تۈگەتتىم، ھېلىقى بىر چاغدا مەن دىلمۇرات
بىلەن تاكاللىشىپ سىنىپقا كىرىپ كەتكەن
ۋاقىتتىن باشلاپ، خېلى كۈنلەرگىچە ئۆزۈم-
نىڭ ئەنە شۇنداق تەرەپلىرى ئۈستىدە كۆپ
ئويلاندىم. گەرچە مەندە چوڭلار ئېيتقاندەك
ئەقىل-پاراسەت بولمىسىمۇ، ئويلا-ئويلا
ئاخىرى مول ھەم مۇكەممەل بىلىم ئىگىلەش
ئۈچۈن، كەمتەرلىك بىلەن جاپالىق ئۆگى-
نىشنىڭ لازىملىقىنى تونۇپ يەتكەندىم.
ھازىر مېنى ساۋاقداشلىرىممۇ، مۇئەللىممۇ
ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ، يېقىندا «ئۈچتە
ياخشى» ئوقۇغۇچىمۇ بولدۇم. ئۆگىنىش
نەتىجەم ھەققەتەن ياخشى، سىنىپتا بىرەر
ئىلغارلارنى كۆرسىتىشكە توغرا كەلسە، دىل-
مۇرات ھەممىدىن ئاۋۋال مېنى كۆرسىتىدۇ.

(ئاخىرى 86 - بەتتە)

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئوبۇلھاشىم قاسىم

« مۇئەللىم، مېنى قۇتقۇزۇۋېلىڭ »

(ھېكايە)

بىرىنچى سائەتلىك دەرستىن چىقىپ تۇرۇشۇمغا، پوچتالىيون مەكتەپكە كىرىپ كەلدى. مەن بىلەن بىر قانچە ئوقۇغۇچى ئۇنى ئورىۋالدۇق.

— بۇ سىلەرنىڭ خەتلىرىڭلار، مۇئەللىم، — دېدى ئۇ ماڭا قېلىن بىر كونۋېرتنى سۇنۇپ. مەن كونۋېرتقا ئىتتىك كۆز يۈگۈرتتىم، ئۇنىڭدا مېنىڭ ئادرېسىم بىلەن ئىسمىملا يېزىلغان؛ ئەمما خەت ئەۋەتكۈچىنىڭ نە ئادرېسى، نە ئىسمى يوق ئىدى.

« كىمدىن كەلدىكىنە بۇ خەت؟! » مەن ھەيرانلىق ئىچىدە كونۋېرتنىڭ بىر تەرىپىنى يىرتىپ، ئىچىدىكى خەتنى ئېلىپ ئىچىمدە ئوقۇشقا باشلىدىم:

«سالام، قەدىرلىك ئۇستازىم!

سالامەتمۇسىز؟ سىز دۇنيادا مېنىڭ ھالىمغا يېتىدىغان ئەڭ يېقىن، كۆيۈملۈك كىشىم سىز. مېنى قۇتقۇزۇۋېلىڭ!

مەن ھازىر ئۆز ئۆيۈمدە، ئۆز يۇرتۇمدا ئەمەس، مازارلىق يېزىسىدىكى ياسىن قارىنىڭ ئۆيىدە، مەن ھەممە ئەھۋالنى سىزگە باشتىن سۆزلەپ بېرەي:

بىزنى تەتىلگە قويۇپ بېرىلگەن كۈنى كەچتە دادام ماڭا:

— ئوغلۇم، ئەتە سەھەردىرەك ئورنۇڭدىن تۇرغىن؛ بىر يەرگە بارىمىز، — دېدى.

مەن ھەيران بولۇپ سورىدىم:

— نەگە بارىمىز دادا؟

— مازارلىق يېزىسىغا.

— ئۇ يەردە نېمىش قىلىمىز؟

— ئۇ يۇرتتا بىر تاغاڭ بار، كۆرۈپ كېلىمىز.

شۇ كېچە پەقەتلا ئۇيقۇم كەلمىدى. مەن تۇغۇلۇپ ئون ئىككى ياشقىچە كۆرمىگەن تاغامنى كۆرۈش خۇشاللىقى ۋۇجۇدۇمنى چۇلغىۋالغانىدى...

— ھوي مۇھەممەت ئەلى، قوپ بالام، ھارۋىنى قات!

مەن ئۇيقۇلۇق كۆزلىرىمنى ئۇۋۇلاپ، يېرىم ئۆرە بولۇپ ئولتۇردۇم. ئەتىراپىمغا ئېسەنكىرەپ قارىدىم، دادام يېنىمدا ماڭا قاراپ تۇراتتى، دېرىزىدىن كۆكۈش يورۇق چۈشۈپ، ئۆي ئىچىنى غۇۋا يورۇتقانىدى. مەن ئالمان - تالمان كىيىنىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم، ھويلىغا چىقىپ ئېشەك ھارۋىسىنى قاتتىم. ماڭىدىغان چاغدا مېھرىبان ئانام ماڭا ئېسىلىپ، ئۈنسىز يىغلاپ كەتتى. مەن بۇ ھالدىن سەل ئەجەبلەندىم. دادام ئانامنىڭ بۇ قىلىقىغا ئاچچىقلاپ، غەزەپلىك ۋارقىرىدى. شۇندىلا ئانام يېنىمدىن تۇختىدى، مېنى قويۇۋەتتى، تاكى چوڭ يولغا چىققىچە كەينىمىزدىن ئەگىشىپ كەلدى، مەن خۇددى كەلمەس يەرگە كېتىۋاتقاندەك، مەندىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيمىغاندەك بىر خىل قايغۇلۇق ھېسسىياتتا ئۇزىتىپ قالدى...

يېزىنىڭ توپىلىق يولىدا يەڭگىل تەۋرىنىپ كېتىۋاتىمىز. ھارۋىنىڭ ئارقىسىدا پۇتلىرى چۇشۇلۇپ ياتقۇزۇلغان ئاقباش قوچقار پات - پات ئېچىنىشلىق مەرەپ قويىدۇ، بۇنىڭدىن كۆڭلۈم بەكلا يېرىم بولىدۇ، دادامغا كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا ئەيمىنىپ قاراپ قويىمەن. ئۇ تۈگۈلۈپ كۆزلە-

رىنى يېرىم يۇمۇپ، ئاللىقانداق خىياللارغا چۆمۈپ ئولتۇرىدۇ…

ئۇزۇن يول ماڭدۇق، ناماز شام بىلەن ئاخىرى مازارلىق يېزىسىغا يېتىپ كەلدۇق. دادام ئالدىغا ئۇچرىغان كىشىلەردىن: «ياسىن قارىنىڭ ئۆيى نەدە؟» دەپ سورىدى. مەن تېخىمۇ ھەيران قالدىم: «دادام ئۆز تۇغقىنىنىڭ ئۆيىنىمۇ بىلمەيدىكەنا؟ بۇ قانداق گەپ بولدى ئەمدى؟!» دادامنىڭ سەپرا مىجەزىنى بىلگەچكە، ئويلىغانلىرىمنى تېشىمغا چىقىرىشقا پېتىنالمىدىم.

مەن ئېشەكنىڭ بېشىنى دادام كۆرسەتكەن تەرەپكە — بىر تار كوچىغا بۇرىدىم.

— ھە، ھارۋىنى توختات، بالام!

سىرلاقسىز قوش قانات ئىلىق دەرۋازا ئالدىغا كەلگەندە دادام ھارۋىنى توختىتىشىمنى بۇيرىدى. ئاندىن ھارۋىدىن چۈشۈپ ھويلا ئىچىگە بويۇندىدى. ئاڭخىچە كەينىمىزدىن يەتمىش ياشلاردىكى ئېگىز بوي، ئاپئاق ساقاللىق، ھاسا تاياقلىق، ئۇزۇن تونلۇق سالاپەتلىك بىر مويسىپىت كىشى بىزگە يېقىنلاپ كەلدى. ئاياغ تىۋىشىدىن دادام چۆچىگەندەك دەرھال بۇرۇلۇپ ھېلىقى ئادەمنى كۆردى — دە، قوللىرىنى قوۋۇشتۇرۇپ ئېگىلىپ تازىم قىلدى:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، تەقسىر!

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام! — ئۇ ئادەممۇ دادامغا جاۋابەن سالام قايتۇردى، — ئۆزلىرى بۇ كېچىدە…

مويسىپىت كىشى ئاۋۋال ماڭا، ئاندىن ھارۋىدىكى قوچقارغا قاراپ قويغاندىن كېيىن، بىر ئىشنى پەم ئەتتى بولغاي، بىزنى ئەتتىكلا ئۆيگە باشلىدى. ھويلىغا كىردۇق، قوچقارنىڭ پۇتىنى يەشتۇق…

— خوش، ئۆزلىرىنى قايسى يۇرتتىن سورايمىز؟

— چىلانلىق يېزىسىدىن بولىمەن، تەقسىر.

ئۇلارنىڭ بۇ گەپلىرىنى ھېچ چۈشىنەلمىدىم. دادام بىلەن بۇ ئادەم تېخىچە بىر-بىرىنى تونىمايدىغان تۇغقانلار ئوخشىمامدۇ؟ جاھاندا مۇشۇنداق ئىشلارمۇ بولىدىكەن — ھە!

مەن ئۇلارنىڭ پاراڭلىرىغا سەمە بولۇپ تۇردۇم.

— بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسەتلىرى نېمىكىن؟

— ئۆزلىرىنىڭ دىنى ئىلىمدە كامالەتكە يەتكەن مۇبارەك نامۇ شەرىپلىرىنى كۆپ ئاڭلىغانمەن. پېقىرنىڭ بۇ ئوغلىمۇ مۇسۇلمانچىلىقنىڭ قائىدىلىرىنى ئۆگىنىپ، ئاغزىغا ئىلىم سېلىپ قويارمىكىن دېگەن ئۈمىدتە سىلىنى ئىزدەپ، تاۋاپ قىلىپ كېلىشىم.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، ھەممىنى چۈشەندىم، ھەم ئۆزۈمنىڭ ئالدانغانلىقىمنى ھېس قىلدىم. غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولدۇم، دادامغا ئالىيىپ قارىدىم.

— ھە، تولا ئوبدان ئويلاپلا، ئىككى دۇنيالىق ساۋاپ ئاپلا، قېنى ئۆيگە كىرەيلى.

مۇئەللىم، مېنىڭ شۇ كېچىسى قانچىلىك ئازابلانغانلىقىمنى بىلەملا؟ دادام ئەتىسى ئەتىگەندە يىغلاپ — يالۇرۇشۇمغا قارىماي كېتىپ قالدى. مەن كەچىچە ھېچنەرسە يىمەي يىغلىدىم.

مانا بۇ يەردە تۇرۇۋاتقىنىمغا ئىككى ئايدىن ئاشتى، كۆزۈمدىن ياش قۇرۇمىدى، قۇلىقىمدىن تىل — ھاقارەت، بېشىمدىن تاياق كەتمىدى. ئاھ، مۇئەللىم، سىز بىزنى تىللىمايتتىڭىز، ئۇرمايتتىڭىز، ھەمىشە ئىللىق مۇئامىلە قىلاتتىڭىز، ئەمما، ياسىن قارىم دېگەن بۇ رەھىمسىز، ئاچكۆز ئادەم…

ھەي، نېمىسىنى دەي؟

ھازىر مەن بۇ ئۆينىڭ يىللىقچىسىغا ئوخشاپ قالدىم، قوي باقىمەن، ئېغىل قۇرۇغدايمەن؛ ئۆيدىن بىكار قالسام سۇرە يادلايمەن، ياسىن قارىدىن ساۋاق ئالىمەن. ئەتىگەندە مەسچىتكە نامازغا چىقىمەن، نامازدىن يېنىپ بىر زاغرىنى بېلىمگە تۈگىمەن ـ دە، قوي ـ كالىلارنى ھەيدەپ ئوتلاققا ماڭىمەن. ئوتلاقتا بىر كۆزۈم قوي ـ كالىلاردا، بىر كۆزۈم ھەپتىيەكتىكى «بە، سە، لام، جىم» لاردا. كەچقۇرۇن پادىلارنى ھەيدەپ ئۆيگە قايتىپ كېلىمەن؛ خۇپتەندىن كېيىن قارىم مۇڭلۇق ئاۋازدا قىرائەت قىلىدۇ، مەن سۇرە، ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى بىلمىسەممۇ، ياسىن قارىنىڭ ئون بەش نەپەر شاگىرتىنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ قارىنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سالىمەن.

بىر كۈنى ياسىن قارىم قىرائەت قىلىۋاتقاندا، كۈلكەم تېشىمغا چىقىپ كەتتى. قارىم: ‹ قايسىڭ؟ › دېدى ـ دە، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ھاسىسىنى ماڭا ئاتتى. ھاسا ئاغزىمغا تېگىپ بىر تال ئوتتۇر چىشىمنى چۈشۈرۈۋەتتى.

— مەنسىلەرگە شۇنى ئېيتىپ قوياي، بۇندىن كېيىن كىمدە ـ كىم قىرائەت قىلىۋاتقان ۋاقتىمدا دىققەتنى بۇزىدىكەن، ساراڭلاردەك كۈلىدىكەن، شۇنىڭ ئۆزىگە خۇدايىتالانىڭ غەزىپى ياغىدۇ؛ ئىمانىدىن ئاجرايدۇ، دوزاخقا مەھكۇم قىلىنىدۇ... — دېدى ئۇ زەردە بىلەن ماڭا ئالىيىپ.

ئەتىسى مەن چىشىمنىڭ ئاغرىقىدا ھېچنەرسە يېيەلمىدىم. كالپۇكۇممۇ ئىششىپ كەتكەنىدى، شۇ كۈنى كەچتە، دادام ئىشەك ھارۋىسىغا ئىككى تاغار بۇغداينى بېسىپ يەنە ياسىن قارىنىڭ ئۆيىگە كەلدى.

ئادەتتە دەپتەر، قەلەم ئېلىپ بەر، كىتاپ ئالغىلى پۇل بەر دېسەم قاتتىقلىق قىلىدىغان دادام ئالدىنقى قېتىمدا ياسىن قارىمغا قوي، تونلۇق رەخت ئېلىپ كەلگەنىدى. بۇ قېتىم يەنە تاغارلاپ بۇغداي ئېلىپ كەپتۇ، مەن كەچتە دادامنى بىر چەتكە تارتىپ بۇ ئۆيدە ھازىر ساۋاق ئېلىشتىن تولاراق ئىش، ئەمگەكنى قىلىۋاتقىنىمنى، بۇنىڭغا چىدىيالمىغانلىقىمنى ھەم نارازى ئىكەنلىكىمنى ئېيتتىم. ئاخىرىدا يىغلاپ تۇرۇپ چۈشۈپ كەتكەن چىشىمنى كۆرسەتتىم. دادام:

— ياسىن قارىم ئەۋلىيا دەرىجىگە يەتكەن ئادەم، ئۇ سېنىڭ ئۇستازىڭ، جان دەپ خىزمىتىنى قىلىشىڭ كېرەك، زېھنىڭ قويۇپ قىرائەتنى ئاڭلىماي كۈلسەڭ كۇپۇرلۇق بولىدۇ، ئوبدان بوپتۇ، ئۇستازىڭنىڭ قولى تەگكەن يەردىن گۈل ئۈنۈپ چىقىدۇ، — دېدى ماڭا ئالىيىپ.

مەن دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ جىم تۇردۇم. كۆڭلۈمدە دادامدىن قاتتىق رەنجىدىم...

مۇئەللىم، دادامنىڭ ئېيتىشىچە، سىز مېنى سۈرۈشتۈرۈپ ئالىمىزگە بىر قانچە قېتىم كەپسىز. لېكىن دادام سىزنىمۇ ئالداپ يۈرۈپتۇ. بۈگۈن ئۇمازارلىق يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتەپتىن مېنىڭ مۇشۇ يەردە ئوقۇۋاتقانلىقىم توغرۇلۇق يازغان خەت ئېلىپ كەتتى. بۇ ساختا ئىسپات خېتىنى دادام قانداق قىلىدىكىن، بۇنى بىلمىدىم. دادام ئۇ خەتنى ئەتىگىچە سىزگە بېرىپ، دوپپىڭىزغا جىگدە سالماقچى. مەن شۇ تاپتا ناھايىتى بىئارام، تىت ـ تىت بولۇپ كېتىۋاتىمەن. ئۆزۈمنىڭ تەقدىرىدىن ئەنسىرەۋاتىمەن. شۇڭا، ئالدىراشچىلىقتا سىزگە بۇ خەتنى يازدىم؛ بازارغا بارىدىغان

(ئاخىرى 125 ـ بەتتە)

ئابلىكىم روزى

ئىككى شېئىر

توغرىمۇ؟

كېلىپ ئۇستاز ئالدىغا،
سالام بەردى گۈلئايىم.
دېدى: ئاڭلاپ باقسىڭىز،
بار ئىدى بىر سوئالىم.

— سۆزلەڭ، — دېدى ئۇستازى،
شاگىرتىدىن زوقلىنىپ.
سۆز باشلىدى گۈلئايىم،
تېتىكلىشىپ، روھلىنىپ:

«ئۆيىمىزگە كەلگەنتى،
ئانامنىڭ بىر سىڭلىسى.
قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى،
ئانام بىلەن ئىككىسى.

ھامما ئاچام شۇ كۈنى،
بەكمۇ قىزغىن كۈتۈلدى.
ئاۋۋال شورپا سېلىنىپ،
كېيىن پولۇ ئېتىلدى.

ئۆي ئىچىنى قاپلىدى،
خۇشال كۈلكە – سۆھبەتلەر.
كۆڭلىمىزگە ئورنىدى،
كۆيۈنۈشلەر، ھۆرمەتلەر.

كۆردۈم شۇ كۈن دادامنىڭ،
چىرايىدا خۇشلۇقنى.
ھەرىكىتىدە، سۆزىدە،
كۆرمىدىم ھېچ سۇسلۇقنى...»

كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى،
بۇ سۆزلەرنى مۇئەللىم.
يەنە سۆزگە كىرىشتى،
تىنىۋېلىپ گۈلئايىم:

«ئۆيىمىزگە ئاكىسى
كەلگەن ئىدى دادامنىڭ.
نېمىشقىدۇر قاپىقى،
ئېچىلمىدى ئانامنىڭ.

ئولتۇرغاندا تاغامغا،
سېلىنمىدى كۆرپىمۇ.
ئېتىلمىدى يە پولۇ،
قاينىمىدى شورپىمۇ.

تاغام بۇردا نان يېمەي،
قۇرۇق چاينى ئوتلىدى.
ئانام كىرىپ يان ئۆيگە،
يانپاشلىدى، ئۇخلىدى.

ئۆيىمىزنىڭ ئىچىدە،
ھۆكۈم سۈردى جىمجىتلىق.
ئورنىۋالدى كۆڭلۈمنى،
ھەيرانچىلىق، تىت – تىتلىق.

شۇندا نوقۇپ ئانامنى،
دېدىم: قىزا ئەتمەسسەن؟
تاغامنىمۇ ھامماڭدەك،
چىراي ئېچىپ كۈتمەمسەن؟

ئانام دېدى: ئۇ، تاغاڭ
پات ـ پات كېلىپ تۇرىدۇ.
ساقلىقىم يوق بۈگۈنچە،
چاي ئىچىسىمۇ بولىدۇ.

بىلىۋالغىن گۈل قىزىم،
تاغار ياخشى تاغاڭدىن.
كېلەر بىزگە ياخشىلىق،
شۇ قەدىرلىك ھاماڭدىن.

جاۋاب بېرىدىڭ ئۇستازىم،
مۇنداق دېيىش توغرىمۇ؟
رەنجىمەمدۇ بۇ ئىشتىن،
جان دادامنىڭ كۆڭلىمۇ؟»

دېدى ئۇستاز: گۈلئايىم،
سوئالىڭىز جايىدا.
مۇنداق ئىشلار يوق ئەمەس،
بەزى ئۆيدە گاھىدا.

ئانىڭىزنىڭ قىلغىنى،
ھەرگىز توغرا بولماپتۇ.
بىرنى بىلىپ ئەتىۋا،
بىرنى كۆزگە ئىلماپتۇ.

ئانا بىلەن دادىنىڭ،
تۇققانلىرى باراۋەر.
ئۇلار ئوخشاش ھۆرمەتكە،
بولۇش لازىم سازاۋەر...

بىرنى دېسە «پىلاستىر»،
بىرنى دېدى: ئۇرۇشقاق.
بىرنى دېسە: شەيتان نىچاق،
بىرنى دېدى: بۇدۇشقاق.

بىرنى دېسە: خاپىلىق،
بىرنى دېدى: ئۆدەكجان.
بىرنى دېسە: رېزىنكە،
بىرنى دېدى: پالەكجان...

لەقەم قويۇپ ئۇ شۇنداق،
بالىلارنى كەمسىتتى.
لەقەم بىلەن چاقىرىپ،
نەچچە يىلە نىنى رەنجىتتى.

ساقى دېدى ۋە لېكىن:
«مەن قىزىقچى، چاقچاقچى.
كۈلكە بىلەن گەپ بىلەن،
كۆڭۈللەرنى ئاچماقچى...»

— تاشلاڭ، — دېدۇق ساقىغا، —
لەقەم قويۇش ئىشىنى.
بۇ ئىشىڭىز راستىنلا،
بېزار قىلدى كىشىنى.

ئىنا قىلىققا پايدىسىز،
لەقەم قويۇش ئادىتى.
تۇرسا گۈزەل ئىسمىمىز،
لەقەمنىڭ نە ھاجىتى؟!

چوپانى

ئىنا قىلىققا پايدىسىز

باردۇر بىزنىڭ سىنىپتا،
ساقى ئاتلىق بىر بالا.
باشقىلارغا شۇ ساقى،
لەقەم قويدى بەك تولا.

قىزدىغا

جېنىم قىزىم، «گۈزەل» دېگەن،
ئېتىمىڭ چىرايلىق.
ئېتىڭدىنمۇ بولسۇن يازغان
خېتىڭ چىرايلىق.

بۇلاق كەبى ئويناپ تۇرغان،
كۆزۈڭ چىرايلىق.
كۆزۈڭدىنمۇ بولسۇن قىلغان،
سۆزۈڭ چىرايلىق.

ئۈنچە ـ ئۈنچە سەدەپ كەبى،
چىشىڭ چىرايلىق.
چىشىڭدىنمۇ بولسۇن قىلغان،
ئىشىڭ چىرايلىق.

ھەممە ئىشقا كېلىدىغان،
قولۇڭ چىرايلىق.
قولۇڭدىنمۇ بولسۇن تۇتقان
يولۇڭ چىرايلىق.

دوستلىرىڭغا بىلگىنىڭنى
دەپ بەر چىرايلىق.
ئامالىڭنىڭ يېتىشىچە،
نەپ بەر چىرايلىق.

ئەگرى، تۈيۈق يولغا ماڭماس،
پۇتۇڭ چىرايلىق.
پۇتۇڭدىنمۇ سەن چوڭ بولغان
يۇرتۇڭ چىرايلىق.

پەنگە پۈتكۈل قۇۋۋىتىڭنى
قارات چىرايلىق.
يۇرتۇڭ ئۈچۈن مۆجىزىلەر
يارات چىرايلىق.

مۇشكۈللەرگە ئېگىلمەس چىڭ
بېلىڭ چىرايلىق.
بېلىڭدىنمۇ سېنى باققان،
ئېلىڭ چىرايلىق.

جېنىم قىزىم پەرىزاتتەك،
چېھرىڭ چىرايلىق.
چېھرىڭدىنمۇ بولسۇن ئەلگە
مېھرىڭ چىرايلىق.

تىكىپ كۆچەت، ئەلگە مېۋە
تۇتقىن چىرايلىق.
يۇرت، خەلقىڭنىڭ كۆڭلىنى راسا
ئۇتقىن چىرايلىق.

ھاپىزجان مۇھەممەت

شوخ ئۈكامنى باقىمەن

مەكتەپتىن قايتقاندا،
يولدا بىكار ئوينىماي.
ئۆيگە ئىلدام كېلىمەن،
باشقىلارغا قارىماي.

ئانام قايتسا ئىشتىن،
بىزگە تاماق ئېتىدۇ.
مەن ئۈكامنى باققاندا،
مۇرادىغا يېتىدۇ.

ئىشى كۆپكەن ئانامنىڭ،
ئەتىگەندىن كەچكىچە.
تېخى بەزى ئۇخلىماس،
كىرپىك قاقماي تۈنگىچە.

ۋاقىت تاپسام، ئانامغا،
دائىم ياردەم قىلىمەن.
شوخ ئۈكامنى بېقىشنى،
خۇشاللىق دەپ بىلىمەن.

× ×

ئانا مېھرى ھەرگىزمۇ،
ئۈزۈلمەستۇر بىزلەردىن.
رازى بولسۇن ئانىلار
ئۆسمۈر، ئوغۇل ـ قىزلاردىن.

سەپەر ھۆسيىن

«دولان مۇقامى» ۋە ئۇنىڭ فورمانىيىلىك مۇزىكا ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئۇلۇغ ۋەتىنىمىز جۇڭگو— بىرلىككە كەلگەن، كۆپ مىللەتلىك، سوتسىيالىستىك مەملىكەت، بەش مىڭ يىللىق مەدەنىيەت تارىخىغا ئىگە قەدىمكى ئەل. ۋەتىنىمىز چوڭ ئائىلىسىدىكى قېرىنداش مىللەتلەر ئېلىمىزنىڭ شانلىق مەدەنىيىتىگە ئۆچمەس تۆھپىلەرنى قوشقان. قېرىنداش ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ قەدىمكى مەدەنىيىتى ۋە سەنئەت مىراسلىرى بىر پۈتۈن جۇڭخۇا مىللىتى مەدەنىيىتىنىڭ تەشكىلىي قىسمىدۇر.

ئۇيغۇرلار — مەملىكىتىمىزدە ياشىغۇچى ئەڭ قەدىمكى خەلقلەرنىڭ بىرسى. شۇندا قىلا شىنجاڭدا ھازىرقى تارىم ۋادىسى ۋە جەنۇبىي ھەم شىمالىي تارماق يىپەك يولى بويلىرىدا ساقلىنىپ كېلىۋاتقان قەدىمكى مەدەنىيەتنى يارىتىشتا ئىشتىراك قىلىپ تۆھپە قوشقان ھەمدە ئۇنىڭغا بىۋاسىتە ۋارىسلىق قىلىۋاتقان خەلقلەرنىڭ بىرسى، شۇڭا ئۇيغۇر خەلقى ئۇزۇن ۋە ئەھمىيەتلىك بىر تارىخنىڭ ئېگىسى بولغىنىدەك، قەدىمكى مەدەنىيەت ۋە گۈزەل، باي خەلق سەنئىتىنىڭ ئىگىسى بولۇشىمۇ مۇناسىپ. كۆئېنلۇندىن تا ئالتاي تاغلىرىغىچە، تۇرپان ئويمانلىقىدىن ئىلى ۋادىسىغىچە بولغان بۇ كەڭ زېمىندا ئۇيغۇر خەلقى ئۇزۇن بىر تارىخىي جەرياندىن بۇيان باشقا مىللەتلەر بىلەن بىرلىكتە جاپالىق كۈرەش قىلىپ، ئۆز ئەمگىكى، پېشانە تەرى بىلەن كۆپلىگەن ماددىي بايلىق يارىتىپ، بۇ ماكاننى گۈللەندۈردى. شۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە، خەلقىمىز ئەقىل-ئىدرىكىنىڭ كۈچىنى جارىي قىلىپ، ئارزۇ ئارمانلىرى، گۈزەل ھېس - تۇيغۇلىرىنى ئىپادىلەيدىغان مەنىۋى مەدەنىيەت يارىتىپ، بۇ ماكاننى باي مەزمۇن، گۈزەل مىللىي شەكىلگە ئىگە خەلق سەنئىتىنىڭ ماكانىغا ئايلاندۇردى.

ئەنە شۇ سەۋەبتىن، ھازىرقى شىنجاڭ رايونى ۋەتىنىمىز تارىخىدا خەلق سەنئىتىنىڭ كانى سۈپىتىدە مەشھۇر بولۇپ «ناخشا - ئۇسسۇل ماكانى» دەپ ئاتىلىپ كەلمەكتە. ناھايىتى ئۇزۇن تارىختىن بۇيان «غەربىي دىيار» دەپ ئاتىلىپ كېلىۋاتقان بۇ كەڭ زېمىندا، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كلاسسىك مۇزىكىسى «ئون ئىككى مۇقام» بىلەن بىر قاتاردا، يەنە بىر قەدەر قەدىمكى ئۇيغۇر مۇقاملىرىغا ۋەكىللىك قىلىدىغان «دولان مۇقامى» ئەۋلادتىن - ئەۋلادقىچە ئېيتىلىپ، چېلىنىپ كەلمەكتە.

مەن بۇ ماقالىدە، پەقەت ئۇيغۇر خەلق كلاسسىك مۇقاملىرىنىڭ يەنە بىر تۈرى بولغان ۋە بىر قەدەر قەدىمكى ئۇيغۇر مۇقاملىرىغا ۋەكىللىك قىلىدىغان «دولان مۇقامى» ۋە ئۇنىڭ فورمانىيىلىك مۇزىكا ئىكەنلىكى توغرىسىدا تەكشۈرۈش ۋە تەتقىق قىلىش ئارقىلىق دەسلەپكى قەدەمدە ھاسىل قىلغان قاراشلىرىمنى ئوتتۇرىغا قويىمەن.

«دولان مۇقامى»

«دولان مۇقامى»—«ئون ئىككى مۇقام» بىلەن بىر قاتاردا، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ باي مۇزىكا خەزىنىسىدىكى قىممەتلىك مىراسلارنىڭ يەنە بىرسىدۇر.

«دولان مۇقامى» پەقەت دولان رايونىدا ساقلىنىپ قالغان بولۇپ، ئۇ بىر قەدەر قەدىمكى ئۇيغۇر مۇقاملىرىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ. «دولان مۇقامى» نىڭ ئاتىلىشى ھەر قايسى جايلاردا ھەر خىل بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ تەرتىپى، كۈي شەكلى، ئاھاڭ رېتىمى ئاساسەن ئوخشاش بولۇپ چوڭ پەرق يوق.

دولان مۇقاملىرىنىڭ تېكىستلىرىنى خەلق ئەدەبىياتىمىزنىڭ زور بىر قوشاق بايلىقى دېسەك بولىدۇ.

ئىگىلىگەن ماتېرىياللارغا ئاساسلانغاندا، ئەسلىدە «دولان مۇقامى» مۇ ئون ئىككى بولۇپ، ئۇزۇن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇنىڭ ئىچىدىكى ئۈچ مۇقامنىڭ يوقالغانلىقى، ئۇنتۇلغانلىقى مەلۇم بولدى.

«دولان مۇقامى»، «دولان ئۇسسۇلى» توغرىسىدا تەتقىقاتچىلىرىمىز كۆپلىگەن ماقالىلارنى يېزىپ، ئۆزلىرىنىڭ كۆز قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى. يولداش ئىبادۇشۇكۇر مەھەممەتئىمىن ئۆزىنىڭ «ئۇيغۇر خەلق كلاسسىك مۇزىكىسى ‹ئون ئىككى مۇقام› توغرىسىدا» دېگەن ئەسىرىدە دولان مۇقاملىرى ئۈستىدە توختىلىپ: «دولان مۇقاملىرى—‹ئون ئىككى مۇقام› نىڭ كونا مەنبەسى ۋە ئاساسى گەۋدىسى» دەپ يازدى. خەنزۇ مۇزىكاشۇناس يولداش گۇەن يۈۋى ئۆزىنىڭ «مۇقامنىڭ شەكىللىنىشى ۋە راۋاجلىنىشى» دېگەن ئەسىرىدە «دولان مۇقام» لىرى ئۈستىدە توختىلىپ: «دولانلىقلارنىڭ مۇزىكىلىرى، پۈتۈنلەي ئۇسسۇل، سەنەملەردىن تەركىب تاپقان، يۇرۇشلەشكەن كۈيلەر بولۇپ، يەرلىك خەلق ئۇنى ‹دولان مۇقامى› ياكى ‹دولان سەنىمى› دەپ ئاتايدۇ» دەپ يازدى.

ياش مۇزىكا تەتقىقاتچىسى يولداش جۇ جىڭباۋ ئۆزىنىڭ دولان ئۇسسۇلىنى تونۇشتۇرۇپ يازغان ماقالىسىدا: «قەدىمكى ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ بىر قەبىلىسى بولغان دولان خەلقىنىڭ ھازىرقى ئۇسسۇلىدا ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى ئۇسسۇل شەكلى ۋە مەزمۇنى ساقلىنىپ كېلىۋاتىدۇ» دەپ يازدى.

ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، تەتقىقاتچى ئابدۇشۇكۇر تۇردى ئۆزىنىڭ «خەلقىنىڭ سەنئەت مەكتىپى—ئۇيغۇر خەلق مەشرەپلىرى» دېگەن ماقالىسىدا: مەشرەپلەر ئۇيغۇر خەلقى ئارىسىدا بىر خىل «سەنئەت ۋە ئۆرپ-ئادەت مەكتىپى» رولىنى ئويناپ كەلمەكتە، دەپ يازدى.

ھەر قانداق سورۇندا دولان مۇقامى چېلىنىدىكەن، ئۇنىڭدا دولان ئۇسسۇلىنىڭ بولماسلىقى زادىلا مۇمكىن ئەمەس. دولان مۇقامى چېلىنغان ھامان سورۇندا ئولتۇرغان كىشىلەر دەرھال دولان ئۇسسۇلىغا چۈشىدۇ. دولانلىقلاردا بۇ ئادەت قەدىمدىن تارتىپ، تا ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلمەكتە.

دولان مۇقامى ۋە دولان ئۇسسۇلى ناھايىتى ئۇزۇن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن تەدرى-

www.uyghurkitap.com

جىھادلىدا بېيىپ، تەرەققىي قىلىپ ئاخىرى بۈگۈنكى يۇرۇشلەشكەن دولان مۇقامىغا، قېلىپلاشقان دولان ئۇسسۇلىغا ئايلانغان.

بىر يۇرۇشلەشكەن، قېلىپلاشتۇرۇلغان دولان مۇقامى ۋە دولان ئۇسسۇلىنىڭ ئىپادىلەش مەزمۇنى توغرىسىدا ھەر خىل كۆز قاراشلار بولسىمۇ، لېكىن، دولان خەلقى ئىچىدە بىر قەدەر كۆپ تارقالغان ۋە بىزنىڭ تەتقىقاتچىلىرىمىز بىردەك ئېتىراپ قىلغان قاراش — «دولان مۇقام مۇزىكىلىرى، ئۇسسۇللىرى بىر قېتىملىق كەسكىن كۆرەش قىلىش جەريانىنى ئىپادىلەيدۇ» دېگەنلىكتىن ئىبارەت.

بۇ قاراش تارىخىي پاكىت ۋە ھازىرقى دولان مۇزىكا ۋە ئۇسسۇلىنىڭ ھەرىكەتلىرىگە بىر قەدەر مۇۋاپىق كېلىدۇ. ئەمەلىيەتتىمۇ دولان ئۇسسۇلى باشلىنىشتىن بۇرۇن يۇقىرى ئاۋازدا «ئاللا» توۋلاپ ئادەم يىغىش، ئاندىن ئاياللارنىڭ مەشئەل كۆتۈرۈشى، ئەرلەرنىڭ ئوڭ ۋە سولىنى ئاقتۇرۇشى، كېيىن جىددىي ھۇجۇمغا ئۆتۈشى ۋە ئۇرقيا ئېيتىشنى ئەسلىتىدىغان، ئىلگىرىلەش ۋە چېكىنىش بىلەن ئاخىرىدا بىر قورشاۋ ھاسىل قىلىشى، ھەقىقەتەن بىر قېتىملىق قەدىمكى زامانىدىكى ئوۋ ئوۋلاشنى ياكى تاجاۋۇزچىلىققا قارشى جىددىي كۆرەشنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ، دېيىشكە بولىدۇ. ئۇسسۇل خاتىمىسىدىكى ساما ئۇسۇلى ئەلۋەتتە غەلىبىگە قىلىنغان تەنتەنىدۇر.

ھەممىگە ئايانكى، ھەر قانداق مىللەت ۋە قەبىلىنىڭ ئۆزىگە خاس مىللىي ئالاھىدىلىكى ۋە مىللىي مەدەنىيىتى بولۇپ، بۇ مەدەنىيەت شۇ مىللەت، شۇ قەبىلىنىڭ ياشاش شارائىتى ۋە ئىجتىمائىي كۆرەش ئەمەلىيىتى ئارقىلىق مەيدانغا كېلىدۇ. دولان مۇقامى ۋە دولان ئۇسسۇلىمۇ مانا شۇنداق ئىجتىمائىي كۆرەش نەتىجىسىدە مەيدانغا كەلگەن. ئۇ دولانلىقلارنىڭ كۆرەش تارىخىنى دەلىللەپ بېرىدۇ.

«دولان مۇقامى» نىڭ مۇزىكىلىق قۇرۇلمىسى

دولان مۇقام مۇزىكىلىرىنىڭ تۈزۈلۈشى ئاساسەن ئۇيغۇر خەلق كلاسسىك مۇزىكىسى — «ئون ئىككى مۇقام» نىڭ بىرىنچى قىسمىدىكى «چوڭ نەغمە» نىڭ ئەڭ ئاددىي تۈزۈلۈش ئۇسلۇبىغا ئوخشاپ كېتىدۇ. لېكىن ئۇ دار، رېتىم جەھەتلەردىن ئوخشىغان بىلەن، ئۇنىڭ ھەر بىر ئاھاڭىنىڭ تۈزۈلۈشىدە چوڭ پەرقلەر بار.

دولان مۇقامىدا «داستان»، «مەشرەپ» دېگەن نەغمىلەر يوق، ئۇ پەقەتلا «چوڭ نەغمە» تۈسىنى ئالغان يۇرۇشلەشتۈرۈلگەن بىر پۈتۈن «دولان مەشرەپ مۇقامى» بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. «دولان مۇقامى» نىڭ كىرىش شەكلى، 5 – 6 (دۇ، سۇ) تاۋۇشلۇق ئاۋاز ياسىغۇچ قۇرۇلمىسى (ئاۋاز رېتىمى) نى ئاساس، يەتتە تاۋۇشلۇق (شى) ئاۋاز باسقۇچى قۇرۇلمىسى (ئاۋاز رېتىمى) نى قوشۇمچە قىلىدۇ.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان قايتا – قايتا تەكشۈرۈش، توپلاش، تەتقىق قىلىش ئارقىلىق ئېنىقلانغان قولىمىزدىكى نەق دولان مۇقامى توققۇز بولۇپ، ئۇنىڭ تولۇق تىزىملىكى تۆۋەندىكىچە:

1. باش باياۋان (دولان راك مۇقامى دەپمۇ ئاتىلىدۇ)
2. زىل باياۋان (موغال مۇقامى دەپمۇ ئاتىلىدۇ)
3. چۆل باياۋان (دولان مۇشاۋىرەك مۇقامى دەپمۇ ئاتىلىدۇ)
4. بوم باياۋان

5. سىم باياۋان
6. ئۆز هال باياۋان (سامۇق مۇقامى دەپمۇ ئاتىلىدۇ)
7. خورەك باياۋان (خورەك مۇقامى دەپمۇ ئاتىلىدۇ)
8. جۇلا (جۇلا مۇقامى دەپمۇ ئاتىلىدۇ)
9. دوگامەت (دۇگاھ مۇقامى دەپمۇ ئاتىلىدۇ)

ھەر بىر دولان مۇقامىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان ، بىر - بىرىگە تۈپتىن ئوخشىمايدىغان بەش نەغمە ئاھاڭىنىڭ ئىسمىلىكلىرى تۆۋەندىكىچە:

(1) مۇقەددىمە — (باشلىنىش مۇقامى ئۇدارسىز بولىدۇ).

(2) چىكىتمە — (ئاستا $\frac{3}{4}$ ئۇدارلىق نەزمىلىك ئاھاڭ)

(3) سەنەم — (ئوتتۇرا $\frac{4}{4}$ ئۇدارلىق نەزمىلىك ئاھاڭ)

(4) سەنەقەس — (تېز $\frac{2}{4}$ ئۇدارلىق نەزمىلىك ئاھاڭ)

(5) سىرىلما — (ناھايىتى تېز $\frac{2}{4}$ ئۇدارلىق نەزمىلىك ئاھاڭ)

«دولان مۇقامى» دىكى بىر مۇقامنى ئوقۇپ تۈگىتىش ۋاقتى 30 مىنۇتتىن ئاشمايدۇ. دولاننىڭ توققۇز مۇقامىنى ئوقۇپ بولۇش ئۈچۈن جەمئىي 4 يېرىم سائەت ۋاقىت كېتىدۇ. دولان مۇقامىنىڭ ھەر بىرسىگە بەش ئاھاڭ ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولۇپ. ھازىرقى توققۇز مۇقامنىڭ پۈتكۈل ئاھاڭلىرى 45 نەغمە ئاھاڭلىرىدىن ئىبارەت.

دولان مۇقامىنىڭ تېكىستى ۋە ئۇسسۇل-ھەرىكەتلىرىنىڭ مەزمۇنىدىن قارىغاندا، ھەر بىر مۇقامدىكى بەش ئۆزگىرىشلىك ئاھاڭلارنىڭ مەزمۇنى بەش باسقۇچنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، ھەر بىر باسقۇچنىڭ مەزمۇنى دولانلىقلارنىڭ تاجاۋۇزچىلىققا قارشى تۇرۇش جەريانىدىكى جىددىي كۆرەشنى ئىپادىلەيدۇ. «دولان مۇقامى» دىكى بىرىنچى باسقۇچ— مۇقام مۇقەددىمىسى (ئۇدارسىز، ئىختىيارسىز ئېيتىلىدۇ) نىڭ ئاھاڭى ئادەم قىچقىرىش، ئادەم يىغىش كەيپىياتىنى ئىپادىلەيدۇ.

دولان مۇقامىدىكى ئىككىنچى باسقۇچ — چىكىتمە (ئاستا $\frac{3}{4}$ ئۇدارلىق ئاھاڭ) ئاھاڭى ئۇسسۇل ئاھاڭى بولۇپ. مۇزىكىنىڭ ساداسى بىلەن ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرى ئارقىلىق، رازۋېتكا قىلىش، ئىز ئىزدەش كەيپىياتىنى ئىپادىلەيدۇ.

دولان مۇقامىدىكى ئۈچىنچى باسقۇچ—سەنەم تېزراق ئۇسسۇل ئاھاڭى بولۇپ. بۇ ئاساسەن تاجاۋۇزچىلار بىلەن ئېلىشىش، توقۇنۇش كەيپىياتىنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ. ئۇ، $\frac{4}{4}$ ئۇدارلىق ئاھاڭ.

دولان مۇقامىدىكى تۆتىنچى باسقۇچ — سەنەقەس (سەلىقە) جىددىي ئۇسسۇل ئاھاڭى بولۇپ ($\frac{2}{4}$ ئۇدارلىق)، بۇ ئاساسەن تاجاۋۇزچىلار بىلەن جىددىي تىركىشىش. ئۇلارنى يوقىتىش سىگنالىنى بېرىشنى ئىپادىلەيدۇ.

دولان مۇقامىدىكى بەشىنچى باسقۇچ — «سېرىلما» خۇشاللىق ئىچىدە تەنتەنە قىلىش، غەلىبىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇ $\frac{2}{4}$ ئۇدارلىق تېز ساما ئاھاڭىدۇر.

«دولان مۇقامى» غا تەڭكەش قىلىنىدىغان چالغۇ قوراللىرى ئاساسەن قالۇن. ئۇنىڭدا ئىككى دانە خەرەك بار، ھەر بىر خەرەككە ئىككى تالدىن پولات سىم تارتىلىدۇ. دولان راۋابى (بەش ئاۋاز رېتىمىگە تەڭشەلگەن، ئون دانە ئاۋاز قايتۇرۇش سىمى بولغان راۋاب)، دولان قىل غىجىكى (بەش ئاۋاز رېتىمىگە تەڭشەلگەن، ئون دانە ئاۋاز قايتۇرۇش سىمى بولغان غىجەك)، دولان دېپى (كىچىك نەغمە دېپى) دىن ئىبارەت تۆت دانە يەرلىك چالغۇ قوراللىرىدىن تەركىب تاپقان.

دولان مۇقامىغا تەڭكەش قىلىنىدىغان بۇ چالغۇ قوراللىرى مۇقامنىڭ بىرىنچى باسقۇچى — مۇقەددىمىسى باشلانغاندا، ئوخشاش تەكشى چېلىش ئۇسۇلى بىلەن مۇقەددىمىگە تەڭكەش قىلىدۇ. مۇقامنىڭ ئىككىنچى باسقۇچى — چىكىتمە باشلانغاندىن كېيىن تارتىپ تاكى بىر مۇقام تۈگىگىچە، ھەر قايسى چالغۇ قورالى ئۆز ئالدىغا ئاساسىي ئاھاڭغا ماسلاشقان ھالدا باشقا - باشقا ئاۋاز بۆلەكچىلىرىنى چالىدۇ. چېلىنىۋاتقان ئاھاڭلارنى مۇزىكا بۆلەكچىلىرىگە بۆلۈپ قويغاندەك، ھەر قايسىسى ناھايىتى تەبىئىي ھالدا ئۆزلىرىنىڭ تەڭكەشىنى داۋاملاشتۇرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن دولان مۇقامىنىڭ ئاھاڭلىرى ناھايىتى رېتىملىك، ناھايىتى قېلىپلاشقان ۋە مۇزىكىلاشتۇرۇلغان قىياپەتتە بىزنىڭ قۇلىقىمىزغا ئاڭلىنىدۇ. لېكىن دولان مۇقامىغا تەڭكەش قىلىنىۋاتقان سازەندىلەرنىڭ ھېچ قايسىسى نوتا دېگەننى بىلمەيدۇ. شۇڭا ئۇلارنىڭ ئالدىدا بۆلۈپ قويغان ئايرىم - ئايرىم نوتىلارمۇ يوق. ئۇلار پەقەت ئۆز قۇلىقى ۋە زېھنىگە تايىنىپلا ئۆزلىرى چالغان مۇزىكا قوراللىرىنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش، ئاساسلىق مېلودىيىدىن قاچماسلىق شەرتى ئاستىدا، ئىختىيارىي ھالدا قوشۇمچە مېلودىيىلەرنى تەڭكەش قىلىپ چېلىش ئارقىلىق، دولان مۇقامىنىڭ تەڭكەش قىلىش سۈپىتىنى (سەۋىيىسىنى) تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرىدۇ. مانا بۇ، دولان مۇقامىغا تەڭكەش قىلىنىدىغان چالغۇ قوراللىرىنىڭ ئالاھىدە خۇسۇسىيەتلىرىدۇر.

«دولان مۇقامى» ۋە ئۇنىڭ فورمانىيىلىك مۇزىكا شەكلى

دۇنيادىكى مىللەتلەرنىڭ ئۆز ئارا ئوخشاشمايدىغان تۇرمۇش ئۆرپ - ئادەتلىرى، يەر شارائىتى ۋە باشقا نۇرغۇن ئۆزگىچىلىكلىرى بار. بۇ خىل ئالاھىدىلىكلەر شۇ مىللەت مۇزىكىسىنىڭ شەكىللىنىشىگە مەلۇم تەسىر كۆرسىتىدۇ ۋە شۇ مىللەت مۇزىكىسىدا، فورمانىيىلىك مۇزىكىنىڭ يارىلىشىغا كۈچلۈك ئاساس سالىدۇ.

مۇزىكا تەشكىللەنگەن ئاۋازلار ئارقىلىق كىشىلەرنىڭ ئىدىيە - ھېسسىياتىنى ئىپادىلەپ. جەمئىيەت تۇرمۇشىنى، ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈش ئۈچۈن مۇھىم مۇزىكىلىق ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنى قوللىنىدۇ.

مۇزىكىنىڭ مۇھىم ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرى — مېلودىيە، رېتىم، ئاھاڭ تۈسى، ئۇدار،

ئاھاڭ كۆچى، شۇنىڭدەك ئاكورت، فورما نەپىسە، ئاھاڭ شەكلى، ئوركېستىر مۇزىكا قائىدىلىرى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىگە ئىگە مۇزىكا تىلى، ناخشا-مۇزىكا ئورۇنلاش ۋە ئىجاد قىلىش ئۇسلۇبلىرى بار. خەلقنىڭ مول تۇرمۇشى، ئوتتەك قىزىق كۆرەش ئەمەلىيىتى ۋە ئۆزلىرىنىڭ مىللىي خەلق ناخشا-مۇزىكىلىرى، كەسىپ ۋە كەسىپ سىرتىدىكى مۇزىكانتلارنىڭ ئىجادىيەتلىرى شۇ مىللەتنىڭ ئۆزىگە خاس مىللىي ئالاھىدىلىكىگە ئىگە فورما نەپىسە شەكلىدىكى مۇزىكىلارنى شەكىللەندۈرگەن.

مۇزىكا — «ۋاقىت سەنئىتى» بولۇپ، ئۇ ناخشا ئوقۇش، مۇزىكا چېلىش جەريانىدا ئۆز ئەسىرىنىڭ سەنئەت ئۇنۇمىنى ھاسىل قىلىدۇ.

مۇزىكا ئەسەرلىرى — ۋاكالىلىق (ناخشىلىق مۇزىكا) ۋە چالغۇ مۇزىكىلىرىدىن ئىبارەت ئىككى چوڭ تۈرگە بۆلۈنىدۇ. «دولان مۇقامى» ئۇيغۇر خەلق كلاسسىك مۇزىكىسى «ئون ئىككى مۇقام» بىلەن بىر قاتاردا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇزىكا خەزىنىسىدىكى قىممەتلىك مىراس بولۇپ، «چوڭ نەغمە» تۈسىنى ئالغان چوڭ تىپتىكى «ۋاكالىلىق مۇزىكا» ئەسەرلىرىنىڭ بىر ژانىرىدۇر. شۇنىڭ بىلەن بىللە «دولان مۇقامى»نى مىللىي ئەنئەنىۋى شەكىلدىكى «فورما نەپىسلىك مۇزىكا» دەپ جەزملەشتۈرۈشكە بولىدۇ.

ئۇنداقتا «فورما نەپىسلىك مۇزىكا» دېگەن نېمە؟

«فورما نەپىسلىك مۇزىكا» شەكلى خەلقئارا ئورتاق ھالدا قوللىنىدىغان مۇزىكا ئاتالغۇسى بولۇپ، ئۇ كۆي ئاساسى بىر-بىرىگە ماسكېلىدىغان كۆپ ئاكورتلۇق مۇزىكىلارنىڭ بىر خىلى. فورما نەپىسە شەكلىدىكى مۇزىكىلار بىر-بىرىگە ماسلاشقان ھالدا مۇزىكا ئەسەرلىرىنى قارىمۇ قارشى بېجىرىدۇ. ئۇلار ئىككى ئاكورت، ئۈچ ئاكورت ياكى تۆت ئاكورت بولۇپ، سەنئەتلىكى جەھەتتە مەزمۇنى ئوخشاش بولغان، ھەر قايسىسى ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل بولغان مۇزىكا كۈيىگە ئىگە.

تىكلىك مۇناسىۋەتتىكى جەھەتتىكى فورما نەپىسە — (بەش سىزىق نوتىنىڭ تىكلىك مۇناسىۋىتى) ھەر قايسى ئاكورتلارنىڭ رېتىمى، ئاھاڭ كۈچلۈكلۈكى، ئاۋازنىڭ قاتتىق-يۇمشاقلىقى، ئاھاڭنىڭ يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈلۈشى، ئۇنىڭ باشلىنىشى ۋە ئاخىرلىشىشى ھەممە مىلودىيە سىزىقىنىڭ دولقۇنسىمان كۆتۈرۈلۈشىگە قەدەر ئوخشاش بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ھەر قايسىسى ئۆز ئالدىغا مۇستەقىللىققا ئىگە.

ئۇزۇنلۇق مۇناسىۋەتتىكى جەھەتتىكى فورما نەپىسە (بەش سىزىق نوتىنىڭ ئۇزۇنلۇقىغا قارىتىلغان) ھەر قايسى ئاكورتلار يەنىلا بىر-بىرىدىن قېلىشماستىن، ئەڭ ياخشى بولغان ئاكورت مۇناسىۋەتلىرىنى شەكىللەندۈرىدۇ.

فورما نەپىسلىك مۇزىكىلار يەنە تۆۋەندىكى تۈرلەرگە بۆلۈنىدۇ:

1) سېلىشتۇرما شەكلىدىكى فورما نەپىسە؛

2) تەقلىد شەكلىنى ئاساس قىلىپ يېزىلغان فورما نەپىسە؛

3) گەۋدىلەندۈرۈش ئۇسۇلىدا يېزىلغان فورما نەپىسە (شەكلى تېخىمۇ روشەن بولغان فورما نەپىسە)، يەنى قارىماق ئاۋازلىق فورما نەپىسە، ئۇ يەنە گۈزەل تۈسكە ئىگە فورما نەپىسە دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

www.uyghurkitap.com

ئەمدى بىز تۆۋەندە دولان مۇقام مۇزىكىلىرىنىڭ قايسى خىلدىكى فورما نەمۇنىلىك مۇزىكا شەكلىگە كىرىدىغانلىقىنى سۆزلەپ ئۆتىمىز:

دولان مۇقام مۇزىكىلىرى گەرچە تەكلىك ۋە ئۇزۇنلۇق مۇناسىۋەتى جەھەتتىكى فورما نەمۇنىلىك مۇزىكا شەكلىگە كىرمىسىمۇ، ئەمما ئۇنى فورما نەمۇنىلىك مۇزىكىلارنىڭ بىر قانچە خىل شەكىللىرىگە سېلىشتۇرۇپ كۆرگىنىمىزدە، دولان مۇقام مۇزىكىلىرى فورما نەمۇنىلىك مۇزىكا تۈرلىرىنىڭ ئۈچىنچى خىلى بولغان «گەۋدىلەندۈرۈش ئۇسۇلىدا يېزىلغان»، يەنى «تارماق ئاۋازلىق فورما نەمۇنىلىك» مۇزىكا شەكلىگە كىرىدۇ.

ئەمدى بىز بۇ نۇقتىنى دولان مۇقامىنىڭ قۇرۇلمىسى ئۈستىدە توختالغاندا شەرھلەپ ئۆتكەن تۆۋەندىكى بىر قانچە مىساللار بىلەن سېلىشتۇرۇپ چۈشەندۈرىمىز:

بىز يۇقىرىدا دولان مۇقامىغا تەڭكەش قىلىنىدىغان چالغۇ قوراللىرى مۇقامىنىڭ بىرىنچى باسقۇچى — مۇقەددىمىسى باشلانغاندا، ئوخشاش تەكشى چېلىش ئۇسۇلى بىلەن مۇقەددىمىسىگە تەڭكەش قىلىدۇ؛ مۇقامنىڭ ئىككىنچى باسقۇچى چېكىتمىسى باشلانغاندىن تارتىپ تاكى بىر مۇقام تۈگىگىچە ھەر قايسى چالغۇ قورالى، ئۆز ئالدىغا ئاساسىي مېلودىيىگە ماسلاشقان ھالدا باشقا-باشقا ئاھاڭ بۆلەكچىلىرىنى چالىدۇ، بۇخۇددى ئۇلار چېلىۋاتقان ئاھاڭلارنى مۇزىكىلارغا بۆلۈپ قويغاندەك ھەر قايسىسىنىڭ تەبىئىي ھالدا ئۆزلىرىنىڭ تەڭكىشىنى داۋاملاشتۇرىدۇ ھەمدە ئۇلار مۇزىكا قوراللىرىنىڭ رولىنى تولۇق جارىي قىلدۇرۇش، ئاساسلىق مېلودىيىدىن قاچماسلىق شەرتى ئاستىدا، ئىختىيارىي رىتىمدا قوشۇمچە مېلودىيىلەرنى تەڭكەش قىلىپ چېلىش ئارقىلىق دولان مۇقامىنىڭ سۈپىتىنى — سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ. مانا بۇ، دولان مۇقامىغا تەڭكەش قىلىنىدىغان مۇزىكا قوراللىرىنىڭ ئالاھىدە بىر خۇسۇسىيىتى، دەپ ئېيتقانىدۇق.

مانا بۇ خۇسۇسىيەتلەرگە ئاساسلانغاندا، دولان مۇقام مۇزىكىلىرىنىڭ خەلقئارا مۇزىكا ساھەسىدە ئورتاق ھالدا قوللىنىپ كېلىۋاتقان فورما نەمۇنىلىك مۇزىكا تۈرلىرىنىڭ بىرى بولغان گەۋدىلەندۈرۈش ئۇسۇلىدا يېزىلغان «تارماق ئاۋازلىق فورما نەمۇنە» شەكلىدىكى مۇزىكا ئىكەنلىكىنى تولۇق ئىسپاتلاپ بېرىدۇ.

«تارماق ئاۋازلىق فورما نەمۇنە» شەكلىدىكى مۇزىكىنىڭ رولى شۇكى، ئۇ خەلق مىللىي ناخشا - مۇزىكىلىرىنى دائىم گەۋدىلەندۈرۈش، بىر - بىرىگە ماسلاشتۇرۇپ تولۇقلاش بىلەن ناخشا - مۇزىكىلارنى تېخىمۇ بېيىتىپ ۋە ئۇنى خىلمۇخىللاشتۇرۇپ تېخىمۇ گۈزەللىككە ئىگە قىلىدۇ. شۇڭا ئۇ يەنە «گۈزەل تۇسكە ئىگە فورما نەمۇنە» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

دولان مۇقام مۇزىكىلىرىنىڭ تەڭكەش قىسمىدا ئاساسىي مېلودىيىنى بويلاپ ئۈزلۈكسىز ۋە تەبىئىي ھالدا شەكىللەنگەن تارماق ئاۋازلىق فورما نەمۇنىلىك مۇزىكا شەكلى، دولان مۇقام مۇزىكىلىرىنىڭ ئاساسىي مېلودىيىسىنى تېخىمۇ روشەنلەشتۈرۈش ئۈچۈن سېلىشتۇرما ئاساسىدا ماسلاشتۇرۇپ تولۇقلاش، كۆل ئۈستىگە گۈل قويۇش ۋاسىتىسى سۈپىتىدە دولان مۇقام مۇزىكىلىرىنى بېيىتىپ، تېخىمۇ خىلمۇخىللاشتۇرۇپ، مۇزىكىنىڭ ئىپادىلەش كۈچىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇش رولىنى ئوينىغان. **بىز ئىخلاسمەنلىك بىلەن پۈتۈن زېھنىمىزنى دولان مۇقام مۇزىكىلىرىنى ئاڭلاشقا قاراتقاندا، ئاندىن دولان چالغۇ قوراللىرىنىڭ تەڭ**كەش قىسمىدىكى چېكىتمىدىن باشلاپ سىرىلىپ-چىقىدىغان ئاھاڭ ئۆزگىرىشلىرىدە،

بىر ـ بىرىگە ئوخشىمايدىغان تۇراقلىق ئاۋاز سىستېمىسىنى ھاسىل قىلىپ، ئاساسىي ناخشىلارنى ئېيتقۇچىلارغا ئەگىشىپ مۇزىكا تەڭكەش قىسمىدا تەكرار ـ تەكرار چېلىنىۋاتقان مۇزىكىلارنى ئاڭلايمىز. مانا مۇشۇ قوشۇمچە مېلودىيە. مانا مۇشۇ تارماق ئاۋازلىق فورما نمىيە شەكلىدىكى مۇزىكىدىن ئىبارەت.

دولان مۇقام مۇزىكىلىرى ئۆزگىچە، بەلگىلىك ئاھاڭ تىپىغا (ئاھاڭ شەكلىگە) ئىگە مۇزىكا بولۇپ، ئۇ ھەر بىر مۇقامدا، باشتىن ـ ئاخىرى مۇزىكا رېتىمىنى ۋە مۇزىكا تەڭكەش قىسمىنى بىرلىككە كەلتۈرگەن ھالدا، ئۇنىڭ تەكرارلىنىپ تۇرۇشىنى پۈتۈن مۇزىكىغا ئىزچىل ھالدا سىڭدۈرۈش ئارقىلىق، دولان خەلقىنىڭ ئەينى زاماندىكى روھىي كەيپىياتىنى ۋە مەنىۋى تۇرمۇشىنى، مۇزىكا ئوبرازىدا ئىپادىلىگەن ۋە ئەكس ئەتتۈرگەن.

دولان چالغۇ قوراللىرىدىن قالۇن، غىجەك، راۋابنىڭ باشقا مۇقاملاردا تەڭكەش قىلغۇچى چالغۇلارغا ئوخشىمايدىغان خۇسۇسىيەتلىرى شۇكى، چالغۇلار مۇقامغا تەڭكەش قىلغاندا ھەر قايسى چالغۇلار ئۆزىنىڭ ئىپادىلەش خۇسۇسىيىتىگە ماسلاشتۇرغان ھالدا ئۈچ خىل ۋاريانت بىلەن مۇستەقىل تەڭكەش قىلىپ، ئاخىرىدا بىرلىشىدۇ. بۇ خىل تەڭكەش قىلىش ئۇسۇلى قەدىمدىن تارتىپ مۇزىكانتلارغا ئادەت بولۇپ كەلگەن. ياۋروپا مۇزىكا نەزەرىيىسىدە بۇ خىل تەڭكەش قىلىش ئۇسۇلىنى فورما نمىيە، دەپ ئاتايدۇ. فورما نمىيە شەكلىنى دەسلەپتە گېرمانىيىلىك ئاتاقلىق كومپوزىتور باخ (1685 ـ 1750) قوللانغان بولسا، دولانلىقلار دولان مۇقام مۇزىكىلىرىدا فورما نمىيە شەكلىنى باختىن خېلى ئۇزۇن يىللار ئىلگىرى قوللانغان.

دولان مۇقامىنىڭ قۇرۇلمىسى ۋە كۈي شەكلىگە قارىغاندا، ئۇنىڭ قەدىمكى زامان ئىپتىدائىي مۇزىكا شەكلىنىڭ قۇرۇلمىسى ساقلىنىپ قالغان دېيىشكە بولىدۇ. مۇقامنىڭ ئاھاڭلىرى بىر قەدەر ئاددىي بولۇپ، ناخشا تېكىستلىرى ئانچە تەرەققىي قىلمىغان. ئەمما دولان مۇقام مۇزىكىلىرى تېمپ جەھەتتە مۇكەممەل، مۇستەقىل مەزمۇنغا ئىگە مۇزىكا مېلودىيىسىنى شەكىللەندۈرگەن. ئۆزىنىڭ تېمپ ئالاھىدىلىكلىرى بويىچە تەرەققىي قىلدۇرۇشتا، ئۇنىڭ ئىدىيە ھېسسىياتىنى ۋە ئۇنىڭ خاسلىق ئالاھىدىلىكىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن سۈرئەت جەھەتتە ئاستا ۋە ئىتتىكلىك، كۈچ جەھەتتە قاتتىق ۋە يۇمشاقلىق، رىتىم جەھەتتە قىسقا ۋە ئۇزۇنلۇق، مېلودىيە جەھەتتە بىر پەسىيىپ، بىر ئۆرلەپ دولقۇنسىمان بولۇشى، ئاھاڭ تۈسى جەھەتتە رەڭدارلىقى سۈس ۋە قېنىق بولۇشى، ئاۋاز رايونى جەھەتتە پەس ۋە ئېگىز، قۇرۇلما جەھەتتە رەتلىك ۋە تارقاق بولۇشتەك مۇزىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ قانۇنىيەتلىك ۋاسىتىلىرىنى قوللىنىش ئارقىلىق، مۇزىكىنى بىر-بىرىگە ھالقىسىمان باغلاپ، ئۇنىڭ ھېسسىياتىنى تەدرىجىي ھالدا تولۇپ تاشقان قىزغىنلىققا، تەسىرلەندۈرۈش كۈچىنى ئەڭ يۇقىرى دولقۇنغا كۆتەرگەن. شۇڭا دولان مۇقام مۇزىكىلىرىنىڭ ئومۇمىي كەيپىياتى يېقىملىق ھەم ھەيۋەتلىك، تەنتەنىلىك، جۇشقۇن، روھلۇق خاراكتېرىگە ئىگە.

دولان مۇقام مۇزىكىلىرىنىڭ ئالاھىدىلىكى شۇكى، ئۇ ئۆز دەۋرىنى روشەن ئەكس ئەتتۈرگەنلىكى، چوڭقۇر ئىدىيىۋى مەزمۇن، مۇكەممەل كومپوزىتسىيە قۇرۇلۇشى ۋە يۈكسەك بەدىئىي سەۋىيىگە ئىگە بولغانلىقى بىلەن تاھازىرغىچە ساقلىنىپ كەلمەكتە. مانا بۇ، قىممەتلىك بەدىئىي مىراس — دولان خەلقىنىڭ ئەقىل — پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى. بۇنداق

ئېسىل قىممەتلىك مۇزىكا مىراسىمىزنىڭ بولغانلىقى بىلەن بىز چەكسىز ئىپتىخارلىق ھېس قىلىمىز. ئازادلىقتىن كېيىن، پارتىيە مىللىي سىياسىتىنىڭ پارلاق نۇرىدا بۇ مۇزىكىلىق بايلىق «دولان توققۇز مۇقامى» يېڭى ھاياتقا ئېرىشتى. بولۇپمۇ، پارتىيە 11- قۇرۇلتاي 13- ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن دولان مۇقامى ئۈستىدە مەخسۇس تەكشۈرۈش، توپلاش، تەتقىق قىلىش، ئۇنىڭ ناخشا - مۇزىكا ئۇسسۇللىرىدىن ئىجادىي پايدىلىنىش، ئۇنىڭ بەزى تېكستلىرىنى مەزمۇنىدىن ئۆزگەرتىپ ئىشلەش، ئۇنى سوتسىيالىستىك يېڭى دەۋرگە خىزمەت قىلدۇرۇش جەھەتتە كىشىنى روھلاندۇرىدىغان بىر قاتار نەتىجىلەر قولغا كەلدى. لېكىن بۇ تېخى يېتەرلىك ئەمەس. بىز «ناخشا - ئۇسسۇللۇق ماكان» دەپ ئاتالغان بۇ جايدا ياشاۋاتىمىز. بۇ زېمىندا قېزىپ تۈگەتكىلى، ئۆگىنىپ تۈگەتكىلى، ئىشلىتىپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان نۇرغۇن مۇزىكا بايلىقلىرىمىز بار. بىز بۇ بايلىقلىرىمىزنى قېزىش، توپلاش، ئۇنىڭدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىش ئۈچۈن مىللىي مۇزىكا ئىلمىنى تىرىشىپ پۇختا ئۆگىنىپ، مۇزىكا بايلىقلىرىمىزنىڭ ئەسلى قىياپىتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىشىمىز لازىم. شۇنداق قىلغاندا، قەشقەر سەنئىتىنىڭ يەرلىك ئالاھىدىلىك، مىللىي ئالاھىدىلىكىنىڭ ئاساسى بولغان «ئون ئىككى مۇقام»، «دولان توققۇز مۇقام» ۋە قەشقەر خەلق ناخشا - مۇزىكىلىرىنى ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكلىرى بويىچە تېخىمۇ تەرەققىي قىلدۇرۇپ، پارتىيىمىزنى، خەلقىمىزنى، ئەمگەك قەھرىمانلىرىنى، مىللىي دوستلۇقنى، سوتسىيالىستىك يېڭى ھاياتنى كۈيلەيدىغان كۆپلىگەن مۇنەۋۋەر ناخشا - مۇزىكىلارنى ئىجاد قىلغىلى بولىدۇ.

(بېشى 120 - بەتتە)

مېنىڭچە، ئاياللىرىمىز ئىككى ياكى ئۈچ ئاي ئىچىدە ئوقۇش ۋە يېزىشنى ئۆگىنىپ كېتەلەيدۇ. مەن ئۈچۈن ئۇنىڭغا ياردەملىشىپ بۇ ئىشنى قىلىپ قويسىڭىز، ئۇنىڭغا ساۋاتسىزلىقنىڭ بەك يامان ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ قويسىڭىز. ھازىر دۆلىتىمىزدە ئۆكتەبىر ئىنقىلابىنىڭ تەسىرى بىلەن بارلىق ۋاسىتىلار ئارقىلىق ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش كۈرىشى ئېلىپ بېرىلىۋاتسا، ئۆزىمىزنىڭ تۇغقىنىمىزنى ئۇنتۇپ قالساق قانداق بولىدۇ؟

ئىۋان نىكولايېۋىچ، سىزدىن بۇ ئىشنى قىلىشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن. سىزگە كوممۇنىستلارچە سالام يوللاپ:

مارىيا بىلوفنا.»

پېلاگېيا خەتنى ئىككى قېتىم ئوقۇپ چىقتى - دە، يەنە يىغلاپ تاشلىدى. ئاندىن نىكولايېۋىچ بىلەن ئەر - خوتۇنلۇق تۇرمۇشىنىڭ ئادەتتىكىدەك ئۆتكەنلىكىنى ئەسلەپ خاتىرجەم بولۇپ، خەت بىلەن ئېلىپبەنى تىقىپ قويدى.

شۇنداق قىلىپ، بىزنىڭ پېلاگېيارىمىز مۇھەببەت ۋە كۈندەشلىكنىڭ تۈرتكىسىدە قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدىلا ساۋاتىنى چىقىرىۋالدى.

مانا بۇ، دۆلىتىمىزدە ئېلىپ بېرىلغان ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ھەرىكىتىدە يۈز بەرگەن ئەڭ قىزىقارلىق، بىر كىچىك ۋەقە.

(رۇسچىدىن مۇرات مەتنىياز تەرجىمىسى)

Altun0q

ئاتىكەم زەمىرى (تاجىك)

يامان ئاقىۋەت

(ھېكايە)

ئەخمەت ئاكىلارنىڭ ئۆيىدىن ئاڭلىنىۋاتقان ئېچىنىشلىق يىغا ئاۋازى كىشىنىڭ يۈرەك باغرىنى ئېزىۋېتەتتى. ئۇلارنىڭ كىچىك ئوغلى بەختىيار ۋېلىسىپىت مىنىپ كېتىۋاتقىنىدا ماشىنا ھادىسىسىگە يولۇققانىدى.

بەختىيار ئەخمەت ئاكىلارنىڭ ئەڭ كىچىك بالىسى، شۇنداقلا بىردىنبىر ئوغۇل بالىسى. ئەخمەت ئاكىنىڭ ئايالى ئۈچ قىز تۇغقاندىن كېيىن، بۇ ئارزۇلۇق ئوغۇل دۇنياغا كەلدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن بۇ ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى بۇ ئوغۇلنى ناھايىتى ئەتىۋارلاپ باقتى. ئاچىلىرى مەكتەپتىن كېلىپلا قولىدىن چۈشۈرمەي كۆتۈرۈپ يۈرۈشەتتى. ئاتا - ئانىسىنىڭ ھارغىنلىقىنى چىقىرىدىغان بىردىنبىر ئەرمىكى بۇ دۇردۇققىنا كەلگەن مۇشۇ ئوغۇل ئىدى... بالا مەكتەپ يېشىغا توشقاندا، دادىسى ئۇنى ۋېلىسىپىتنىڭ ئالدىغا مىندۈرۈپ مەكتەپكە ئېلىپ باراتتى. ئىشتىن چۈشۈپلا يەنە مەكتەپتىن بالىنى ۋېلىسىپىتكە مىندۈرۈپ ئېلىپ كېلەتتى. كۈنلەر ئايلارنى قوغلاپ، ئايلار يىللارنى يۆرغىلىتىپ بەختىيار باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ بەشىنچى يىللىق سىنىپىغا كۆچكەندە ئۆزى ۋېلىسىپىت بىلەن ماڭالايدىغان بولدى. بالا ناھايىتى زېرەك، ئەقىللىق بولۇپ ئۆستى. ئەخمەت ئاكا بالىسىنىڭ ياخشى نەتىجە بىلەن سىنىپ كۆچكەنلىكىگە خوشال بولۇپ، ئۇنىڭغا «كەپتەر» ماركىلىق كىچىك ۋېلىسىپىتتىن بىرنى ئېلىپ بەردى. پارقىراپ تۇرغان ۋېلىسىپىتنى كۆرگەن بەختىيار يۈگرەپ بېرىپ دادىسىنىڭ بوينىغا ئېسىلىۋالدى - دە:

— سىزگە رەھمەت، ئوبدان دادا! — دېگىنىچە ئۆزىنىڭ يۇمران يۈزلىرىنى دادىسىنىڭ ساقاللىق يۈزلىرىگە سۈركەپ كەتتى.

— جېنىم بالام، رەھمىتىڭنى قوي، ۋېلىسىپىتنى پەخەس بولۇپ مىنگىن جۇمۇ، — دەپ ئۆتۈندى دادا.

— گېپىڭىزنى ئاڭلايمەن، — دەپ چۇرقىرىدى بەختىيار.

مانا ئەمدى بەختىيار «كەپتەر» گە مىنىپ مەكتەپكە بارىدۇ، ئۆيگە قايتىدۇ، ئۇ شۇنچە خوشال. بەختىيار دەرستە ئەلا ئوقۇش بىلەن بىللە ئىنتىزام، ئەخلاق - پەزىلەت جەھەتتىمۇ ياخشى بولۇپ، «ئۈچتە ياخشى» ئوقۇغۇچى بولۇپ ئوقۇۋاتاتتى. ئەخمەت ئاكىلارنىڭ ئۆيى چوڭ ئاسفالىت يول بويىدا بولغىنى ئۈچۈن، ئۇ چوڭ - كىچىك ماشىنىلارنىڭ كۆپلۈكىگە قارىماي، ئاسفالىت يولغا چىقىپ ۋېلىسىپىت مىنىپ

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىدىن

www.uyghurkitap.com

يۇرۇشكە تېخىمۇ ئامراق ئىدى. ئۇنىڭ ئۇس-
تىگە ۋېلىسىپىتنى يالغۇز ئۆزلا مىنىپ يۇر-
مەستىن ئاداشلىرىدىن بىرىنى ئارقىغا، يە-
نە بىرىنى ئالدىغا مىندۈرۈپ مېڭىشقا ھې-
رىسمەن ئىدى. سىنىپ مەسئۇلى ئامىنەم بىر
كۈنى بەختىيارنى چاقىرىپ دېدى:

— بەختىيار سىز ياخشى ئوقۇغۇچىلارنىڭ
بىرى، بىراق ۋېلىسىپىتكە ئىككىسا ۋاقداش-
نى مىندۈرۈۋېلىشىڭىز تازا ياخشى بولمى-
دى. چۈنكى چوڭ يولدا ماشىنىلار ئۇچقان-
دەك مېڭىپ يۈرىدۇ، ئەگەر ۋېلىسىپىتتىن
يىقىلىپ چۈشسەڭلار تېز كېلىۋاتقان ماشىنا
سوقۇۋەتسە ۋە ياكى…

— مۇئەللىم، بۇندىن كېيىن ئۇنداق قىل-
مايمەن، — دېدى بەختىيار. لېكىن ئۇ تولۇق-
سىز ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندىن كېيىن،
مەكتەپ بىلەن ئۆينىڭ ئارىلىقى ئۈچ كىلو-
مېتىردىن كۆپرەك ئۇزاردى. بۇ ئارىلىقنى
ۋېلىسىپىت بىلەن ماڭمىسا، دەرسكە كېچىكى-
دىغان گەپ. ئۇ كۈندە ئەتىگەندە ۋېلىسى-
پىت بىلەن مەكتەپكە ماڭغىنىدا، ئۇنىڭ ئا-
نىسى زورىخان ئاچا:

— جېنىم بالام، يولنىڭ چېتى بىلەن ماڭ-
غىن، ئۇڭ قولۇڭنى بېسىپ ئاستىراق ماڭ-
غىن، دوستلۇرۇڭنى ئالدى - ئارقاڭغا مىن-
دۈرۈۋالما، — دەپ جېكىلەيتتى. ئەخمەت:

— ماقۇل ئانا، ئەنسىرىمە! — دەيتتى-دە،
غۇيۇلداپ چاپاتتى.

ھايانتا نېمە ئىشلار بولمايدۇ دەيسىز،
«كوزا كۈندە سۇنماپتۇ» دېگەندەك ئەنسى-
رىگەن ئىش ئاخىرى يۈز بەردى.

بىر كۈنى مەكتەپتىن ياندىغىنىدا ئىككى
دوستى ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىپ بىللە ماڭ-
دى. ئۇنىڭ ئۇلاردىن ئايرىلغۇسى كەلمەي
ۋېلىسىپىتنى يېتىلەپ بىللە ماڭدى-يۇ، خۇد-
دى شەيتان ئازدۇرغاندەك:

— كېلىڭلار ئاداشلىرىم، بىرسىڭلار ئار-
قامغا، بىرسىڭلار ئالدىمغا مىنىڭلار، — دې-
دى. دوستلىرىمۇ ئاران تۇرغاندەك «لىك-
كىدە» ئالدى - ئارقىسىغا قوندى. ۋېلىسى-
پىتنى مىنگەن بۇ ئۈچ دوست خوشاللىق بى-
لەن يۈرۈپ كەتتى. ئۇلار ماڭىدىغان بۇ كەڭ
ئاسفالىت يول خېلى كەڭ بولسىمۇ، ئىككى
ماشىنا پاراللېل ماڭغانىدا ئىككى تەرىپىدە
ۋېلىسىپىت مېنىش تولىمۇ خەتەرلىك ئىدى.
يولنىڭ بىر تەرىپىدە بىر سېمونت ئۆستەڭ بو-
لۇپ، ناھايىتى تېز ئاقاتتى. ئۆستەڭ بويىدا ئې-
گىز ئۆسكەن سۇۋادان تېرەكلەر كۆك بىلەن
بويتالاشقاندەك قەدكۆتۈرۈپ تۇراتتى. بالى-
لار ۋېلىسىپىتنى چاپتۇرۇپ ئۆستەڭنىڭ ئە-
گىيىدىغان زاكو بېشىدىكى كۆۋرۈككە كەل-
گىنىدە ناھايىتى، تېز ماڭغان بىر «ئازاد»
ماركىلىق ماشىنا بىلەن ئۇۋستىگە پەۋس
يۈك بېسىلغان چەتتىن ئىمپورت قىلىنغان
چوڭ ماشىنا سىگنال بېرىپ كېلىپ قالدى.
بالىلار ۋېلىسىپىت ئۈستىدە نېمە قىلارىنى
بىلمەي تەمتىرەپ قالدى ۋە يىقىلىپ
چۈشتى. ئارقىدىن تېز كېلىۋاتقان ماشىنى-
نىڭ تورمۇزى تۇتماي بەختىيارنىڭ پۇتىنى
بېسىپ ئۆتۈپ كەتتى. ئۇنىڭ دوستلىرىمۇ
ئارقا - ئارقىدىن ئاسفالىت يولنىڭ قىرى-
غا يىقىلدى ۋە ھوشىدىن كەتتى. ئەتراپتىن
يۈگرەپ كەلگەن كىشىلەر ۋە ماشىنا شوپۇر-
لىرى ئۇلارنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ كېتىش-
تى. بەختىيارنىڭ تىزىنىڭ تۆۋىنى ئېغىر
زەخمىلەنگەنلىكى ئۈچۈن يېرىم يىلدا ئا-
ران ئەسلىگە كەلدى. بىرسىنىڭ مېڭىسى
خېلىلا زەخمىلەنگەنىدى.

بەختىيار شۇ ئىشتىن كېيىن، ۋېلىسىپىتكە
مىنگەندە دىققەت قىلىدىغان، ئالدى - ئار-
قىسىغا ئادەم ئالمايدىغان، بوش ۋاقتىنى
قولدىن بەرمەي قېتىرقىنىپ دەرس ئۆگى-
نىدىغان بولدى.

قۇربانخان ئاخۇنباي (تاجىك)

تاغلارنىڭ قۇدرىتى سىڭگەن تېنىمگە

تاغ سۆيگۈسى

ئىشقىم چىڭ باغلانغان تاغلارغا مېنىڭ،
مەن لاچىن، ئېگىز تاغ مېنىڭ ماكانىم.
تاغلارنىڭ قۇدرىتى سىڭگەن تېنىمگە،
تاغلاردۇر ئۆمۈرلۈك ھىمات بايلىقىم.

ئىشقىم چىڭ باغلانغان تاغلارغا مېنىڭ.
تاغلارنىڭ سىماسى خەلقىم چېھرىدە.
تاغلاردا ئۆسىدۇ قارىغايلار جەسۇر،
مەن قارىغاي ئەۋلادى مەردلىك قەلبىمدە.

ئىشقىم چىڭ باغلانغان تاغلارغا مېنىڭ.
تاغلاردىن كۆرىمەن ئەجدادلىرىمنى.
بىرىدە رۇداكى، بىرىدە جامى①
بىرىدە لۇنجىك ② نىڭ پەرھادلىرىنى.

ئىشقىم چىڭ باغلانغان تاغلارغا مېنىڭ.
كۆز تىكسەم قەددىگە تاشار ئىلھامىم.
شۇ تاغلار بەرگەچكە ماڭا پۈتمەس كۈچ.
سۆيگۈدە چاپما قتا ئالماس قەلىمىم.

باھار شامىلى

ئېخ! باھار شامىلى گۈلمەيلىس③. غەمسىز.
ئويناقلاپ، ئەركىلەپ سۆيدۈك مەڭزىمنى.
ھارارەت جۇشقۇنى تاراپ جىسمىمغا،
خۇشخەندە④ شاۋقۇنى باستى قەلبىمنى.

شوخ تاجىك قىزلىرى كۆرۈشكىنىدەك،
شىۋىرلاپ لېۋىمگە لېۋىڭنى ياقتىڭ.
ئاھ! ئويناپ پەردەك زەپلەرزانرەقاس،
مۇز تاغنىڭ كۆكسىگە باغرىڭنى تاڭدىڭ.

قاھ - قاھلاپ خوشلۇقتىن كۈلدى تاغ-دالا،
ئاڭلىغاچ سېنىڭدىن نەۋباھار كۈيى.
ياپلاقتا فونتاندەك چاچرىتىپ ئۈنچە.
سىرغىدى بۇلاقتىن شانبابا⑤ سۈيى.

سۆيۈنۈپ دېدىمەن: توختا ئەي شامال،
باخاشلاپ قوينۇڭغا ئەپكەتكىن مېنى.
ھەر قۇرغا ئىجادتىن تىزىپ زەر ئۈنچە،
مارجان قىپ دوينۇڭغا قۇتلۇقلاي سېنى.

شەپەق ئەكسىدە پارلىغان ياپلاق

كۆك ياپلاق يۈزىدە چىمەنلەر شەپەق،
ئالەمچە گۈزەللىك ئۇندا پارلايدۇ.
قىيا تاش كۆكسىگە ياماشسا دولقۇن،
مەجنۇنتال زوقلىنىپ ئاڭا قارايدۇ.

شەپەقتىن تون كېيگەن جىمى كائىنات.
قىزغۇچ نۇر ئەكسىدە چاقنايدۇ تاغلار.
ئىزغىرىن شامالدا شىۋىرلاپ ئوتلاق،
شاد - خورام ئۆتىدۇ دىلرابا چاغلار.

چىمەنزار قوينىدا قاتار ئاق ئۆيلەر،
قىزىللىق تەپتىدىن ئېلىپتۇ ھالرەڭ.
چوغسىمان كۆرۈنەر ھەتتا ئۆستەڭمۇ،
بەئەينى ياقۇت ئۇ،
ئەمەس تۆۋر نەيرەڭ.

---

① رۇداكى، جامى - 18 -، 19- ئەسىرلەردە ئۆتكەن تاجىك شائىرلىرى.

② لۇنجىك - تاجىك خەلقىنىڭ مەشھۇر قوشاقچىسى.

③ گۈلمەيلىس - شوخ. ④ خۇشخەندە - شادلىق كۈلكىسى. ⑤ شانبابا - پامىردىكى داڭلىق مىنېرال سۇ بۇلىقى.

گۈزەللىك ئىچىدە ياڭرايدۇ ناخشا.
جۇر ئاڭا يىگىتنىڭ خۇش ئاۋاز نېيى.
مانا بۇ، مەن ئۆسكەن — تۇغۇلغان يايلاق،
ئاقىدۇ باغرىدا قەلبىمنىڭ كۈيى!

تاغ سۈيى

ئاق تۇماندىن لىباس كەيگەن كۆركەم تاغ،
ئۇپۇق بىلەن لەۋ يېقىپتۇ چوققىسى.
قۇياش سۆيگەن زۇمرەت قارنىڭ ئىشقىدىن،
قۇيۇلماقتا كەڭلىكلەرگە تاغ سۈيى.

سوزۇپ-سوزۇپ «ئەركە تىلو»① ئوقۇيدۇ،
كۈمۈش سۇدا تاراپ چېچىن چوپانقىز.
قوي-قوزىلار سىكرەپ-تاخلاپ ئوينايدۇ،
سۇ يۈزىدە توزاڭلاردىن چېكىمپ ئىز.

ئاق ئۆيلەردىن چۇقان سېلىپ چىقىدۇ،
تايچاقلاردەك ئەركىن ئۆسكەن ئۆسمۈرلەر.
ئۆستەڭلەردە ئۆزلىرىدەك شوخ ئاققان،
زىلال سۇغا قېنىپ - قېنىپ چۆمىلەر.

ئۆستەڭ بويى چىمەنلىكتە ئولتۇرۇپ،
سۇ ھۆسنىگە قاراپ خىيال سۈرىمەن.
يا يىلىقىمنىڭ كىملەچىكى — بەختىنى،
يا قۇتىسمان بۇۋغۇنلاردىن كۆرىمەن.

قەدەم دىربىنزادە (تاجىك)

شېئىرلار

قاناتپەرۋەر - بۈركۈت مىللىتى

ئاق پامىرنىڭ گۆھەر ئەۋجىدىن،
ئۇچۇپ كەلدى بۈركۈتۇم ئەنە.
قولۇمدىكى ئوقيانى كۆرۈپ،
ياش كۆكسىنى قىلدى نىشانە.

زەردىن خاككە كۆمۈلدى بۈركۈت.
تاجىك ئۇچۈن تۇغۇلدى سەنئەت.
چالسام گۈزەل سۆڭەك نەي②نى شوخ،
پەرۋاز قىلار قاناتلىق سۈرەت.

رۇبائىيلار

قاقىدۇ ئۇل دۇنيا بۈركۈتى قانات.
بولۇشقا يارىماس ئۇقيا ھېسسىيات،
بىز تېخى تۇرىمىز چىملىق كەپىدە،
پەرىنلەر③ بۇلۇتنى ئەيلىدى راباب④

× ×

غەلۋە بار شارسىمان ھاياتدان ئىچرە،
بولغاچقا شارسىمان بېشىمىز خىرە.
سۇنسىمۇ تىنچلىقىنىڭ بىر تال ياغىچى،
چۈشمەيدۇ ھەقىقەتكە بوت پەنەركە⑤

---

① ئەركە تىلو — تاجىك خەلقىنىڭ كلاسسىك ناخشىسى.

② سۆڭەك نەي - تاجىكلارنىڭ بۈركۈت قانىتىدىن ياسالغان ئەنئەنىۋى چالغۇ ئەسۋابى

③ پەرىن - قاناتلىق، ④ راباب - قونالغۇ.

⑤ كەدوت (كۆك) پەنەركە - ئاسمان دېمەكچى.

ئارسلان تالىپ

ماھارەت

(ھېكايە)

ۋېلىسىپىت مىنىشتە شۆھرەتنىڭ خېلىلا داڭقى بار. ئەگەر شەھەر بويىچە ۋېلىسىپىت مۇسابىقىسى ئۇيۇشتۇرۇلىدىغان بولسا، چېمپىيونلۇقنى ئېلىشى تۇرغان گەپ. ئۇ ۋېلىسىپىتتا يانچە ئولتۇرۇش، بىر پۇتى بىلەن پېدالنى تېپىپ، بىر پۇتىدا رولنى باشقۇرۇش، رولنى تۇتماي تېز سۈرئەتتە مېڭىش... قاتارلىق جەھەتلەردە كامالەتكە يېتىپلا قالماي، مەيلى جامائەت سورۇنلىرى، مەيلى قىستا - قىستاڭ تار كوچىلار ۋە مەيلى قايناق بازارنىڭ ئادەم مىغىلدىغان كوچىلىرى بولسۇن ئوخشاشلا بىر خىل تېزلىكتە ئۆزىنىڭ چەبدەس ۋە ئەپچىل ماھارىتى بىلەن ۋېلىسىپىتتىن چۈشمەي ماڭالايدۇ. ئۇ، ئۆزىنىڭ بۇ ماھارىتىگە تولۇق ئىشەنگەچكە، گەرچە ئۆيى بىلەن زاۋۇت ئارىلىقى ئۈچ كىلومېتىر كېلىدىغان بولسىمۇ، ئىشقا چۈشۈشكە بەش مىنۇت قالغاندا ئۆيىدىن چىقىشقا ئادەتلەنگەن. شۇڭا ئۇ ھەر كۈنى ئاخشىمى يېرىم كېچىگىچە ئىلپەتلىرى بىلەن تاماشا قىلاتتى، ئەتىگەندە ئانىسىنىڭ قانچە قېتىملاپ چاقىرىشلىرىغا پىسەنت قىلماي، بېشىنى يوتقانغا ئوراپ ئۇخلاۋېرەتتى، ئىشقا چىقىشقا 15 مىنۇت قالغاندىلا ئورنىدىن تۇرۇپ، يۈزىنى چالا - پۇلا يۇيۇپلا ئانىسى تەييارلاپ قويغان چېينى ئىچەتتى - دە، ئىشقا ماڭاتتى. بىراق بۈگۈن شۆھرەت ئۈچۈن تازا نەس باسقان كۈن بولدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرغاندا، تام سائىتىنىڭ مىنۇت ستىرېلكىسى سەككىزگە ئون مىنۇت قالغانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. ئۇ كىيىمىنى كىيىپ، يۈزىنى يۇيۇپ، چېينى ئىچىپ بولغىچە بەش مىنۇتلا ۋاقىت قالدى، لېكىن قىرىشقاندەك ۋېلىسىپىتىنىڭ كەينىچاقىنىڭ يېلى بېرىش تۇراتتى.

— مانا كېچىكتى دېگەن، تويە ئەمدى، ئاخىرقى بەش مىنۇتقا! — شۆھرەت ئۆزىگە - ئۆزى ئاچچىقلانغان ھالدا ناسوسنى ئېلىپ چىقىپ يەل بەردى. ئۇ ۋېلىسىپىتنى يولغا ئېلىپ چىقىپ سائەتكە قارىۋىدى، ئۈچ مىنۇت قالغانلىقىنى كۆردى. «ئۈچ مىنۇت — ھەل قىلغۇچ ئۈچ مىنۇت. قېنى شۆھرەت، بۈگۈن پۈتۈن ماھارىتىڭنى ئىشقا سال. بىر كىلومېتىر يول ئۈچۈن بىر مىنۇتتىن ۋاقىت بار. بۇنىڭغا غەيرەت ۋە ماھارەت كېرەك.» شۆھرەت ئۆزىگە - ئۆزى شۇنداق خىتاب قىلغاندىن كېيىن، شۇنداق ماڭدىكى، توختىماي جىرىڭلاۋاتقان قوڭغۇراق ئاۋازىدىن كىشىلەر ئۇنىڭغا ئۆزلۈكسىز يول بېرەتتى. بىراق، ماتورلۇق ۋە ماتورسىز قاتناش ۋاسىتىلىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن زور توسالغۇ بولۇۋاتاتتى، ئۇ، بۇ قاتناش ۋاسىتىلىرىدىن يانداپ ئۆتۈش ئۈچۈن بىر نەچچە قېتىم تورمۇز قىلىشقا مەجبۇر بولدى.

— ئاپلا، چاتاق!...

ۋېلىسىپىت قايىمىغا كىرىپ قالغان شۆھ-

رەت پۈتۈن ماھارىتىنى ئىشقا سالغان بولسىمۇ، 40 ياشلار ئۆپچۆرىسىدىكى بىر ئايالنى سوقۇۋەتتى. ئۇ ئايال يول ياقىسىغا قاتتىق يىقىلىپ چۈشكەن بولسىمۇ، شۆھرەت يىقىلمىدى. ئۇ، بىر پۇتى بىلەن يەرنى دەسسەپ ۋېلىسىپىتتىن چۈشمەيلا كەينىگە قارىدى. بىر نەچچە ۋېلىسىپىتلىك كىشى توختىدى، كىشىلەر ئۇ ئايالغا ئېچىناتتى، ئايال بولسا ناھايىتى قىيىنالغان ھالدا ئورنىدىن تۇرۇشقا ھەرىكەت قىلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ يېرىلغان پېشانىسىدىن قان تەپچىرەپ تۇراتتى. شۆھرەت بۇ كۆرۈنۈشنى كۆرۈپلا، تەرگە چۆمۈلدى ۋە: «قېچىش كېرەك، بۇ ئۆلەرمەن قېرى ئۆلۈكىنى ئارتىمسۇن يەنە ...» دېگەننى كۆڭلىدىن كەچۈردى - دە، پېدالنى قاتتىق تەپتى، ۋېلىسىپىت ئالغا قاراپ ئۇچتى، كەينىدىن ۋارقىرىغان ھەممە تىللىغان ئاۋازلار كەلمەكتە ئىدى. شۆھرەتنىڭ ئۇلارنى ئاڭلاشقا رايى بارمۇ؟ ئۇ «ئۆلۈكىنى ئارتىدىغان ھېلىقى قېرى» نىڭ ئاچچىق تىلىنى ئاڭلاشنىمۇ، ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ ئىشقا كېچىكىشنىمۇ خالىمايتتى. چۈنكى، بىر قېتىم كېچىكىش مۇكاپات سوممىسىغا بىۋاسىتە تاقىلىدىغان ئىش - تە!

پېدال كۈچەپ تېپىلمەكتە، قوڭغۇراق توختىماي جىرىڭلىماقتا، سائەت ستىرېلكىسى خۇددى ئۇنىڭ بىلەن بەسلەشكەندەك ئىشقا چۈشۈشنىڭ ئاخىرقى دەقىقىلىرىگە چاپماقتا.

— ئوھ، يېتىپ كەلدىم! - يىراقتىن كۆرۈنۈپ تۇرغان زاۋۇت بىناسى ئۇنى خاتىرجەم قىلدى. ئۇ سائىتىگە قارىدى، سائەت ستىرېلكىسى دەل سەككىزنى كۆرسىتىپ تۇراتتى، ئۆزىگە - ئۆزى مەدەت بېرىپ كېلىۋاتقان شۆھرەت پېدالنى تېخىمۇ كۈچەپ تېپەتتى.

زاۋۇتنىڭ يېنىدىكى ئائىلىلىكلەر بىناسىنىڭ تەرىپىدىن بىر ۋېلىسىپىتلىك كىشى چىقىپ قالدى، بىراق شۆھرەت تورمۇز قىلىپ ئۈلگۈرەلمىدى - دە، ئۇنىڭغا بېرىپ قاتتىق سوقۇلدى. ۋېلىسىپىت ئىگىرىدىن قاڭقىپ چىققان شۆھرەت ئۆزى بىر ياققا، ۋېلىسىپىتى بىر ياققا يىقىلدى، لېكىن ۋېلىسىپىتتىن يىقىلىش ماھارىتىنىمۇ ئاز - تولا ئۆگىنىپ قويغان شۆھرەت ئانچە قاتتىق يىقىلمىدى. قاتتىق سوقۇلۇشتىن دەسلەپتىلا ھودۇققان ھېلىقى كىشى بولسا ۋېلىسىپىتى بىر ياققا، ئۆزى بىر ياققا ئاغدۇرۇلدى.

شۆھرەت ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىۋېتىپ تۇساتتىن ھېلىقى كىشىگە نەزەرى ئاغدۇرۇلدى - دە، چۆچۈپ كەتتى. 45 ياشلار چامىسىدىكى بۇ ئادەم دەل ئۆز زاۋۇتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى قاسىم ئاكا ئىدى. ئۇنىڭ ئورنىدىن ناھايىتى ئاۋايلاپ تۇرۇۋاتقانلىقى، بولۇپمۇ، ئۇنىڭ ۋېلىسىپىتىنىڭ ئالدى چاقى مايماق كەتكەنلىكى شۆھرەتنى كۈزدىكى يوپۇرماقتەك تىترەتتى. «ئەندى تۈگەشتىم! كېچىككەننى ئاز دەپ زاۋۇت باشلىقىنى سوقۇۋەتتىم، ئەندى بۇ قاپىقى يامان چاڭجاڭ مېنى كەچۈرمەيدۇ، قانداق قىلىش كېرەك؟ توغرا، يېتىۋېلىش كېرەك. بەلكى مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن ئۇنىڭ زەھەرلىك سۆزلىرىدىن ئازراق قۇتۇلارمەن.» شۆھرەت ئورنىدا قىمىرلىماي يېتىپ، ۋاي-ۋايلاشقا باشلىدى. قاسىم چاڭجاڭ ئورنىدىن ئەستە تۇردى - دە، شۆھرەتنىڭ يېنىغا كەلدى:

— ۋۇي، بۇ بىزنىڭ شۆھرەتقۇ؟! - قاسىم چاڭجاڭ ئۇنى يۆلىدى، - ئۇكام، قاتتىق يىقىلىپ كەتتىڭ، بىرەر يېرىڭ يارىلاندىمۇ قانداق؟

(ئاخىرى 126 - بەتتە)

مىخايىل زوشېنكو

بىر پارچە خەت ۋە ساۋاتسىز ئايال توغرىسىدا ھېكايە

لېنىنگرادتا بىر جۈپ ئەر-خوتۇن ياشايتتى. ئەر بىر رەھبەرىي كادىر بولۇپ، ئوتتۇرا ياش. ساغلام، كۈچ-قۇۋۋەتتى تولۇپ تاشقان، سوتسىيالىزم ئىشلىرىغا سادىق كىشى ئىدى. ئۇ گەرچە ئادەتتىكى يېزىدىن كەلگەن، ھېچقانداق ئالىي مەكتەپ تەربىيىسىگە ئىگە بولالمىغان كىشى بولسىمۇ، ئەمما شەھەرگە كۆچۈپ كىرگەندىن كېيىن، ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىپ نۇرغۇن بىلىملەرنى ئىگىلىۋالدى. شۇڭا ئۇ ھەر خىل سورۇنلاردا لېكسىيە سۆزلەيتتى، ھەتتا ھەر قايسى كەسىپلەردىكى ئۆلىمالار بىلەن مۇنازىرىلىشىپمۇ قوياتتى.

لېكىن ئۇنىڭ ئايالى پېلاگېيا ساۋاتسىز ئىدى. گەرچە ئۇمۇ يولدىشى بىلەن يېزىدىن كەلگەن بولسىمۇ، ھېچنېمىنى ئۆگەنمىگەنلىكى ئۈچۈن ساۋاتسىز قېلىۋېرىپ، ئاددىيسى ئۆزىنىڭ فامىلىسىنىمۇ يازالمايتتى. شۇڭا پېلاگېيانىڭ يولدىشى بۇنىڭدىن بەكمۇ قايغۇراتتى، ئەمما بۇ خىل كۆڭۈلسىزلىكتىن قانداق قۇتۇلۇشنى بىلمەيتتى. چۈنكى ئۇنىڭ خىزمىتى تولىمۇ ئالدىراش بولغانلىقى ئۈچۈن، ئايالىنىڭ ئۆگىنىشىگە ياردەملىشىش ئۈچۈن ۋاقىت چىقىرالمايتتى.

بىر كۈنى ئۇ ئايالىغا: «سەن ئوقۇش بىلەن يېزىشنى ئۆگەنگىن. ھازىر ۋەتىنىمىز دەۋرىنىڭ نادانلىق ۋە مەدەنىيەتسىزلىك ھالىتىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن تىرىشىۋاتىدۇ. بىراق، سەن بولساڭ زاۋۇتىمىزنىڭ دېرىكتورىنىڭ ئايالى تۇرۇقلۇق ياكى يېزىشنى بىلمەيسەن ياكى ئوقۇشنى... مەن بۇنى ئويلىسام بەك ئازابلىنىمەن!» دېدى. پېلاگېيا ئۇنىڭغا: «ھەي...ي، ئىۋان نىكولايېۋىچ! نېمىلەرنى دەپ يۈرۈيسىز؟ مەن ياش ۋاقتىمدا ئۆگەنمىگەن تۇرسام، ئەمدى ياشلىقىم ئۆتۈپ كەتكەن چاغدا-زە، ئۆگىنىمەن دېسەم، قولۇم قەلەم تۇتالمىسا قانداقمۇ ئۆگىنىمەن؟ بولدى قويۇڭ، ياشلار ئۆگەنسۇن، مەن ساۋاتسىز بولۇپ قېرىپ كېتەي» دەپ جاۋاب بەردى.

بىر كۈنى ئىۋان نىكولايېۋىچ ئۆيىگە ئېلىپبەدىن بىرنى ئالغاچ كېلىپ: «مانا قارا، — دېدى ئايالىغا، — پېلاگېيا، بۇ ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىدىغانلار ئۈچۈن يېڭىدىن نەشىر قىلىنغان، يېڭى پەننىي ماتېرىياللارغا ئاساسەن تۈزۈلگەن ئوقۇشلۇق، بۇنى ئۆگەنگىن. ئەمدى سەندىن ئۆتۈنۈپ قالاي، مەن بىلەن تاكاللاشمىغىن.»

پېلاگېيا مېيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، ئېلىپبەنى ئېلىپلا تاشلاپ قويدى. بىر كۈنى ئۇ، يولدىشىنىڭ پىنجىكىنىڭ يىرتىلغان يېرىنى ياماپ قويۇش ئۈچۈن پىنجەكنى ئېلىشىغا، تۇيۇقسىز بىر نەرسىنىڭ يەرگە چۈشكەنلىكىنى سەزدى. شۇنداق قارىسا، يەردە بىر پارچە خەت ياتاتتى. ئادرېسى چىرايلىق پۈتۈلگەن، ئاپئاق كونۋېرتتىن ئەتىرنىڭ پۇرىقى دىماققا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. پېلاگېيانىڭ يۈ-

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

رىكى سىقىلدى. «شۇندا قىلىدۇ؟ — ئويلىدى ئۇ ئىچىدە، — ئىۋان نىكولايېۋىچ مېنى ئالداۋاتمايدىغاندۇ؟... ئۇ مېنىڭ ساۋاتسىزلىقىمدىن پايدىلىنىپ باشقا ئاياللارغا مۇھەببەت خېتى يېزىپ يۈرگەن بولمىسۇن يەنە؟» پېلاگېيا كونۋېرتقا قارىدى، خەتنى ئېچىپ كۆردى. ئەمما ئۇنىڭ خەتنى ئوقۇيالىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. پېلاگېيا ھاياتىدا تۇنجى قېتىم خەت ئوقۇيالماسلىقنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى سېزىپ يەتتى! «چوقۇم، — ئويلىدى ئۇ يەنە، — بۇ، باشقا ئايالنىڭ خېتى. شۇڭا بۇ خەتتە نېمىلەرنىڭ يېزىلغانلىقىنى چوقۇم بىلىشىم كېرەك. بەلكىم مۇشۇ خەت تۈپەيلىدىن تۇرمۇشۇمدا ئۆزگىرىش بولۇپ، يېزىغا قايتىپ كېتىشىم مۇمكىن...» ئۇ خورلۇق ھېس قىلىپ بەكمۇ ئازابلاندى. «مەن، — ئويلىدى پېلاگېيا، — يولدىشىمنى تولىمۇ ياخشى كۆرىمەن. ئەگەر ئۇنداق بولمىغان بولسا، بۇ بىر پارچە خەت ئۈچۈن بۇنچىلىك ئازابلانمىغان بولاتتىم. خەت ئوقۇيالماسلىق نېمىدېگەن ئازابلىنارلىق ئىش — ھە؟! بۇ خەتتە نېمىلەرنىڭ يېزىلغانلىقىنى بىلىۋېلىش ئۈچۈن چوقۇم ساۋاتىمنى چىقىرىشىم كېرەك!» ئۇ يىغلىغىنىچە ئىۋان نىكولايېۋىچنىڭ يېقىندىن بۇيانقى ھەر بىر كىچىك ھەرىكەتلىرىگىچە ئويلاشقا باشلىدى. «توغرا، ئۇ يېقىنقى بىر مەزگىلدىن بۇيان ئۆزگىرىپ كەتتى، كىچىك بۇرۇتىنى دائىم قىرقىلاپ ياسايدىغان بولۇۋالدى. تېخى يېقىندىن بىر شلەپە سېتىۋالدى!»

پېلاگېيا ئولتۇرغىنىچە ئويلىغاچ يىغلىدى. ئۇ خەتنى ئوقۇشى كېرەك. بىراق ئۇ ھەرپلەرنىمۇ تونىمىغاچقا ئوقۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. خەتنى باشقىلارغا ئوقۇتۇشقا تېخىمۇ بولمايتتى. ئۇ يىغلىغان پېتى خەتنى تىقىپ قويۇپ پىنجەكنى يامىغاچ ئىۋان نىكولايېۋىچنى ساقلىدى. ئۇ قايتىپ كەلگەن چاغدا، پېلاگېيا ئۇنىڭغا خەت توغرۇلۇق بىر نېمە دېمىدى، چاندۇرماستىن ئادەتتىكىدەك پاراڭلاشتى. ئاندىن ئۆزىنىڭ ساۋاتىنى چىقىرىۋېلىشنى خالايدىغانلىقىنى، ئەمدى ساۋاتسىز قېلىۋېرىشنى راستىنلا خالىمايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— ناھايىتى ياخشى، — دېدى نىكولايېۋىچ خۇشال بولۇپ، — مەن ئۆزۈم ساڭا ئۆگىتەي.

— ئۆگەنمەيمەن! — جاۋاب قايتۇردى پېلاگېيا، ھەم چاندۇرماستىن ئىۋان نىكولايېۋىچنىڭ رەتلىك تارالغان بۇرۇتىغا مەنىلىك قاراپ قويدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ يۈرىكى قايتىدىن سىقىلىپ كەتتى.

ئىككى ئاي جەريانىدا پېلاگېيا ھەركۈنى ئوقۇش بىلەن يېزىشنى مەشىق قىلدى. ھەرپلەرنى يازدى، سۆزلەرنى ئوقىدى. ھەر كۈنى كەچقۇرۇنلۇقى ھېلىقى تىقىپ قويغان خەتنى ئېلىپ، مەنىسىنى چۈشىنەلمەيچى بولدى. ئەمما خەتنىڭ مەنىسىنى چۈشىنەمەك ئۇنداق ئاسانغا توختىمىدى. پەقەت ئۈچ ئاي ئىچىدە ئۆگەنگەندىن كېيىنلا. پېلاگېيا خەتلەرنى ئوقۇيالايدىغان بولدى.

بىر كۈنى ئىۋان نىكولايېۋىچ ئىشتا كەتكەن چاغدا، پېلاگېيا خەتنى ئېلىپ ئوقۇشقا باشلىدى. ئۇ خەتتىكى پۈچەك خەتلەرنى ناھايىتى تەستە ئوقىدى. ئەمما كونۋېرتتىن دېمىقا ئۇرۇلغان ئەتىرنىڭ پۇرىقى ئۇنى تېز ئوقۇشقا ئۈندەيتتى، خەت ئىۋان نىكولايېۋىچقا يېزىلغان بولۇپ، مەزمۇنى مۇنداق ئىدى:

«ھۆرمەتلىك كۆچكىن:

سىزگە ئېلىپبەدىن بىرنى ئەۋەتتىم.

(ئاخىرى 112 ـ بەتتە)

ئوخشاش

(چۆچەك)

زامانى ئەۋۋەلدە بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن، ئۇ كۈنىگە يەتتىمىش ئىككى ۋاق، يەتتىمىش ئىككى ياڭزا تاماق يەيدىكەن. مەخسۇس تاماق توشۇيدىغان مۇلازىمى بار ئىكەن، مۇلازىم ھەرقېتىم تاماق ئېلىپ كىرگەندە، پادىشاھ كۆرەڭلەپ:

— مەن يېگەن سەن يېگەن ئوخشاش. يولۇڭغا ماڭ. — دەيدىكەن-دە، ئىككى قوللاپ لىگەنگە ئېتىلىدىكەن.

مۇلازىم گەز باغلاپ كەتكەن لەۋلىرىنى شوراپ، تامغا قىلىرىنى تامشىتىپ قەسىردىن ئايرىلىدىكەن.

بىركۈنى پادىشاھ شىكارغا چىقىپتۇ، تاماق توشۇيدىغان مۇلازىمىمۇ بىللە مېڭىپتۇ، پادىشاھ ئاتلىق، مۇلازىم پىيادە ئىكەن. ئۇ ئات بىلەن تەڭ ماڭالماي، پۇتلىرى ئاغرىپ بولالماي پادىشاھقا تەلمۈرۈپ قاراپتۇ.

—ھەي چاكار نېمىگە قارايسەن؟ مەن مىنگەن سەن مىنگەن ئوخشاش ئەمەسمۇ؟ مېڭىۋەر، — دەپتۇ پادىشاھ قاقاھلاپ كۈلۈپ. مۇلازىم ھارغىن ئايىغىرىنى ئاران يۆتكەپ، ئۆپكىدەك ئېسىلىپ، يىغلامسىراپ مېڭىۋېرىپتۇ. ئۇزۇن ماڭغاندىن كېيىن، پادىشاھ كىيىكلىك تاغقا يېتىپ بېرىپتۇ. ئاتلىرىنى تاغ باغرىدا مۇلازىمغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ، ۋەزىر-كېنىزەكلىرىنى ئېلىپ تاغقا چىقماقچى بوپتۇ. مۇلازىمنىڭمۇ بىللە چىقىپ كىيىك ئوۋلىغۇسى كەپتۇ-دە، تىزلىنىپ دەپتۇ:

— ئى پادىشاھى ئالەم، پېقىرنىڭ ھەزرەتلىرى بىلەن شىكارغا چىقىشى تۇنجى ئىش. مەنمۇ كۆڭلى-قارنىمنى ئېچىپ چۈشەي، باشقىلار سىغقان تاغقا مەنمۇ سىغارمەن، قۇيرۇقلىرىغا سېلىۋالسىلا، رەھىم قىلىپ ئېلىۋالسىلا ئىكەن.

پادىشاھ كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ:

—ھوي ئەخمەق، ماڭا بەس سېلىۋاتقىنىڭنى قارا. مەن ئوۋلىغان سەن ئوۋلىغان ئوخشاشقۇ، — دەپلا كېتىپ قاپتۇ. مۇلازىم يالغۇز ئولتۇرۇپ ھەسرەت چېكىپتۇ. «خەپ، ماڭىمۇ مۆرەتتى كېلەر» دەپتۇ. پادىشاھ تاغدىن چۈشۈپتۇ ۋە تاغنى ئايلىنىپ سەيلە قىلغاچ ئوردىغا قايتىپتۇ. يولدا سۈيى مول بىر دەرياغا ئۇچراپتۇ. پادىشاھ «بۇنچىلىك قانچىلىكتى» دەپتۇ-دە، ئالدى-ئارقىسىغا باقماي ئات سېپتۇ، ۋەزىرلەر ئەگىشىپتۇ، مۇلازىم قىرغاقتا قاپتۇ. ئات دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا بارغاندا، دولقۇن سوقۇپ پادىشاھنى ئېگەردىن ئاجرىتىۋېتىپتۇ. پادىشاھ سۇغا بىر چۆكۈپ، بىر لەيلەپ ۋارقىراپتۇ:

—قېنى سەن مۇلازىم، مېنى چاققان قۇتقۇزۇۋال.

مۇلازىم جاۋاب بېرىپ مۇنداق دەپتۇ:

— پادىشاھ ھەزرەتلىرى، سىلە ئاققان، مەن ئاققان ئوخشاش. خاتىرجەم ئېقىۋەرسىلە. ياتقان يەرلىرى جەننەتتە بولسۇن!

ئېيتىپ بەرگۈچى: يېڭىشەھەر ناھىيە يامانيار يېزا 9-كەنتتىن ھەسەن موللا

رەتلىگۈچى: سابىرجان سىيىت

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئۆمەر ئىسمائىل

بەدنىيەتنىڭ ئاقىۋىتى

(خەلق چۆچەكلىرى ئىزىدىن)

بۇرۇن ئۆتكەن زاماندا.
گۈزەل پامىر تاماندا.
ياشار ئىكەن ئىككى دوست.
قوينى گۈلشەن ماكاندا.
سۆۋەت توقۇپ بىرلىكتە،
مال باقارگەن يايلاقتا.
چىمەن دىلىدىن كۆيۈنۈپ،
ھەر بىر قوزا - تايچاقتا.

× ×

يىللار ئۆتۈپ ھەسەننىڭ،
ئۆزگىرىپتۇ خۇي - پەيلى.
يۈز ئۆرۈپتۇ دوستلۇقتىن،
ئاداۋەتلەر تۇيپەيلى.
چۈنكى ھۆسەن ئەزەلدىن،
بولغاچقا بەك ئاق كۆڭۈل؛
ئىشلەپ يۈرۈپ جاپالىق،
كىرىم قىپتۇ نۇرغۇن پۇل.
تەۋرىسىمۇ يەر - زېمىن،
تۇرغاچ ھالال لەۋزىدە؛
ئورۇن ئاپتۇ، مەردلىكى،
بۇرادەرلەر قەلبىدە.
قىلمايدىكەن ساختىلىق.
ھۈنىرىگە قىلچىمۇ.
توغراق - يۇلغۇن تاللىرى.
قولىلىرىنى تىلىسىمۇ.
بولغاچ سۆۋەت يارالىق،
ئاپتۇ ھەممە تالىشىپ.
«راستىمن قولۇڭ گۈل ئىكەن»
دەپتۇ خەقلەر ماختىشىپ.
ئادىل بولۇپ سودىدا،
تالاشماپتۇ باھانى.
ئېسىل خىسلەت نۇر چېچىپ،
ئىگىلەپتۇ بازارنى.
دەيدىكەن ئۇ دائىما:

«قولنىڭ كىرى پۇل دېگەن.
ئەلنى رازى قىلمىغەن،
مېڭىپ توغرا يول بىلەن...»

× ×

ئامراق ئىكەن ھەسەنجان،
قول ئۇچىدا ئىشلەشكە.
چېكىسىنى تەرلەتمەي،
قەن - ناۋاتلار چىشلەشكە.
ساتار ئىكەن بەزىدە،
گۆش كۆرسىتىپ ئۆپكىنى.
ھىيلە - مىكىر، قۇۋلۇقتا،
يېڭىپ ھەتتا تۈلكىنى.
دەيدىكەن ئۇ ئۆزىچە:
«خېرىدارنىڭ كۆزى كور.
پەرق ئەتمەيدۇ ياخشىنى،
ئىشەنمىسەڭ قاراپ تۇر...»
سېتىپ ئالار بەس - بەستە.
نەرقى ئەرزان بولسىلا.
نېمە ئارمان ھەسەندە.
يانچۇق پۇلغا تولسىلا...
كۆپرەك سۆۋەت توقۇي دەپ.
تۇتمىغاچقا سۇپەتنى؛
چۆچۈرىنى خام سانىپ.
قاچۇرۇپتۇ چۆپقەتنى.
تۇرسا گۇناھ ئۆزىدە،
ھۆسەنجاننى قاغاپتۇ.
دەپتۇ «توسقاچ يولنى سەن.
سۆۋىتىمنى ئالماپتۇ.
چىقار ئىمىدىم پۇخادىن،
باسار سېپنى پالاكەت.
تۈگەپ كەتسە دۇنيادىن،
ساڭا ئوخشاش ھاماقەت...»
تولغۇنۇپتۇ ھەسەنجان
يۈزىنىڭ چايان چاققاندەك.

لاخشىگىر نى قىز دىتىپ،
كۆكر دىگىگە يا قىا ندەك.
«كۆ يۈپ ھەسەت ئو تىدا.
چوكقۇر غەمگە چۆكۈ پتۇ.
تار كۆكلىگە شۇ ھا مان،
شۇم غەرەزنى پۈكۈ پتۇ.

× ×

قوي با فسىمۇ ھۆسە نجان،
ئە تمگە ندىن كەچكىچە؛
يە نە سۆۋەت تو قۇ پتۇ،
ئەل ئۇ يقۇغا كە تكىچە.
ئۇ نىڭ ئىشچا نلىقىغا،
زوقلىنىپتۇ تو لۇ نئاي.
پەرۋا نىدەك ئا يلىنىپ،
نۇر چېچىپتۇ توختىماي.
تو قۇپ چىققا ن سۆۋە تنى،
رەتلىك تىزىپ ھو يلىغا.
يا ستۇ قىغا با ش قو يۇپ،
غەرق بو لۇ پتۇ ئۇ يقۇغا.
ئۇخلاپ تۇرسۇن ھۆسە نجان،
گەپ ئا ڭلا يمىز ھەسە ندىن.
ئۆچ ئېلىشنىڭ پە يتىنى،
كۈ تكەن ئىدى ئەزە لدىن.
ھۆسە نجا ننىڭ ئۆ يىگە،
كە پتۇ ھەسەن ئا لدىراپ.
كۆرۈپ نۇرغۇن سۆۋە تنى،
قا پتۇ بىر دىن گا ڭگىراپ.
ئېلىپ چىقىپ تا لاغا،
سۆۋە تلەرنى تۇ يدۇرماي؛
كۆيدۈرۈپتۇ يا غ چېچىپ،
بىر تا لنىمۇ قا لدۇرماي.
ھۆسەن قو پسا سۆۋەت يوق،
ئىشە نمە پتۇ كۆز دىگە.
ئىز دەپ تېپىپ كۈ للەرنى،
سۈر تىپتۇ يۈز دىگە.
ئا پتۇ كۈ لنى دەرھا للا،
خا لتىسىغا ئا ۋا يلاپ.
ئۇخلاپ قا پتۇ ھا يا لسىز،
ئۈنى مەھكەم قۇچا قلاپ.
تا ڭغا يېقىن چۈشىدە،
كۆرۈ پتۇ بىر كا را مەت.
« خىزىر » سىلاپ بېشىنى،
يا غدۇرغا نمىش شا پا ئەت.
دە يمىش: « ھا زىر ئا لتۇ نغا،
ئا يلا ندۇراي كۈ لۈ ڭنى.
ئېچىلدۇرۇپ قا يتىدىن،
سۇ لغا ن مېھنەت گۈ لۈ ڭنى...»
را س دېگە ندەك ئو يغا نسا،
كۈ للەر ئا لتۇن بو لۇ پتۇ.
بۇ تۇ يۇ قسىز ئا مە تتىن،
خوشا للىقـقا تو لۇ پتۇ.
بۇ خوشخە ۋەر چا قما قتەك،
يۇرت ئەھلىگە تا رقا پتۇ.
دە پـتۇ ھە ممە : «ھۆسە ننىڭ.
ئەجرى يەردە قا لما پتۇ».

× ×

ھە سەن ئا ڭلاپ چىدا لماي،
نا لە قىپتۇ خۇدا غا.
دە پتۇ: «مېھرى ـ شە پقە تنى،
تەڭ چاچ ھە ممە پۇقرا غا.
ئوڭ كۆزۈڭدە نەزەر سال.
مە ندەك ئا جىز بە ندەڭگە.
كە ملە پ كە تمەس خە زىنەڭ،
ما ڭا ئا زراق بە رگە نگە...»
كۆيـدۈرۈپتۇ شۇ نداق دەپ،
سۆۋە تلە رنىڭ ھە ممىنى.
كۈ لنى سۆ يۈپ يىغلا پتۇ،
تىلە پ ھەر كۈن بە ختىنى.
ئۈچر دىتا لماي « خىزىر » نى،
تا لاي كېچە ئۆ تۇ پتۇ.
ئۇخلىيا لماي تا ما دا،
كۆزىگە قا ن تو لۇ پتۇ.
زىيا ن دېگەن ئا چچىقكەن،
سا پتۇ ھە سەن ھا زىنى.
تۆشۈك ئىكەن ئەزە لدىن،
بە د نىيە تنىڭ قا زىنى.

ۋىلايىتىمىز تېلېۋىزىيە سەنئىتى ئىجادىيىتىدىكى يەنە بىر خۇشخەۋەر

شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى بىلەن «ئەدەبىيات - سەنئەت گېزىتى» نىڭ خەۋىرىگە قارىغاندا، يېقىندا ئېلىپ بېرىلغان 3 - نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر تېمىسىدا يېزىلغان تېلېۋىزىيە سەنئىتى بويىچە «تۇلپار مۇكاپاتى» نى باھالاشتا قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، يازغۇچى يولداش جۇگۇاڭخۇانىڭ شۇ نامىلىق ھېكايىسى ئاساسىدا ئۆزگەرتىپ ئىشلەنگەن ھەمدە ئەسلى ئەسەر ئاپتورىمۇ تىياتىر قىلىپ ئىشلەشكە قاتناشتۇرۇلغان سەككىز قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى «تۇتقۇن قىلىنغان قاچقۇن» شەرەپ بىلەن كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى بويىچە 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

بۇ تىياتىرنى شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى، ئاپتونوم رايونلۇق جامائەت خەۋپسىزلىك نازارىتى ۋە قەشقەر ۋىلايەتلىك پارتكوم سىياسىي - قانۇن كومىتېتى بىرلىكتە ئىشلىگەن، يەكەن تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ دىركتورى يولداش خەيرىنىگۇل فىلىمدە چەت ئەللىك سېپىز خوجايىنىنىڭ ئايالى كاتىپىنىڭ رولىنى ئالغان. بۇ كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى 1989 - يىلى 6 - ئايدىن باشلاپ شىنجاڭ ئۈن - سىن نەشرىياتى تەرىپىدىن ئىشلىنىپ پۈتۈن مەملىكەتتىكى، چوڭ ۋە ئوتتۇرا دەرىجىلىك شەھەرلەردىكى سىنئالغۇ قويۇش نۇقتىلىرىغا 500 يۈرۈشتىن ئارتۇق سىنئالغۇ لېنتىسىنى تارقاتتى. بۇ يىل، يىل بېشىدىن باشلاپ ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ مەملىكەتنىڭ بىر قىسىم ئۆلكە، رايونلىرىدىكى تېلېۋىزىيە ئىستانسىلىرى تارقاتتى. شۇنداقلا، كەڭ تاماشىبىنلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئىگە بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، يازغۇچى جۇگۇاڭخۇا يېزىشقا قاتناشتۇرۇلغان، شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى قەشقەردە سۈرەتكە ئالغان «سالام، قۇربان ھېيت» بۇ قېتىملىق باھالاشتا بالىلار سەنئەت فىلىمى بويىچە 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

ئېزىز خۇدابەردى

قەشقەر شەھىرى ئابلىمىت سابىرنى كەسپىي يازغۇچىلىققا ئاجراتتى

قەشقەر شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتى يېقىندا جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى يولداش ئابلىمىت سابىرنى كەسپىي يازغۇچىلىققا ئاجراتتى.

كومپارتىيە ئەزاسى ئابلىمىت سابىر بۇ يىل 53 ياشقا كىرگەن بولۇپ، قەشقەر شەھەرلىك مەدەنىيەت ئىدارىسىنىڭ كادىرى. ئۇ، 35 يىلدىن بۇيان ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىپ، 200 پارچىدىن كۆپرەك ھېكايە يازغان؛ ئۇنىڭ 120 پارچىدىن كۆپرەك ھېكايىسى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر قايسى گېزىت - ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنغان؛ «ئۇنىڭ ماكانى» قاتارلىق 21 پارچە ئەسىرى خەنزۇ ۋە چەتئەل تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان؛ تۆت پارچە ئەسىري ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ دەرسلىك كىتابلىرىغا كىرگۈزۈلگەن؛ «دەرۋازىۋەن» قاتارلىق بەش پارچە ئەسىرى ۋىلايەت ۋە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ مۇكاپاتلىشىغا ئېرىشكەن. ئۇنىڭ «بىخ»، «نوتا» ناملىق ئىككى ھېكايىلەر توپلىمى نەشر قىلىنغان.

قەشقەر شەھەرلىك مەدەنىيەت ئىدارىسىنىڭ يولداش ئابلىمىت سابىر بىلەن تۈزگەن توختامىدا، يىلدا بىر پارچە پوۋېست ياكى تۆت پارچە ھېكايە يېزىش ۋە ياكى ئۈچ يىلدا بىر پارچە رومان يېزىپ نەشر قىلدۇرۇش قاتارلىق شەرتلەر بېكىتىلگەن.

ئەركىن ئەبەيدۇللا

(«قەشقەر گېزىتى» دىن ئېلىندى).

(بېشى 190 - بەتتە)

مەھەللىدىكى بىرە يىلەنگە مۇشۇ خەتنى پوچتىغا سېلىۋېتىشنى ئۆتۈندۈم.

مۇئەللىم، مەن ئوقۇيمەن! مەكتىپىمنى، سىزنى، ساۋاقداشلىرىمنى بەك سېغىنىپ كەتتىم.

مۇئەللىم. مېنى قۇتقۇزۇۋېلىڭ!

سىزنى سېغىنىپ ۋە سىزگە ئىشىنىپ: ئوقۇغۇچىڭىز مۇھەممەت ئەلى.

1989- يىلى 9- ئاينىڭ 20- كۈنى.»

مەن خەتنى ئوقۇپ بولۇپ قاتتىق ئازابلاندىم. جەمئىيىتىمىزدىكى مۇھەممەت ئەلىنىڭ دادىسىدەك نادان ئادەملەرگە غەزەپلەندىم ھەم ئېچىندىم. ئوقۇغۇچۇم مۇھەممەت ئەلىنى جاھالەت ۋە خۇراپاتلىقنىڭ قاراڭغۇ غارىدىن قۇتقۇزۇپ چىقىش ئىستىكى قەلبىمدە لاۋۇلداپ ياندى.

مەن بۇ خەتنى ئاۋال مەكتەپ مۇدىرىغا تاپشۇردۇم؛ ئاندىن تەشكىل ۋە قانۇن **ئورۇنلىرى ئارقىلىق مۇھەممەت ئەلىنى قۇتقۇزىمەن، ئۇنى جەمئىيەتكە يارامىق ئا**دەم قىلىپ تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈپ چىقىمەن!

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئاپتور ۋە كىتابخانلار دىققىتىگە:

ــ«قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 100 سان نەشر قىلىنغانلىقىنى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ماقالە قوبۇل قىلىش توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش

ژۇرنىلىمىز ــ «قەشقەر ئەدەبىياتى» 1972 ـ يىلى 5 ـ ئايدا يوقلۇقتىن بارلىققا كېلىپ نەشر قىلىنغان 19 يىلدىن بۇيان، كىچىكلىكتىن چوڭىيىپ، ئىچكى قىسمىدا تارقىتىشتىن، مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدا ئوچۇق ـ ئاشكارا تارقىتىشقا قەدەر بولغان شەرەپلىك مۇساپىنى بېسىپ ئۆتتى. 1991 ـ يىلى 6 ـ ئايدا ژۇرنىلىمىز نەشر قىلىنغانلىقىغا 20 يىل ۋە ئۇنىڭ ئومۇمىي نەشرى سانى 100 سانغا توشىدۇ. بۇ، ۋىلايىتىمىزدىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ پارتىيەرەھبەرلىكىدە ئەدەبىي ئىجادىيەتنى گۈللەندۈرۈش ۋە راۋاجلاندۇرۇش يولىدىكى بىر چوڭ نامايەندە. بىز بۇ ياخشى پۇرسەتتە ژۇرنىلىمىزنىڭ 100 سان نەشر قىلىنغانلىقىنى مۇۋاپىق شەكىلدە خاتىرىلەش ئۈچۈن، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى كەڭ ئاپتورلار ۋە كىتابخانلارنىڭ، بولۇپمۇ،ژۇرنىلىمىزنىڭ ياخشى چىقىرىلىشى ئۈچۈن بىۋاسىتە ياردەم بەرگەن پارتىيە، ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىنىڭ، پېشقەدەم، ئوتتۇرا ياشلىق يازغۇچى، شائىرلارنىڭ، تەھرىر خادىملارنىڭ ھەمژۇرنىلىمىزنى ئىجادىيەت سەھنىسى قىلىپ ئۆسۈپ يېتىلگەن ياش قەلەمكەشلەرنىڭ مۇشۇ ھەقتە مەخسۇس ماقالە، بېغىشلىما، ئەسلىمە ۋە باشقا تۈرلۈك شەكىلدىكى ئەسەرلەرنى يېزىپ تەھرىر بۆلۈمگە ئەۋەتىپ بېرىشىنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

بۇ مەزمۇندىكى ماقالىلەر ژۇرنىلىمىزنىڭ 1991 ـ يىللىق 1 ـ سانىدىن باشلاپ مەخسۇس سەھىپە ئاستىدا ئېلان قىلىنىدۇ.

ھۆرمەت بىلەن:

«قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

(بېشى 118 ـ بەتتە)

ــ ئۇقمايمەن، لېكىن پۈتۈن بەدىنىم ئۈرۈپ چېقىۋەتكەندەك ئاغرىۋاتىدۇ، ـ دېدى ئۇ ئىنجىقلىغان ھالدا.

ــ ھەممە ئەيىب مەندە، ئۇكام، مەن ئارا يولدىن چىققاندىن كېيىن ئالدى ـ كەينىگە قاراپراق مېڭىشىم كېرەك ئىدى. بۇ سەۋەنلىكىمنى كەچۈر، سېنى دوختۇرخانىغا ئاپىرايلى، ئەگەر ماڭالمىساڭ مەن زاۋۇتقا بېرىپ ماشىنا ئەكىلەي.

ــ ياق، ياق! ـ شۆھرەت ئورنىدىن دەس تۇردى، ـ مەن بىر نەرسە بولمىدىم، دوختۇرغا ئاپىرىشىڭىزنىڭ ھاجىتى يوق.

قاسىم ئاكا ئۇنىڭدىكى تۇيۇقسىز ئۆزگىرىشنى كۆرۈپ سەل ھەيران قالدى ۋە بىردەم تۇرۇۋېتىپ شۆھرەتنىڭ مۇرىسىگە يېنىككىنە ئۇردى ـ دە، «ۋۇ شەيتان!» دەپ قويدى. بىراق قاسىم چاكىچاكىغا سىر بولۇپ قالغىنى سەۋەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىش بىلەن قىلماسلىق ئوتتۇرىسىدىكى كىچىككىنە ئىككى ۋەقەنىڭ سىرلىق باغلىنىشى ئىدى.

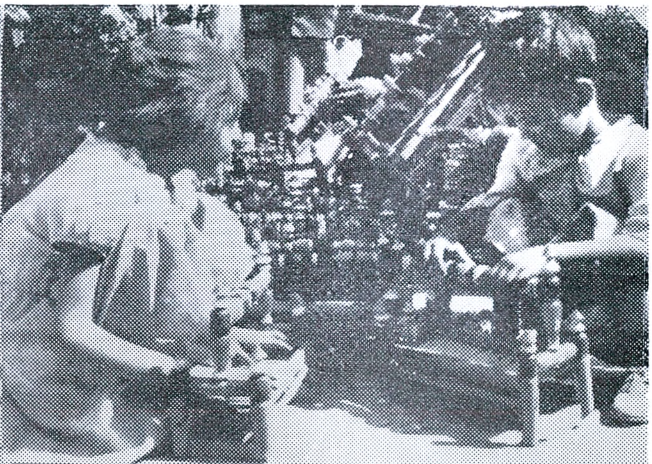

↑ پۈتۈن ئېسىيادىكى كىتابتا

← بۆشۈك بازىرىدا

← بوۋاي ۋە ئۈنىڭ نەۋرىسى

(ئادىل ئابدۇراخمان فوتوسى)

↑ كىچىك كۆنلۈك (مۇھەممەت ئابدۇللا فوتوسى)

بوستان چاچ ←

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
Altunoq

خىيال ئىلكىدە

(ئادىل ئىسمايىل فوتوسى)

قەشقەر ئەدەبىياتى (19-يىل نەشرى)

«喀什噶尔文学»（双月刊）

KASHGAR LITERATURE
IN UIGHUR LANGUAGE JOURNAL

1990 - يىل 6 - سان (قوش ئايلىق ژۇرنال)

نەشر قىلغۇچى: قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى

تۈزگۈچى: «قەشقەر ئەدەبىياتى» تەھرىر بۆلۈمى

«قەشقەر گېزىتى» مەتبەئەسىدە بېسىلدى

قەشقەر ۋىلايەتلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ

مەملىكەت ئىچىدىكى ھەر قايسى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ

چەت ئەللەرگە تارقىتىش ئورنى: جۇڭگو خەلقئارا كىتاب - ژۇرنال سودىسى باش شىركىتى

(بېيجىڭ 2820 - خەت ساندۇقى)

(O.P. BOX 2820 BIEJING CHINA)

فورماتى 787 × 1092 مم، 1/16 8 باسما تاۋاق

دۆلەت ئىچىدىكى بىر تۇتاش نومۇرى: GN 65—1081/1

پوچتا ۋاكالەتەن نومۇرى: 62 — 58

باھاسى 1.00 يۈەن

تېلېفون نومۇرى: 23196